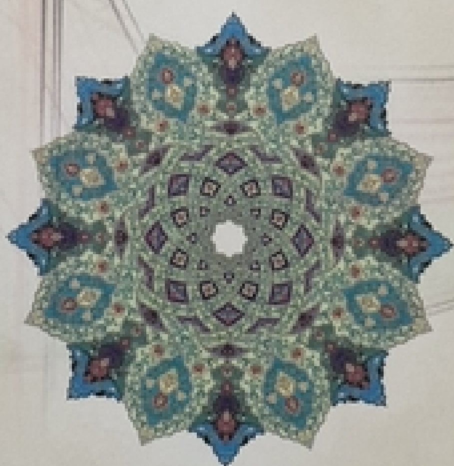

Örnek Vaazlar-II

Lütfi ŞENTÜRK

DİB YAYINLARI

Ankara 2013

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 592
Halk Kitapları: 148

Tashih
Hacı Duran Namlı

Kapak Tasarım
Emre Yıldız

Grafik
Mücella Tekin

Baskı
Mattek Matb. Bas. Yay. Tan. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Tel.: (0 312) 433 23 10

3. baskı, Nisan 2013

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı:
25.04.2002 / 66 ve 17.12.2007 / 98

2013-06-Y-0003-592
ISBN: 978-975-19-3637-0
Sertifika No: 12930

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Tel: (0.312) 295 72 93-94
Faks: (0312) 284 72 78
e-posta: kitaplar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel.: (0312) 295 71 53 - 295 71 56
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

ÖRNEK VAAZLAR

–II–

LÜTFİ ŞENTÜRK

İÇİNDEKİLER

GÜNAH KAVRAMI VE BÜYÜK GÜNAHLAR - I

Değerli Müminler!

Günah, Farsça bir kelime olup, dinde suç sayılan, Allah'ın yasak ettiği söz ve davranışlar, demektir.

Allah'ın yapın dediği bir şeyi yapmamak günah olduğu gibi, yapmayın dediği bir şeyi yapmak da günahtır.

Bir örnek olmak üzere, Allah Teâlâ inananlara namaz kılmayı emretmektedir. Ergenlik çağına gelen aklı başında bir müslüman, Allah'ın bu emrini yerine getirmekle yükümlüdür. Böyle bir kimse namaz kılmayacak olursa günah işlemiş olur.

Bunun başka bir örneği de zinadır. Allah Teâlâ, aralarında nikah bağı bulunmayan kadınla erkeğin cinsi ilişkide bulunmalarını yasaklamıştır. Allah'ın bu yasağına uymayanlar da günah işlemiş olurlar.

Kur'an-ı Kerim, günahları, büyük ve küçük olmak üzere iki kısma ayırır. Ancak büyük ve küçük günahların nelerden ibaret olduğu hakkında fazla bilgi vermez. Konu ile ilgili ayetlerden bir tanesinde şöyle buyurulur:

اِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا.[1]

"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan sakınırsanız, (küçük) günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız."[1]

Şüphesiz günahların hepsi eşit değildir. Bir adamı haksız yere dövmek ve yaralamak günah olduğu gibi, onu öldürmek de günahtır. Fakat bunlar, aynı seviyede değildir.

Aynî diyor ki, günahın büyüklük ve küçüklüğü izâfî yani bağıntılıdır. Bir günah ki ondan daha büyük bir günah varsa, o günah kendisinden daha küçük olana nisbetle büyüktür.[2]

Bu itibarla günahlar, birbirlerine nisbetle büyük ve küçük olmak üzere iki kısma ayrılır.

Büyük Günah (Kebire)

Büyük günahın, herkesin üzerinde ittifak ettiği bir tanımı yoktur. İslam alimleri bu konuda farklı tanımlar yapmışlardır. Bu tanımlardan birisi ve belki de en uygun olarak kabul edileni şu tanımdır:

"Allah'ın adam öldürmek ve zina etmek gibi ceza tayin ettiği ve işleyene cehennemde azap edeceğini bildirdiği her günah, büyük günahtır."[3]

İbn Hacer el-Heytemî (H. 909-974, M.1504-1567) büyük günahlar hakkında yazdığı "ez-Zevacir an iktirâfi'l-Kebâir" adlı eserinin baş tarafında büyük günah hakkındaki çeşitli tanımları naklederken birinci sıraya bu tanımı almıştır. Bu şu demektir:

Bir günah ki onu işleyen kimsenin cehennemde azap edileceği Kur'an-ı Kerim ve hadislerde bildirilmiş ise, o günah, büyük günahtır.

Kur'an-ı Kerim'de "şunlar büyük günahlardır" diye bildirilmiş değildir. Ancak yasaklanan hususlar Kur'an-ı Kerim'de yer almıştır.

Hadis-i şeriflere gelince, Peygamberimiz:

اَلشِّرْكُ بِاللّٰهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَقَتْلُ النَّفْسِ وَقَوْلُ الزُّورِ

1 Nisâ, 4/31.
2 Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XII, 216.
3 Taftazânî, *Şerhu'l-Makasıd*, II, 175-176.

"Büyük günahlar, Allah'a ortak koşmak, anaya-babaya eziyet etmek, (haksız yere) adam öldürmek ve yalan şahitliği yapmaktır."[4]

اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ. قِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا هُنَّ قَالَ الشِّرْكُ بِاللّٰهِ وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلاَّ بِالْحَقِّ وَاَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَاَكْلُ الرِّبَا وَالتَّوَلِّى يَوْمَ الزَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلاَتِ الْمُؤْمِنَاتِ

"İnsanı mahveden yedi günahtan kaçının.

–Ey Allah'ın elçisi, bu yedi günah nedir? diye sorduklarında, Peygamberimiz:

–Allah'a ortak koşmak, efsûn yapmak, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir kimseyi haksız yere öldürmek, yetim malı yemek, riba (faiz) yemek, düşmana hücum anında savaştan kaçmak, namuslu, kendi halinde mümin kadınlara zina iftirası yapmaktır."[5] gibi bazı hadisi şeriflerde sayı bildirilmiş ise de, Aynî'nin de ifade ettiği gibi,[6] büyük günahlar bunlardan ibarettir, başka büyük günah yoktur, demek değildir. Peygamberimiz bu ve benzeri sayı bildiren hadisi şerifleri ile büyük günahlardan toplumu fazlası ile etkileyenlere dikkat çekmiştir. Yoksa bunlardan başka büyük günah yoktur demek istememiştir. Nitekim sayı bildiren hadisi şeriflerde yer almayan bazı günahların da büyük günah olduğunu bildirmişlerdir. İşte bu hadisi şeriflerden birisi de şudur:

مِنَ الْكَبَائِرِ شَتْمُ الرَّجُلِ وَالِدَيْهِ. قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ هَلْ يَشْتِمُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ قَالَ» نَعَمْ يَسُبُّ أَبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ أَبَاهُ وَيَسُبُّ أُمَّهُ فَيَسُبُّ أُمَّهُ

–Bir kimsenin anne ve babasına sövmesi, büyük günahlardandır.

–Ey Allah'ın elçisi, hiç insan anne ve babasına söver mi? dediler. Peygamberimiz:

–Evet, bir adamın babasına söver, o da onun babasına söver, adamın

4 Buhârî, "Şehâdât", 10; Müslim, "İman", 38.
5 Buhârî, "Tıb", 48; Müslim, "İman", 38.
6 Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XII, 216.

anasına söver, o da onun anasına söver, buyurdu ve bu davranışı büyük günahlardan saydı.[7]

Demek ki ne Kur'an-ı Kerim'de ne de hadisi şeriflerde, "Büyük günahlar şunlardır, bunlardan başka büyük günah yoktur" gibi bir ifade yer almamaktadır. Bunun için İslam âlimleri bu konuda da farklı sayılar bildirmişlerdir.

İbn Abbas (ra.)'a:

–Büyük günahlar yedi midir? diye sorulmuş, İbn Abbas (ra.):

–Onlar yetmişe daha yakındır, diye cevap vermiştir. Başka bir rivayette de:

–Yediyüze yakındır, ancak tövbe ve istiğfar ile büyük günah diye bir şey kalmadığı gibi ısrar ile de küçük günah büyük günaha dönüşür, diye cevap vermiştir.[8]

İbn Abbas (ra.)'a göre Allah'ın yasak ettiği her şey günahtır.[9]

İbn Hacer el-Heytemi, az önce adını verdiğim kitapta 467 büyük günah saymıştır. Meşhur hadis alimi Zehebî (ölümü H. 748, M.1347) "Kitabü'l-Kebâir" adlı eserinde yüz küsur büyük günahtan söz etmiştir.

Bunun için mümin, büyük olsun küçük olsun kime karşı günah işlediğini düşünmeli ve bütün günahlardan sakınmalıdır.

Günahın İnsan Üzerindeki Etkisi

Günah, insanın duygu ve düşünceleri üzerinde olumsuz etki yapar. Bakınız Peygamberimiz günahın bu etkisini nasıl açıklıyor.

Ebû Hureyre (ra.) diyor ki, Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نُكِتَتْ فِى قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ سُقِلَ قَلْبُهُ وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبَهُ وَهُوَ الرَّانُ الَّذِى ذَكَرَ اللّٰهُ: كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ.

7 Buhârî, "Edeb", 4; Müslim, "İman", 38.
8 İbn Kesîr, I, 486.
9 Heytemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, I, 103.

“Şüphe yok ki mümin ilk defa bir günah işlediği zaman o günah onun gönlünde siyah bir nokta (yani kara bir leke) olarak belirir. Eğer mümin pişman olur, tövbe ve istiğfar ederse (leke silinir) kalbi yine parlar. Mümin günaha dönerse o leke de artar. Sonra arta arta bir kılıf gibi kalbini kaplar ki, “Hayır, onların işleyip kazandıkları şeyler kalplerinin üzerine pas tutmuştur.” (Mutaffifin, 83/14) âyetindeki rayn da budur.[10]

Hadisi şerif birkaç önemli noktaya dikkatimizi çekiyor:

Birincisi, bir günahı hiç işlememek esastır. O günah ilk defa işlendiği zaman kalbi kirletmekte ve kalbin bazı özelliklerini yitirmesine sebep olmaktadır. Mümin yaptığı bu hatanın, işlediği bu günahın farkına varır, hemen tövbe ve istiğfar ederse kalbi de eski halini alır.

İkincisi, mümin işlediği bu günahı tekrarlar ve devamlı yaparsa bu leke artık silinmez bir hale gelir. Bakara Sûresi’ndeki:

خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْۜ وَعَلٰٓى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌۘ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir ve onların gözlerine bir çeşit perde gerilmiştir.” (Bakara, 7) gerçeği ortaya çıkar.

Günahın Cezası Şahsîdir

Günah işlemekten doğan ceza şahsîdir. Yani herkes işlediği günahın cezasını çeker, başkasının günahından sorumlu olmaz. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَد۪ي لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۜ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۜ

“Kim hidayet yolunu seçerse bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur. Kim de doğruluktan saparsa kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkar başkasının günah yükünü çekmez.”[11] buyurulmuştur.

---

10 Tirmizî, “Tefsirü’l-Kur’an”, 75; İbn Mâce, “Zühd”, 29.
11 İsrâ, 17/15.

Ancak işlediği günahla kötü çığır açmış ve başkalarına kötü örnek olmuş kimseler, aynı davranışta bulunanların günahı kadar günah taşımış olurlar. Konu ile ilgili olarak şöyle buyuruluyor;

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ. لِيَحْمِلُوٓا اَوْزَارَهُمْ
كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ اَلَا سَٓاءَ مَا يَزِرُونَ.

“Onlara, «Rabbiniz ne indirdi?” denildiği zaman, “öncekilerin masallarını” derler, kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak taşımalarından başka, bilgisizlikleri yüzünden saptırmakta oldukları kimselerin günahlarından bir kısmını da yükleneceklerdir. Dikkat edin, yüklendikleri günah ne kötüdür.”[12]

Ayet-i Kerime, başkalarını yoldan çıkaran kimselerin sadece yoldan çıkarma günahını değil, yoldan çıkardığı kimselerin günahlarından bir kısmını da yüklenmiş olacakları bildirilmektedir.

Bazı Bedeviler Peygamberimizi ziyarete gelmişlerdi. Yün elbiseleri vardı. Peygamberimiz kılık ve kıyafetlerinden muhtaç olduklarını görünce, halkı onlara yardım etmeye çağırdı. Halkın bu çağrıya katılmada ağır davranması Peygamberimizi üzdü. Bu esnada Medine’li birisi bir kese gümüş getirdi. Bunu bir başkası izledi, derken bir çokları yardım getirdi. Buna memnun olan Peygamberimizin sevinci yüzünden belli oldu. Şöyle buyurdu:

مَنْ سَنَّ فِى الإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ عَمِلَ
بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أُجُورِهِمْ شَىْءٌ وَمَنْ سَنَّ فِى الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعُمِلَ بِهَا
بَعْدَهُ كُتِبَ عَلَيْهِ مِثْلُ وِزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَىْءٌ

“Her kim İslam’da güzel bir çığır açar da kendisinden sonra onunla amel edilirse, o kimseye açtığı bu çığırla amel edenlerin ecri (sevabı) kadar sevap yazılır. Amel edenlerin ecirlerinden de bir şey eksilmez. Her kim de İslam’da kötü bir çığır açar ve kendisinden sonra onunla amel olunursa, o

---

12 Nahl, 16/24-25.

kimseye açtığı bu çığırla amel edenlerin günahı kadar günah yazılır. Amel edenlerin günahından da bir şey eksilmez."[13]

Değerli Müminler!

İnsanı günah işlemeye sevkeden nefistir. Nefis, insanda bulunan kötülüklerin kaynağıdır. İnsan nefsi daima fena ve kötü olan tarafa meyleder. Bütün gücü ile kötülüğü telkin eder. Yani genel olarak insan nefsinin tabiatında şehvete, günaha ve kötülüğe meyil vardır. Nefis, kendi gücünü ve emrindeki araçları o yönde kullanır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوٓءِ

"Muhakkak nefis, aşırı şekilde kötülüğü emreder."[14] buyurulmuştur.

Ancak Allah Teâlâ insana iyiyi ve kötüyü ayırt edecek ve insanın zararına olacak şeylerden koruyacak akıl vermiştir. İnsan, kendisini diğer varlıklara üstün kılan akıl sayesinde nefsinin aşırı derecedeki istek-lerini dengeler ve zararına olan şeylerden korur. Esasen insanın değeri de buradadır.

Bundan başka insanı günaha sokan dış etkenler de vardır. Bunların başında dünya hayatının çekiciliği gelir. İnsanın aşırı istekleri onu günah işlemeye sevkeder. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulur:

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَٓاءِ وَالْبَن۪ينَ وَالْقَنَاط۪يرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِۜ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَاٰبِ.

"İnsanlara kadınlar, oğullar, yüklerle altın ve gümüş yığınları, salma atlar, davarlar ve ekinlere karşı düşkünlük, çekici kılındı. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir."[15]

Ayet-i Kerime'de sayılan dünya nimetleri ve dünya hayatının insana sevdirildiği ifade edilmektedir. Bu, tabiidir. Çünkü insanoğlu dünyada

13 Müslim, "İlim", 6.
14 Yûsuf, 12/53.
15 Âl-i İmrân, 3/14.

yaşıyor. Elbette bu nimetlerden yararlanacaktır. Allah Teâlâ bu nimetleri insan için yaratmıştır. Bu nimetlerden insanın kendisini mahrum etmesi doğru değildir. İnsan, çalmadan, çırpmadan, hile ve haksızlık yapmadan meşru bir şekilde bu nimetlerden yararlanacaktır. Zira bu nimetler onun için yaratılmıştır. Allah Teâlâ buyuruyor:

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّٰهِ الَّتِى اَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِؕ قُلْ هِىَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِؕ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ.

“(Ey Muhammed!) De ki: Allah’ın kulları için yarattığı, süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? De ki: Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde inananlarındır. İşte bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklıyoruz.”[16]

Ancak insan, bu nimetler için yaşadığını sanmayacak ve hayatı dünya hayatından ibaret kabul edip bu nimetleri elde etmek için meşrû olmayan yollara baş vurmayacak, günah işlemeyecektir. Bu nimetlerin daha güzelinin de var olduğunu düşünecek ve onlara erişmek için Allah’ın koyduğu ölçülere uyacaktır. Bu husus şöyle hatırlatılmaktadır:

قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْؕ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَاَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِؕ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِۚ.

“De ki: Size bunlardan daha iyisini bildireyim mi? (Günahlardan) sakınanlar için Rableri katında içinden ırmaklar akan, ebediyyen kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve (hepsinin üstünde) Allah’ın hoşnutluğu vardır. Allah, kullarını çok iyi görür.”[17]

Günah İnsanı Dinden Çıkarır mı?

Peygamberlerden başka hiç kimse masum yani günah işlemekten korunmuş değildir. Peygamberlerde bulunması gerekli sıfatlardan birisi “İsmet”

16 A’râf, 7/32.
17 Âl-i İmrân, 3/15.

sıfatıdır ki, onlar günah işlemekten korunmuşlar demektir. Peygamberlerin dışında bu sıfat kimsede bulunmaz. Peygamberimiz buyuruyor:

كُلُّ بَنِى اٰدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ

“Adem oğlunun hepsi günah işler. Günah işleyenlerin en hayırlısı ise tövbe edenlerdir.”[18]

Büyük de olsa günah işleyen kimse dinden çıkmaz, günahkar olur. Kalbinde inancı olduğu halde ibadet görevlerini ihmal eden, şirk ve küfür dışındaki günahlardan birini veya bir kaçını işleyen kimse, işlediği günahı helâl saymıyorsa bu kimse mümindir, ama günahkar mümindir. Elbette yükümlü olduğu ibadetleri yapmadığı ve büyük günah işlediği için cezayı haketmiştir. Allah Teâlâ dilerse onu bağışlar, dilerse günahı oranında cezalandırır, ama inancı olduğu için er geç cennete girer.

Ebû Zer (ra.) şöyle diyor: Peygamberimizi ziyarete gittim. Üzerinde beyaz bir elbise olduğu halde uyuyordu. Döndüm. Bir süre sonra yine gittim, uyanmıştı. Şöyle buyurdu:

–“Lâilâhe İllallah” –Allah’tan başka ilâh yoktur– diyen ve bu ikrar üzerine ölen hiçbir kul yoktur ki cennete girmesin, buyurdu. Ben:

–Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı? dedim. Peygamberimiz:

–Evet, zina etse de, hırsızlık yapsa da girer, buyurdu. Ben tekrar:

–Zina etse de, hırsızlık etse de mi? dedim. Peygamberimiz:

–Evet, zina etse de hırsızlık etse de girer, buyurdu. Ben: Tekrar sordum. Peygamberimiz;

–Evet, Ebû Zer istemese de cennete girer, buyurdu.[19]

Değerli Müminler! Günah hakkında bu kısa bilgiden sonra şimdi de büyük günahlardan söz edelim.

Büyük Günahlardan ve Birincisi Allah’a Ortak Koşmaktır.

Bu konuşmamızda yalnız bundan söz edeceğiz. Bir başka konuşmamızda da diğer büyük günahları ele alacağız.

18 İbn Mâce, “Zühd”, 30.
19 Buhârî, “Libas”, 34; Müslim, “İman”, 40.

Evet, büyük günahların en büyüğü Allah'a ortak koşmaktır. Bu sadece büyük günah değil, aynı zamanda küfürdür. Bütün Peygamberler Allah'ın bir olduğunu, ortağı ve dengi bulunmadığını ve yalnız O'na ibadet edilmesi gerektiğini duyurmuşlardır.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّح۪يمُ۟

"İlahınız bir tek ilahtır. O'ndan başka ilah yoktur. O rahmandır, rahimdir."[20]

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌۚ اَللّٰهُ الصَّمَدُۚ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْۙ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ.

"De ki: O Allah birdir. Allah samettir. O doğurmamış ve doğurulmamıştır. Hiçbir şey O'na eş ya da denk değildir."[21]

Evet Allah birdir, ortağı ve dengi yoktur. Evrende her şeyin yerli yerinde olması ve her hangi bir düzensizliğin bulunmaması, onu yaratan ve yönetenin bir olduğunu ve ortağının bulunmadığını gösterir. Enbiya Suresi'nin 22 nci âyeti bakınız bunu ne güzel ifade ediyor:

لَوْ كَانَ ف۪يهِمَٓا اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَاۚ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

"Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı yer ve gök kesinlikle bozulup gitmişti (düzeni bozulmuş). Demek ki Arş'ın Rabbi olan Allah onların yakıştırdıkları ve uydurdukları (sıfatlardan) münezzehtir."

Peygamberimiz putperest bir topluluk içinde büyümüştü. Bugün Müslümanlar için birliğin sembolü olan Kâbe putlarla dolu idi.

Putlara tapanlar Allah'ı tanıyor, ancak O'nun ortakları olduğuna inanıyor ve bu ortaklar aracılığı ile O'na yaklaşacaklarını sanıyorlardı. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

---

20 Bakara, 2/163.
21 İhlâs, 112/1-4.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُۜ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ.

“Andolsun ki onlara (Allah’a ortak koşanlara) “gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorsan, “Allah” diyecekler. De ki: (Öyle ise) övgü de yalnız Allah’a mahsustur, ama onların çoğu bilmezler.”[22]

Allah’ı tanıdıkları, yer ve gökleri Allah’ın yarattığına inandıkları halde putlara niçin tapıyorlardı? Onlar buna şu cevabı veriyorlardı: “Biz putlara, bizi Allah’a yaklaştırsınlar ve Allah katında bize şefaatçi olsunlar diye tapıyoruz” diyorlardı. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

اَلَا لِلّٰهِ الدّ۪ينُ الْخَالِصُۜ وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۢ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَٓا اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰىۜ

“Dikkat et, hâlis din yalnız Allah’ındır. O’nu bırakıp kendilerine bir takım dostlar edinenler, onlara, bizi sadece Allah’a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz derler.”[23] buyurulmuştur.

Halbuki bilemiyorlardı, Allah katında şefaat Allah’ın iznine bağlıdır. Allah izin vermedikçe hiç kimsenin şefaat etmesi söz konusu değildir. Nitekim Allah Teâlâ:

مَنْ ذَا الَّذ۪ي يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِه۪ۜ

“Allah’ın izni olmadan huzurunda şefaat edecek olan kimdir?”[24]

لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهُۜ

“Allah’ın huzurunda kendisinin izin verdiğinden başkasının şefaatı

22 Lokmân, 31/25.
23 Zümer, 39/3.
24 Bakara, 2/255.

fayda vermez."[25] buyurmuş ve Allah'a ortak koşan putperestlerin yanıldıklarını bildirmiştir.

Değerli Kardeşlerim,

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـًٔا

"Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın."[26]

En üstün saygı demek olan ibadet yalnız Allah'ın hakkıdır, O'ndan başkasına ibadet yapılmaz. Bunun için O'na yapılan ibadete başkasını ortak etmek şirktir, en büyük günahtır. Allah'a gösterilen saygının benzeri, kim olursa olsun, başka hiç kimseye gösterilmez. Pek çok insan bu noktada yanılmakta ve şirke yönelmektedir. Kendisine itaatın Allah'a itaat olacağı Kur'an-ı Kerim'de bildirilen Peygamberimiz bile kendisine, ilâhlaştırırcasına, saygı gösterilmemesine dikkat çekmiş ve şöyle buyurmuştur:

لَا تُطْرُونِى كَمَا اَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَاِنَّمَا اَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا عَبْدُ اللّٰهِ وَرَسُولُهُ

"Hristiyanların Meryem oğlu İsa'yı övdükleri gibi beni övmeyin, şüphesiz ki ben, Allah'ın kuluyum. Bana, "Allah'ın kulu ve elçisi" deyiniz (yeter)."[27]

Peygamberimiz şirke düşme konusunda Hristiyanları örnek veriyor. Çünkü Hristiyanlar Hz. İsa'yı aşırı derecede överek O'nu ilâhlaştırmışlar ve küfre gitmişlerdir. Halbuki Hz. İsa İlâh (Tanrı) değil, bizim Peygamberimiz gibi bir Peygamberdir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

لَقَدْ كَفَرَ الَّذ۪ينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَس۪يحُ ابْنُ مَرْيَمَۜ وَقَالَ الْمَس۪يحُ يَا بَن۪ٓي

25 Sebe', 34/23.
26 Nisâ, 4/36.
27 Buhârî, "Enbiya", 48.

اِسْرَٓاءِيلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبَّكُمْۜ اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ
الْجَنَّةَ وَمَاْوٰيهُ النَّارُۜ وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ اَنْصَارٍ.

“Andolsun ki, “Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesihtir” diyenler kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesih: “Ey İsrail oğulları, Rabbim ve Rabbiniz olan Allah’a kulluk ediniz. Biliniz ki, kim Allah’a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir. Ve zalimler için yardımcılar yoktur.”[28]

Âyet-i kerime’de Hz. İsa’nın bu konuda Hristiyanları uyardığını bildirmektedir. Buna rağmen onlar bu uyarıya kulak vermemişler, ona tanrılık isnad ederek küfre gitmişlerdir.

Peygamberimiz de Hristiyanların düştükleri bu korkunç hataya düşmememiz için bizi uyarıyor. Çünkü Peygamber de olsa bir insanı aşırı derecede övmek ve onda –yalnız Allah’da bulunması gereken bir takım yetkilerin bulunduğuna inanmak– Allah korusun insanı şirke götürür.

Bazı kimselere bir takım cahil insanların –onları ilahlaştırırcasına– saygı göstermeleri ve onların eteklerine yapıştıkları takdirde cennete gideceklerine inanmaları da insanı şirke yönelten davranışlardır.

Allah’a yapılan ibadete başkasını ortak etmek şirk olduğu gibi, gösteriş için ibadet etmek, hayır yapmak da şirkin başka bir çeşididir. Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyuruluyor:

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَٓاءَ رَبِّه۪ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّه۪ٓ اَحَدًا.

“Her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi O’na ortak koşmasın.”[29]

Gösteriş için yapılan ibadeti, hayır ve hasenatı Allah kabul etmez. Esasen Allah, kendi rızası için olmayan hiçbir şeyi kabul etmez.

İbadeti, her türlü gösterişten uzak yalnız Allah rızası için yapmalı, bunda dünya ile ilgili hiçbir çıkar sağlama düşüncesi olmamalıdır.

---

28 Mâide, 5/72.
29 Kehf, 18/110.

Değerli Müminler!

Allah'a ortak koşan kimse en büyük günahı işlemiş olur. Bundan tövbe etmedikçe, yani şirki terk etmedikçe Allah Teâlâ onu bağışlamaz. Allah Teâlâ'nın tek bağışlamayacağını bildirdiği günah, budur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِه۪ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظ۪يمًا.

"Allah, kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse büyük günah ile iftirada bulunmuş olur."[30] Çünkü Allah'ın ortağı yoktur.

Sohbetimizi, Lokman aleyhisselâm'ın oğluna yaptığı öğüt ile tamamlamak istiyorum:

يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِۜ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظ۪يمٌ.

"Yavrucuğum, Allah'a ortak koşma, doğrusu Allah'a ortak koşmak, büyük haksızlıktır."[31]

---

30 Nisâ, 4/48.
31 Lokmân, 31/13.

GÜNAH KAVRAMI VE BÜYÜK GÜNAHLAR - II

Değerli Müminler!

Bundan önceki sohbetimizde günah kavramı üzerinde durmuş ve büyük günahlardan söz etmiştik. Bugün de aynı konuya devam edeceğiz.

Önceki konuşmamızda mealini sunduğumuz bir hadis-i şerif vardı. Peygamberimiz bu hadis-i şerifte toplumu fazlasıyla etkileyen günahları sayıyordu. O hadis-i şerif şöyle idi:

اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ. قِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا هُنَّ قَالَ الشِّرْكُ بِاللّٰهِ وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلاَّ بِالْحَقِّ وَاَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَاَكْلُ الرِّبَا وَالتَّوَلِّى يَوْمَ الزَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلاَتِ الْمُؤْمِنَاتِ

–İnsanı mahveden yedi günahtan kaçının.

–Ey Allah'ın elçisi, bu yedi günah nedir? diye sordular. Peygamberimiz:

–Allah'a (ibadette) ortak koşmak, sihir yapmak, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir kimseyi öldürmek, yetim malı yemek, riba yemek,

düşmana hücum anında savaştan kaçmak, namuslu kendi halinde mümin kadınlara zina iftirası yapmaktır, buyurdu.[32]

Bu yedi günahtan birincisi ve en büyüğü olan şirk günahından birinci konuşmada bahsettik. Bu konuşmamızda diğer günahlardan söz edeceğiz.

1. Sihir (Büyü) Yapmak

Sihir, sözlükte sebebi gizli olan şey demektir. Dindeki anlamı ise sebebi gizli olan ve gerçek olmayan şey demektir ki, göz bağcılık ve hilekârlık şeklinde cereyan eder. Biz buna Türkçemizde "Büyü" ve "Efsûn" diyoruz. Bunu sanat edinene de sihirbaz denir.

Sihrin çok eski bir tarihi vardır, ilkel topluluklara kadar uzanır.

Sihrin değişik yolları ve pek çok çeşitleri vardır. Fahreddin er-Râzî (M. 1149-1210), "Mefatihü'l-gayb" adlı meşhur tefsirinde sihrin sekiz çeşidini saymıştır. Büyük Müfessir Elmalılı merhum Hamdi YAZIR, sihrin bu sekiz çeşidini naklettikten sonra şöyle diyor:

"Buraya kadar saydığımız sekiz çeşit sihir, iki esasta toplanır. Birincisi sırf yalan, dolan sadece saçmalama ve iğfal olan söz veya fiil ile etki yapan sihir. Diğeri de az çok bir gerçeğin kötüye kullanılması ile ortaya konan sihirdir. Sihrin bütün niteliği hayali gerçek zannettirecek şekilde insan ruhu üzerinde aldatıcı bir etki meydana getirmekten ibaret olduğu halde, bunun bir kısmı tamamıyla hayal, diğer bir kısmı da bazı gerçeklerle karışıktır."[33]

Sihrin Hakikatı Var Mıdır?

Sihir her şeyden önce kendi özünde bir harika değildir. Yani ilahi irade ile ortaya çıkan olaylardan değildir. Onun bir özel sebebi vardır. Bu sebep gizli olduğu ve herkes için bilinmediğinden olay bir harika gibi hayal edilmektedir. Bunun içindir ki sebebi herkes için bilinmeyen her hangi bir gerçek dahi halkı aldatmak için kullanıldığı zaman bir anlamda sihir olur.

سَحَرُوٓا اَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَٓاؤُ بِسِحْرٍ عَظِيمٍ.

32 Buhârî , "Tıb", 48; Müslim, "İman", 38.
33 *Hak Dini Kur'an Dili*, Bakara Sûresi 102'nci âyet-i kerimesinin tefsiri.

"İnsanların gözlerini büyülediler, onları korkuttular ve büyük bir sihir gösterdiler."[34]

فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى.

"Onların (Fir'avn'ın sihirbazlarının) ipleri ve değnekleri yaptıkları sihirden ötürü kendisine sanki yürüyorlarmış gibi geldi."[35]

Oysa sihirbazlar ağaçtan ve deriden yapılmış bir takım iplerin ve sopaların içlerine özel olarak cıva doldurdular. Yerin ve güneşin ısısıyla bunlar ısınmış ve oynayıp kıvrılarak hareket etmeye başlamışlar ve ortada korkunç bir çok yılan dolaşıyormuş gibi görünmüş.[36] Hatta bu manzara Musa aleyhisselâmı da dehşete düşürmüştü. Çünkü o da o anda bunun sebebini bilmiyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ:

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَۚ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَاْفِكُونَۚ. فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَۚ. فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَۚ. وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَۚ. قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَۙ.

"Biz de Musa'ya "sen de asanı bırakıver" diye vahyettik. Birdenbire asa onların bütün uydurduklarını yakalayıp yutuverdi. Artık gerçek ortaya çıkmış ve onların bütün yaptıkları boşa gitmişti. Orada mağlup olmuş ve küçük düşmüşlerdi. Sihirbazlar hep birden secdeye kapandılar, "Âlemlerin Rabbine iman ettik" dediler."[37] Böylece bu olayın, sihir sınırının üstünde ve ondan bambaşka ilâhi bir iş olduğunu iyice anladılar ve Musa aleyhisselâmın gerçek peygamber olduğuna hemen karar verip ona iman ettiler.

Sihrin gerçek yanı olup olmadığı konusunda İslam âlimleri arasında farklı görüşler vardır. Alimlerin çoğunluğu sihrin hakikati olduğunu söylerken İmam Azam Ebu Hanife'ye göre sihir tamamen aldatmadan ibarettir, hiçbir gerçek yanı yoktur.[38]

---

34 A'râf, 7/116.
35 Tâhâ, 20/66.
36 Alûsî, *Ruhu'l-Meânî*, IX, 75.
37 A'râf, 7/117-121.
38 Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XIV, 62.

Sihrin en büyük etkisi ruhlar üzerindedir. Düşünceleri karıştırır, gönülleri çeler, ahlâkı bozar, karı ile kocanın arasını açar, aile yuvasını yıkar. Kardeşleri, komşuları birbirine düşürür, toplumu büyük fitnelerle karşı karşıya bırakır.

İşte bunun içindir ki, dinimiz sihri yasaklamış, sihirbazların kötü ruhlu insanlar olduklarını, dünyada da ahirette de perişan olacaklarını bildirmiştir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ اَتٰى.

"Büyücü nereye varırsa iflâh olmaz."[39]

Sihirbazların sihir yapması büyük günahtır. Hatta Ebû Hanife, Malik ve Ahmed b. Hanbel'e göre sihir öğrenip yapan kimse dinden çıkmış olur. Hanefilerden bazılarına göre, sırf kötülüğünden korunmak için sihir öğrenmek küfür olmaz. Ama sihrin caiz olduğuna veya kendisine yarar sağlayacağına inanarak onu öğrenen kimse küfre gider.[40]

Evet sihirbazın sihir yapması günah olduğu gibi bir müslümanın her hangi bir probleminin çözümü için sihir yapan kimseye gitmesi de aynı şekilde günahtır. Çünkü bu, onu tasvip ve ona inanma anlamı taşır.

Peygamberimiz buyuruyor:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ أَوْ تُطُيِّرَ لَهُ أَوْ تَكَهَّنَ أَوْ تُكُهِّنَ لَهُ أَوْ سَحَرَ أَوْ سُحِرَ لَهُ، وَمَنْ أَتَى كَاهِناً فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أَنْزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

"Kuş uçuran ve kendisi için kuş uçurulan, fala bakan veya baktıran, büyü yapan veya yaptıran bizden değildir. Kim bir falcıya gider de onun söylediğini tasdik ederse o kimse Muhammed (s.a.s.)'e indirileni inkâr etmiş olur."[41]

39 Tâhâ, 20/69.
40 Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XIV, 63.
41 Münzirî, *Et-Tergîb Ve't-Terhib*, IV, 33 (Hadisi Bezzar rivâyet etmiştir.)

İşte sihir ve sihirle ilgili dinimizin görüşü.

2. Adam Öldürmek

İnsan doğarken bir takım temel haklara sahip olarak doğar. Bunların başında yaşama hakkı gelir. Her insan bu hakka sahiptir. Bu hakkı insana onu yaratan Allah Teâlâ vermiştir. Allah'ın verdiği bu haktan insanı mahrum etmeye kimsenin yetkisi yoktur. Buna kalkışan kimse yani başkasının hayatına son veren kimse büyük günah işlemiş olur.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ

"Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın."[42]

Kur'an-ı Kerim cana kıymayı bir insanlık suçu sayıyor. Haksız yere bir insanı öldürmenin bütün insanları öldürmek gibi günah olduğunu bildiriyor.

Dinimizin beş ana hedefinden birisi de insan hayatını korumaktır. Hayatını koruma uğrunda mücadele ederken bir kimsenin öldürülmesi halinde şehit olacağı Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir.

Kur'an-ı Kerim, bir müminin diğer bir mümini hata dışında öldürmesi düşünülemez, diyor.[43]

Bir başka âyette de şöyle buyuruluyor:

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاۤؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَاَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا.

"Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası ebedî olarak kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap ve lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."[44]

42 İsrâ, 17/33.
43 Nisâ, 4/92.
44 Nisâ, 4/93.

İnsanlar kıyamet günü dünyada yaptıklarının hesabını verirken kul hakkı ile ilgili ilk önce bu suçtan sorgulanacaklardır. Peygamberimiz şöyle buyuruyor :

أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ بِالدِّمَاءِ

"Kıyamet gününde insanlar arasında ilk görülecek dava kan davasıdır."[45]

Bir insanın başkasını haksız yere öldürmesi büyük günah olduğu gibi, kişinin kendi canına kıyması yani intihar etmesi de aynı şekilde büyük günahtır. Çünkü Allah Teâlâ insana hayatı ile ilgili bir tasarruf yetkisi vermemiştir.

Kendi canına kıyan kimse, Allah'ın kendisine vermediği bir yetkiyi kullandığı için azabı haketmiş olur. Peygamberimiz buyuruyor:

مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَهُوَ فِى نَارِ جَهَنَّمَ، يَتَرَدَّى فِيهِ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا، وَمَنْ تَحَسَّى سَمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَسَمُّهُ فِى يَدِهِ، يَتَحَسَّاهُ فِى نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ، فَحَدِيدَتُهُ فِى يَدِهِ، يَجَأُ بِهَا فِى بَطْنِهِ فِى نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا

"Her kim bir dağdan (yüksek bir yerden) kendisini aşağıya atıp intihar ederse, cehennem ateşinde sonsuz ve devamlı olarak kendisini yüksekten aşağıya bırakan bir halde azap olunur. Bir kimse de zehir içerek canına kıyarsa, zehiri elinde içer bir halde sonsuz ve devamlı bir surette cehennem ateşinde azap olunacaktır. Her kim de kendisini bir demir parçası ile öldürürse o da bıçağı elinde karnına vurarak sonsuz ve devamlı bir şekilde cehennemde azap olunacaktır."[46]

İnsan kendi canına niçin kıyar? Düştüğü bunalım onu bu işi yapmaya zorlar. Halbuki bu seçtiği yol, kurtuluş yolu değildir. İnsan düştüğü bunalımdan kurtulmak için yaratıcıya sığınmalı ve ondan yardım dilemelidir.

---

45 Buhârî, "Rikak", 48; Müslim, "Kaseme", 8.
46 Buhârî, "Tıb", 56.

Allah Teâlâ sonsuz merhamet sahibidir. Kendisine yalvaranlara yardım edeceğini vadetmiştir. Bunalımdan çıkış yolu budur, intihar etmek değildir. İntihar, günah işleyerek Allah'a kavuşmaktır. Bunun içindir ki müçtehit alimlerden İmam Ebû Yusuf (Allah ona rahmet etsin) canına kıyan kimsenin büyük bir suç işlediği için cenaze namazının kılınmayacağını söylemiştir.[47]

Evet, değerli müminler, haksız yere başkasını öldürmek, kendi canına kıymak büyük günahlardandır. Bundan uzak durmamız lazımdır.

3. Yetim Malı Yemek

İnsanlar toplu halde yaşarlar. Toplu halde yaşayan insanların birbirine karşı hak ve görevleri vardır. Dinimiz toplum fertlerinin birbirleriyle yardımlaşmalarını öğütler. Toplum içindeki yoksulların görüp gözetilmelerini, öksüzleri ise kendi çocuklarımız gibi koruyarak eğitip yetiştirilmelerini tavsiye eder. Peygamberimiz, gerek kendisine ve gerekse başkasına ait bir yetimi gözeten kimsenin cennette kendisine komşu olma şerefine ereceğini müjdeler.[48]

Öksüzler ve kimsesizler Allah'ın bizlere emanetidir. Onların anası da babası da bizleriz. Onları kendi çocuklarımız gibi eğitip yetiştirmek ve topluma yararlı bir insan haline getirmek bizim görevimizdir.

Bir taraftan öksüzleri görüp gözetirken diğer taraftan onların mallarını korumak da görevlerimiz arasındadır. Mallarını yok olmaktan korumak ve büyüdüklerinde kendilerine teslim etmek de görevlerimiz cümlesindendir. Kur'an-ı Kerim önce yetimlerin mallarına kötü niyetle yaklaşılmamasını emrediyor ve:

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَت۪يمِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُۚ

"Erginlik çağına erişinceye kadar yetimin malına yaklaşmayınız. Meğer ki, en güzel bir niyet ve maksatla ola."[49] buyuruluyor.

Yetimlerin mallarına kötü niyetle yaklaşıp, koruyoruz diye onları yiyen-

47 Şürünbilâlî, *Merakıyü'l-Felâh*, s. 139, (Cenaze bahsi.)
48 Müslim, "Zühd", 2.
49 En'âm, 6/152.

lerin büyük vebal altında kalacakları ve büyük günah işlemiş olacakları Kur'an-ı Kerim'de bildirilmekte ve şöyle buyurulmaktadır:

وَاٰتُوا الْيَتَامٰٓى اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَاْكُلُوٓا اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْ اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا.

"Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değişmeyin. Mallarınızı onların mallarına katarak yemeyin. Çünkü bu, büyük bir günahtır."[50]

Haksızlık yaparak yetimlerin mallarını yiyenlerin karınlarına ateş doldurmuş olacakları bildirilmekte ve şöyle buyurulmaktadır:

اِنَّ الَّذِينَ يَاْكُلُونَ اَمْوَالَ الْيَتَامٰى ظُلْمًا اِنَّمَا يَاْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا

"Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler, şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkamış olurlar; zaten alevlenmiş ateşe gireceklerdir."[51]

Bu konuda Peygamberimizin şu hadisi şerifini daima hatırlayalım. Şöyle buyuruyor:

السَّاعِي عَلَى الْاَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَاَحْسِبُهُ قَالَ وَكَالْقَائِمِ لَا يَفْتُرُ وَكَالصَّائِمِ لَا يُفْطِرُ

"Dul ve yetimlere yardım eden kimse Allah yolunda savaşan veya gündüzleri oruç, geceleri ibadetle geçiren kimse ile eşittir."[52]

4. Riba Yemek

Riba (faiz) helâl olmayan bir kazançtır ve büyük günahlardandır. Bakara sûresinin 275 nci âyetinde riba ile ilgili olarak şöyle buyurulmuştur:

---

50 Nisâ, 4/2.
51 Nisâ, 4/10.
52 Müslim, "Zühd", 2.

اَلَّذٖينَ يَاْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذٖى يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوٓا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا

"Riba (faiz) yiyen kimseler (kabirlerinden) tıpkı şeytan çarpmış kimseler gibi çarpılmış olarak kalkarlar. Onların bu hali, «alış veriş de faiz gibidir" demelerindendir. Oysa ki Allah alış-verişi helâl, fâizi haram kılmıştır."

5. Savaştan Kaçmak

İslâm, "silm" kökünden gelir. Silm ise barış ve selâmet demektir. Kur'an-ı Kerim'de:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا ادْخُلُوا فِى السِّلْمِ كَٓافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبٖينٌ.

"Ey müminler! Hep birden barışa girin. Sakın şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o, aranızı açan belli bir düşmandır."[53] buyurulmuş ve barış tavsiye edilmiştir.

Barış içinde yaşamak, savaş için hazırlıklı olmayı gerektirir. "Hazır ol cenge eğer ister isen sulh-u salâh –barış içinde yaşamak istiyorsan savaşa hazır ol– sözü bunu güzel ifade ediyor.

Konu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ

"Düşmanlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın."[54]

Askerlik, gerektiğinde savaşmak içindir. Vatan için savaşmak, Allah'ın emridir. Çünkü vatan savunması, aynı zamanda dinin, namus ve şerefin de savunması demektir. Bunları savunmak ise dinî bir görevdir.

53 Bakara, 2/208.
54 Enfâl, 8/60.

Vatan uğrunda ölenlere şehit denir. Şehitlik ise bir müslümanın dünyada erişebileceği en yüksek mertebedir.

Düşmanla savaşmak ve şehit olmak, ne kadar büyük mükafata erişmeye vesile ise savaştan kaçmak da o kadar büyük suç ve günahtır.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor :

يَآ اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوٓا اِذَا لَقٖيتُمُ الَّذٖينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَ. وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُٓ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزًا اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ بَآءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰيهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ.

"Ey müminler! Savaşta toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönmeyin (korkup kaçmayın), tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında kim öyle bir günde onlara arka çevirirse (korkup kaçarsa) muhakkak ki o, Allah'ın azabı ile döner, yeri de cehennemdir. O ne kötü varılacak yerdir."[55]

6. Namuslu Kadınlara Zina İftirası Yapmak

İftira, bir kimsenin yapmadığı bir şeyi yaptı demek, söylemediği bir sözü söyledi demektir.

İftira, toplumu rahatsız eden en çirkin bir sosyal hastalık olduğu içindir ki, Peygamberimiz İslâm'a yeni girenlerden biat alırken onu, sakınmaları gereken hususlar arasında saymıştır.

Ubade b. Es-Samit (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz etrafında ashabından bir topluluk olduğu halde şöyle buyurdu:

بَايِعُونِى عَلَى أَنْ لاَ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ شَيْئًا، وَلاَ تَسْرِقُوا، وَلاَ تَزْنُوا، وَلاَ تَقْتُلُوا أَوْلاَدَكُمْ، وَلاَ تَأْتُوا بِبُهْتَانٍ تَفْتَرُونَهُ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلِكُمْ، وَلاَ تَعْصُوا فِى مَعْرُوفٍ...

55 Enfâl, 8/15-16.

“Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye iftira etmemek, hiçbir iyi olan emirde karşı gelmemek üzere bana biat ediniz (yani bana söz veriniz.) ...”[56] buyurdu.

Dinimiz insanın şeref ve haysiyetine büyük önem vermiştir. Bunun içindir ki ona iftirada bulunmayı, onda bulunmayan bir kusur ve kabahati ona isnat etmeyi büyük günah saymıştır.

Başkasına yapmadığı bir kötülüğü iftira etmek, onun üzülmesine ve acı çekmesine sebep olur. Bu ise vebaldir, günahtır. Kur’an-ı Kerim’de bu hususa dikkatimiz çekilmekte ve şöyle buyurulmaktadır:

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا۟.

“Mümin erkeklere ve mümin kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler bir iftira ve açık bir günah yüklenmişlerdir.”[57]

Evet, başkasına yapmadığı bir kötülüğü isnat etmek ağır ve büyük bir günah olduğu gibi, kendi günahını ve yaptığı kötülüğü başkasına yüklemek de katmerli bir günahtır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de :

وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا۟

“Her kim bir hata ve günah kazanır da sonra bu kazandığını hiç ilgisi olmayan temiz bir kimseye atarsa muhakkak ki bir iftira ve açık bir günah yüklenmiş olur.”[58] buyurulmuştur.

Kur’an-ı Kerim müminlerin kardeş olduklarını bildirir. Peygamberimiz müslümanı tanımlarken;

56 Buhârî, “İman”, 7; Müslim, “Hudût”, 10.
57 Ahzâp, 33/58.
58 Nisâ, 4/112.

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

"Müslüman, diğer müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir."[59] buyurur. Hatta bir hadisi şerifte şöyle buyurulur:

لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

"Hiç biriniz, kendiniz için arzu ettiğinizi kardeşiniz için de arzu etmedikçe, iman etmiş olmaz."[60]

Başkasına iftira etmek, namus ve şerefine tecavüz etmek müslümana yakışmayan kötü bir huydur. İnsanların incinmesine sebep olan bu davranış, toplumda kardeşlik duygularının zedelenmesine, birlik ve beraberliğin bozulmasına sebep olur.

Değerli Müminler!

İftiranın çeşitleri vardır. En kötüsü ve en çirkini ırz ve namusla ilgili olanıdır. İffetli bir kadına iftira etmek onun şerefini alt üst eder, varsa yuvasını yıkar, yoksa yuva kurmasına engel olur. Böylece günahsız yere ölünceye kadar acı çekmesine sebep olur. Bunun içindir ki Peygamberimiz, iffetli, namuslu kadınlara iftira etmeyi insanı helâk edici yedi günahtan biri olarak bildirmiştir.[61]

İftiraya uğrayan kimse ister erkek, ister kadın olsun, çoğu zaman kendini savunamaz. Bu durumda olan kimsenin Allah'a sığınmaktan başka çaresi kalmaz. Bu çaresizlik içerisinde Allah'a yönelen ve O'na yalvaran kimsenin duasını Allah Teâlâ'nın kabul edeceği Peygamberimiz tarafından bildirilmiştir.

Ayrıca insanlara eziyet edenler, onların şeref ve namuslarına dil uzatanlar, bu yaptıklarının cezasını öbür dünyada ağır bir şekilde çekecekler, kazandıkları sevapları da kaybedeceklerdir. Bakınız Peygamberimiz ne buyuruyor:

مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَحَدٍ مِنْ عِرْضِهِ أَوْ شَيْءٍ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ، قَبْلَ

59 Buhârî, "İman", 4; Müslim, "İman", 64.
60 Buhârî, "İman", 7; Müslim, "İman", 17.
61 Buhârî, "Tıb", 48; Müslim, "İman", 38.

أَنْ لاَ يَكُونَ دِينَارٌ وَلاَ دِرْهَمٌ، إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أُخِذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ

"Bir kimse kardeşinin namus ve şerefine yahut malına haksız olarak tecavüz etmiş ise altın ve gümüş bulunmayan (yani altın ve gümüşün geçerli olmadığı) kıyamet gününden önce onunla helalleşsin. Aksi halde yaptığı haksızlık oranında onun iyi amellerinden (yaptığı iyi amellerle kazandığı sevaplarından) alınıp hak sahibine verilir. İyiliği yoksa hak sahibinin günahından alınıp ona –haksızlık edene– yüklenir."[62]

İşte değerli mü'minler, Peygamberimizin insanı helâk edici olarak bildirdiği 7 büyük günah bunlardır.

Allah hepimizi günah işlemekten korusun. Âmin.

---

62 Buhârî, "Mezalim", 10.

BÜYÜK GÜNAHLARDAN BİRİ DE ZULÜMDÜR

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimizde zulümden söz edeceğiz.

Zulüm, adâletin karşıtı olan bir kavramdır, haksızlık demektir. Adâlet, nasıl her şeyi yerli yerine koymak demek ise, zulüm de bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koymaktır.

Dinimiz her şeyde adâleti emretmiş, zulmü ve haksızlığı ise yasak-lamış ve büyük günahlardan saymıştır.

Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın kullarına zulmedici olmadığı, zulmedenleri sevmediği ve zalimleri yaptıkları zulüm sebebiyle cezasız bırakmayacağı bildirilmektedir. Bir âyet-i kerime'de şöyle buyurulmuştur:

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَۜ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُۙ.

"(Ey Peygamberim!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma. Ancak Allah onları cezalandırmayı, korkudan gözlerin dışarıya fırlayacağı bir güne erteliyor."[63]

63 İbrâhîm, 14/42.

Allah Teâlâ'ya yerde ve göklerde hiçbir şey gizli değildir. Hepsi O'nun bilgisindedir. Kimin ne yaptığını ve hatta içinde neyi sakladığını bilir. Başkalarına zulmedenleri de bilir, ancak onların cezalandırılmasını dilediği zamana kadar erteler, fakat ihmal etmez.

Bir hadis-i Kudside Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

يَا عِبَادِى إِنِّى حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِى وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلاَ تَظَالَمُوا

"Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım. Onu sizin aranızda da haram kıldım. Birbirinize zulmetmeyiniz."[64]

İnsanların dokunulmaz hakları vardır. Bunlara dokunulması haram ve yasaktır. Peygamberimiz vedâ haccında bu konunun üzerinde önemle durmuş ve şöyle buyurmuştur:

فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ بَيْنَكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هٰذَا، فِى شَهْرِكُمْ هٰذَا، فِى بَلَدِكُمْ هٰذَا.

"Kesin olarak söylüyorum ki, kanlarınız, mallarınız, şeref ve haysiyetiniz bu ayda, bu şehirde bugünün hurmeti gibi haramdır. Rabbınıza kavuştuğunuzda yaptığınızdan sizi sorgulayacaktır..."[65]

Zulüm Üç Çeşittir

Birincisi, Allah'a karşı kulun yaptığı bir haksızlıktır. Allah, kendisinden başka ilâh olmayan bir mabuttur. Yani ibadet yalnız O'nun hakkıdır, O'ndan başkası ibadete müstahak değildir. Çünkü yaratan, yaşatan O, akıl gibi üstün yeteneklerle insanı donatan O, öldüren O, diriltecek olan O, sonra sorgulayacak olan O. O'nun için de ibadet yalnız O'nun hakkıdır. İbadette Allah'a başkasını ortak koşmak, Allah'ın hakkını Allah'tan başkasına vermektir ki, en büyük haksızlıktır. Nitekim Lokman aleyhis-selâmın oğluna yaptığı ve Kur'an-ı Kerim'de hikâye edilen nasihatinde:

64 Müslim, "Birr", 15.
65 Buhârî, "İlim", 9; Müslim, "Kasame", 9.

يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ.

–"Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma, çünkü Allah'a ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür."[66] buyurulmuştur.

Allah'a kavuşmayı ve yaptığı iyiliklerin karşılığını almayı uman kimselerin Allah'a ortak koşma haksızlığını yapmamaları hatırlatılırken de şöyle buyuruluyor:

قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰى اِلَيَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّه۪ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّه۪ اَحَدًا.

"De ki: Ben de sizin gibi ancak bir beşerim. Ne var ki, bana ilâhınızın ancak bir ilâh olduğu vahyolunuyor. Onun için her kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse iyi iş yapsın ve Rabbine yaptığı ibadete hiç kimseyi ortak etmesin."[67]

Allah Teâlâ, kulunun kendisine yaptığı ibadete başkasını ortak koşma haksızlığını bağışlamıyacağını bildirmekte ve şöyle buyurmaktadır:

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِه۪ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَع۪يدًا.

"Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında dilediğini bağışlar. Allah'a ortak koşan muhakkak ki, derin bir sapıklığa düşmüştür."[68]

Hasan'ın hakkını alıp Ahmet'e vermek, nasıl bir haksızlık ise, ibadet yalnız Allah'ın hakkı iken, ona başkasını da ortak kılmak, aynı şekilde ve daha da büyük bir zulümdür.

İkincisi, kişinin kendi nefsine yaptığı zulümdür. Allah Teâlâ insanı yaratıkların en şereflisi kılmış, kâinatta kendisinden başka her ne varsa

66 Lokmân, 31/13.
67 Kehf, 18/110.
68 Nisâ, 4/116.

hepsini ona hizmet için yaratmış, gönderdiği Peygamberlerle de O'na emir ve yasaklarını bildirmiştir.

Allah'ın şerefli kıldığı insan Allah'tan başkasına taparsa ve Allah'ın yasakladıklarını yaparak günah işlerse kendisine yazık etmiş ve haksızlık etmiş olur. Allah'ın aziz kıldığını o zelil kılmış olur. Kur'an-ı Kerim, günah işleyenlerin nefislerine zulmetmiş olduklarını bildiriyor. Ve bundan tövbe ederek nefislerini arındırmaları emrediliyor.

Günahın insan gönlünde bir kir ve leke olduğu, bu kir ve lekenin ancak tövbe ile temizleneceği Peygamberimiz tarafından bildiriliyor.

Üçüncüsü, başkalarına yapılan haksızlıktır. Müslüman herkes ile iyi geçinir, kimseye haksızlık etmez, kimseye haksızlık yapılmasına razı olmaz. Peygamberimiz buyuruyor:

الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لاَ يَظْلِمُهُ وَلاَ يُسْلِمُهُ

"Müslüman, müslümanın kardeşidir. Müslüman müslümana zulmetmez. Müslüman müslümanı (başına gelen musıbette) yalnız bırakmaz."[69]

İnanmış olan bir kimse başkasına zulmetmez. Hiç kimsenin malını haksız yere zimmetine geçirmez. Tarlada, bağda ve bahçede komşularının hududuna tecavüz etmez. Bilir ki bir gün bu yaptıklarından Allah'ın huzurunda sorgulanacak ve üzerine aldığı kul hakları sahiplerine verilecektir. Bunun şüphe götürmez olduğunu bakınız Peygamberimiz neyi örnek vererek açıklıyor:

لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ اِلَى اَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ

"Haklar kıyamet gününde sahiplerine iade edilecektir. Hatta boynuzlu koyundan boynuzsuz koyunun öcü alınacaktır."[70]

Haksızlık ve hırsızlıkla zimmete geçirilen mal, para, mülk ve toprak

69 Buhârî, "Mezalim", 3; Müslim, "Birr", 15.
70 Müslim, "Birr", 15.

kıyamet gününde sahiplerine ödenecek ve hiç kimsenin hakkı kimsede kalmayacaktır. Peygamberimiz:

مَنِ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ فَقَدْ أَوْجَبَ اللّٰهُ لَهُ النَّارَ وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ. فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ وَإِنْ كَانَ شَيْئًا يَسِيرًا يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ وَإِنْ قَضِيبًا مِنْ أَرَاكٍ

“Bir kimse yemin ederek bir müslümanın hakkını zimmetine geçirirse Allah o kimseye cehennemi vacip kılar, cenneti haram eder.” buyurdu. Bunun üzerine bir adam:

–Eğer o hak, değersiz bir şey ise de mi? deyince, Peygamberimiz:

–İsterse misvak ağacından bir dal parçası olsun, buyurdu.[71]

Haksız olarak bir mala sahip olmak için yalan yere yemin etmenin büyük bir vebal olduğu ve kişiyi elim bir azaba uğratacağı âyet ve hadislerde ifade buyurulmuştur. Peygamberimiz:

مَنْ حَلَفَ عَلَى مَالِ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِغَيْرِ حَقِّهِ لَقِيَ اللّٰهَ وَهُوَ غَضْبَانُ. قَالَ عَبْدُ اللّٰهِ ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِصْدَاقَهُ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ

“Her kim hakkı olmadığı halde bir müslümanın malını zimmetine geçirmek için yemin ederse Allah’ın hışmına uğrayarak huzuruna çıkar.” buyurdu. Abdullah İbn Mes’ûd diyor ki, sonra Peygamberimiz Allah’ın kitabından bunu tasdik eden şu âyeti okudu:

اِنَّ الَّذينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَليلًا

“Allah’a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir paraya satanlar var ya; işte onlar için ahirette hiç bir nasip yoktur.”(Al-i İmrân, 3/77)[72]

71 Müslim, “İman”, 61.
72 Buhârî, “Müsakat”, 4; Müslim, “Eyman”, 61.

Ebû Seleme ile (kendi kavminden) bazı kimseler arasında yer konusunda anlaşmazlık çıkmıştı. Ebû Seleme durumu Hz. Aişe'ye arzedince Hz. Aişe Ebû Seleme'ye:

–Ey Ebû Seleme! Haksız olarak bir yeri almaktan sakın. Çünkü Peygamberimiz:

"Kim ki başkasına ait bir yerden bir karış kadar bir yere tecavüz ederse kıyamet gününde yedi kat yerden (isabet eden toprak) o tecavüz edenin boynuna halka gibi geçirilir." buyurdu, demiştir.[73]

Evet müslüman, bir gün Allah'ın huzurunda yaptıklarının hesabını vereceğine inanan insandır. Peygamberimiz bu hesap gününden önce bir kimsenin zimmetine geçirdiği hakları sahiplerine vermesini veya onlardan helallık almasını öğütlüyor ve şöyle buyuruyor:

مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَحَدٍ مِنْ عِرْضِهِ أَوْ شَيْءٍ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ، قَبْلَ أَنْ لاَ يَكُونَ دِينَارٌ وَلاَ دِرْهَمٌ، إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أُخِذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ

"Bir kimse din kardeşinin iffetine yahut malına haksız olarak dokunmuş ise; altın, gümüş bulunmayan kıyamet gününden önce ondan helallık alsın. Aksi takdirde yaptığı haksızlık oranında onun iyiliklerinden alınıp hak sahibine verilir. İyiliği yoksa (veya iyiliği borcunu karşılamıyorsa) hak sahibinin günahlarından alınıp haksızlık edene yükletilir (ve böylece ödeştirilir)."[74]

Kişilerin mülkiyetinde olan mal ve topraktan haksız yere bir şey almak nasıl günah ise, kamuya ait mal ve topraktan haksız yere bir şey almak da aynı şekilde günahtır. Çünkü bunda topyekün milletin, henüz tüyü bitmemiş yetimin hakkı vardır. Müslüman hakkı olmayan bir şeyi kime ait olursa olsun almaz ve böyle bir mala sahip olmak istemez. Çünkü bu yüktür ve vebaldir.

Az önce de ifade ettiğimiz ve Peygamberimizin konu ile ilgili uyarısını

73 Buhârî, "Mezalim", 13; Müslim, "Müsakat", 30.
74 Buhârî, "Mezalim", 10.

naklettiğimiz gibi, müslüman, haksızlığa uğradığını, hakkını savunamadığını bildiği kimseyi yalnız bırakmayıp ona destek vererek hakkını almasına yardımcı olur. Peygamberimiz:

انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا. قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ هٰذَا نَنْصُرُهُ مَظْلُومًا، فَكَيْفَ نَنْصُرُهُ ظَالِمًا قَالَ تَأْخُذُ فَوْقَ يَدَيْهِ

–(Ey Mümin!) Mümin kardeşine, ister zalim olsun, ister zulme uğramış olsun, yardım et, buyurdu. Birisi:

–Ey Allah'ın Resûlü, şu haksızlığa uğrayan kişiye yardım ederiz. Fakat o haksızlığı yapan kişiye nasıl yardım edeceğiz? diye sordu. Peygamberimiz:

–Zâlimin iki elinin üstünü tutar, yani onu zulümden vaz geçirirsin, buyurdu.[75]

Cabir (ra.) şöyle demiştir: Biri muhacirlerden diğeri Ensar'dan iki çocuk kavga ettiler. Bunun üzerine muhacir yahut muhacirler:

–Yetişin ey muhacirler! Ensar'dan olan da:

–Yetişin ey ensar! diye bağırdılar. Bu feryadı duyan Peygamberimiz irkildi ve:

–Bu nedir, yoksa cahiliyet devrinin dava ve âdeti ihya mı ediliyor? diye sordu. Orada bulunanlar:

– Hayır, öyle bir şey yok. Yalnız iki çocuk kavga ettiler de biri diğerinin kıçına vurdu, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

– Öyle ise zararı yok. Kişi zalim de olsa mazlum da olsa din kardeşine yardım etsin, buyurdu.[76]

Peygamberimiz, birisinin muhacirleri, diğerinin de ensarı çağırmalarından endişe etmişti. Çünkü cahiliyet devrinde bir adet vardı: Araplar haklarını almak için akraba ve kabilelerini yardıma çağırırlardı da akraba ve kabileler arasında kavga ve öldürmeler sürer giderdi. İslâmiyet bunu

75 Buhârî, "Mezalim", 4.
76 Müslim, "Birr", 15.

yasaklamış, anlaşmazlıkların çözümünü mahkemelere bırakmıştır. Cahiliye devrindeki bu adet kötü şeydi ve günahta bir tarafa destek vermekti. Halbuki İslâmiyet, günahta değil, iyilikte yardımlaşılmasını tavsiye etmiştir.

Değerli Müminler! Kişi haksızlığını kabul ederse ne yargıya gitmeye ne de kavga etmeye gerek kalmaz. Çünkü yargı bilgi ve belgelere göre karar verir. Bu az da olsa bazen haksızı haklı, haklıyı haksız kılabilir. Peygamberimizin saygıdeğer eşi Ümmü Seleme (ra.) diyor ki, Peygamberimiz kapısının önünde davalı ve davacının gürültü ettiklerini duydu. Yanlarına gitti ve:

إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّهُ يَأْتِينِى الْخَصْمُ، فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ، فَأَحْسِبُ أَنَّهُ صَدَقَ، فَأَقْضِىَ لَهُ بِذٰلِكَ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِىَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ، فَلْيَأْخُذْهَا أَوْ فَلْيَتْرُكْهَا

"Ben ancak sizin gibi bir insanım. Bana yargılanmak için davacılar geliyorlar. Onlardan bazısı diğerlerinden (maksadını anlatmak ve delil getirmekte) daha usta olabilir. Ben ise (işittiğim söze göre) onu doğru sanarak lehine hükmede bilirim. Kimin lehine bir müslümanın hakkıyle hükmettimse o bilsin ki bu hak (ona helâl değil) ateşten bir parçadır. İster onu alsın, ister bıraksın."[77]

Zulüm kalbin kararmasından meydana gelir. Zalimin kalbi hidâyet nuru ile aydınlanmış olsaydı, zulmün sonuçlarını düşünür ve buna yaklaşmazdı. Kalbin bu kararması kıyamet günü insanı karanlıklar içinde bırakacaktır. Peygamberimiz buyuruyor:

الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Zulüm, kıyamet gününde karanlıklardır."[78]

İbn Cevzî: "Zulümde iki günah vardır. Birisi, haksız yere başkasının malı-

77 Buhârî, "Mezalim", 16; Müslim, "Akdıye", 3.
78 Buhârî, "Mezalim", 26; Müslim, "Birr", 15.

nı almak, diğeri de adâletle emreden Allah Teâlâ'ya muhalefet etmektir ki, bu, insanların işledikleri günahların en büyüğüdür. Hiç şüphesiz ki zulüm, Allah'tan başka yardımcısı olmayan zayıf kimseye karşı işlenen çirkin bir iştir. Zayıf olan kimse Allah'ın korumasında iken ona zulmetmek, Allah'ın korumasına önem vermemek demektir ki, en çirkin bir günahtır."[79]

Allah Teâlâ kötülük yapmak şöyle dursun, kötülüğün söz olarak meydana konulmasını istemez. Gerçi Allah ne iş olarak, ne söz olarak, ne gizli, ne aşikâr kötülüğün hiçbirini sevmez. Fakat sözle olsun kötülüğün ilân edilmesinden ve açıklanmasından hoşlanmaz ve bunu yapana gazab ve azap eder. Ancak zulmedilmiş, hakkına tecavüz olunmuş olan kimsenin feryad etmesine, zalim aleyhinde bağıra bağıra beddua etmesine izin vermiştir. Hatta zalimin kötü sözlerine karşılık vermesine müsaade etmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوٓءِ مِنَ الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ ۜ وَكَانَ اللّٰهُ سَم۪يعًا عَل۪يمًا

"Allah, kötü sözün açıklanmasını sevmez. Ancak zulme uğrayan hâriç. Allah her şeyi hakkıyle işiten, hakkıyle bilendir."[80] buyurulmuştur.

Bu âyet-i kerime'nin şöyle bir olay üzerine indiği rivâyet edilir.

Bir gün Peygamberimizin huzurunda bir adam Hz. Ebû Bekir'in yüzüne karşı küfretmişti. Hz. Ebû Bekir karşılık vermemiş, susmuştu. Adam küfretmeye devam edince Hz. Ebû Bekir dayanamamış, karşılık vermişti. Bunun üzerine Peygamberimiz meclisten kalkıverdi. Hz. Ebû Bekir:

– Ey Allah'ın Resûlü, o bana söverken oturuyordunuz, ben karşılık verince kalktınız, dedi. Peygamberimiz:

– Evet, bir melek senin tarafından ona cevap veriyordu. Sen karşılık verince o melek gitti, şeytan geldi, şeytan gelince ben de oturmadım, buyurdu.[81]

Peygamberimizin, Hz. Ebû Bekir'in karşılık vermesi üzerine meleğin yerini şeytan aldı buyurması, o sırada iki tarafı çatıştırmak için şeytanın da faaliyete geçtiğini ifade etmektedir. Gerçekten o sırada tarafların şuur-

---

79 Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XII, 293.
80 Nisâ, 4/148.
81 M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili, c. 3, s. 1505.*

suz bir duruma gelmeleri, bunun bir şahididir. Peygamberimizin ayağa kalkmaları ile de tarafların kızgınlığıyla hoş olmayan bir durum meydana getirmelerinin önünü almak için güzel bir çare öğretilmiş oluyor.[82]

Evet, haksızlığa uğrayan kimse kendisine haksızlık edene misliyle karşılık verebilir. Bu karşılık verme, kendisine söylenen çirkin sözleri aynen iade şeklinde olabileceği gibi, beddua şeklinde de olabilir. Ancak sabredip, kendisine kötü söz söyleyeni affetmesi daha iyi olur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَاۚ فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

"Bir kötülüğün cezası yine onun gibi bir kötülüktür, ama kim affeder bağışlarsa onun mükafatı Allah'a aittir. Şüphesiz ki Allah zalimleri sevmez."[83]

Ayet-i Kerime, kendisine kötü söz söylenen kimsenin aynen karşılık vermesinin hakkı olduğunu, ancak affetmesinin hem büyük bir erdemlik, hem de Allah'ın razı olacağı ve karşılığını vereceği bir davranış olduğunu ifade etmektedir.

Böyle bir haksızlığa uğrayan kimsenin, haksızlığı yapana beddua da edebileceğini söylemiştik. Zalim, zulmettiği kimsenin bedduasından sakınmalıdır. İbn Abbas (ra.) şöyle diyor: Peygamberimiz Muâz'ı Yemen'e göndermişti Muâz, Yemen halkından müslüman olanların zekâtlarını toplayacak ve ihtiyaç duydukları dinî hükümleri onlara öğretecekti. Peygamberimiz Muâz'a verdiği emirler arasında şu da vardı:

اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ

–"Ey Muâz –günahkâr olsa bile– mazlumun duasından sakın, çünkü mazlumun duası ile Allah arasında –duanın kabul edilmesine engel– hiçbir perde yoktur."[84]

Bir başka hadis-i şerif de şöyledir:

82 Kâmil Miras, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, *VII*, 371.
83 Şûrâ, 42/40.
84 Buhârî, "Mezalim", 9.

ثَلاَثَةٌ لاَ تُرَدُّ دَعْوَتُهُمُ الصَّائِمُ حَتَّى يُفْطِرَ وَالْاِمَامُ الْعَادِلُ وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ يَرْفَعُهَا اللّٰهُ فَوْقَ الْغَمَامِ وَيَفْتَحُ لَهَا اَبْوَابَ السَّمَاءِ وَيَقُولُ الرَّبُّ وَعِزَّتِى لَاَنْصُرَنَّكَ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ

"Üç sınıf insan vardır ki, bunların duası Allah tarafından geri çevrilmez: İftar zamanında oruçlunun duası, âdil devlet başkanının duası ve mazlumun duası, zulme uğrayan kimsenin duasını Allah, bulutların üstüne çıkartır; gökyüzünün kapıları mazlumun duasına açılır da Allah Teâlâ; izzetim hakkı için, ey zulme uğrayan kimse, bir zaman sonra da olsa elbette sana yardım ederim." buyurur.[85]

Değerli Müminler! Kimseye haksızlık etmeyelim. Kimsenin malını, mülkünü haksız yere zimmetimize geçirmeyelim. Kimseye kötü söz söylemeyelim. Özet olarak söylemek gerekirse kul hakkıyle Allah'ın huzuruna çıkmayalım. Bu konuda meşhur bir hadis-i şerifle konuşmamızı tamamlayalım. Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz:

أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ. قَالُوا الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لاَ دِرْهَمَ لَهُ وَلاَ مَتَاعَ. فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِى يَأْتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلاَةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِى قَدْ شَتَمَ هٰذَا وَقَذَفَ هٰذَا وَأَكَلَ مَالَ هٰذَا وَسَفَكَ دَمَ هٰذَا وَضَرَبَ هٰذَا فَيُعْطَى هٰذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهٰذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِى النَّارِ

–Biliyor musunuz, müflis kim dir? buyurdu. Orada bulunanlar:

–Bizce müflis, parası ve malı olmayan kimsedir, dediler. Peygamberimiz:

–Benim ümmetimden müflis o kimsedir ki, kıyamet gününde namaz, oruç, zekâtla gelir, fakat şuna sövmüş, şuna iftira etmiş, şunun malını yemiş,

85 Tirmizî, "Daavat", 129.

bunun kanını dökmüş ve şunu dövmüş. Bundan dolayı onun iyiliklerinden bu adamların herbirilerine verilir. Üzerinde olan haklar ödenmeden, iyiliği tükenirse, hak sahiplerinin günahları o kimseye yükletilir; sonra o kimse cehenneme atılır, buyurdu. (İşte müflis –iflâs etmiş– buna denir.)”[86]

Allah, hiçbirimizi bu duruma düşürmesin. Âmin.

86 Müslim, “Birr” 15.

HASED İNSANIN İÇİNİ KEMİREN BİR HASTALIKTIR

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimizde hasetten söz edeceğiz.

Hased ve Kavramı

Hased sözlükte çekememek demektir. Dindeki anlamı ise, başkasında olan her hangi bir varlığın ondan alınıp kendisine verilmesini istemektir. Bundan daha fenası da kendisine verilmese bile o nimetten onun mahrum olmasını temenni etmektir.

Kıskançlık bazen hased anlamında olursa da daha çok "gayret" anlamındadır. Mesela erkeğin karısını veya kadının kocasını başkalarından kıskanması hased değil, gayrettir ve övülmüştür. Fakat birisi diğerinin karısını, kocasını, çocuklarını, malını, güzelliğini veya her hangi bir nimet veya üstünlüğünü çekememesi, ona göz dikmesi, ondan yok olmasını arzu etmesi hasedin ta kendisidir ve yerilmiştir. Hased, kötülenmiş ve çirkin bir huy olduğu bildirilmiştir. Halbuki gayret, bunun aksine övülmüştür. Çünkü ilerleme, olgunluğa erme, iffet, hakkın korunması onunla olur. Yeter ki kendi hakkının ilerisine tecavüz etmek suretiyle aşırı olmasın. Böyle olursa o zaman gayret hased manasında olmuş olur ki, makbul değil, günahtır.

Hasedin Tarihçesi

Göklerde de yerde de ilk isyan yani Allah'ın emrine karşı gelme hased yüzünden çıkmıştır.

Allah Teâlâ'nın ilk yarattığı insan Hz. Adem'dir ve aynı zamanda ilk peygamberdir. Allah Teâlâ onu yaratmadan önce meleklere şöyle demişti:

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ. فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ ف۪يهِ مِنْ رُوح۪ي فَقَعُوا لَهُ سَاجِد۪ينَ. فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَۙ. اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ اَبٰٓى اَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِد۪ينَ. قَالَ يَٓا اِبْل۪يسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِد۪ينَ. قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ. قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَج۪يمٌ. وَاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلٰى يَوْمِ الدّ۪ينِ

"Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım. Ona şekil verdiğim ve ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın. (Adem yaratılınca) meleklerin hepsi de (Allah-ın emrine uyarak) hemen secde ettiler. Fakat (cinlerden olan) İblis ise bu emre uymadı. Adem'e secde etmedi. Allah Teâlâ:

–Ey İblis, secde edenlerle beraber olmayışının (yani Adem'e secde etmeyişinin) sebebi nedir? diye sordu. İblis:

–Ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattığın insana secde edecek değilim. (Çünkü ben ondan daha üstünüm, beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın) dedi."[87]

İşte İblis, uzun yıllar Allah'a ibadet etmişken, Allah'ın Adem aleyhis-selam'a verdiği üstünlüğü çekememiş ve Allah katındaki değerini yitirmiştir.

Böylece göklerde ilk defa hased yüzünden Allah'a isyan edilmiştir. İblis, bu hasedi sebebiyle Allah'ın rahmetinden kovulmuş ve uzaklaştırılmıştır.

Allah şöyle buyurdu:

87 Hicr, 15/28-33; Bakara, 2/34; A'raf, 7/11-12; Tâhâ, 20/116; Sâd, 38/71-76

فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ. وَاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلٰى يَوْمِ الدِّينِ

“Öyle ise oradan (cennetten) çık, artık kovuldun. Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lânet senin üzerine olacaktır.”[88]

Başka bir ayette ise:

فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ.

“O halde çık, sen artık küçülenlerdensin.”[89]

Evet değerli kardeşlerim, kibirlenmek küçüklüktür. Büyüyecek olan büyüklenmez, büyüklenen mutlaka küçülür. Büyüklük, yalnız Allah’a mahsustur. Allah, büyükleneni küçültür. İblis, büyüklendiği için Allah onu bulunduğu makamdan derhal azledip indirmiştir. Büyüklendiği için hakarete uğramıştır. İblis, aslının ateş olduğuna güvenerek üstünlüğün kendisinde, aslından intikal eden bir miras, elinden alınamaz bir kişisel özellik olduğunu sanmış ve bulunduğu o mutluluk makamından düşmeyeceğini düşünmüş ve yaratıcının emrini eleştirmeye kalkmıştı. Eşyada bulunan bütün özelliklerin sadece bir Allah vergisi olduğunu unutmuştu. Bu unutkanlığının cezasını, bulunduğu makamdan uzaklaştırılarak çekmiştir. Buna Hz. Adem’i çekememesi sebep olmuştur.

Bu olayda düşünen insanlar için alınacak ibretler vardır. Allah’ın bir başkasına verdiği üstünlüğe ve nimete hased edip, o nimetin ondan alınarak kendisine verilmesini isteyen kimse, Allah’a ait olan bir takdir hakkının kendisinde olduğunu zannediyor ki, büyük bir hata yapıyor, günah işliyor demektir. İblis, işlediği bu günahın cezasını en ağır şekilde çekmiştir.

Yeryüzüne gelince; ilk insan ve ilk peygamber olan Adem aleyhis-selam’ın çocukları arasında da ilk isyan yine hased yüzünden çıkmıştır.

Hz. Adem’in çocuklarından olan Kâbil, kardeşi Hâbil’i çekemeyip öldürmüş ve böylece yeryüzünde ilk cinayet hased yüzünden işlenmiştir.[90]

Bir başka örnek de Yakup aleyhis-selamın oğullarıdır. Bunlardan Hz.

88 Hicr, 15/34-35
89 A’râf, 7/13
90 Mâide, 5/27-31

Yusuf ile Bünyamin bir anadan, diğer oğulları ise başka bir anadan idiler. Yakup aleyhis-selam oğullarından Hz. Yusuf ile Bünyamin'i diğer çocuklarından daha çok sevdiğini ve babalarının apaçık bir yanlışlık içinde olduğunu oğulları söylüyordu. Bunu çekemeyen çocukları ne yapacaklarını kendi aralarında tartıştılar. Bir kısmı: "Yusuf'u öldürün veya buralardan uzaklaştırın ki babanızın sevgisi size kalsın, sonra tövbe eder iyilerden olursunuz." dediler. İçlerinden birisi bunu uygun bulmayıp: "Yusuf'u öldürmeyin, bir kuyunun dibine bırakın da gelip geçen bir kervan onu bulup alsın. Eğer yapacaksanız böyle yapın" dedi. Bu görüşü benimsediler. Şimdi yapılacak şey, Yusuf'u oynamak üzere babalarından isteyip almak ve planlarını uygulamaktı. Babalarına geldiler:

قَالُوا يَٓا اَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ. اَرْسِلْهُ مَعَنَا
اشمام
غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ. قَالَ اِنّ۪ي لَيَحْزُنُن۪ٓي اَنْ تَذْهَبُوا بِه۪ وَاَخَافُ
اَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ. قَالُوا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّٓا
اِذًا لَخَاسِرُونَ.

–Ey babamız, bize Yusuf'u neden inanmıyorsun? Halbuki biz onun iyiliğini istiyoruz. Yarın onu bizimle beraber gönder de gezsin, oynasın, kesinlikle biz onu koruruz, dediler. Babaları endişe ediyordu:

–Onu götürmeniz beni üzer, korkarım ki, onu kurt yer de sizin haberiniz olmaz, dedi. (Yusuf'u onlarla beraber göndermek istemiyordu.) Onlar:

–Vallahi biz böyle güçlü kuvvetli bir topluluk iken buna rağmen onu kurt yerse, o zaman biz kesinlikle hüsrana uğrayanlardan olmuş oluruz, dediler. (Ve isteklerinde israr ettiler. Babaları istemeyerek de olsa razı oldu. Kardeşleri Yusuf'u alıp götürdüler ve onu planladıkları şekilde kuyunun dibine bıraktılar. Yatsı vakti ağlayarak babalarına geldiler ve:)

قَالُوا يَٓا اَبَانَٓا اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ ج

وَمَا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ. وَجَآؤُ عَلٰى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ.

–Ey babamız, biz aramızda yarış yaparken Yusuf'u da eşyamızın yanına bırakmıştık. Bir de baktık ki onu kurt yemiş. Şu anda biz doğru da söylesek, yine de sen bize inanacak değilsin, dediler. Birde gömleğinin üzerinde yalandan bir kan getirmişlerdi. (Babalarının korktuğu başına gelmişti. Onlara inanmadı ve:)

–Hayır, nefisleriniz aldatmış da size bir iş yaptırmış. Artık bana güzel bir sabır gerekiyor. Bu anlattıklarınıza karşılık yardımına sığınılacak olan ancak Allah'tır, dedi (ve acısını içine gömdü.)

Bundan sonrası bildiğiniz gibi. Bir kervan gelmiş, kuyudan su çekerken Hz. Yusuf'u kuyudan çıkarmışlar ve Mısır'a götürmüşlerdir.[91]

Kardeşlerin birbirini çekememesi yüzünden baba Yakup aleyhis-selâmın uzun yıllar çektiği bu dayanılmaz acı ve hiçbir zaman Allah'tan ümidini kesmemiş olması bütün detayları ile Yusuf sûresinde hikaye edilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in haber verdiği bu olaylar, çekememenin insana neler yaptırdığının acı örnekleridir. İnsan bu kötü huyun esiri olunca yapamayacağı hiçbir şey yoktur.

Evet, hased tarihten gelen sosyal bir hastalıktır. Peygamberimiz bunu şöyle ifade ediyor:

دَبَّ اِلَيْكُمْ دَاءُ الْاُمَمِ قَبْلَكُمْ، الْحَسَدُ وَالْبَغْضَاءُ، هِىَ الْحَالِقَةُ، لَا أَقُولُ تَحْلِقُ الشَّعْرَ وَلٰكِنْ تَحْلِقُ الدِّينَ، وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لاَ تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلاَ تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا. اَوَلاَ اَدُلُّكُمْ عَلَى شَىْءٍ اِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ اَفْشُوا السَّلاَمَ بَيْنَكُمْ

"Size öncekilerin çekememe ve düşmanlık hastalığı bulaştı. İşte bu

91 Yûsuf, 12/11-14 ve 17, 18

(hastalık) traş edip kazır. Saçları traş eder demiyorum. Fakat dinin (insana kazandırdıklarını) kazıyıp yok eder. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, inanmadıkça cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de kâmil manada inanmış olamazsınız. Bunu size sağlayacak şeyi haber vereyim mi? Aranızda selamı yayın (birbirinizle selamlaşın)."[92]

Peygamberimiz bu ifadeleri ile hasedin, tarihin derinliklerinden geldiğini, inananın dinine zarar verdiğini ve bundan kurtulmanın hatta cennete girmenin yolunun da birbirini sevmek olduğunu bildiriyor. Elbette birbirini sevenler, eriştikleri nimete hased etmeyecekler, belki buna sevineceklerdir. Bir baba ve anne düşününüz ki, çocuklarının üstünlüğüne ancak sevinirler. Birbirini içtenlikle sevenler de kendilerine reva gördükleri bir şeyi sevdiklerine de reva görürler.

Hasedin Kaynağı

Hasedin kaynağı, Allah'ın taksimine razı olmamak ve bu taksimi beğenmemektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

اَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلٰى مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۚ

"Yoksa onlar Allah'ın lütuf ve kereminden insanlara verdiği nimetleri kıskanıyorlar mı?"[93] buyurulmuştur.

Bir başka âyet de şöyledir:

اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَۜ

"Yoksa Rabbinin rahmetini onlar mı bölüyorlar?"[94]

Değerli kardeşlerim, Allah'ın sayılamayacak nimetleri vardır. Allah Teâlâ dünya düzeni için insanları birbirlerine muhtaç olacak şekilde yaratmış, herkese aynı seviyede vermemiştir. Kur'an-ı Kerim'de bu husus şöyle ifade edilmiştir:

92 Hadisin ilk bölümünü Bezzar, son bülümünü de Müslim rivayet etmiştir. Müslim, "İman", 22; Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, III, 548.
93 Nisâ, 4/54
94 Zuhruf, 43/32

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِى الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَٓاءُ اِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ.

"Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde azarlardı. Fakat O, (rızkı) dilediği ölçüde indirir. Çünkü O, kullarının haberini alandır, onları görendir."[95]

O halde bize düşen, Allah'ın başkasına verdiği nimete hased etmek değil, Allah'ın fazlından istemektir. Allah isteyene ve çalışana vereceğini vadetmiştir. Bunun için vereni tanı, istemeyi bil ki, Allah sana da versin.

Hased Kimlerde Bulunur?

Hased, hemen hemen herkeste ve her meslek sahibinde bulunur. Kişi kendisinden üstün gördüğü kimseye hased eder, onu çekemez.

Büyük âlim Gazalî diyor ki, adamın biri Hasan-ı Basrî'ye: "Mümin hiç hased eder mi?" diye sormuş, Hasan-ı Basrî: "Yakup aleyhi's-selâm'ın oğullarını unuttun mu? Elbette mümin de hased edebilir, diye cevap vermiştir.[96] Gerçi Peygamberimiz:

لَا يَجْتَمِعُ فِى جَوْفِ عَبْدٍ اَلْإِيمَانُ وَالْحَسَدُ

"İman ile hased, bir kimsede birleşmez."[97] buyurmuştur. Ancak buradaki iman olgun iman demektir. Elbette olgun iman ile hased bir arada bulunmaz.

Hased hastalığından gönlünü korumayı başaran kimsenin cenneti hak edeceğini Peygamberimiz bildirmiştir.

Enes İbn-i Mâlik (ra.) anlatıyor: (Biz Peygamberimizle beraber oturuyorduk.)

---

95 Şûrâ, 42/27
96 Gazalî, *İhya'u Ulûmi'd-Din*, III, 162
97 Münzirî, *et-Terğib ve't-Terhib*, III, 546 (Hadisi İbn-i Hibban ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.)

يَطْلُعُ عَلَيْكُمْ الْاٰنَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَطَلَعَ رَجُلٌ مِنْ الْأَنْصَارِ تَنْطِفُ
لِحْيَتُهُ مِنْ وُضُوئِهِ قَدْ تَعَلَّقَ نَعْلَيْهِ فِى يَدِهِ الشِّمَالِ فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ قَالَ النَّبِيُّ
صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ ذٰلِكَ فَطَلَعَ ذٰلِكَ الرَّجُلُ مِثْلَ الْمَرَّةِ الْأُولَى فَلَمَّا كَانَ
الْيَوْمُ الثَّالِثُ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ مَقَالَتِهِ أَيْضًا فَطَلَعَ ذٰلِكَ
الرَّجُلُ عَلَى مِثْلِ حَالِهِ الْأُولَى فَلَمَّا قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَبِعَهُ عَبْدُ
اللّٰهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ فَقَالَ إِنِّى لَاحَيْتُ أَبِى فَأَقْسَمْتُ أَنْ لَا أَدْخُلَ عَلَيْهِ
ثَلَاثًا فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تُؤْوِيَنِى إِلَيْكَ حَتَّى تَمْضِىَ فَعَلْتَ قَالَ نَعَمْ قَالَ أَنَسٌ وَكَانَ
عَبْدُ اللّٰهِ يُحَدِّثُ أَنَّهُ بَاتَ مَعَهُ تِلْكَ اللَّيَالِى الثَّلَاثَ فَلَمْ يَرَهُ يَقُومُ مِنْ اللَّيْلِ
شَيْئًا غَيْرَ أَنَّهُ إِذَا تَعَارَّ وَتَقَلَّبَ عَلَى فِرَاشِهِ ذَكَرَ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ وَكَبَّرَ حَتَّى
يَقُومَ لِصَلَاةِ الْفَجْرِ قَالَ عَبْدُ اللّٰهِ غَيْرَ أَنِّى لَمْ أَسْمَعْهُ يَقُولُ إِلَّا خَيْرًا فَلَمَّا مَضَتْ
الثَّلَاثُ لَيَالٍ وَكِدْتُ أَنْ أَحْتَقِرَ عَمَلَهُ قُلْتُ يَا عَبْدَ اللّٰهِ إِنِّى لَمْ يَكُنْ بَيْنِى
وَبَيْنَ أَبِى غَضَبٌ وَلَا هَجْرٌ ثَمَّ وَلٰكِنْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَقُولُ لَكَ ثَلَاثَ مِرَارٍ يَطْلُعُ عَلَيْكُمْ الْاٰنَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَطَلَعْتَ أَنْتَ
الثَّلَاثَ مِرَارٍ فَأَرَدْتُ أَنْ اٰوِىَ إِلَيْكَ لِأَنْظُرَ مَا عَمَلُكَ فَأَقْتَدِىَ بِهِ فَلَمْ أَرَكَ
تَعْمَلُ كَثِيرَ عَمَلٍ فَمَا الَّذِى بَلَغَ بِكَ مَا قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
فَقَالَ مَا هُوَ إِلَّا مَا رَأَيْتَ قَالَ فَلَمَّا وَلَّيْتُ دَعَانِى فَقَالَ مَا هُوَ إِلَّا مَا رَأَيْتَ
غَيْرَ أَنِّى لَا أَجِدُ فِى نَفْسِى لِأَحَدٍ مِنْ الْمُسْلِمِينَ غِشًّا وَلَا أَحْسُدُ أَحَدًا عَلَى خَيْرٍ
أَعْطَاهُ اللّٰهُ إِيَّاهُ فَقَالَ عَبْدُ اللّٰهِ هٰذِهِ الَّتِى بَلَغَتْ بِكَ

–Şimdi size cennetliklerden bir adam çıkagelecektir. Bir de baktık ki Ensar'dan (Medine'lilerden) bir adam çıkageldi. Sakalından abdest suyu damlıyordu. Ayakkabılarını da sol eline asmıştı. Ertesi gün olunca Peygamberimiz bir önceki gün söylediği gibi söyledi. Yine baktık ki aynı adam bir önceki gün gibi çıkageldi. Üçüncü gün olunca Peygamberimiz yine önce söylediği gibi söyledi, derken aynı adam ilk hali gibi çıkageldi. Peygamberimiz oradan kalkınca, Abdullah b. Amr o adamı izledi ve ona:

–Ben babamla tartıştım. Üç gün onun yanına girmeyeceğime yemin ettim. Eğer siz bu süre benim yanınızda kalmama izin verirseniz kalacağım, demiş, adam:

–Evet, kalabilirsin, diye cevap vermiş. Abdullah onunla beraber üç gün kalmış, fakat gece ibadete kalktığını görmemiş. Ancak sabah namazına kadar her uyandıkça Allah'ı anmış ve tekbir getirmiş. Abdullah diyor: "Onun hayırdan başka bir şey söylediğini duymadım. Üç gün geçince sanki onun amelini küçük görür gibi dedim ki:

–Ey Allah'ın kulu, babam ile aramda bir anlaşmazlık yoktur. Peygamberimiz sizin için üç kere: "Şimdi size cennetliklerden bir adam çıkagelecektir" dediğini işittim. Üç defasında da siz çıkageldiniz. Sizin yanınızda kalarak amelinizin ne olduğunu görmek istedim. Böylece sizin yaptığınızı yapmak istiyordum. Fakat büyük bir amel yaptığınızı görmedim. Sizi, Peygamberimizin müjdelediği mertebeye ulaştıran nedir? Adam dedi ki:

–Şu gördüğünden başka değildir. Ben oradan ayrılmak üzere dönünce, bana seslendi ve dedi ki:

–O senin gördüğün şeyden başkası değildir. Ancak ben, müslümanlardan hiç kimseye kalbimde hile ve kin tutmam ve Allah'ın verdiği bir hayırdan dolayı hiç kimseye asla hased etmem. Bunun üzerine Abdullah:

–İşte seni bu dereceye yaklaştıran budur, dedi.[98]

Evet değerli kardeşlerim, hased herkeste bulunabilir. Daha çok da emsal, akran, kardeş ve akrabalar arasında bulunur. Bunun içindir ki, âlim âlime, tüccar tüccara, sanatkâr sanatkâra hased eder. Yani herkes kendi mesleğinden olanı çekemez. Bunun gibi bir pehlivan bir âlime değil, kendisi gibi bir pehlivana hased eder. Çünkü o ilimle değil, pehlivanlıkla şöhret kazanmak arzusundadır.

98 Ahmed b. Hanbel, III, 166

Hasedin Belirtisi

Bu hastalığı olan kimse hased ettiği kimsenin başına bir felaket geldiğinde buna sevinir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

اِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا

"Size bir iyilik dokunsa fenalarına gider. Başınıza bir kötülük gelse onunla sevinirler."[99] buyurulmuştur.

Bir başka Âyet-i Kerime de şöyledir:

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ

"Ehl-i Kitaptan (Yahudi ve Hristiyanlardan) çoğu, gerçek kendilerine apaçık belli olduktan sonra sırf içlerindeki çekememezlikten ötürü, sizi imanınızdan vaz geçirip küfre döndürmek isterler."[100]

Hasedin Zararları

Hasedin maddi manevi pek çok zararları vardır. Fakat her şeyden önce hased, müslümanın dinine zarar verir. Çünkü inanmış olan bir kimse kalbini her türlü kötü duygu ve düşüncelerden arındırmış olacak ve haline rıza gösterecektir. İsteklerini Allah'a sunacak ve yalnız O'ndan dileyecektir. Hased kötü bir duygu olduğuna göre inanmış olan bir kimsede elbette bulunmamalıdır.

Abdullah İbn-i Ömer (ra.) anlatıyor: Peygamberimize soruldu:

اَىُّ النَّاسِ اَفْضَلُ قَالَ. كُلُّ مَخْمُومِ الْقَلْبِ صَدُوقِ اللِّسَانِ. قَالُوا صَدُوقُ اللِّسَانِ نَعْرِفُهُ فَمَا مَخْمُومُ الْقَلْبِ قَالَ. هُوَ التَّقِىُّ النَّقِىُّ لاَ اِثْمَ فِيهِ وَلاَ بَغْىَ وَلاَ غِلَّ وَلاَ حَسَدَ.

99 Âl-i İmrân, 3/120
100 Bakara, 2/109

–Ey Allah'ın Resûlü, insanların faziletlisi kimdir? Peygamberimiz:

–Her temiz kalpli ve doğru sözlü olandır, buyurdu. Ashap:

–Doğru sözlüyü biliyoruz, "Kalbi temiz olmak nedir?" diye sordular. Peygamberimiz:

–O, tertemiz, onda günah, baş kaldırma, aldatma ve hased olmayan kalpdir, buyurdu.[101]

Yine Peygamberimiz:

مَا ذِئْبَانِ جَائِعَانِ أُرْسِلاَ فِى زَرِيبَةِ غَنَمٍ بِأَفْسَدَ لَهَا مِنْ الْحِرْصِ عَلَى الْمَالِ وَالْحَسَدِ فِى دِينِ الْمُسْلِمِ. وَاِنَّ الْحَسَدَ لَيَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ

"Bir koyun ağılına giren iki aç kurdun koyunlara zararı, hased ve aşırı derecede mala düşkünlüğün müslümanın dinine verdiği zarardan daha çok değildir. Gerçekten ateşin odunu yakıp yediği gibi hased de iyilikleri yer ve tüketir." buyurmuştur.[102]

وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهٖ

"Kişi kazdığı kuyuya kendisi düşer."[103]

Evet kişi çoğu zaman hased ettiği ve düşmanlık duyduğu kimse için istediği kendi başına gelir. Bunu hatırlatan çok güzel bir ata sözü vardır: "Hased tohumu eken, hasret nedameti biçer."

Hased eden, hased ettiği kimsenin ilerlediğini, toplum içinde itibar edildiğini gördükçe sade huzuru kaçmaz, Allah korusun, her türlü fenalığın planlarını yapmaya başlar. Bunun için Allah Teâlâ kötü huylardan çekindirirken:

---

101 İbn Mâce, "Zühd", 24

102 Münzirî, *et-Terğib ve't-Terhib*, III, 548 (Hadisin bir bölümünü Ebû Dâvud, bir bölümünü Tirmizî ve bir bölümünü de Rezîn rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Zühd", 43; Ebû Dâvud, "Edeb", 52.

103 Fâtır, 35/43

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ.

“Kıskandığı vakit, kıskanç kişinin şerrinden Allah’a sığınırım, de.”[104] buyurmuştur.

Büyük İslâm âlimi Gazali “İhyau Ulûmi’d-Din” adlı meşhur eserinde bir hikaye naklediyor: Zâtın biri bir hükümdara uğrar ve ona öğüt verir:

–Sana iyilik yapana sen fazlasını yap. Kötülük yapana ise bir şey yapma, onun kötülüğü sana mükâfat olarak yeter. Bunu dinleyen bir başkası bu zâtın hükümdar yanındaki itibarını görünce bunu çekemez. Hükümdara yaklaşır ve:

–Size öğüt veren bu adam, nefesinizin koktuğunu söylüyor, der. Hükümdar:

–Ne biliyorsun? diye sorar. Adam:

–Bu zât bir daha yanınıza geldiğinde ağzını ve burnunu tuttuğunu göreceksiniz, der. Hükümdar da:

–Peki, görelim, der. Adam hükümdarın yanından çıkar. Hased ettiği zât hükümdarın yanına gireceği zaman onu davet eder ve kendisine sarımsaklı yemek yedirir ve:

–Ağzının kokusu ile hükümdara fazla yaklaşma, diye tenbih eder. Bu zât yine adeti üzere hükümdarın huzuruna girer ve kendisine tavsiyede bulunur. Hükümdar bu zâta yanına yaklaşmasını söyler. Adam da ağzını burnunu tutarak hükümdara yaklaşır. Hükümdar, adamın kendesine doğru söylediğine inanır. Bunun üzerine yazdığı bir fermanı adama verir ve:

–Bu mektubu falan kumandana götür, der. Hükümdarın kendi eliyle yazdığı fermanlar çoğunlukla yardım edilmesini emreden yazılar olduğu için, adam mektubu alır dışarıya çıkınca, kendisine yemek yediren adamla karşılaşır. Adam kendisine:

–Elindeki mektup nedir? diye sorar. Adam:

–Hükümdar her halde bana yardım yapılmasını emretmiştir, onu almaya gidiyorum, der. Adam, yalvarır ve:

–Bu mektubu bana ver, diye rica eder. O da:

---

104 Felâk, 113/5

–Peki al, der. Adam mektubu alır almaz doğru zarfın üzeri kendisine yazılan komutana gider ve mektubu takdim eder. Kumandan kendisine öğüt veren zâta kızmış ve cezalandırılmasını yazmış. Bunu duyan adam, komutana yalvarır ve:

–Aman, bu mektubun sahibi ben değilim, istersen gidip asıl sahibini getireyim, derse de komutan güvenmez, hükümdarın emri yerine getirilerek adam cezalandırılır. Ertesi gün yine aynı zât hükümdarın huzuruna çıkınca, hükümdar şaşırır ve sorar:

–Sana dün verdiğim mektup ne oldu? der. Adamcağız durumu anlatır. Hükümdar sorar:

–Benim nefesimin koktuğunu söylemişsin, doğru mu? Adam:

–Hayır, böyle bir şey söylemedim, der. Hükümdar:

–Öyle ise neden bana yaklaşınca ağzını burnunu kapattın? deyince, adam durumu anlatır ve:

–O gün mektubu kendisine verdiğim zât beni yemeğe davet etti, bana sarımsaklı yemek yedirdi. Nefesimin kokusu sizi rahatsız etmesin diye yanınıza girdiğimde ağzımı kapatmamı söyledi. Ben de uygun gördüm ve sizi rahatsız etmemek için böyle yaptım, deyince, hükümdar durumu öğrendi ve:

–Evet, kötülük yapan kötülüğünün cezasını buldu ve senin yerine geçti, der.[105]

İmrenme

Hasedin bir çeşidi daha vardır ki, buna "Münafese" denir. Münafese, başkasında olan bir olgunluğa, bir iyiliğe imrenip ona yetişmek veya ondan da ileri gitmek için yarışmak demektir. Hased ile arasındaki fark açıktır. Hased eden olgunluk ve kemale düşmandır. Hased ettiği kimsenin zarar görmesinden, eriştiği nimetin yok olmasından memnun kalır. Bunu göremeyince de rahatsız olur. Halbuki imrenen ise aksine olgunluğa aşıktır. O, karşısındakinin aşağı düşmesini değil, kendisinin de onun gibi olmasını, hatta daha da ileri gitmesini ister. Bunda yarışma ise makbuldür. Çünkü Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de:

---

105 Gazalî, *İhya'u Ulûmi'd-Din*, III, 162, 163

فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ.

"Ona imrensin artık imrenenler."[106] buyurmuş ve bunu övmüştür. Peygamberimiz bunun ancak iki şeyde olabileceğini bildirmiş ve şöyle buyurmuştur:

لاَ حَسَدَ إِلاَّ فِى اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللّٰهُ مَالاً فَسُلِّطَ عَلَى هَلَكَتِهِ فِى الْحَقِّ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللّٰهُ الْحِكْمَةَ، فَهْوَ يَقْضِى بِهَا وَيُعَلِّمُهَا

"Ancak iki kişiye imrenilebilir. Biri, Allah'ın kendisine mal verip, bu malı hak yolunda harcamaya muvaffak kıldığı kimse, diğeri de Allah Teâlâ'nın kendisine ilim verip, bununla amel eden ve başkalarına da öğreten kimse."[107]

İşte Peygamberimiz bu iki kişiye; malı ile hayır ve hasenat yapan ve Allah yolunda malını harcayan kimse ile, ilmi ile amel edip onu başkasına da öğreten kimseye gıbta edilmeye değer olduklarını bildiriyor.

Değerli kardeşlerim, Müslim'in Enes İbn Mâlik (ra.) den rivayet ettiği bir hadisi şerifle konuşmamı bitirmek istiyorum. Peygamberimiz buyuruyor:

لاَ تَبَاغَضُوا وَلاَ تَحَاسَدُوا وَلاَ تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللّٰهِ إِخْوَانًا وَلاَ يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاَثٍ

"Birbirinize hiddetlenmeyin, birbirinize hased etmeyin, birbirinize arka çevirmeyin; ey Allah'ın kulları kardeş olun. Bir müslümana üç günden fazla din kardeşi ile dargın durması helâl olmaz."[108]

106 Mutaffifîn, 83/26
107 Buhârî, "İlim", 15; Müslim, "Salâtü'l-Müsâfirine ve Kasriha", 47
108 Müslim, "Birr", 7.

KÖTÜ ALIŞKANLIKLAR: İÇKİ VE KUMAR

Değerli Müminler!

Bugün size kötü alışkanlıklardan olan içki ve kumardan ve bunların zararlarından söz etmek istiyorum.

Allah Teâlâ insan sağlığına ve mutluluğuna zarar veren her şeyi haram kılmış, yasaklamıştır. İçki ve kumar da bu zararlı alışkanlıklardandır.

İçki hakkında Kur'an-ı Kerim'de dört âyet-i kerime vardır.

Birinci âyet-i kerime şöyledir:

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًاۜ

"Hurma ve üzüm ağaçlarının meyvelerinden de hem içki hem de güzel rızıklar edinirsiniz. Şüphesiz ki bunda aklını kullanan kimseler için büyük bir ibret vardır."[109]

Bu âyetin, içkinin helâl veya haram olması ile ilgisi yoktur. Âyet, insanların bu meyvelerden içki yaptıklarını ifade ediyor. Ayrıca içkinin bu meyvelerden elde edildiği belirtilmekle beraber, ona rızık denmemiş, güzel rızka karşılık zikredildiği için güzel bir şey olmadığına işaret edilmiştir.

109 Nahl, 16/67.

Ashab-ı Kiramdan Hz. Ömer, Muâz ve diğer bazıları Peygamberimize gelerek:

– Ey Allah'ın Peygamberi, şarap hakkında bize bir fetva ver, çünkü o aklı gideriyor, dediler.[110] Bunun üzerine şu âyet-i kerime indi:

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِۜ قُلْ فِيهِمَٓا اِثْمٌ كَب۪يرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِۘ وَاِثْمُهُمَٓا اَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَاۜ

"Ey Muhammed! Sana şarap ve kumardan soruyorlar. De ki: Bu ikisinde büyük bir günah, bir de insanlar için bazı menfaatler vardır. Fakat günahları menfaatlerinden daha büyüktür."[111]

Bu, içki hakkında nâzil olan ikinci âyettir. Bu âyette içki ve kumarda büyük günah olduğu bildirilmekle beraber, yasaklandıklarına dair kesin bir ifade yer almamış, ancak bunlarda insanlar için büyük günah olduğu bildirilmiştir. Pek çok kimse Kur'an'ın bu ifadesinden içki ile ilgili anlamak istediklerini öğrenmişler ve bunları terketmişlerdir. Çünkü Kur'an bunlardaki günahın faydalarından daha büyük olduğunu bildiriyor. Düşünen insan için bu ifade yeterlidir. Ve de öyle olmuştur. Ancak âyette kesin yasak ifadesi yer almadığı için içmeye devam edenler de olmuştur.

Sonra bir namaz olayı meydana gelmiştir. Rivâyete göre Abdurrahman b. Avf (ra.) bir grup insanı evine davet etmiş, yemiş içmiş sarhoş olmuşlar. Bu halde namaza kalkmışlar. İçlerinden biri imam olmuş ve namazda Kâfirûn Suresini okurken, "Ey kâfirler, sizin taptığınıza ben tapmam" yerine sarhoşluk sebebiyle "Ey kâfirler, sizin taptığınıza ben taparım" şeklinde yanlış okumuş ve fahiş bir hata yapmıştır. Bu olay üzerine:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ

"Ey müminler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın"[112] (Nisa, 4/43) âyeti nâzil oldu. Bu âyet içki hakkında inen üçüncü âyettir.

110 el-Fahru'r-Râzî, *et-Tefsiru'l-Kebir*, VI, 43.
111 Bakara, 2/219.
112 Ebû Dâvud, "Eşribe", 1.

Bir gün İtban b. Malik, Sa'd b. Ebî Vakkas ile beraber birkaç kişiyi yemeğe davet etmiş, yemiş içmişler. Sarhoş olduklarında övünmeye ve şiir söylemeye başlamışlar. Bu sırada Sa'd Ensardan birini şiirle yerince o da bir çene kemiği alarak başına vurup yarmıştı. Bunun üzerine Sa'd Peygamberimize giderek şikâyette bulunmuştu. Peygamberimiz: "Allahım, şarap hakkında bize yeterli beyanda bulun" diye dua etmesi üzerine, içki ve kumarı kesin olarak yasaklayan dördüncü ve son âyet nazil oldu:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.

"Ey müminler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir. Bunlardan uzak durunuz ki, kurtuluşa eresiniz."[113]

Görülüyor ki, içki tedricen, derece derece haram kılınmıştır. Esasen hükümlerin teşriinde İslâmiyetin izlediği yol budur. Aşırı derecede içkiye düşkün olan toplum, kademe kademe böyle bir yasağa hazırlanmış, kesin yasaklandığı bildirilince de hemen bu yasağa uymuştur.

Son inen âyet içkinin kesin haram kılındığını bildirince içki içenler ve içki içmeyi alışkanlık haline getirenler, Allah'ın emri karşısında hiç tereddüt etmeden içkiyi bırakmışlar ve içki ile ilgili her şeyi kırıp yok etmişlerdir. Bu konuda Enes İbn Mâlik (ra.) şöyle diyor: "Şarabın haram kılındığı gün ben Ebû Talha'nın evinde oradakilere şarap sunuyordum. İçkileri koruk ve hurma şarabı idi. Bir de baktım biri sokakta çağırıyor. Ebû Talha bana, çık da bak neymiş, dedi. Çıktım baktım birisi, "şarap haram kılınmıştır"diye bağırıyor. İçeri girdim durumu bildirdim. Ebû Talha bana: "çık da o içkiyi dök,"dedi ben de çıktım döktüm."[114]

Ayette yasaklanan Hamr (şarap)dır. Aklı bürüyüp örttüğü için şaraba hamr denmiştir.

İbn Ömer (ra.) demiştir ki: Şarabı haram kılan âyet indiği zaman şarap beş şeyden; üzümden, hurmadan, buğdaydan, arpadan ve darıdan idi.[115] Hadis-i Şerifte de:

113 Mâide, 5/90.
114 Müslim, "Eşribe", 1.
115 Ebû Dâvud, "Eşribe", 1.

إِنَّ مِنَ الْعِنَبِ خَمْرًا وَإِنَّ مِنَ التَّمْرِ خَمْرًا وَإِنَّ مِنَ الْعَسَلِ خَمْرًا وَإِنَّ مِنَ الْبُرِّ خَمْرًا وَإِنَّ مِنَ الشَّعِيرِ خَمْرًا

"Buğdaydan bir şarap, arpadan bir şarap, hurmadan bir şarap, üzümden bir şarap, baldan bir şarap vardır."[116]

Şarap dışındaki sarhoşluk verici içkilerin de şarap hükmünde olduğu, yani onların da haram olduğu Peygamberimiz tarafından bildirilmiş, şöyle buyurulmuştur:

كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ خَمْرٍ حَرَامٌ

"Sarhoşluk veren her şey şaraptır ve her şarap haramdır."[117]

Yine Peygamberimiz:

مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ

"Çoğu sarhoş eden şeyin azı da haramdır."[118] buyurmuş, sarhoşluk veren şeyin azı ile çoğu arasında haram olması açısından bir fark olmadığını bildirmiştir.

İçki ile tedaviye gelince, Târık b. Süveyd el-Cûfî, Peygamberimize şarabın hükmünü sormuş; Peygamberimiz de onu şaraptan menetmişti. Bunun üzerine Târık:

–Ama ben onu sadece ilaç için yapıyorum, deyince, Peygamberimiz:

–O ilâç değil, derttir, buyurmuştur.[119]

Ancak gerek içki ve gerekse diğer haram olan şeylerin hastalığı tedâvi edeceği kesin olarak bilinir ve başka ilaç da bulunmazsa o takdirde haram olan bir şeyi yiyip içmek câiz olur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de haram olan şeyler bildirildikten sonra:

116 Ebû Dâvud, "Eşribe", 4; Tirmizî, "Eşribe" 8; İbn Mâce, "Eşribe", 5.
117 Müslim, "Eşribe", 7.
118 Tirmizî, "Eşribe", 3; Ebû Dâvud, "Eşribe", 5.
119 Müslim, "Eşribe", 3.

فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۜ

“Kim mecbur kalırsa başkasının hakkına tecâvüz etmemek ve zaruret miktarını geçmemek şartıyla ona da günah olmaz.”[120] buyurulmuş ve mecbur kalan kimsenin haram olan bir şeyi yiyip içmesine izin verilmiştir.

İçki yasaklanmıştır. Çünkü içkinin pek çok zararları vardır.

İçki insanlar arasına düşmanlık ve kin sokar, birlik ve kardeşliğe zarar verir. İçkinin yasaklandığını bildiren âyet-i kerime’de şöyle buyuruluyor:

اِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ.

“Şeytan içkide ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister.”[121] Çünkü içki sinir sistemini bozarak cinayetlere varan kavgalara yol açar. Zaman zaman gazete sütunlarına yansıyan radyo ve televizyon haberlerinde yer alan kavga ve cinayetlere büyük ölçüde içkinin sebep olduğu görülmektedir.

Yine âyette içkinin insanı Allah’ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoyduğu ifade buyurulmaktadır. Zamanının bir kısmını içki masasında geçiren kimse bu süre içinde namaz kılmayı ve Allah’a ibadet etmeyi unutur ve en kıymetli sermayesi olan vaktini bu masada boşuna geçirmiş olur.

İçki, insanın aklını başından alır. Zaten içkiye hamr denmesi, akla humar verdiği yani kafayı dumanlandırdığı içindir. Bugün büyük ölçüde can ve mal kaybına sebep olan ve pek çok kimsenin sakat kalması sonucunu doğuran trafik kazalarının bir kısmı sürücülerin alkollü araç kullanmasından meydana gelmektedir.

İçki insan sağlığını da olumsuz şekilde etkiler. Mide ve akciğer gibi iç organlarda yaptığı tahribat ile vücudun çalışma düzenini bozar. İçki sadece içenlere zarar vermekle kalmaz. Tıp uzmanlarının bildirdiğine göre içki, içenin soyundan gelen çocuklara da zarar verir. Alkolik bir babanın çocukları arasında geri zekâlılık ve şizofrenik oranını artırır.

120 Bakara, 2/173.
121 Mâide, 5/91.

Konuyu anne yönünden düşünecek olursak, durum daha da korkunçtur. Şayet anne hamile iken alkollü içki kullanırsa alkol, karnındaki bebeği etkiler ve bebek üzerinde büyük zararlar meydana getirir. Gelişmiş insan üzerinde bir çok zararları olan içki, organları çok narin henüz gelişmekte olan bebek üzerinde daha fazla zararlı olur. İçki kullanan annelerden zekâ geriliği olan çocuklar dünyaya gelir, hatta hamile iken devamlı alkol kullanan annelerden doğan bebekler adeta alkolik bir şahsın görüntüsünü verir.[122]

İçki aile hayatını felce uğratır. İçki içen insanların çoğu aile ve çocuklarını ihmal eder. Gece geç saatlerde eve gelir. Eşi ile devamlı kavga halinde bulunur. Böyle huzursuz bir aile varlığını sürdüremez. Sürdürse bile bu ailede büyüyen çocuklar rahatsız ve tedirgin olur. Anne ile babanın devamlı kavga etmesi onları rahatsız eder. Bu yüzden boşanan ailelerin sayısı az değildir.

İçkiye harcanan para aile bütçesini de olumsuz şekilde etkiler. Alınteri dökülerek kazanılmış olan paranın içki ve kumar gibi meşrû olmayan yerlerde harcanması aileyi ekonomik yönden sıkıntıya sokar.

Görülüyor ki içki fert için olduğu kadar toplum için de bir felâkettir. Bunun içindir ki Peygamberimiz;

اِجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَاِنَّهَا اُمُّ الْخَبَائِثَ

"İçkiden sakının, çünkü o, bütün kötülüklerin anasıdır."[123] buyurmuştur. Bunun içindir ki Peygamberimiz içki kullanımına ve alışkanlığına yol açabilecek fiilleri de yasaklamıştır.

Değerli Müminler!

Az önce de ifade ettiğimiz gibi Kur'an-ı Kerim'de haram olan bütün içkiler sayılmamış, kötü, pis ve insan sağlığına zararlı olan her şey yasaklanmıştır. Peygamberimiz de bir nitelikten söz etmiş, bu nitelik kendisinde bulunan içkilerin haram olduğunu bildirmiştir. Bu nitelik "sarhoş etme ve uyuşturma" niteliğidir. Bu nitelik kendisinde bulunan her şey haramdır. Esrar, afyon, kokain, eroin ve morfin gibi maddelerde de bu nitelik bulunduğu

---

122 Prof. Dr. Alparslan Özyazıcı, *Alkollü İçkiler Sigara ve Diğerleri*, 1993, Ankara (Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü yayınlarından.)

123 Ebû Dâvud, "Et'ime", 18; İbn Mâce, "Eşribe", 6; Tirmizî, "Buyu' ", 58.

için bunlar da yasak kapsamındadır. Hatta bunlar alkollü içkilerin etkisini fazlası ile taşımakta, zararları da etki ölçüsünde daha çok olmaktadır.

Bu uyuşturucu maddelerin en önemli ve ortak özelliklerinden birisi, çok az miktarda alınmaları halinde bile kısa zamanda alışkanlık yapmalarıdır.

Uyuşturucu nasıl bir şeydir diye denenemez. Bir defa olsun onu kullanmaya başlayanların bir daha ondan kurtulmaları çok zordur. Sanki uyuşturucu kullanmak zehiri tecrübe için içmek gibi bir şeydir. Zehiri denemeye kalkışmanın sonucu ölüm olduğu gibi uyuşturucu da böyledir. Onu bir defa kullanan kimse artık ondan kendisini kurtaramaz ve ölüme mahkum olur. Bunun çarpıcı örnekleri televizyon ekranlarına ve basına yansımakta, seyredenleri dehşete düşürmektedir.

Uyuşturucunun kötü bir sonucu da aile hayatını yıkması ve sosyal ilişkileri yok etmesidir. Uyuşturucu bağımlısı ailesine, çocuklarına akraba ve komşularına, toplumuna, hatta insanlığa karşı sorumluluk duygusunu kaybeder. Tek aradığı şey uyuşturucudur. Onu bulmak için feda etmiyeceği hiçbir şey olmaz. Çünkü onun için hayatta hiçbir şey değer taşımaz. Uyuşturucu almak için para bulamadığında hırsızlık etmekten, adam öldürmekten ve namusunu satmaktan bile çekinmez.

İşte bunun içindir ki insana büyük değer veren dinimiz uyuşturucunun her çeşidini yasaklamış, alım ve satımını caiz görmemiştir.

Bugün medeni dünya uyuşturucu ile savaşta birlikte hareket etmektedir. Çünkü uyuşturucu insanlığı yok edecek ve bütün değerleri ortadan kaldıracak bir pisliktir.

Ayet-i Kerime'de yasaklanan hususlardan birisi de kumardır.

Kumar, ortaya para konularak oynanan talih oyunudur.

Kumar çeşitli aletlerle oynanır. Ne ile oynanırsa oynansın, bu oyun taraflardan birine veya bir kaçına kâr sağlıyor ya da zarar veriyorsa kumardır ve yasaktır. Bu yolla kazanılan para da meşrû değil haramdır.

Kumar niçin yasaklanmış ve bu yolla kazanılan para niçin haram kılınmıştır? Bunun pek çok sebepleri vardır. Bunlardan bazılarına işaret edelim:

–Kumar, insanı meşrû kazanç yollarından uzaklaştırır.

Kur'an-ı Kerim, temiz ve helâl rızık yememizi emrediyor.[124] Bu helâl ve temiz rızkı elde etmenin, ticaret, ziraat ve san'at gibi çeşitli meşrû yolları vardır. Bu yollardan birisiyle kendimizin, çoluk çocuğumuzun geçimini sağlamalıyız. Sonra da bize verdiği bu temiz ve helal rızıktan ötürü Allah'a şükretmeli, o kazancın bir kısmını da Allah için yoksullara vermeliyiz.

Kumar, meşrû olmayan bir kazanç yoludur. Çünkü kumarda kazanırsa başkasını, kaybederse kendisini zarara uğratmak vardır. Başkasının zararına sebep olan bir kazanç, helal kazanç değildir. Başkasına zarar vermeden kazanmak varken bu yolu seçmek elbette doğru olmaz.

Yine Kur'an-ı Kerim, içkide olduğu gibi kumarda da şeytanın aramıza düşmanlık sokacağı ve bizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoyacağını ifade etmektedir.

Mal canın yongasıdır. Parasını bir anda kaybeden kimse bunalıma girer, oyun arkadaşlarıyla kavgaya tutuşur ve bu kavga çoğu zaman cinayetle sonuçlanır. Kumarcı bu kavgayı ailesine de taşıyacak ve aile fertleri arasında bulunması gereken sevgi ve saygıyı yok ederek aile huzurunun bozulmasına ve hatta yuvanın yıkılmasına sebep olacaktır. Kumar yüzünden nice mutlu aile yuvaları yıkılmış ve sönmüştür.

Ayrıca kumar oynayan kimse en değerli varlığı olan zamanını boşa geçirecek ve yükümlü olduğu ibadetlerini zamanında yapamıyacaktır.

Kumar, kişinin sağlığını da olumsuz şekilde etkiler. Kumar oynayan kimse bir taraftan servetini kaybederken diğer taraftan sağlığından da olur. Çünkü kumarcının gecesi ve gündüzü belli değildir. Yemeğini muntazam yiyemez, zamanında uyuyamaz, istirahatını yapamaz, böylece sağlığı da bozulmuş olur.

Kumarcı, çoluk çocuğu ile ilgilenmeye ve onları yetiştirmeye vakit bulamaz ve onları ihmal eder.

Daha pek çok zararları olan kumarı dinimiz yasaklamış ve bu yolla elde edilen kazancın da haram olduğunu bildirmiştir.

Peygamberimiz:

مَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ تَعَالَ أُقَامِرْكَ. فَلْيَتَصَدَّقْ

---

124 Bakara, 2/168.

“Arkadaşına, gel kumar oynayalım, diyen kimsenin bu sözüne keffaret olmak üzere sadaka vermesini öğütlemiştir.”[125]

Evet değerli müminler, gerek ferdî ve gerekse içtimaî pek çok zararları olan, ferdin ve toplumun nezih hayatını kirleten içki ve kumarı dinimiz yasaklamış ve bu iki kötü alışkanlıktan uzak durmamızı öğütlemiştir.

Dinimizin her emir ve tavsiyesi bizim için, bizim dünya ve âhiret mutluluğumuz içindir. Bu emir ve tavsiyelere kulak vermeli ve onlara uymalıyız.

Ne mutlu dinimizin emirlerine uyanlara ve bunları başkalarına da öğütleyenlere.

---

125 Buhârî, “Sûretü’n-Necm”, 2.

KÖTÜ HUYLAR
(KÖTÜ SANMAK-KUSUR ARAŞTIRMAK-ARKADAN ÇEKİŞTİRMEK)

Değerli Müminler!

Bugün sizlere kötü huylardan söz etmek istiyorum.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

يَآ اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَث۪يرًا مِنَ الظَّنِّۘ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَلَا
تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًاۜ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَاْكُلَ لَحْمَ اَخ۪يهِ مَيْتًا
فَكَرِهْتُمُوهُۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَح۪يمٌ.

"Ey müminler! Zannın çoğundan kaçının, çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin. Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul eden, çok esirgeyendir."[126]

Ayet-i Kerime'de üç huy yasaklanmakta ve bunlardan uzak durulması istenmektedir.

126 Hucurât, 49/12.

1. Kötü Zan

Zan, sebepsiz yere başkasını suçlamak. Bilgi ve belge olmadan bir kimsenin kötü bir iş yaptığını sanmak. Başka bir ifade ile bir ihtimale dayanarak hüküm vermek, yersiz töhmette bulunmaktır. Sağlıklı bilgi ve görgüye dayanmadan hüküm vermek, yanılmamıza sebep olabilir. Duyduğumuz şeylerin çoğu doğru olmayabilir, hatta bir kısmı da kin ve düşmanlığın ürünü olabilir. Biz duyduklarımızı iyice araştırmadan söyleyecek olursak yanılmış olabiliriz. Halbuki bu konuda Kur'an bizi uyarıyor:

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلًا.

"Bilmediğin bir şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül bunların hepsi ondan sorumludur."[127] buyuruluyor.

Peygamberimiz de:

كَفَى بِالْمَرْءِ اِثْماً اَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ

"Her işittiğini söylemek, insana yalan olarak yeter."[128] buyurmuştur.

Peygamberimiz, her işittiğin sözü söyleme, diyor. Çünkü işittiğimiz her söz doğru olmayabilir. Doğru değil ise yalan söylemiş oluruz. Yalan ise büyük günahlardandır.

Yine Peygamberimiz buyuruyor:

إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ

"Kötü zanda bulunmaktan sakının. Çünkü zan, sözlerin en yalanıdır."[129]

Zannın hepsi günah değildir. Zaten ayette, zannın hepsinin değil, kötü olan zannın günah olduğu ifade ediliyor. Hüsn-ü zan ise günah değildir.

127 İsrâ, 17/36.
128 Müslim, "İman", 3.
129 Buhâri, "Edeb", 58, Müslim, "Birr", 9.

Bir kimsenin kötü olduğunu ifade eden bir sözü duyduğumuz zaman, kesin bir bilgi ve belgeye dayanmayan bu söz karşısında iyi zanda bulunmamız, günah olması şöyle dursun, tavsiye edilmektedir.

Hz. Aişe'ye yapılmış iftira olayı var. Bu konuda hadis kitapları olayı bütün detayları ile nakletmektedir. Biz olayı anlatacak değiliz. Ancak Kur'an-ı Kerim bu yalan ve uydurulmuş haberi duyanların buna inanmak yerine, iyi zanda bulunmaları gerektiğini bildirmekte, şöyle buyurulmaktadır:

لَوْلَٓا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِاَنْفُسِهِمْ خَيْرًاۙ وَقَالُوا هٰذَٓا اِفْكٌ مُبِينٌ.

"Bu iftirayı işittiğiniz zaman, iman eden erkek ve kadınlar, kendi (din kardeş)leri hakkında iyi zan besleyip de, "Bu, apaçık bir iftiradır." deselerdi ya!"[130]

Hz. Ömer, bu yalan haberi duyar duymaz hiç kuşku duymadan bunun apaçık bir iftira olduğunu söyleyenlerdendir.

Merhum Elmalılı Hamdi YAZIR bu ayet-i kerime'yi tefsir ederken ayette işaret edilen bir hususu şöyle açıklıyor:

"Zannın kaynağı nefiste bir kıyastır. Bir kimse nefsinde kendi hakkında caizdir diyebildiği ölçüdedir ki, kendisine benzettiği kimseler hakkında nefsi bir kıyas ile bir zanda bulunur. Halbuki inanan erkeklerle kadınların kendi nefislerinde fena şeylere cevaz vermemeleri, nezih olmaları gerekir. Bu sebeple kötü bir söz işittikleri zaman kendilerinden kuşku duymadıkları gibi kendileri gibi saymaları gereken müminler hakkında da iyi zanda bulunmaları, suçsuzluğun asıl olduğunu bilmeleri, açık ve görünen halin aksine olan delilsiz sözlere iftira demeleri gerekir."

İşte buna örnek birisi, Ebu Eyyüp el-Ensari (ra.) eşi kendisine:

–İnsanların Hz. Aişe hakkında söylediklerini duymadın mı? deyince, Ebu Eyyüp:

–Evet o yalanı duydum. Peki sen bu işi yapar mısın? diye sormuş, o:

130 Nûr, 24/12.

–Hayır, yapmam, deyince Ebu Eyyüp:

–Öyle ise vallahi, Aişe senden hayırlıdır, sen böyle bir şey yapmayınca o hiç yapmaz, demiştir.[131]

Evet değerli müminler, zannın hepsi günah değildir. Günah olan zan, bilgisiz, belgesiz olarak başkasını suçlamaktır. İyi zanda bulunmak, günah olmadığı gibi ayet ve hadisle de tavsiye edilmiştir. İyi sandığımız kimse, zannettiğimiz gibi değil ise bize bu zandan ötürü bir sorumluluk yoktur. Çünkü kesin bilmediğimiz bir konuda kişilere ancak, iyi zanda bulunabiliriz. Kötü zanda bulunacak olursak, Allah'ın emrine aykırı hareket etmiş olmakla günah işlemiş oluruz.

İnsanlar hakkında iyi zanda bulunmamız gerektiği gibi Allah hakkında da iyi zanda bulunmamız gereklidir.

Allah Teâlâ bir kudsi hadiste şöyle buyuruyor:

اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِى بِى

"Ben kulumun bana olan zannının yanındayım."[132] Yani kulum beni nasıl zannederse ben öyleyim. Peygamberimiz de:

لاَ يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلاَّ وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللّٰهِ

"Her biriniz ancak Allah'a iyi zanda bulunarak ölsün."[133]

حُسْنُ الظَّنِّ مِنَ الْاِيمَانِ

"İyi ve güzel zan imandandır."[134] buyurmuştur.

Demekki âyette yasaklanan zan kötü zandır, gereksiz yere insanları suçlamaktır.

131 İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, III, 273.
132 Buhârî, "Tevhid", 15; Müslim, "Tövbe", 1; Tirmizî, "Zühd", 51; İbn Mâce, "Edeb", 58.
133 Müslim, "Cennet", 81, 82; Ebu Dâvud, "Cenâiz", 13; İbn Mâce, "Zühd", 14.
134 Ebu Dâvud, "Cenâiz", 13.

2. Kusur Araştırmak

Ayet-i Kerime'de yasaklanan ikinci husus da kusur ve ayıp araştırmaktır. Müslüman kendi kusur ve eksiklerini gidermeye çalışacak, başkasının ayıplarını araştırmayacaktır. Çünkü kusursuz, hatasız insan olmaz. Başkasının hatalarını araştırmak yerine kişi kendi hatalarını görmeye ve onları gidermeye çalışacaktır. Peygamberimiz bu konuda da bizi uyarıyor ve şöyle buyuruyor:

"Müslümanların eksiklerini, ayıplarını araştırmayın. Her kim Müslümanların ayıplarını araştırırsa Allah Teâlâ da onun ayıbını izler ve evinin içinde de olsa onu rezil ve rüsvay eder."[135]

Bir başka hadisi şerif de şöyledir:

إِنَّكَ إِنِ اتَّبَعْتَ عَوْرَاتِ النَّاسِ أَفْسَدْتَهُمْ أَوْ كِدْتَ أَنْ تُفْسِدَهُمْ

"Müslümanların ayıplarını, gizli hallerini araştırmaya kalkışırsan onları ifsat etmiş, ya da nerede ise bozmuş olursun."[136]

Hadisi şerifte çok önemli bir noktaya işaret edilmiş oluyor. O da şudur: Müminin gizli olarak işlediği ve açığa çıkmasını istemediği bir günahı araştırarak yüzüne vurur veya onu başkalarına söylersen, o kimseyi, bu günahı açıktan açığa yapmaya yöneltmiş olursun. Bu kimse gizli olarak işlediği bu günahı açıktan açığa yapacak olursa, başkaları da onu örnek alır, böylece o günahın yayılmasına sebep olmuş olursun.

Bir kötülüğün yapılmasını arzu eden vebale girmiş olur. Allah Teâlâ buyuruyor:

اِنَّ الَّذٖينَ يُحِبُّونَ اَنْ تَشٖيعَ الْفَاحِشَةُ فِى الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌۙ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ.

"İnananlar arasında kötü söz ve davranışın yayılmasını seven kimseler için dünyada da ahirette de acı veren bir azap vardır. Her şeyi Allah bilir, siz bilmezsiniz."[137]

135 10. Tirmizî, "Birr", 83.
136 Ebu Dâvud, "Edeb", 44.
137 Nûr, 24/19.

Ukbe b. Amir'in kâtibi Duhayn şöyle demiştir :

Komşularımız vardı. İçki içiyorlardı. Ben onlara içki içmemelerini öğütledim. Fakat vazgeçmediler. Ukbe b. Amir'e dedim ki:

–Bizim şu komşularımız içki içiyorlar. İçmemeleri konusunda kendilerini uyardım, dinlemediler. Onlara polis çağıracağım. Ukbe:

–Onları bırak, dedi. Sonra ben Ukbe'ye bir kere daha başvurdum ve:

–Bu komşularımız içki içmekten vazgeçmiyorlar. Ben onları polise şikayet edeceğim, dedim. Bu defa Ukbe:

–Sana onları bırak dedim. Ben Peygamberimizden şöyle buyurduğunu işittim:

"Kim bir ayıp görür de onu örterse, toprağa diri diri gömülen bir kız çocuğunu diriltmiş gibi (sevap kazanmış) olur."[138]

Bir gün bir adam getirilmiş ve:

Bu adam sakalından şarap damlayan falancadır, denilince, İbn Mes'ud (ra.):

–Biz tecessüsten, ayıp ve kusur araştırmaktan men olunduk. Bize bir şey açık olursa gerekeni yaparız, cevabını vermiştir.[139]

3. Gıybet Etmek

Ayet-i Kerime'de yasaklanan üçüncü husus da gıybettir. Gıybet, bir kimsenin arkasından hoşlanmayacağı bir şey söylemektir.

Ebu Hureyre (ra.) diyor ki, Peygamberimiz:

اَتَدْرُونَ مَا الْغِيبَةُ ». قَالُوا اَللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ. قَالَ ذِكْرُكَ اَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ. قِيلَ اَفَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ فِى اَخِى مَا اَقُولُ قَالَ اِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ وَاِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهَتَّهُ

138 Ebu Dâvud, "Edeb", 45.
139 Ebu Dâvud, "Edeb", 44.

–Gıybet nedir, bilir misiniz? diye sordu.

–Allah ve Peygamberi daha iyi bilir, dediler. Peygamberimiz:

–Kardeşini, hoşlanmayacağı bir şeyle anmandır, buyurdu.

–Ya söylediğim kardeşimde varsa? diye soruldu. Peygamberimiz:

–Eğer söylediğin onda varsa gıybet etmiş olursun. Şayet söylediğin onda yoksa o takdirde ona iftira atmış olursun, buyurdu.[140]

Değerli Müminler! İnsanın en çok dikkat etmesi gereken organlarından biri hiç şüphe yok ki, dilidir.

Dil, insan vücudunda bulunan, onun duygu ve düşüncelerini ifade eden bir organdır. Bazen bu dil, öyle sözler söyler ki, öfke ve dehşet içinde bulunan kişi veya toplumu sakinleştirir. Bazen de öyle sözler söyler ki toplumları ayağa kaldırır. Bunun için insanın en çok dikkat etmesi gereken bir organdır.

Ebû Said el-Hudrî (ra.) diyor ki, Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

إِذَا أَصْبَحَ ابْنُ آدَمَ فَإِنَّ الْأَعْضَاءَ كُلَّهَا تُكَفِّرُ اللِّسَانَ فَتَقُولُ اتَّقِ اللّٰهَ فِينَا فَإِنَّمَا نَحْنُ بِكَ فَإِنِ اسْتَقَمْتَ اسْتَقَمْنَا وَإِنِ اعْوَجَجْتَ اعْوَجَجْنَا

“Ademoğlu sabaha çıktığı zaman bütün organları dile baş eğerler ve kendi dilleri ile şöyle derler:

– Ey dil, bizim hakkımızda Allah’tan kork, biz sana uyarız. Eğer sen doğru olursan biz de dürüst oluruz. Eğer eğrilirsen biz de eğriliriz.”[141]

Muaz b. Cebel (ra.) diyor ki, Peygamberimize:

قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَخْبِرْنِى بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِى الْجَنَّةَ وَيُبَاعِدُنِى مِنَ النَّارِ. قَالَ لَقَدْ سَأَلْتَنِى عَنْ عَظِيمٍ وَإِنَّهُ لَيَسِيرٌ عَلَى مَنْ يَسَّرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ تَعْبُدُ اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِى الزَّكَاةَ وَتَصُومُ رَمَضَانَ وَتَحُجُّ الْبَيْتَ.

140 Müslim, “Birr”, 70; Tirmizî, “Birr”, 23; Ahmet b. Hanbel II, 384.
141 Tirmizî, “Zühd”, 60.

ثُمَّ قَالَ أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى أَبْوَابِ الْخَيْرِ الصَّوْمُ جُنَّةٌ وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ وَصَلَاةُ الرَّجُلِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ. قَالَ ثُمَّ تَلَا: (تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ) حَتَّى بَلَغَ: (يَعْمَلُونَ) ثُمَّ قَالَ أَلَا أُخْبِرُكَ بِرَأْسِ الْأَمْرِ كُلِّهِ وَعَمُودِهِ وَذِرْوَةِ سَنَامِهِ. قُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللّٰهِ. قَالَ رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ. ثُمَّ قَالَ أَلَا أُخْبِرُكَ بِمِلَاكِ ذٰلِكَ كُلِّهِ. قُلْتُ بَلَى يَا نَبِيَّ اللّٰهِ قَالَ فَأَخَذَ بِلِسَانِهِ قَالَ كُفَّ عَلَيْكَ هٰذَا. فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ وَإِنَّا لَمُؤَاخَذُونَ بِمَا نَتَكَلَّمُ بِهِ فَقَالَ ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ يَا مُعَاذُ وَهَلْ يَكُبُّ النَّاسَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ أَوْ عَلَى مَنَاخِرِهِمْ إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ»

–Ey Allah'ın elçisi, beni cennete koyacak ve cehennemden uzaklaştıracak bir ameli, bir işi bana haber verir misin? dedim. Peygamberimiz :

–Çok büyük bir şey sordun. Ama yine de o (amel) Allah Teâlâ'nın müyesser kıldığı kimseye göre kolaydır.

Allah'a ibadet eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazı dosdoğru kılar, malının zekatını verir, Ramazan ayı orucunu tutar, gücün yeterse haccedersin, buyurdu. Sonra devam ederek:

Ey Muâz! Sana hayır kapılarını göstereyim mi? Oruç siperdir. Su, ateşi söndürdüğü gibi, sadaka da günahları söndürür. Gecenin yarısında bir kimsenin kalkıp namaz kılması da böyledir, buyurdu. Sözüne devam ederek:

"Korku ile ve umutla Rablerine yalvarmak üzere vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar. Yaptıklarına karşılık olarak onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez." (Secde, 32/16-17) meâlindeki ayetleri okuduktan sonra ;

–Ey Muaz! Dinin baş direği, en yüce tarafı nedir, sana bildireyim mi? buyurdu. Ben:

–Bildir, ey Allah'ın elçisi, dedim. Peygamberimiz:

–İşin başı İslam'dır. Direği namazdır. En yüce tarafı da Allah yolunda savaştır, buyurdu. Sonra:

–Bu dediklerimden hepsinin yerini tutan nedir, söyleyeyim mi? buyurdu. Ben:

–Evet, buyur, ey Allah'ın elçisi dedim. Peygamberimiz mübarek dilini eliyle tutup:

–İşte buna sahip ol, buyurdu. Ben:

–Ey Allah'ın elçisi, biz söylediğimiz sözlerle de mi muahaza olunacağız yani sorgulanacağız? dedim. Peygamberimiz:

–Annesinin sevgilisi, herkesi cehennemde yüzüstü düşüren dillerinin biçtikleri ve kazandıklarından başkası mı sanırsın? buyurdu.[142]

İnsan vücudunda iki organ vardır, dil ve üreme organı. Bunlara sahip olan kimseye Peygamberimiz cenneti müjdelemekte ve şöyle buyurmaktadır:

مَنْ يَضْمَنْ لِى مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ

"Her kim dilini ve üreme organını kötülükten korumaya bana söz verirse, ben de onun cennete girmesine kefil olurum."[143]

Diline sahip olmayan ve düşünmeden konuşan kimse çoğu zaman farkında olmadan ve önem vermeden öyle şeyler söyler ki bu sözler sebebiyle Allah'ı kendisine darıltmış olur. Nitekim Peygamberimiz bu hususu şöyle ifade ediyor:

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللّٰهِ تَعَالَى مَا كَانَ يَظُنُّ أَنْ تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ يَكْتُبُ اللّٰهُ لَهُ بِهَا رِضْوَانَهُ إِلَى يَوْمِ يَلْقَاهُ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللّٰهِ مَا كَانَ يَظُنُّ أَنْ تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ يَكْتُبُ اللّٰهُ لَهُ بِهَا سَخَطَهُ إِلَى يَوْمِ يَلْقَاهُ

142 Tirmizî, "İman", 8.
143 Buhâri, "Rikak", 23.

"Bir kimse Allah'ın sevdiği bir sözü söyler de o söz ile Allah'ın rızasına erebileceğini sanmaz. Halbuki Allah Teâlâ, o güzel ve hayırlı söz sebebiyle kıyamete kadar o kimseden razı olur. Bir adam da vardır ki, Allah'ın gazap edeceği bir söz söyler ki, o sözün kendisini Allah'ın gazabına ulaştırabileceğini sanmaz. Halbuki Allah Teâlâ o kimseye o kötü söz sebebiyle kıyamete kadar buğzeder."[144]

Buhâri ile Müslim'in Ebu Hureyre (ra.)den rivayet ettikleri bir hadisi şerif de şöyledir:

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يَتَبَيَّنُ فِيهَا، يَزِلُّ بِهَا اِلَى النَّارِ أَبْعَدَ مِمَّا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

"Bir insan anlamını düşünmeden bir söz söyleyiverir ki, o yüzden cehennemin doğu ile batı arasındaki mesafeden daha uzak bir yerine düşer."[145]

O halde insan düşünmeden konuşmamalı, kendisine ve başkasına zarar verecek sözlerden sakınmalıdır. Yalan, iftira ve gıybet bu gibi zararlı sözlerdendir.

Meâlini sunduğumuz ayet-i kerime'de gıybet, çok iğrenç bir şekilde nitelendirilmiştir. Ölmüş bir insanın etini yemekle eş tutulmuştur.

Hz. Aişe (ra.) anlatıyor; bir gün Peygamberimiz:

–Ey Allah'ın elçisi, Safiyye'nin şöyle böyle oluşu yani boyunun kısa oluşu sana yeter, dedim (ve Hz. Safiyye'yi arkadan çekiştirmiş oldum). Peygamberimiz bu söz üzerine Hz. Aişe'yi hemen uyarmış ve:

–Aişe! Öyle bir söz söyledin ki eğer o söz denizin suyu ile karışsa her halde onun tadını ve kokusunu bozardı, buyurdu.

Hz. Aişe (ra.) diyor ki; ben yine bir gün Peygamberimize ; bir kimsenin boy bos ve davranışlarını taklit ve hikaye etmiştim. Peygamberimiz:

"Karşılığında bana dünyayı verseler bile insanı hoşlanmayacağı bir şey ile taklit ve tasvir etmeyi kesinlikle sevmem, buyurdu."[146]

144 Tirmizî, "Zühd", 12.
145 Buhârî, "Rikak", 33; Müslim, "Zühd", 6.
146 Ebu Dâvud, "Edeb", 40.

Gıybet, az önce naklettiğimiz hadisi şerifte de ifade buyurulduğu üzere, bir insanı arkasından onun kusurunu söylemek ve çekiştirmektir.

Bu kusur, onun fiziği ile, boyu ile posu ile, ahlâkı ile, kılık ve kıyafetiyle, inancı ile ilgili olabilir. Boyu kısadır, yüzü çirkindir, ailesi kötüdür, riyakardır, yalancıdır, sahtekardır, kumarbazdır, güvenilmez gibi sözler. Bu ve benzeri kusur ve ayıpları din kardeşinin arkasından söylemek gıybettir ve iğrenç bir günahtır.

Gıybet etmek günah olduğu gibi yapılan gıybeti dinlemek de günahtır. Bir başkasının zararına olan şeyleri dinlemek şöyle dursun, müslüman boş ve faydasız sözleri de dinleyerek vaktini boşa geçirmeyecektir. Kur'an-ı Kerim müminlerden söz ederken, şöyle buyuruyor:

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَۙ.

"Müminler o kimselerdir ki, boş ve faydasız sözlerden çekinirler."[147]

وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوا عَنْهُ

"Bunlar (o kadar iyi insanlardır ki) yalan yanlış boş sözler işittiklerinde savuşup giderler, ondan yüz çevirirler."[148]

Çünkü dili gibi gözü, kulağı ve kalbi de sorumludur. Allah Teâlâ:

اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلًا.

"Kulak, göz ve kalp, bunların hepsi de yaptıklarından sorumludur."[149] buyurmuştur.

Boş ve faydasız sözlere kulak vermek böyle olunca mümin kardeşinin zararına ve aleyhine olan sözleri dinlemek ise elbette, o sözleri söylemek gibi günahtır.

Bir insanın kardeşi bir yerde çekiştirilirken, onun iffet ve kişiliğine

147 Mü'minûn, 23/3.
148 Kasas, 28/55.
149 İsrâ, 17/36.

dil uzatılırken bunu duyan kimseye düşen, dinlemek değil, buna engel olmaktır. Çünkü bir müslümanın kanı ve malı gibi ırz ve namusu da haramdır, yani her türlü saldırıdan korunmuştur.

Peygamberimiz buyuruyor:

مَنْ رَدَّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ رَدَّ اللهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Bir kimse kardeşinin ırz ve şerefini çekiştirene karşı onu savunursa Allah Teâlâ kıyamet günü o kimseyi cehennemden uzaklaştırır."[150]

Gıybet eden kimse günahkardır. Bu günahından kurtulmak için yalnız tövbe etmek yeterli değildir. Hem tövbe edecek, hem de gıybet ettiği, arkasından çekiştirdiği kardeşine giderek hakkını helal etmesini dileyecektir. Ancak bu şekilde o günahtan kurtulmuş olur.

Değerli Kardeşlerim! Kötü zanda bulunmak, kusur araştırmak ve arkadan çekiştirmek, evet bu üç huy Allah tarafından yasaklanmaktadır. Çünkü bunlar, kardeşliğe zarar veren çirkin huylardır. Halbuki dinimiz, müslümanları kardeş yapmış ve kardeşlikle bağdaşmayacak davranışlardan uzak durulmasını emretmiştir.

Bu konu ile ilgili Peygamberimizin bir hadisi ile konuşmamızı tamamlayalım. Ebu Hureyre (ra.) diyor ki: Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ، وَلاَ تَحَسَّسُوا، وَلاَ تَجَسَّسُوا، وَلاَ تَحَاسَدُوا، وَلاَ تَدَابَرُوا، وَلاَ تَبَاغَضُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللهِ إِخْوَانًا

"Zandan (sebepsiz yere ithamdan) çekininiz. Çünkü zan, sözlerin en yalanıdır. Birbirinizin eksiğini görmeye ve işitmeye çalışmayınız. Özel ve gizli yaşantınızı da araştırmayınız. Bir de almayacağınız bir malı, alıcıyı zarara sokmak için artırmayınız. Birbirinize haset etmeyiniz, düşmanlık da yapmayınız. Birbirinize arkanızı çevirip küsmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, birbirinize kardeş olunuz."[151]

---

150 Tirmizî, "Birr", 20.
151 Buhârî, "Edeb", 57; Müslim, "Birr", 9.

KİBİRLENEN VE KENDİNİ BEĞENİP GURURLANAN KİMSELERİ ALLAH SEVMEZ

Değerli Kardeşlerim!

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحاًۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍۚ

"İnsanlara karşı avurdunu şişirme, böbürlenme. Yeryüzünde çalımla yürüme. Çünkü Allah övünen ve kuruntu edenlerin hiçbirini sevmez."[152]

Yüce dinimiz, sosyal durumu ne olursa olsun; zengin olsun fakir olsun, kültürlü olsun cahil olsun bütün müslümanları kardeş yapmış; birbirlerine kardeşçe davranmalarını ve yaklaşıp kaynaşmalarını emretmiştir. İslâm'ın getirdiği kardeşlik daha ilk günlerde etkisini göstermiş, Medine'de çok eski tarihlere dayanan kabileler arası düşmanlıkları ortadan kaldırmış ve birbirleriyle dostça ve kardeşçe yaşamalarını sağlamıştır.

Kardeşlikle bağdaşmayan çirkin huylardan birisi kibirdir, böbürlenmek

152 Lokmân, 31/18.

ve kendini beğenip gururlanmaktır. Bu huy, kişinin insanlar tarafından sevilip sayılmasına ve hakkı kabul etmesine engeldir. Allah Teâlâ Peygamberine:

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

"(Ey Muhammed!) Müminlerden sana uyanlara kanadını indir, (şefkat ve merhamet göster)."[153] buyurmuştur.

Peygamberimiz, Allah'ın bu emrine uyduğu içindir ki, ona inananlar etrafını yıkılmaz bir duvar gibi sarmışlardır. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de hatırlatılmakta ve şöyle buyurulmaktadır:

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِ فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ.

"Sen (Ey Muhammed) sırf Allah'ın rahmetiyle onlara karşı yumuşak davrandın (onlara şefkat ve merhamet gösterdin). Eğer kaba katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık onları bağışla, onlar için Allah'tan mağfiret dile. (Yapacağın işlerde) onlara da danış. Bir kerre de azmettin mi artık Allah'a dayan. Muhakkak ki Allah kendine dayanıp güvenenleri sever."[154]

Peygamberimiz bu âyetlerin canlı örneği idi. O hiç kimsede bulunmayacak bir tevazûa sahip idi. Ev işlerini kendisi yapar, elbisesini kendi eliyle yamar, odasını kendisi süpürürdü. Çarşı pazara gider, ihtiyaçlarını alırdı. Ziyaretine gelenlere ikramda bulunur, konuklarını kendisi ağırlardı. Ashap'tan farklı giyinmezdi. Bu yüzden ashabı ile birlikte otururken gelen bir yabancı "Hanginiz Muhammed?" diye sorma ihtiyacını duyardı. Fakir ve zengin ayırımı yapmadan herkesin evine gider, onların hatırını sorardı.

Bir gün adamın biri ziyaretine gelmişti. Bir Peygamberin huzurunda

---

153 Şu'arâ, 26/215.
154 Âl-i İmrân, 3/159.

olduğunu duyarak heyecanlanmış ve titremeye başlamıştı. Peygamberimiz ona yaklaşmış ve:

هَوِّنْ عَلَيْكَ فَإِنِّى لَسْتُ بِمَلِكٍ إِنَّمَا أَنَا ابْنُ امْرَأَةٍ تَأْكُلُ الْقَدِيدَ

–Heyecanlanma, ben bir hükümdar değilim. Kureyş kabilesinden kuru ekmek yiyen bir kadının oğluyum, diyerek adamın sakinleşmesini sağlamıştır.[155]

Peygamberimiz, kendisine kabalık ve saygısızlık edenleri hoş görür, onları azarlamazdı.

Enes (ra.) anlatıyor: Peygamberimizle beraber yürüyordum. Arkadan bir Bedevi cübbesinden kuvvetli çekti. Öyle ki Peygamberimizin ensesine baktım, Bedevinin kuvvetli çekişinden cübbenin sertliği oraya iz yaptı. Sonra Bedevi:

–Ey Muhammed! Sendeki Allah malından bana verilmesini emret, dedi. Peygamberimiz ona döndü baktı ve güldü. Sonra da ona bir şey verilmesini emretti.[156]

Şu olay Peygamberimizin ne kadar alçak gönüllü olduğunu ve resmiyetten hoşlanmadığını gösterir:

Cabir (ra.) anlatıyor: Hendek savaşı günü biz istihkâm kazarken çok sert bir yere rastlamıştık. Bunun üzerine Peygamberimize geldik ve:

–Ey Allah'ın Resûlü, hendekte sert bir damara rastladık, dedi. Peygamberimiz hele ben hendeğe ineyim göreyim, dedi. Sonra karnına açlıktan bir taş parçası sarılmış olarak kalktı. Çünkü biz hendek kazarken üç gün yiyecek, içecek bir şey tatmamıştık. Peygamberimiz hendeğe indi, sivri balyozu eline aldı, kayaya vurdu, kaya ince kum gibi dağıldı. Sonra ben Peygamberimizin huzuruna vardım:

–Ey Allah'ın Resûlü, evime gitmeme izin verir misiniz? dedim. İzin verdiler. Evime geldim, eşime:

–Peygamberimizde bir açlık hali gördüm ki o, çekilir şey değildir. Evde yiyecek bir şey var mı? diye sordum. Eşim:

155 İbn Mâce, "Et'ime", 30.
156 Buhârî, "Libas", 18: Ebû Dâvud, "Edeb", 1.

–Biraz arpa ile bir keçi oğlağı var, dedi. Hemen keçi yavrusunu kestim, etini bir çömleğe koydum. Arpayı da çektim. Hamuru mayalayıp fırına, et çömleğini de tandıra koydum. Sonra Peygamberimize geldim ve:

–Ey Allah'ın Peygamberi bir parça yemeğim var, bir veya iki kişi ile şeref verseniz, dedim. Peygamberimiz:

–Yemeğin ne kadardır? diye sordu. Ben de miktarını bildirdim. Peygamberimiz:

–Hem çok hem güzel, buyurdu ve:

–Eşine söyle ben evinize gelinceye kadar, çömleği tandırdan, ekmeği de fırından çıkarmasın, diye tenbih etti. Bundan sonra da Peygamberimiz orada bulunanlara:

–Ey Hendek halkı, Cabir'in ziyafetine gideceğiz, buyurdu. Bu genel davet üzerine Cabir telaşlanarak eşine koştu:

–Hanımcığım, Allah sana iyilik versin, Peygamberimiz Muhacir, Ensar ve yanında bulunanlar toptan geliyorlar, ne yapacağız? diye endişesini bildirdi. Eşi sordu:

–Peygamberimiz yemeğimizin miktarını sana sordu mu? dedi. Ben:

–Evet, sordu, dedim. Eşim:

–Mademki biz evimizdeki yemeği Peygamberimize bildirdik. Gerisini Allah ve Peygamberi bilir, dedi. Peygamberimiz Hendek halkı ile evimizin önüne gelince yanındakilere:

–İçeri giriniz ve birbirinizi sıkıştırmayarak, serbest oturunuz, buyurdu. Ashap, bölük bölük oturdular. Sonra Peygamberimiz kendi eliyle çömleği ve fırının kapağını açtı. Ekmeği fırından alıp parçalamaya ve üzerine et koyup davetlilere vermeğe başladı. Peygamberimiz bu suretle ekmek bölüp üstüne et koymaya ve –her defasında çömleği ve fırını kapayarak– Hendek halkına dağıtmaya devam etti. Nihayet davetliler doydular. Hayli yemek de arttı. Peygamberimiz Cabir'in eşine:

–Bu geri kalanı sen yersin ve bundan Medine halkına dağıtırsın. Çünkü bütün halk açtır, buyurdu.[157]

157 Buhârî, "Meğazi", 29.

Görülüyor ki Peygamberimiz bu savaşta arkadaşları ile birlikte Hendek kazmış, hatta taş gibi sert bir yeri balyozla bizzat kendisi kum gibi un ufak etmişti. Sonra da Cabir (ra.) in verdiği ziyafette yemeği kendisi dağıtmıştı. Bu onun alçak gönüllülüğünü ve arkadaşlarına olan sevgi ve merhametini gösterir.

Peygamberimiz o derece alçak gönüllü idi ki, ona saygı ifade eden sözlerle, hitap edilmesinden hoşlanmaz, böyle hitap edenleri daima uyarırdı.

Abdullah İbn Sıhhır diyor ki: Beni Âmirle birlikte Peygamberimizi ziyarete gitmiştik. Kendisine:

أَنْتَ سَيِّدُنَا فَقَالَ السَّيِّدُ اَللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى. قُلْنَا وَأَفْضَلُنَا فَضْلاً وَأَعْظَمُنَا طَوْلاً. فَقَالَ قُولُوا بِقَوْلِكُمْ أَوْ بَعْضِ قَوْلِكُمْ وَلاَ يَسْتَجْرِيَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ

–Efendimiz, dedik. Peygamberimiz:

–Bana “efendimiz” demeyin, efendimiz Allah Teâlâ’dır, dedi. Bunun üzerine biz:

–En hayırlımız, en iyimiz, dedik. Peygamberimiz:

–Dikkat edin, böyle sözler söylediğiniz zaman sizi şeytan yönetmesin, buyurdu ve kendisine bu şekilde hitap edilmesinden hoşlanmadığını bildirdi.[158]

Peygamberimiz kendisine bir ihtiyacı için başvuran kimseyi –ibadet ederken de olsa– dinler ve onunla ilgilenir, gönlünü hoş etmeye çalışırdı.

Ebû Rifâa Temin b. Üseyd (ra.) şöyle demiştir: Peygamberimizin yanına geldim hutbe okuyordu. Kendisine:

–Ey Allah’ın Resûlü, dinini bilmeyen bir garip adam geldi, öğrenmek istiyor, dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz bana döndü, hutbesini kesip bana yaklaştı. Peygamberimize bir sandalye getirdiler, üzerine oturdu. Allah’ın kendisine öğrettiği şeylerden bana öğretmeye başladı, sonra hutbesine devam edip tamamladı.”[159]

Peygamberimiz kendisini hiçbir Peygamberden üstün görmez, böyle bir ayırım yapanları da hoş karşılamazdı.

---

158 Ebû Dâvud, “Edeb”, 10.
159 Müslim, “Cuma”, 16.

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Bir defa bir Yahudi malını satarken:

–Musa aleyhi's-selâm'ı bütün insanlar üzerine üstün kılan Allah'a yemin ederim ki... dedi. Bunu işiten Ensar'dan bir zat Yahudinin yüzüne bir tokat vurdu ve:

–Peygamberimiz aramızda olduğu halde sen Hz. Musa'yı insanlar üzerine üstün kılan Allah'a nasıl yemin edersin? dedi. Yahudi Peygamberimize gitti ve:

–Ey Kasım'ın babası, benim zimmetim ve ahdim vardır. Böyle iken filan adam yüzüme tokat vurdu, dedi. Peygamberimiz o zatı çağırdı. Ve sordu:

–Onun yüzüne niye tokat attın? O zat şu cevabı verdi:

–Ey Allah'ın Resûlü, sen aramızda olduğun halde bu Yahudi, "Musa aleyhi's-selâm'ı insanlar üzerine seçkin kılan Allah'a yemin ederim, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz kızdı, hatta kızgınlığı yüzünden anlaşıldı. Sonra da:

–Peygamberler arasında üstünlük farkı yapmayın, buyurdu.[160]

Peygamberimiz Peygamberlerin sonuncusu olduğu ve kendisinden sonra başka peygamber gönderilmeyeceği halde övülmekten hiç hoşlanmaz, böyle övgü ifade eden sözleri duyduğu zaman rahatsız olurdu. Şöyle buyuruyor:

لاَ تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ

"Hristiyanların Meryem oğlu İsa'yı övdükleri gibi beni övmeyin. Şüphesiz ki ben Allah'ın kuluyum. Bana, Allah'ın kulu ve elçisi deyiniz (yeter)."[161]

Muavviz b. Afra'nın kızı Rubeyyi şöyle demiştir: Ben evlenirken Peygamberimiz bize geldi. Benim için yapılan seccadenin üzerine şu oturduğum gibi oturdu. Düğüne gelen kızlar onun etrafında toplanarak Bedir savaşında şehit olan atalarımız için yazılmış olan ağıtları okumaya

160 Müslim, "Fedâil", 42; Buhârî, "Enbiya", 31.
161 Buhârî, "Enbiya", 4.

başlamışlardı. Derken içlerinden biri bir ara: "İçimizde, yarın ne olacağını bilen bir Peygamber vardır" meâlinde bir mısra okudu. Bunun üzerine Peygamberimiz:

"Bunu bırak, böyle söyleme, bundan önce söylediğin gibi söyle,[162] buyurarak bu tür övgülerden hoşlanmadığını bildirdi.

Peygamberimiz bir kere abdest alıyordu. Arkadaşları onun kullandığı ve döktüğü suyu toplamak istemişlerdi. Peygamberimiz niçin böyle yaptıklarını sorduğu zaman, bunun sadece kendisine karşı duydukları bağlılıktan ötürü olduğunu söylemeleri üzerine, Peygamberimiz:

–İçinizden bir kimse, Allah ile Peygamberini sevmek zevkini duymak istiyorsa konuştuğu zaman doğru söylesin, doğru kalbli olsun, kendisine güvenildiği zaman güvenini yerine getirsin, başkaları ile bir arada yaşadığı zaman komşuluk haklarına riâyet etsin, buyurdu.[163]

Peygamberimizin tevazuunu gösteren birkaç örnek verdik. Onun hayatı incelendiği zaman Kur'an'daki emir ve yasakların onun yaşayışında nasıl canlı hale geldiği görülecektir.

Değerli Müminler!

Allah Teâlâ insanları eşit olarak yaratmıştır. Hiç kimsenin bir başkasına üstünlüğü yoktur. Herkes eşit haklara sahiptir. İnsanların kendilerinde üstünlük görmeleri, kendilerini övmeleri ve kendilerini beğenip gururlanmaları doğru olmadığı gibi bu, ne Allah ve ne de insanlar tarafından sevilen bir huy değildir. Allah Teâlâ buyuruyor:

فَلَا تُزَكُّوٓا اَنْفُسَكُمْۜ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى۟ ع

"Siz kendinizi övmeyiniz, kimin müttaki olduğunu Allah daha iyi bilir."[164] Çünkü insanı yaratan ve yaşatan Allah'tır. Onun duygu ve düşüncelerini, gizli ve açık yaptığı bütün işleri ancak O bilir. Durumu bu iken insanın kalkıp Allah'a karşı kendisini övmesi, çok iyi, üstün bir kişi olduğunu iddia etmesi elbette uygun olmaz. Kişi, bu husustaki kararı Allah'a bırakmalıdır. Yaptığı ibadetlere, hayır ve iyiliklere bakarak kendini

162 Buhârî, "Nikâh", 48; Ebû Dâvud, "Edeb", 59.
163 Şiblî, *İslam Tarihi Asr-ı Saadet*, II, 928.
164 Necm, 53/32.

beğenmesi ve gururlanması, taşıması gereken niteliğe alçak gönüllülüğe aykırı düşmektedir. Bu konuda şair güzel söylemiş:

"Okudum bildim deme,

Çok taat kıldım deme,

Eğer hakkı bilirsen bu kuru lâf etmektir.

Bakınız Peygamberimiz, Allah'ın sevgili kulu ve peygamberi olduğu halde bu tezkiye işini O yine Allah'a bırakırdı.

Ensar'dan Ümmü Alâ adındaki kadın diyor ki:

Hicretten sonra Mekke'den gelen muhacirler Medineliler arasında kura ile taksim edilmişti. Bizim payımıza Osman İbn Maz'ûn (ra.) düşmüştü. Biz Osman'ı evimizde konukladık. Osman bir süre sonra hastalanarak vefat etti. Yıkandı, kendi elbisesi ile kefenlendi. Sonra Peygamberimiz geldi. Ben cenazeyi tezkiye ederek:

–Ey Ebû Saip (yani Osman) Allah Teâlâ sana rahmet etsin. Senin hakkında bildiğim ve burada bulunanlara bildirmek istediğim şudur ki: Sen Allah Teâlâ'nın kerem ve inayetine –rahmet ve mağfiretine– ermiş birisisin, dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Allah Teâlâ'nın bu ölüye rahmet ettiğini nereden biliyorsun? diye sordu. Ben de:

–Ey Allah'ın Peygamberi, babam-anam sana feda olsun. Allah bu kuluna ikram etmez de ya kime ikram eder? dedim. Peygamberimiz:

–Osman İbn Maz'ûn ölmüştür. Allah'a yemin ederim ki, ben de bu ölü için iyilik ve mutluluk umarım. Yine Allah'a yemin ederim ki, ben, Allah'ın gönderdiği bir Peygamber olduğum halde yarın kıyamet gününde bana ne muamele edeceğini bilemem, buyurdu.[165]

Evet Peygamberimiz tezkiye işini Allah'a bırakıyordu. Çünkü kimin ne olduğunu, içinde neyi sakladığını Allah'tan başka kimse bilemez.

Değerli Müminler! Tevazû, kimseyi hakir görmemek ve sosyal durumu ne olursa olsun herkese sevgi göstermektir. Bazılarının sandığı gibi kılık ve kıyafetine önem vermemek, temizliğe riâyet etmemek ve kişiliğini korumamak tevazû değil zillettir, hakirliktir. Nitekim Peygamberimiz:

165 Buhârî, "Cenâiz", 3.

لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ فِى قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ. قَالَ رَجُلٌ إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً. قَالَ إِنَّ اللّٰهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ الْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ

"Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete giremez, buyurdu. Bir adam:

–Ey Allah'ın Resûlü, insan elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını sever, bu kibir midir? dedi. Peygamberimiz:

–Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir ise hakkı kabul etmemek, insanları hor ve hakir görmektir, buyurdu.[166]

–İnsanları hakir görmeyip onlara tevazû göstereni Allah yüceltir. Nitekim Peygamberimiz:

مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ اللّٰهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلاَّ عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّٰهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللّٰهُ

"Sadaka malı eksiltmez (aksine çoğaltır). Allah Teâlâ suç bağışlayan kimsenin şerefini artırır. Allah için tevazû göstereni de yüceltir." buyurmuştur.[167]

Değerli Müminler, tevazuun karşıtı kibirdir. Tevazû olmayan yerde kibir vardır. Kişinin kendini beğenmesini ve böbürlenmesini dinimiz hoş görmez. Allah Teâlâ buyuruyor:

وَلَا تَمْشِ فِى الْاَرْضِ مَرَحًاۚ اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا.

"Yeryüzünde kibir ve azametle yürüme. Çünkü sen asla yeri yaramazsın ve boyca da dağlara erişemezsin."[168]

---

166 Müslim, "İman", 39.
167 Müslim, "Birr", 19.
168 İsrâ, 17/37.

Büyüklük Allah'a mahsustur. Buna rağmen büyüklük taslayanları Allah hoş görmez. Nitekim bir kudsî hadiste Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعَظَمَةُ إِزَارِي مَنْ نَازَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا أَلْقَيْتُهُ فِي جَهَنَّمَ

"Büyüklük ridam, azamet de örtümdür. Kim bana bunlardan birinde ortaklığa kalkarsa ona azap ederim."[169]

Burada rida ve izar kelimeleri mecazdır. Mana izzet ve kibriya Allah'a mahsus demektir.

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ

"Cehennemlikleri size haber vereyim mi? Onlar katı yürekli, kibirli, hilekâr ve ululuk taslayan kimselerdir."[170]

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Peygamberimize bir adam geldi ve sordu:

–Ey Allah'ın Resûlü, ben güzelliği seven birisiyim. Gördüğünüz gibi bana güzellik de verildi. Öyle ki, bir kimsenin ayakkabılarının bağı ile de olsa, benden üstün olmasını sevmem. Bu kibir midir? dedi. Peygamberimiz:

–Hayır, bu kibir değildir. Kibir, hakkı kabul etmemek, azmak ve insanları hakir görmektir, buyurdu.[171]

Peygamberimiz, varlıklı kimselerin eski elbise giymeyi, bozuk bir kılık ve kıyafetle dolaşmayı, hem bir alçak gönüllülük, hem de takva saymalarının doğru olmadığını ifade buyuruyor.

Evet değerli müminler, mümin Peygamberimizi örnek alarak herkese karşı alçak gönüllü olmalı, kimseyi hor ve hakir görmemeli, kimseye karşı kibirlenip böbürlenmemelidir. Allah böyle olan kullarını sever.

---

169 İbn Mâce, "Zühd", 16.
170 Buhârî, "Sûretü Nûn ve'l-Kalem", 1; Müslim, "Kitabu'l-Cenne", 13.
171 Ebû Dâvud, "Libas", 29.

Konumuzu Peygamberimizin bir nasihatı ile tamamlayalım: "Vakarını koruyarak tevazû gösteren, dilencilik mevkiine düşmeksizin alçak gönüllü olan, günaha girmeden meşrû yoldan kazandığı malı doğru yollarda harcayan, düşkünlere ve yoksullara acıyan, ilim ve hikmet sahipleriyle düşüp kalkan kimselere müjdeler olsun.

Kazancı temiz olan, içi ve dışı pak olan ve kötülüğünü insanlardan uzaklaştıran kimseye de müjdeler olsun.

İlmi ile amel eden, malının fazlasını Allah yolunda harcayan, sözünün fazlasını ise tutan kimseye de ne mutlu.[172]

172 Münzirî, *et-Terğib ve't-Terhib*, III, 558 (Hadisi Taberânî rivâyet etmiştir.)

İSRAF VE CİMRİLİK İSLAM'IN HOŞ GÖRMEDİĞİ KÖTÜ HUYLARDANDIR

Değerli Müminler!

Bu günkü sohbetimizde dinimizin hoş görmediği iki huydan, israf ve cimrilikten söz etmek istiyorum.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de mümin kullarının niteliklerini sayarken:

وَالَّذِينَ اِذَآ اَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا.

"Onlar (O mutlu kullar) ki harcadıklarında ne israf eder ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar."[173] buyurmuştur.

Ayet-i kerime'de müminin iki özelliğinden söz ediliyor.

Bunlardan birisi, mallarını israf etmezler.

İkincisi, cimrilikte bulunmazlar.

İnsanlar Allah'ın en üstün yaratığıdır. Allah, yer ve gökleri ve bunlarda olan her şeyi insan için, insanın yararlanması için yaratmıştır. İnsan meşrû ölçüler içerisinde kendisi için var edilmiş olan nimetlerden yararlanacak

---

173 Furkân, 25/67.

ve bu nimetleri kendisine veren Allah'a şükredecektir. Nitekim bu husus şöyle hatırlatılmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ.

"Ey iman edenler, size kısmet ettiğimiz rızıkların hoş ve temiz olanlarından yiyin ve Allah'a şükredin. Eğer yalnız O'na kulluk ediyorsanız."[174]

Temiz ve helâl olan, rızık olduğu gibi pis ve haram olan da rızıktır. Mümin bu rızıkların temiz ve helâl olanlarını ve kimsenin hakkı geçmeyecek meşrû şekilde kazanılanlarını seçip yiyecek, hoş ve temiz şeylerden kendisini mahrum etmeyecektir. Bazı kimseler helâl ve temiz olan rızıklardan ölmeyecek kadar yararlanmak, süsten ise büsbütün uzak durmak gibi bir düşünceye sahiptirler ve bunu da takva sayarlar. Bu doğru değildir. Çünkü Allah'ın, insan için yarattığı nimet ve zinetten, Allah'ı tanımayanlar yararlanırken, müminlerin kendilerini bundan mahrum etmesi ve hele bunu takva sayması doğru olmaz. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

قُلْ مَنْ حَرَّمَ ز۪ينَةَ اللّٰهِ الَّت۪ٓي اَخْرَجَ لِعِبَادِه۪ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِۜ قُلْ هِيَ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ.

"(Ey Muhammed) De ki: Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? Deki: Onlar (süs ve temiz rızıklar) dünya hayatında da müminler içindir. Kıyamet gününde ise müminlere özgüdür. İşte bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklıyoruz."[175]

Bir başka âyet de şöyledir:

وَابْتَغِ ف۪يمَٓا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَص۪يبَكَ مِنَ الدُّنْيَا

174 Bakara, 2/172.
175 A'râf, 7/32.

“Ahiret yurdunu gözet, ama dünyadan da nasibini unutma.”[176]

Peygamberimiz de şöyle buyurmuşlardır:

إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ أَنْ يُرَى أَثَرُ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ

“Allah Teâlâ kulunun üzerinde nimetinin eserinin görülmesini ister.”[177]

İşte mümin Allah’ın verdiği nimetlerden yararlanacak, bu nimetleri verene de şükredecektir. Yalnız bu nimetlerden yararlanırken Allah’ın sevmediği iki huydan da sakınacaktır. Bu huylar israf ve cimriliktir. Şimdi bunları biraz açıklayalım.

1. İsraf

İsraf, haddi aşmaktır. Mal veya imkânları meşrû olmayan amaçlar için saçıp savurmaktır.

İslâm dini mutedil bir dindir. İbadetlerde bile itidali emreder, aşırılıktan hoşlanmaz. Ashabtan birisi hiç evlenmiyeceğini, bir diğeri de her gün oruç tutacağını, bir başkası da gece hiç uyumayarak ibadet edeceğini söylemesi üzerine Peygamberimiz bunları uyarmış ve:

“İyi biliniz ki ben sizin Allah’tan en çok korkanınız ve korunanızım. Bununla beraber ben bazen (nafile) oruç tutarım, bazen yerim. Gecenin bir kısmında kalkar namaz kılarım, bir kısmında da uyur istirahat ederim. Kadınlarla da evlenirim. İşte benim sünnetim budur. Her kim benim bu yolumdan gitmez de ondan yüz çevirirse benden değildir.” buyurmuştur.[178]

Peygamberimizin üç defa tekrar ederek söylediği şu sözü ne kadar düşündürücüdür:

هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ

“(Söz ve davranışlarında) haddini aşanlar, taşkınlık yapanlar helâk olmuştur.”[179]

176 Kasas, 28/77.
177 Tirmizî, “Edeb”, 54.
178 Buhârî, “Nikâh”, 1.
179 Müslim, “İlim”, 4.

Hz. Aişe (ra.) diyor ki, yanımda bir kadınla otururken Peygamberimiz içeri girdi ve:

–Bu kadın kimdir? diye sordu. Ben, uyumayan, devamlı namaz kılan bir kadın dedim.

Bunun üzerine Peygamberimiz:

مَهْ، عَلَيْكُمْ بِمَا تُطِيقُونَ، فَوَاللهِ لاَ يَمَلُّ اللهُ حَتَّى تَمَلُّوا وَكَانَ أَحَبَّ الدِّينِ إِلَيْهِ مَا دَامَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ

–Gücünüzün yettiğini yapın. Allah'a yemin ederim ki, siz usanmadıkça Allah usanmaz. (Yani sizin gücünüzü kat kat aşacak şekilde dahi olsa yapacağınız ibadetleri Allah kabul eder. Fakat hiçbir zaman işinizi gücünüzü bırakıp bütün vaktinizi ibadete vermenizi istemez.) O'nun en sevdiği ibadet az da olsa devamlı yapılan ibadettir."[180]

Hz. Aişe (ra.) Peygamberimizin hoşlanacağını sanarak kadının kimliğinden önce çok ibadet ettiğini söylüyor. Bunun üzerine Peygamberimiz önemli bir uyarıda bulunuyor. Allah'ın sevdiği ibadetin az da olsa devamlı yapılan ibadet olduğunu söylüyor ve aşırılığın ibadette de olsa makbul olmadığını bildiriyor.

Peygamberimiz bir gün mescide girdi. Mescidde iki direk arasına bir ipin gerildiğini gördü.

–Bu ne? diye sordu.

–Zeyneb'indir, burada namaz kılar, yorulduğu zaman buna yaslanır, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Onu çözün. Sizden biriniz istekli ve zinde olduğu sürece namazını kılsın, ibadetini yapsın, yorulduğu zaman otursun. İstirahat etsin, buyurdu[181] ve kişinin kendisini zorlayarak ibadet etmesinin doğru olmayacağına dikkat çekti.

Evet değerli müminler, dinimiz ibadetlerde bile itidali emrediyor, aşırılığı tavsiye etmiyor. Kazandığımız malı ve sahip olduğumuz imkânları

180 Buhârî, "İman", 32; Müslim, "Salât", 31.
181 Buhârî, "Teheccüd", 18; Müslim, "Salât", 30.

kullanırken de her türlü israf ve aşırılıktan uzak durmamız gerekiyor. Çünkü eriştiğimiz nimet ve imkânlar Allah'ın bizlere lutfettiği emanetlerdir. Bunları, Allah'ın rızasını kazanmaya ve topluluğun mutluluğuna vesile olacak şekilde harcamaya mecburuz. İçki, kumar, fuhuş gibi ferdi ve sosyal zararları olan yerlerde malı harcamak israftır, haramdır. Dinimizin yasakladığı şeylerle lüks sayılan maddelerin tüketimi israf olduğu gibi helâl olan maddelerin ihtiyaçtan fazla tüketimi de israftır.

Allah Teâlâ buyuruyor:

يَا بَنٖٓي اٰدَمَ خُذُوا زٖينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُواۚ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفٖينَ۟.

"Ey Ademoğulları, her mescide gidişinizde güzel elbiselerinizi giyin ve yiyin, için, fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez."[182]

Başka bir âyet-i kerime de şöyledir:

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذٖيرًا. اِنَّ الْمُبَذِّرٖينَ كَانُٓوا اِخْوَانَ الشَّيَاطٖينِۜ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهٖ كَفُورًا.

"Akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver. Bununla beraber malını saçıp savurma. Çünkü malını saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür."[183]

Abdullah b. Amr diyor ki, Peygamberimiz bir defasında Sa'd'a uğradı. Sa'd abdest alıyor (suyu ihtiyaçtan fazla harcıyor) du. Peygamberimiz:

–Sa'd! Bu israf nedir? diye sordu. Sa'd:

–Abdeste de israf olur mu? ey Allah'ın Resûlü? dedi. Peygamberimiz:

–Evet, akar bir nehir kenarında da abdest alsan yine israf söz konusudur, buyurdu.[184]

---

182 A'râf, 7/31.
183 İsrâ, 17/26, 27.
184 İbn Mâce, "Tahâre", 48. Senedindeki râvilerden Huyey b. Abdillâh ve İbn Lehia zayıf oldukları için isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiş ise de mana itibariyle doğrudur.

İsrafa dikkatimizi çeken pek çok âyet ve hadis vardır. İsraf kişileri de toplumları da zor duruma sokar ve borçlanmak zorunda bırakır. Borç ise insanın hürriyetini kısıtlar. Alacaklıya karşı hakkın savunmasına, doğrunun söylenmesine ve âdil davranılmasına engel olur. Peygamberimizin şu sözü ne kadar anlamlıdır:

أَقِلَّ مِنَ الذُّنُوبِ يَهُنْ عَلَيْكَ الْمَوْتُ، وَأَقِلَّ مِنَ الدَّيْنِ تَعِشْ حُرًّا.

"Günahı azalt ki ölümün kolay olsun. Borcu azalt ki hür yaşayasın."[185]

Esasen borç medenî bir münasebet olması açısından fena değildir. Hele ödemek niyyetiyle borçlanan kimseye Allah yardım eder. Ancak insan ahlâkını olumsuz şekilde etkilemeye ve toplum içindeki güvenini sarsmaya vesile olabileceği için Peygamberimiz borca dikkatimizi çekmiştir.

Hz. Aişe (ra.) nin bildirdiğine göre Peygamberimiz her namazın sonunda şöyle dua ederdi:

اَللّٰهُمَّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ مَا أَكْثَرَ مَا تَسْتَعِيذُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مِنَ الْمَغْرَمِ قَالَ إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ

–Allah'ım, günahtan ve borçtan sana sığınırım. Bir defasında Hz. Aişe kendisine:

–Ey Allah'ın Resûlü, borçtan Allah'a sığındığınız kadar hiçbir şeyden Allah'a sığınmıyorsunuz. (Bunun sebebi nedir?) diye sordu. Peygamberimiz:

–Kişi borçlandığı zaman geçmişten söz eder de (şimdiye kadar şöyle oldu, böyle oldu, ödeyemedim diye) yalan söyler. Sonra (yarın, öbürüsü gün veririm diye söz verir de) sözünü yerine getiremez (bunun için borçtan Allah'a sığınıyorum.)"[186]

Bugün gerek kişilerde ve gerekse toplumlarda israfın ve lükse yönelik harcamaların büyük sıkıntılar doğurduğunu hemen hemen görmeyen ve

185 Münzirî, *et-Tergib ve't-Terhib*, II, 596 (Hadisi Beyhakî rivâyet etmiştir.)
186 Buhârî, "İstikrazi" 10.

yaşamayan kimse yoktur.

İşte dinimiz israfı bunun için yasaklamıştır.

Bu konuyu en veciz bir şekilde ifade eden şu âyet-i kerime ile tamamlayalım:

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا.

“Elini boynuna asıp bağlama (cimri olma) hem de onu büsbütün açıp saçma (israf etme). Aksi halde kınanmış olursun ve eli boş açıkta kalırsın.”[187]

2. Cimrilik

İsraf kötü bir huy olduğu gibi cimrilik de onun kadar kötü bir huydur.

Allah Teâlâ Kur’an-ı kerim’de şöyle buyuruyor:

وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَۚ.

“Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar umduklarına erenlerdir.”[188]

Bir başka âyet-i kerime’de de şöyle buyurulmuştur:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذٖينَ يَبْخَلُونَ بِمَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ هُوَ خَيْرًا لَهُمْۜ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْۜ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهٖ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَلِلّٰهِ مٖيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبٖيرٌ۟ ع.

“Allah’ın kendilerine lutfundan verdiği nimetlere karşı cimrilik edenler,

187 İsrâ, 17/29.
188 Haşr, 59/9.

bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır o, kendileri için şerdir. Cimrilik ettikleri şey, kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'a aittir. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."[189]

Cimrilik, çok zengin olayım diye kazancını harcamaktan ve hayır yapmaktan kaçınmak demektir. Farsça bir kelime olup Türkçeleştirilmiş olan cimrilik, pintilik ve hasislik anlamında kullanılmaktadır.

Peygamberimiz cimriliğin mümine yakışmadığını bildirmekte ve şöyle buyurmaktadır:

خَصْلَتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي جَوْفِ الْمُسْلِمِ الْبُخْلُ وَسُوءُ الْخُلُقِ

"İki huy müslümanda toplanmaz. Bunlar, cimrilik ve kötü ahlâktır."[190]

Bir başka hadisi şerif de şöyledir:

لَا يَجْتَمِعُ غُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللهِ وَدُخَانُ نَارِ جَهَنَّمَ فِي جَوْفِ عَبْدٍ اَبَدًا وَلَا يَجْتَمِعُ الْاِيمَانُ وَالشُّحُّ فِي قَلْبِ عَبْدٍ اَبَدًا

"Allah yolundaki bir toz ile Cehennem ateşinin dumanı bir kulun içinde ebedî olarak bir arada bulunmaz. İman ile cimrilik bir kulun kalbinde ebediyyen birleşmez."[191]

Ebû Hureyre (ra.) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir.

مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُتَصَدِّقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ، عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ. وَحَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَثَلُ

189 Âl-i İmrân, 3/180.
190 Tirmizî, "Fezâilü'l-Cihad", 8; Neseî, "Cihad", 8; İbn Mâce, "Cihad", 9; Ahmet b. Hanbel, II, 256.
191 Suyûtî, "Feyzu'l-Kadir", V, 465.

الْبَخِيلِ وَالْمُنْفِقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ، عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ، مِنْ ثُدِيِّهِمَا إِلَى تَرَاقِيهِمَا، فَأَمَّا الْمُنْفِقُ فَلاَ يُنْفِقُ إِلاَّ سَبَغَتْ أَوْ وَفَرَتْ عَلَى جِلْدِهِ حَتَّى تُخْفِيَ بَنَانَهُ وَتَعْفُوَ أَثَرَهُ، وَأَمَّا الْبَخِيلُ فَلاَ يُرِيدُ أَنْ يُنْفِقَ شَيْئًا إِلاَّ لَزِقَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ مَكَانَهَا، فَهُوَ يُوَسِّعُهَا وَلاَ تَتَّسِعُ

"Cimri ile cömerdin örneği, üzerlerinde iki göğüslerinden köprücük kemiklerine kadar (vücutlarını kaplayan) demirden cübbeleri vardır. Bunlardan cömert olan sadaka verir vermez o demir zırh, onun bedeni üzerinde genişler, aşağı doğru uzar veya ayağının parmaklarını örtecek şekilde vücudunu tamamıyla kaplar. Zırhın eteği yerde sürünüp sadaka veren cömerdin ayak izlerini siler, giderir. Cimriye gelince: O, sadaka vermek istemez, derhal o zırhın bütün halkaları vücudun aynı hizada olan noktalarını (şiddetle) sıkar. Cimri de bu zırhı genişletmeye çalışır fakat bunu başaramaz."[192]

Merhum Prof. Kâmil Miras bu hadisi şerifi açıklarken şöyle diyor:

"Bu hadiste cömert ile cimrinin ruhî halleri en beliğ bir şiir dili ve edeple tasvir buyurulmuştur. Fakirlik ve yokluk içinde sıkılıp bunalan bir yoksulun yardımına koşmakla gönlünde bir ferahlık, vicdanında bir genişleme olur ki yoksulları görüp gözeten her erdem sahibi bu genişlik ve sevincin gönlünü kapladığını, parmaklarına kadar vücudunun bütün ayıp ve kusurlarını tamamıyle örter.

Cimri de hem dininin, hem cinsinin düşkünlerine karşı katı kalbli, taş yürekli bulunmaktan çekinmemekle beraber ne de olsa yine bir insandır. Gönlünde fıtrî bir merhamet duygusu vardır. Fakat cimriliği bu asil duyguya galebe etmektedir. Hiç şüphesiz cimri gönlünde bu gelgitin yani fakirlere yardımın faziletini duymaktan fakat cimrilik ile bu yardımı yapamamaktan ötürü sürekli bir ıstırap içindedir. Bu ızstırap Allah Teâlâ'nın yaratılışın gereği cimrilerde yarattığı bir iç üzüntüsü, bir gönül darlığıdır ki, hadisi şerifte bildirildiği üzere bu ruhî hal cimriyi baştan ayağa kadar

---

192 Buhârî, "Zekât", 28; Müslim, "Zekât", 23.

cendere içinde gibi sıkıştırır ve bir yoksula yardım edip de bu gönül azap ve ıstırabından kurtulmayı başaramaz. İşte hadisi şerifte edebî bir üslûp ile tebliğ buyurulan cömert ile cimrinin yaşadığı iki ruhî hal budur."[193]

Cimrilik sevilmeyen bir huy olduğu içindir ki Peygamberimiz şöyle dua etmiştir:

اَللّٰهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ

"Allah'ım, cimrilikten sana sığınırım. Korkaklıktan sana sığınırım. Düşkün yaşlılıktan sana sığınırım."[194]

Değerli Müminler,

Cimrilik insanda bulunabilecek sevimsiz huylardan biridir. Bununla beraber bu huydan kurtulmak için her şeyde cömert olunması da şart değildir. Cimrilikten kurtulmak için malın zekâtını vermek, misafire ikram etmek ve felâket zamanlarında yardımda bulunmak asgari ölçüdür. Nitekim Peygamberimiz:

"Zekâtını veren, misafiri ağırlayan, bir felâket anında yardımda bulunan cimrilikten kurtulmuş olur."[195] buyurmuştur.

Cimrilik ne kadar kötü bir huy ise bunun karşıtı olan cömertlik o kadar sevimlidir. Peygamberimiz bunu şöyle ifade buyurmuştur:

وَلَجَاهِلٌ سَخِيٌّ أَحَبُّ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ عَابِدٍ بَخِيلٍ

"Câhil cömert, Allah katında cimri olan âbidden (ibadet eden) daha sevimlidir."[196]

Cömertlik, insanın muhtaç olmadığı şeyi ihtiyacı olanlara ve olmayanlara vermektir. Bunun en üstün derecesi ise îsâr'dır. Îsâr, kendisi muhtaç

193 Kâmil Miras, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, 3. Baskı, c. V, 193, 194.
194 Buhârî, "Daavât", 37.
195 Hadisi İbn Cerîr Enes'ten merfû olarak rivâyet etmiştir.
196 Tirmizî, "Birr", 40.

olduğu halde başkasını tercih etmektir. Cömertliğin bu derecesine yükselmiş olanları Kur'an-ı Kerim övmekte ve şöyle buyurulmaktadır:

وَيُؤْثِرُونَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۠

"...Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi onları kendilerine tercih ederler..."[197]

Ebû Hureyre anlatıyor: Bir kere Peygamberimize aç birisi gelerek:

–Ey Allah'ın Resûlü, açlıktan zayıfladım, dayanma gücüm kalmadı, dedi. Peygamberimiz onu yedirmeleri için hanımlarına gönderdi. Onlar:

–Yanımızda sudan başka bir şey yoktur, diye adamı geri çevirdiler. Bunun üzerine Peygamberimiz yanında bulunanlara:

–Şu açın karnını doyuracak kimse var mıdır? diye sorar. Ensar'dan bir kişi (Ebû Talha) ayağa kalkar:

–Ben, diye cevap verir ve misafir ile evine, eşinin yanına gelir. Eşine:

–Haydi Peygamberin misafirini ağırla, der. Fakat eşi:

–Çocukların azığından başka evimizde bir şey yok ki, diye cevap verir. Kocası:

–O yemeğini getir, ışığını yak; çocuklarını da uyut, der. Kadın da akşam yemek yenileceği sırada yemeğini hazırlar, ışığını yakar, çocuklarını da uyutur. Sonra kalkar lâmbayı düzeltir gibi oynarken söndürür. Bu suretle karı koca kendilerini misafire yemek yiyorlar gibi göstermeye çalışırlar ve her ikisi de aç gecelerler. (Böylece misafir karnını doyurmuş olur.) Sabah olunca ev sahibi Peygamberimize gider, Peygamberimiz onu görünce:

"Bu gece Allah sizin karı koca hareketinizden memnun oldu ve: "Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi onları kendilerine tercih ederler." (Haşr, 9) âyetini indirdi" buyurur. İşte Îsâr'a bir örnek.[198]

İşte değerli müminler, dinimiz israfı da cimriliği de hoş görmüyor ve bu huylar inanan bir insanda olmaz diyor.

---

197 Haşr, 59/9.
198 Buhârî, "Tefsiru Sûre" 59/6; Müslim, "Hac", 475; Ebû Dâvud, "Cenaiz", 67.

Çünkü mümin ölçüsüzlükten ve her türlü aşırılıktan sakınır. Malını vara yoğa harcamaz. Kendisinin, ailesinin ve içinde yaşadığı toplumun ihtiyaçları için gereken harcamayı yapmaktan çekinmez.

Bu konuyu en güzel ifade eden İsra Sûresi 29 ncu âyet-i kerimesini bir kere daha hatırlayarak sohbetimizi tamamlayalım:

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ

“Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun.”

MÜMİNLERİN KUR'AN'DA BELİRLENEN NİTELİKLERİ

Değerli Müminler!

Bu günkü sohbetimizde müminin Kur'an-ı Kerim'de belirlenen niteliklerinden söz edeceğiz. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَۙ. اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَۙ. وَالَّذ۪ينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ
مُعْرِضُونَۙ. وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَۙ. وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَۙ. اِلَّا
عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوم۪ينَۚ. فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَٓاءَ
ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَۚ. وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَۙ. وَالَّذ۪ينَ
هُمْ عَلٰى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَۘ. اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَۙ. اَلَّذ۪ينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَۜ
هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ.

"Gerçekten müminler kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki, namazlarında huşu içindedirler. Onlar ki, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler. Onlar ki, zekâtı verirler. Onlar ki, iffetlerini korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin altında bulunan cariyeleri bunun dışındadır. Onlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar. Kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir. Onlar

ki, emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler. Onlar ki, namazlarını kılmağa devam ederler. İşte bunlar varis olanların tâ kendileridir. Onlar Firdevs cennetlerine varis olurlar. Onlar orada ebedî kalacaklardır."[199]

1. Namazlarında Huşû İçindedirler

Namaz, İslam'ın beş esasından biri, imandan sonra en önemli olanıdır. Allah Teâlâ kullarına imandan sonra namazdan daha önemli bir ibadeti farz kılmamıştır. Bunun içindir ki Peygamberimiz kulun kıyamet günü ilk önce namaz ibadetinden sorgulanacağını bildirmiştir.[200]

Burada sadece namazın kılınmasından değil "huşû" ile kılınmasından söz ediliyor.

Huşû, sözlükte sessiz ve sakin durmak, Hakk'a boyun eğmek gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise Allah'ın huzurunda derin bir saygı ile durmak demektir.

İslam âlimlerinden bazıları huşûu kalbe has korku gibi manevi bir hal, bazıları sükunet içinde olmak gibi organlara ait bir tavır olduğunu söylemişler; bazıları da hem kalp ve hem de bedenle ilgili bir durum olduğunu düşünmüşlerdir. Doğrusu huşû, aslı kalbde, belirtisi bedende olmak üzere ikisini de içinde bulundurur. Kalbe ait tarafı Allah'ın ululuğu karşısında kendi küçüklüğünü göstererek nefsi, Hakk'ın emrine baş eğdirip söz dinlettirecek, edep ve saygıdan başka bir şeye yönelmeyecek şekilde kalbin derin bir saygı hissi duymasıdır. Dış görünüşle ilgili yönü de beden organlarında bu duygunun belirlenmesiyle bir sakinlik meydana gelmesi, gözlerinin önüne secde yerine bakıp, sağa sola, şuna buna bakmamasıdır. Hz. Aişe validemiz diyor ki: Peygamberimize, namazda yüzü çevirip bakma hakkında sordum, şu cevabı verdi. "O, bir çalmadır ki, şeytan onu kişinin namazından çalar, kaçar."[201] Yani şeytan kişinin namaz kılmasına ve kulluk görevini yerine getirmesine engel olamayınca, yaptığı sevap yönünden eksik yapmasına çalışır ve bulduğu bu fırsatı böylece değerlendirmiş olur. Çünkü Peygamberimiz "ihsan"ı tarif ederken, "Allah'a sanki O'nu görüyormuş gibi ibadet etmendir. Eğer sen Allah'ı görmüyorsan O seni görüyor"[202] buyur-

199 Mü'minûn, 23/1-11.
200 İbn Mâce, "Salât", 202
201 Buhârî, "Ezan", 93; Tirmizî, "Cuma", 59; Ebû Dâvud, "Salât", 161
202 Buhârî, "İman", 37; Müslim, "İman", 1.

muştur. Allah'ın kendisini gördüğüne inanan kimse O'nun huzurunda dururken başka hiçbir şeyle ilgilenmez; sağa sola, şuna buna iltifat etmez.

İşte namaz böyle huşû içinde kılındığı zaman makbul olur ve insanın duygu ve düşünceleri üzerinde etki yapar.

2. Boş ve Yararsız Şeylerden Yüz Çevirirler

İnsanın en kıymetli sermayesi ömrüdür, ne kazanacaksa onunla kazanacaktır.

Peygamberimiz, insanların derin bir gafletle devam edip gideceğini sandığı, fakat günün birinde uçup gittiğini görerek aldandığını anladığı iki nimetten söz ederken şöyle buyurur:

نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ

"İki nimet vardır ki, insanlardan çoğu bu nimetleri değerlendirmekte aldanmıştır: Sağlık, boş vakit."[203]

Müslüman, ömrünün her dilimini iyi değerlendirecek, kârsız geçen her gününün o güzel sermayeden yok edilen bir zarar olduğunu bilecektir. Peygamberimiz bu noktaya dikkatimizi çekiyor ve şöyle buyuruyor:

مَنِ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ

"İki günü eşit olan ziyandadır."[204] Bu hadisi şerif, müslümanın her gün bir kâr ve gelişme içinde olmasını öğütlemekte, boş ve yararsız şeylerle uğraşmasının zarar olduğunu bildirmektedir.

Peygamberimizin şu hadisi şerifini de unutmamak lazım. Şöyle buyuruyor:

مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ

"Boş ve faydasız işleri terketmek, kişinin İslâmiyetinin güzelliğindendir."[205]

---

203 Buhârî, "Rikak", 1
204 Deylemî, *Firdevs*, III, 611
205 Tirmizî, "Zühd", 11; İbn Mâce, "Fiten", 12.

İşte müminde bulunması gerekli ikinci özellik, ne kendisine, ne ailesine, ne toplumuna, hatta ne insanlığa ve ne de kişinin âhiretine faydası olmayan boş ve yararsız şeylerden yüz çevirmesi ve yararlı olan şeylere yönelmesidir.

3. Zekâtlarını Verirler

Zekat, malî ibadetlerimizdendir ve İslâm'ın beş temel ibadetinden biridir. Müslüman olan, elbette bu temel ibadeti yerine getirir. Allah'ın kendisine verdiği mal varlığının her yıl belli bir miktarını yoksullara, kimsesiz çocuklara vermek suretiyle bu ibadetini yapmış olur ve yapmalıdır. Kur'an-ı Kerim, kazandıklarını Allah yolunda harcamayanlara, Allah hakkını yoksullara vermeyenlerin, acıklı bir azaba uğrayacaklarını bildirmektedir.[206]

Biz, bir başka konuşmamızda zekattan söz ettiğimiz için burada aynı şeyleri tekrar edecek değiliz. Ancak zekat vermenin müminin özellikleri arasında bulunduğunu ve mali ibadetlerimizin başında geldiğini, bu ibadeti yapmayan müminlerin sorumlu olacaklarını söylemek yeterli olur.

4. İffetlerini Korurlar

İnsanların bir takım tabii ihtiyaçları vardır. Cinsel ilişki de bunlardan birisidir. Bu ihtiyacın meşru bir şekilde yerine getirilmesi dinimizin emirleri arasındadır. Bunun meşru yolu nikahtır. Erkekle kadının kendi rızaları ile evlenerek aile kurmalarıdır. Peygamberimiz:

يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنِ اسْتَطَاعَ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ، وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ، فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ

"Gençler! İçinizden evlenmeye gücü yeten evlensin. Zira evlenmek, gözleri (haramdan) daha çok korur, iffeti daha çok muhafaza eder. Gücü yetmeyen kimse ise oruç tutsun. Çünkü orucun şehveti kıran bir özelliği vardır."[207] buyurmuş ve durumu uygun olanların evlenmelerini tavsiye etmiştir.

Kur'an-ı Kerim, bekar olanların evlendirilmeleri ile ilgili şöyle buyuruyor:

---

206 Tevbe, 9/34
207 Buhârî, "Nikâh", 2; Müslim, "Nikah", 1.

وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصَّالِح۪ينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَآئِكُمْۜ اِنْ يَكُونُوا فُقَرَآءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ. وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذ۪ينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۜ

“Aranızdaki bekarları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lutfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lutfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir. Evlenme imkanını bulamayanlar ise, Allah lutfu ile kendilerini varlıklı kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar.”[208]

Bekarların evlenmeleri ile ilgilenmemek ve onlara yardımcı olmamak, onların kötü yollara düşmelerine ve toplum için problem olmalarına sebep olur. Toplumda huzurun sağlanması, kötülüklerin yok edilmesi, toplum fertlerinin görevleri arasındadır.

Bazı düşüncelerle evlenmemek ise sünnete aykırıdır. Peygamberimiz, evlenmek istemeyenleri uyarmış ve:

اَلنِّكَاحُ سُنَّتِي فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي

“Evlenmek benim sünnetimdir. Benim sünnetimden yüz çeviren ise benden değildir.”[209] buyurmuştur.

Bütün bunlar gösteriyor ki, evlenmek, iffetli yaşamaya en büyük yardımcıdır. İffetli yaşamak ise müminin özellikleri arasındadır.

İffetsizlik yani meşru olmayan cinsi ilişki sıhhi, ahlâki, hukuki ve sosyal pek çok zararları olan bir kötülük ve günahtır. Dinimiz zinayı en büyük günahlardan saymıştır. Hatta Peygamberimiz

لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ

“Zina eden (mümin) zina ettiği zaman (tam ve olgun) bir mümin oldu-

---

208 Nûr, 24/32, 33.
209 Buhârî, “Nikâh”, 1; Müslim, “Nikâh”, 1; İbn Mâce, “Nikâh”, 1

ğu halde zina etmez..."[210] buyurmuş, bu çirkin işi kişinin mümin olduğu halde yapmasının mümkün olmadığını bildirmiştir.

Ahlâkın en önemli dayanaklarından biri, belki de birincisi, kişinin kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi onun da başkalarına yapmamasıdır. Hatta Peygamberimiz bunu olgun imanın şartı saymakta ve:

"Hiç biriniz kendiniz için arzu ettiğinizi (din) kardeşiniz için de arzu etmedikçe (kamil manada) iman etmiş olmaz."[211] buyurmuştur.

Kişi, kendi yakınlarından hiçbir kadının başkaları ile meşru olmayan ilişkide bulunmasını istemez. O halde kendisinin de nikah bağı olmayan yabancı kadınlarla cinsi ilişkide bulunmaması gerekir.

Ahmed b. Hanbel'in (Allah ona rahmet etsin) Ebû Umâme'den olan rivayetinde; yeni Müslüman olmuş bir genç Peygamberimize gelir ve:

–Ey Allah'ın Peygamberi, zina etmeme izin ver, çünkü nefsime hakim olamıyorum, der. Orada bulunanlar gence döner ve:

–Sus, sus, derler ve genci susturmaya çalışırlar. Peygamberimiz gence dönerek, yaklaş, buyurur. Genç, Peygamberimizin yanına yaklaşır. Peygamberimiz, otur, buyurur, genç de oturur. Peygamberimiz ile genç arasında şu konuşma geçer. Peygamberimiz:

–Birisi bu işi annenle yaparsa bundan hoşlanır mısın? buyurur. Genç:

–Hayır, vallahi hoşlanmam, der. Peygamberimiz:

–İnsanlar da senin gibi anneleri ile birilerinin bu işi yapmasından hoşlanmazlar.

–Kızınla birisi bu işi yaparsa razı olur musun?

–Hayır, vallahi razı olmam.

–İnsanlar da senin gibi kızlarının başkalarıyla bu işi nikah bağı olmadan yapmalarına razı olmazlar.

–Kız kardeşin bir başkası ile bu işi yaparsa razı olur musun?

–Hayır, vallahi razı olmam.

---

210 Buhârî, "Eşribe", 1; Müslim, "İman", 24
211 Buhârî, "İman", 7; Müslim, "İman", 17

–İnsanlar da senin gibi kız kardeşlerinin böyle bir iş yapmalarına razı olmazlar.

–Halan böyle bir iş yaparsa, hoş karşılar mısın?

–Hayır, vallahi hoş karşılamam.

–İnsanlar da bunu halaları için hoş karşılamazlar.

–Teyzen bu işi yaparsa hoş karşılar mısın?

–Hayır, vallahi hoş karşılamam, der. Peygamberimiz: (Kendin ve yakınların için razı olmadığın bir şeye başkaları için nasıl razı olacaksın buyurur ve) elini gencin omuzuna kor ve ona şöyle dua eder.

–Allahım, bu gencin günahını bağışla, kalbini bu gibi duygu ve düşüncelerden temizle ve iffetini koru. Olayı rivâyet eden zât diyor ki, genç bundan sonra böyle meşru olmayan bir işe iltifat etmemiştir.[212]

5. Emanetlerine ve Ahidlerine Riâyet Ederler

Hiç şüphe yok ki bir müslümanın en belirgin özelliği güvenilir ve dürüst olmasıdır. Çünkü Peygamberimiz ve bütün peygamberler bu özellikleriyle tanınırlar. Hatta peygamberlerde bulunması gerekli sıfatlardan birisi dürüst, diğeri de güvenilir olmaktır. Peygamberler gönderildikleri toplumlara önce bu özelliklerini hatırlatarak: "Haberiniz olsun ki ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim." demişlerdir.[213]

Peygamberlerin, "Ben güvenilir bir peygamberim." demeleri sözden ibaret değildi. Gerçekten onlar her yönü ile güvenilir kimselerdi. Onların hayatları incelendiği zaman bu husus görülecektir.

İslamiyetin kısa zamanda ve hızla yayılmış olması, şüphe yok ki, onu tebliğ eden Peygamberin yüksek ahlâkı ve dürüstlüğü ile ilgilidir. İnsanlar onun dürüstlüğüne ve güvenilir olduğuna inanmasalardı, inançlarından, âdet ve geleneklerinden vazgeçerek ona inanır ve etrafında toplanırlar mıydı?

İnsanı, çevresi ve içinde bulunduğu toplum hangi özelliği sebebiyle güvenilir olarak tanır? Onun yalan konuşmadığını, verdiği sözü tuttuğunu, kimseyi aldatmadığını, kimseye haksızlık yapmadığını ve emanetlerine

---

212 Ahmed b. Hanbel, V, 256, 257
213 Şu'arâ, 26/107, 125, 143, 162, 178.

hıyanet etmediğini gördükleri ve buna şahit oldukları zaman onu güvenilir bulurlar. İşte Kur'an-ı Kerim de müminlerde bu özelliğin bulunmasını istiyor. Bu konuda Peygamberi örnek almalarını söylüyor.

Peygamberimiz müslümanın güvenilirliğini ortadan kaldıran dört kötü huya dikkatimizi çekiyor ve şöyle buyuruyor:

أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَلَّةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَلَّةٌ مِنْ نِفَاقٍ حَتَّى يَدَعَهَا إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ

"Dört huy vardır ki, bunlar kimde bulunursa, o kimse katıksız münafık olur. Kimde bunlardan bir şey bulunursa –onu bırakıncaya kadar– kendisinde nifaktan bir haslet var demektir. (Bunlar:) Konuştu mu yalan söyler, söz verirse sözünde durmaz. Vadederse vadinden döner, bir dava ve duruşma esnasında haktan ayrılır."[214]

Toplumda güven duygusu büyük önem taşır. Bu duygunun toplum fertleri arasında bulunmaması, toplumun birlik ve beraberliğini etkiler. Bu özelliği kaybeden milletin varlığı çöker, huzuru bozulur. Kendilerine kamu görevi ve sorumluluğu verilecek olan kimselerde aranacak özelliklerin başında onların dürüst ve güvenilir olmaları gelir. Bakınız Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰٓى اَهْلِهَاۙ وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِۜ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَم۪يعًا بَص۪يرًا.

"Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz vakit adaletle hükmetmenizi emrediyor. Şüphesiz Allah, her şeyi bilen ve görendir."[215]

Mümin verdiği sözde durur. Sözünde durmamak mümine yakışmaz.

---

214 Müslim, "İman", 25.
215 Nisâ, 4/58.

Hele Allah'ın adını anarak, O'nun adına and içerek verdiği sözde durmaması düşünülemez. Peygamberimiz buyuruyor:

Allah Teâlâ buyurdu ki:

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ

"Ben kıyamet gününde şu üç çeşit insandan davacıyım:

1. Benim adıma and içer de sonra yemini bozar, verdiği sözü yerine getirmez.

2. Hür bir adamı köle diye satar da aldığı parayı yer.

3. Bir işçi tutar, onu çalıştırır da ücretini vermez."[216]

Allah adını anarak verilen sözü yerine getirmemek, Allah adına gösterilmesi gerekli olan saygıyı göstermemektir ki, büyük bir suçtur. Hiç şüphesiz bu suçu işleyen kimse en ağır cezayı haketmiş demektir. Bunun için mümin verdiği sözü tutar. Hele bu sözü Allah adına and içerek vermiş ise artık bir zaruret olmadıkça o sözü tutmaması düşünülemez.

6. Namazlarını Muhafaza Ederler

Namazın muhafaza edilmesi demek, onu vaktinde usûl ve adabına uygun olarak kılmak demektir.

Değerli Müminler! Müminlerin nitelikleri sayılırken ilk nitelikleri namaz olduğu gibi son nitelikleri de yine namaz olduğu bildirilmiştir. Birincide namazı derin bir saygı ile kılarlar buyurulmuş, sonunda da, beş vakit namaza özen gösterirler ve bu namazları kendilerine tahsis edilmiş vakitlerinde usûl ve âdabına uygun olarak kılarlar denmiştir.

Namazın bu âyet-i kerimelerde iki defa anılmış olması namazın önemini gösterir. Namazın hem vaktinde ve hem de derin bir saygı ile kılınması istenmektedir. Çünkü namazı aksatmadan vaktinde kılmak ibadetlerin en üstünüdür. Huşû ile kılmak ise kabul edilmesine vesiledir. İbn Mes'ud (ra.) diyor ki: Peygamberimize:

216 Buhârî, "İcâre", 10.

–Hangi ameller daha faziletlidir? diye sordum. Peygamberimiz:

الصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا

–Vaktinde kılınan namazdır, buyurdu.[217]

Peygamberimizin son vasiyetinin namaz olması da bunun önemini göstermektedir.

İşte bu niteliklere sahip olan müminlerin Firdevs cenneti ile mükafatlandırılacakları âyetlerin sonunda va'd buyurulmuştur.

Hz. Ömer (ra.) şöyle demiştir: Peygamberimize vahiy geldiği zaman yanında arı uğultusuna benzeyen bir ses duyulurdu. Bir gün yanında olduğumuz halde kendisine vahiy geldi. Bir saat bekledik, açıldı, kıbleye döndü, ellerini kaldırarak şöyle dua etti: "Allah'ım bize artır eksiltme, bizi yükselt alçaltma, bize ver mahrum bırakma, bizi üste çıkar alta düşürme, bizi razı et ve bizden razı ol."

أُنْزِلَ عَلَيَّ عَشْرُ آيَاتٍ مَنْ أَقَامَهُنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ

"Bana on ayet indi. O âyetlerle amel eden cennete girer." buyurdu ve Müminûn sûresinin baş tarafındaki bu on ayeti okudu.[218]

Hz. Aişe validemize:

Peygamberimizin ahlâkı nasıldı? diye soruldu. Hz. Aişe:

Allah'ın elçisinin ahlâkı Kur'an idi demiş ve bu Müminun sûresinin başındaki âyetleri okumuş, "İşte peygamberlerin ahlâkı böyle idi" demiştir.[219]

Ne mutlu bu âyet-i kerimelerin gereğini yerine getirenlere ve bu âyetlerde belirtilen nitelikleri taşıyanlara.

217 Buhârî, "Mevakıtü's-Salât", 5; Müslim, "İman", 37.
218 Tirmizî, "Tefsirü'l-Kur'an", 24.
219 İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, III, 237.

İYİLİĞİ EMRETMEK KÖTÜLÜKTEN MENETMEK MÜMİNİN ÖZELLİĞİDİR

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimizde iyiliği emretmek ve kötülükten menetmenin öneminden söz edeceğim.

Kur’an-ı Kerim, Peygamberimizi şöyle tanımlar:

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذ۪يرًاۙ. وَدَاعِيًا اِلَى اللّٰهِ بِاِذْنِه۪ وَسِرَاجًا مُن۪يرًا.

“Ey Peygamber! Biz seni hem bir şahit, hem bir müjdeci, hem bir uyarıcı olarak gönderdik ve hem de Allah’ın izniyle O’na bir davetçi ve nurlar saçan bir kandil olarak gönderdik.”[220]

Allah Teâlâ büyük lutuf ve kerem sahibi olduğu için yer yüzünün halifeleri kıldığı insanları yalnız bırakmamış, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem’den itibaren gönderdiği peygamberlerle onlara dünya ve âhiret mutluluğunun yollarını göstermiştir. Peygamberler hem doğru yolu göste-

220 Ahzâp, 33/45-46.

riyor hem de kendileri uygulayarak örnek oluyorlardı. Hiç şüphe yok ki, bu Peygamberlerin sonuncusu bizim Peygamberimiz Muhammed Mustafa Sallallahu aleyhi ve sellemdir. O Allah'ın emir ve yasaklarını en güzel şekilde ve hiçbir eksiklik yapmadan duyurmuş ve bu görevi yapmanın huzuru içerisinde bu fani hayatı terkederek âhirete intikal etmiştir.

Peygamberimiz meşhur veda hutbesinin sonunda dinleyenlere sordu:

–Ey insanlar! Yarın beni sizden soracaklar, ne dersiniz? Ashab-ı Kiram hep bir ağızdan:

–Allah'ın emir ve yasaklarını tebliğ ettin, Peygamberlik görevini ifa ettin, bize tavsiyelerde bulundun ve nasihat ettin, diye şahitlik ederiz, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, mübarek şehadet parmağını göğe doğru kaldırarak sonra da cemaat üzerine çevirip indirerek üç kere:

–Şahit ol ya Rab, şahit ol ya Rab, şahit ol ya Rab, dedi.[221]

Ölümünden itibaren kabrini ziyaret edenler de aynı şekilde: "Selâm sana ey Allah'ın Peygamberi" diye selâm verdikten sonra:

–Ben şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Sen de O'nun kulu ve Peygamberisin. Şahitlik ederim ki, Allah'ın emir ve yasaklarını tebliğ ettin, emaneti yerine getirdin. Ümmete nasihat ettin ve Allah yolunda savaştın. Kıyamete kadar Allah sana salat etsin, derler ve ilk müslümanların hayatında ona verdikleri cevabı kabri başında tekrar ederler.

Gerçekten O, bu şerefli hizmeti en mükemmel şekilde ifa etmiş ve bunun huzuru içerisinde Allah'a kavuşmuştur.

Ondan sonra Peygamber gelmeyeceğine göre bu insanları uyarma görevini kim yapacaktır? Bu, ihmal edilmesi mümkün olmayan önemli bir görevdir. Kur'an-ı Kerim'de

وَذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ.

"Sen öğüt verip hatırlat. Çünkü hatırlatmak müminlere fayda verir."[222] buyurulmuştur.

221 Müslim, "Hac", 19.
222 Zâriyât, 51/55.

Evet, Peygamberimizden sonra insanlara doğru yolu kim gösterecek ve onları kim uyaracaktır? Bu görev Peygamberimizden sonra bütün müslümanlara intikal etmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ

"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz, iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışır ve Allah'a inanırsınız."[223] buyurulmuş ve bu görevle bütün müminlerin görevli olduğu bildirilmiştir.

Ayet-i Kerime müslümanların ayırıcı özelliğini bildiriyor. Allah'a inanmak, iyiliği emredip, kötülükten alıkoymak. Bu özellikleri sebebiyle de en hayırlı ümmet oldukları ifade buyuruluyor. Çünkü müminler birbirinin kardeşidirler. Elbette kardeş kardeşi uyaracak ve ona doğru yolu gösterecektir. Allah Teâlâ bu hususu hatırlatarak şöyle buyuruyor:

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاۤءُ بَعْضٍ يَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُولٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Erkek ve kadın bütün müminler birbirlerinin dostları ve velileridirler. İyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirirler, namazı kılarlar, zekâtı verirler. Allah'a ve Peygamberine itaat ederler. İşte bunları Allah rahmetiyle yarlığayacaktır. Çünkü Allah, azizdir, hakimdir."[224]

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذٰلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ

223 Âl-i İmrân, 3/110.
224 Tevbe, 9/71.

“Sizden biriniz çirkin bir iş görürse onu eliyle değiştirsin; eğer buna gücü yetmezse diliyle uyarsın; buna da gücü yetmezse kalbiyle nefret etsin. Bu ise imanın en zayıf derecesidir.”[225]

Peygamberimiz çirkin ve haksız bir işi gören müslümanın buna sessiz kalmayarak tavır koymasını öğütlüyor ve bu tavrın üç şekilde olabileceğini söylüyor: Gücü yetiyorsa onu eliyle men eder. Bu görev yöneticilere aittir. Böylece kötülük önlenmiş olur. Buna gücü yetmiyorsa nasihat eder. Kötülüğün zararlarından söz eder. Bunda başarılı olursa yine kötülük önlenmiş olur. Buna da gücü yetmiyorsa o işi onaylamadığını tavırlarıyla belli eder, destek vermez. Onun bu tavrı etkili olabilir ve kötülüğün yayılmasına engel olur.

Peygamberimiz her vesile ile müslümanların bu görevlerini kendilerine hatırlatmıştır. Ebû Saîd el-Hudrî (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz:

إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ عَلَى الطُّرُقَاتِ. فَقَالُوا مَا لَنَا بُدٌّ، إِنَّمَا هِىَ مَجَالِسُنَا نَتَحَدَّثُ فِيهَا. قَالَ فَإِذَا أَبَيْتُمْ إِلاَّ الْمَجَالِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهَا قَالُوا وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ قَالَ غَضُّ الْبَصَرِ، وَكَفُّ الْأَذٰى، وَرَدُّ السَّلَامِ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهْىٌ عَنِ الْمُنْكَرِ

–Yollar üzerinde oturmaktan sakınınız, buyurdu. Ashab-ı Kiram:

–Yol üzerinde oturmak bizim için zorunludur. Lüzumlu olan şeyleri orada konuşuyoruz, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Yol üzerinde oturmaktan vaz geçemiyorsanız yolun hakkını veriniz, buyurdu. Sordular:

–Ey Allah’ın Resûlü, yolun hakkı nedir? Peygamberimiz cevap verdi:

–Haram olan şeylere bakmamak, gelip geçene eziyet etmemek, verilen selâmı almak, iyiliği emredip kötülükten menetmek. (İşte yolun hakkı budur).”[226]

225 Müslim, “İman”, 20.
226 Buhârî, “Mezalim”, 22; Müslim, “Selâm”, 2.

Müslümanlar bu görevlerini yapmazlarsa kötülükler ve haksızlıklar alabildiğine yayılır. İlk anda o kötülüğün zararı sadece onu yapanda kalacağı sanılır ama öyle olmaz. Bulaşıcı bir hastalık gibi toplumu sarar ve o kötülükten toplum büyük zarar görür.

Peygamberimiz, kötülüğe karşı tavır koymamanın topluma getireceği felâketi bir örnekle şöyle açıklar: “Yolcular gemideki yerlerini kur’a ile be-lirlerler. Kur’a sonucu bir kısmı geminin üst katına bir kısmı da alt katına yerleşir. Alt kata yerleşenler, burada su olmadığı için su ihtiyaçlarını görmek üzere üst kata çıkmak durumundadırlar. Su almak için üst kata çıktıkları vakit üst kattakilerin yanından geçiyorlar. Bunun üzerine kendi aralarında konuşurlar: “Payımıza düşen alt katta bir delik açsak da su ihtiyacımızı bu-radan görsek ve yukardakileri rahatsız etmesek iyi olur” derler ve geminin alt kısmında bir delik açmaya başlarlar. Şimdi üst kattakiler bunları gördükleri halde bu yaptıkları işe göz yumar, ses çıkarmayacak ve engel olmayacak olurlarsa, açılan delikten içeriye su dolar ve gemi batar. Böylece sadece deliği açanlar değil, gemide olan hepsi boğulur. Eğer üst kattakiler onları bu işten men ederlerse kendileri de kurtulur, onları da kurtarmış olurlar.”[227]

Peygamberimizin bu örneği bu konuda çok etkili bir örnek. Bundan anlaşılıyor ki, müslüman duyarlı olacak ve toplumda meydana gelen olaylara ilgisiz kalmayacak ve: “Bana ne, her koyun kendi bacağından asılır” demeyecektir. Her koyun dünyada değil, ahirette kendi bacağından asılacaktır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَٓاصَّةًۚ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ.

“Öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz (topluma sirayet eder ve hepsini perişan eder). Biliniz ki, Allah’ın azabı şiddetlidir.”[228]

Ayet-i Kerime çok önemli bir uyarıda bulunuyor. Öyle günah ve kötülükler var ki sadece o günahı işleyenleri ve o kötülüğü yapanları etkile-

227 Buhârî, “Şirket”, 6.
228 Enfâl, 8/25.

mekle kalmaz, o günahı işlememiş, o kötülüğe bulaşmamış olanlara da erişir. Bir çok suçsuzları da gelir bulur. Kurunun yanında yaş da yanar. Bugün toplumumuzdaki hepimizi rahatsız eden sosyal olayların kaynağında bu ihmalimiz vardır. Bunun için âyet ve hadislerin uyarılarına kulak vermeli ve toplumun zararına olacak haksız tutum ve davranışlara kayıtsız kalınmamalı, Peygamberimizin işaret buyurduğu ölçüler içerisinde her müslüman görevini yapmalıdır.

Değerli Müminler! Her müslüman kötülüğe karşı tavır koymakla yükümlü olmakla beraber, müslümanlardan bir topluluk özel olarak bu görevle görevlidir. Bunlar, âlimlerdir. Âlimler bu görevi yerine getirmeleri halinde diğerleri sorumlu olmaktan kurtulur. Bu hususu ifade eden âyet-i kerime'de:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ اُمَّةٌ يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ.

"İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa eren onlardır."[229] buyurulmuştur.

Hayra çağırmak, dine de dünyayada ait bir iyiliğe çağırmak demektir ki, İslâm'ın esasıdır. İyiliği emredip kötülükten menetmek de bunun önemli bir kısmıdır.

Âlimlerin görevi uyarmaktır.

Topluma Allah rızası için nasihat etmek, yol göstermek önemli bir görevdir. Temîm ed-Dârî (ra.)nin rivayetine göre Peygamberimiz:

اَلدِّينُ النَّصِيحَةُ قُلْنَا لِمَنْ قَالَ لِلّٰهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِاَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ

–Din nasihattır, buyurdu.

–Kime? dedik. Peygamberimiz:

229 Âl-i İmrân, 3/104.

–Allah'a, kitabına, peygamberine, müslümanların yöneticilerine ve bütün müslümanlara, buyurdu.[230]

İslâm âlimleri hadisi medâr-ı İslâm –İslâm'ın üzerinde döneceği– dört hadisi şeriften biri saymışlardır ki, İslâm dininin dörtte biri demektir. Diğer üç hadis-i şerif de şunlardır:

"Ameller ancak niyetlere göre değerlenir. Herkesin ancak niyetine göre amelinin karşılığı vardır."[231];

"Hiçbiriniz, kendiniz için arzu ettiğinizi din kardeşiniz için de arzu etmedikçe, iman etmiş olmaz."[232];

"Kişinin faydasız sözü terketmesi, İslâmiyetinin güzelliğindendir."[233]

Dinin direği sayılan bu hadis-i şerifin anlamına gelince:

"Din nasihattır" demek, nasihat dinin direği demektir. Bunun örneği "Hac arefedir-Arafat'ta vakfede bulunmaktır." Arafat'ta vakfe yapmak, nasıl haccın en büyük rüknü ise nasihat da dinin en büyük rüknüdür. Dinin yaşaması, nasihatın müslümanlar arasında yaygın olması ile mümkündür.

Nasihat sözlükte gönülden gıll-u gışı-kin ve hileyi çıkararak nasihat edilen kimsenin hayır ve mutluluğunu samimiyetle arzu ve temenni etmektir. Bu sözle yapılan nasihattır ki, örfümüzdeki anlamı budur. Dindeki anlamı ise sadece sözle nasihat değil, hayırlı işlere de şamildir. Her hayır söz ve hayır iş nasihattır. Hadis ve sözlük âlimi olan Hattabî (Ö.998): "Nasihat, anlamı geniş olan bir kelimedir, nasihat edilen kimseye hayırlı nasip toplamaktır. Arap dilinde bundan ve bir de "Felâh" kelimesinden daha çok dünya ve âhiret hayrını bir araya toplayan bir kelime yoktur." demiştir.[234]

Peygamberimiz "Din nasihattır." buyurunca, sordular: "Kime?" Peygamberimiz: "Allah'a, kitabına, peygamberine, müslümanların yöneticilerine ve bütün müslümanlara" buyurdu.

Allah'a nasihat, nasıl olur? Allah'a nasihat demek, O'na inanmak, ortağı olmadığını kabul etmek, sıfatlarında küfre sapmamak, O'nu kemal ve

230 Buhârî, "İman", 42; Müslim, "İman", 23.
231 Buhârî, "Bed'ü'l-Vahy", 1; Müslim, "İmâre", 45.
232 Buhârî, "İman", 7; Müslim, "İman", 16.
233 Tirmizî, "Zühd", 11; İbn Mâce, "Fiten", 11.
234 Aynî, *Umdetü'l-Karî*, I, 321, 322.

celâl sıfatları ile nitelemek ve noksan sıfatlardan tenzih etmektir. O'na itaat etmek, karşı gelmekten sakınmak, O'na itaat edene sevgi duymak, isyan edene ise ilgi göstermemek, lutfettiği nimetlere karşı O'na şükretmek, her işinde ihlâs ve samimiyet göstermektir.

Allah'a nasihatin anlamı budur. Yoksa Allah alemlerden ve nasihat edenin nasihatından müstağnidir. O, mükemmeldir, hiçbir şeye muhtaç değildir.

Allah'ın kitabına yani Kur'an-ı Kerime nasihat demek, onun Allah sözü olduğuna ve O'nun tarafından gönderildiğine inanmak ve onu öğrenip uygulamaktır.

Allah'ın Peygamberine nasihat ise, onun peygamberliğini tasdik ederek Allah tarafından getirdiği kesin olarak bilinen her şeye inanmak, sünnetine uymak, ahlâkıyle ahlâklanmaktır.

Müslümanların yöneticilerine nasihat demek, hak üzere olmada onlara yardımcı olmak, haktan ayrılmaları ve adaletsizliğe yönelmeleri halinde onları uygun bir dil ile uyarmaktır.

Bütün müslümanlara gelince; din ve dünya işlerinde kendilerine yararlı olan şeyleri onlara öğretmek, göstermek, kusurlarını örtmek, iyiliği emredip kötülükten menetmek, büyüklerine saygı, küçüklerine şefkat göstermek, onlara hile ve haksızlık yapmamak, aldatmamak, haset etmemek ve onları sevgi ile kucaklamaktır.

İşte hadisi şerifin kısaca anlamı budur.[235]

Kur'an-ı Kerim mazeretleri sebebiyle savaşa katılamayanların ve imkânsızlıkları yüzünden savaşa malî katkıda bulunamayanların bu nasihat görevini yapmaları halinde savaşa katılmamakla günahkâr olmayacaklarını bildirerek şöyle buyuruyor:

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَٓاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذٖينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ
حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهٖ

"Allah'a ve Rasûlüne karşı sadık ve samimi oldukları takdirde, güçsüz-

235 Aynî, *Umdetül-Karî*, I, 322.

lere, hastalara ve (seferde) harcayacakları bir şey bulamayanlara (sefere katılmadıkları için) bir günah yoktur."[236]

Evet değerli müminler, halka yapılacak nasihatın, onların yararına olacak şeylerde –kişinin kendi zararına da olsa– yardımcı olmak ve onlara yol göstermek olduğunu ifade etmiştik. Bunun güzel örneği Cerir b. Abdullah (ra.) dır.

Cerir bir sahabidir. Peygamberimizin ölümünden kırk gün önce müslüman olmuştur.

Taberânî'nin rivâyetine göre: Cerir kendisine bir at satın alması için kölesini pazara gönderir. O da ikiyüz dirheme bir at satın alarak parasını ödemek için atın sahibini Cerir'e getirir. Cerir atı beğenir ve sahibinin aldandığına kanaat getirerek mal sahibi ile yeni bir pazarlığa başlar:

–Senin atın üçyüz dirhemden fazla eder, onu dört yüz dirheme satar mısın, der. At sahibi canına minnet:

–Bu sana kalmış bir şeydir, ey Ebâ Abdillah, der. Cerir bunu da az bulur ve:

–Senin atın bundan da fazla eder. Onu beşyüz dirheme satar mısın? der ve "senin atın bundan da fazla eder" diyerek yüzer yüzer artırmak suretiyle hayvanın fiatını sekizyüz dirheme yükseltir ve parayı vererek atı satın alır. Böyle niçin yaptığını soranlara da cevab verir: "Ben Peygamberimize, her müslümana nasihatte bulunmak şartıyle bey'at ettim." der.[237]

İşte sattığı malın değerini bilmeyen satıcıya alıcının hayırhahlığı. Cenab-ı Hak, alıcı ve satıcılarımıza bu şuur uyanıklığını nasip etsin.

Değerli Müminler! Nasihat ederken bu nasihatın etkili olması için dikkat edilmesi gereken bir takım hususlar vardır. Bunların başında başkasına yaptığı nasihate önce kendisinin uyması gerekir. Başkasına yaptığı nasihate uymayan kimseleri Kur'an-ı Kerim uyarıyor. Şöyle buyuruluyor:

اَتَاْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ وَاَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ.

236 Tevbe, 9/91.
237 Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, I, 323.

"İnsanlara iyiliği emreder de kendinizi unutur musunuz? Hâlbuki kitabı okuyorsunuz. Hala aklınızı başınıza almayacak mısınız?"[238]

Başkalarına iyiliği tavsiye etmek iyi bir davranıştır. Fakat başkasının iyiliğini isterken kendini unutması anlaşılır şey değildir. İyiliği emreden kimse bunda samimi ise o iyiliğe öncelikle kendisinin sahip olması gerekir.

İyiliği emretmek, başkalarına doğruyu göstermek sûretiyle yararlandırmaktır. Başkasına doğruyu ve iyiyi gösterip de kendisini unutması ve kendisini o iyilikten mahrum etmesi akıl açısından bir çelişkidir. Bunun için Allah Teâlâ bu çelişkiye dikkatimizi çekiyor ve: "Aklınızı başınıza almayacak mısınız?" buyuruyor.

Diğer taraftan insanlara nasihat eden ve doğru, yararlı olan şeye dikkatlerini çeken kimse o konudaki bilgisini ortaya koyuyor. Böyle iken kendi nasihatini kendisi dinlemiyor ve böylece bilgisini fiilen yalanlamış oluyor. Bu, şahsında bir çelişki olduğu gibi, halkı bir taraftan aydınlatmak isterken diğer taraftan saptırmaktır ki, bu da bir çelişkidir.

Ayrıca böyle olan kimsenin nasihatı da etkili olmaz ve nasihat ettiği kimseler tarafından ciddiye alınmaz. Kendisi sigara içtiği halde çocuklarına sigaranın zararlı ve kötü bir alışkanlık olduğunu öğütleyen kimsenin bu nasihatı çocuklarına etki etmez. Onlar, "Babamız dediği gibi bu sigara gerek sağlık ve gerekse ekonomik yönden zararlı ise kendisi niye içiyor" değerlendirmesini yaparlar.

Bunun için nasihatçının önce nasihatını kendisi tutması ve çelişkiye düşmemesi gerekir. Meşhur bir sözdür: Ele telkin verip de kendi zakkum salkımı yutmamalıdır.

Başkalarına yaptığı nasihate uymayanların kıyamet gününde acıklı bir azaba uğrayacaklarını Peygamberimiz şöyle haber veriyor: "Kıyamet gününde bir adam getirilir, ateşe atılır, ateş içinde değirmen taşı gibi dönmeye başlar. Cehennem halkı onun etrafını çevirirler: "Ey falan! Sen bize iyilikleri emreder fenalıkları yasaklar değil miydin?" diye sorarlar. Cevap verir: "Evet, öyle, ama ben size emreder kendim yapmazdım, size yasakladıklarımı kendim yapardım."[239]

İyiliği emredip kötülükten men edecek olan kimsenin nelerin iyilik

---

238 Bakara, 2/44.
239 Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 10; Müslim, "Zühd", 7.

nelerin de kötülük olduğunu bilmesi gerekir. Kur'an ve Sünnet bir şeye ma'ruf-iyilik diyorsa, o iyiliktir; bir şeye kötülük diyorsa o da kötülüktür. O halde mümin önce Kur'an ve Sünnete göre nelerin iyilik ve nelerin kötülük olduğunu öğrenmesi lâzımdır. Çünkü o, bu görevi Allah ve Peygamberi adına yapacaktır. Onun için Allah'ın o konudaki hükmünü bilmesi gerekir. Aksi takdirde kaş yaparken göz çıkarmış olur. Bakınız Allah Teâlâ bu konuda Kur'an-ı Kerim'de ne buyuruyor:

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلَالٌ وَهٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَۜ

"Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak, "Bu helâldir, şu da haramdır" demeyin. Çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Şüphesiz Allah'a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa eremezler."[240]

İyiliği emredip kötülüğü menetmek, toplumu irşad etmek olduğundan bu görev ifa edilirken her türlü kaba ve kırıcı davranışlardan sakınmak da gerekir. Bu görevin temelinde sevgi olmalıdır. Yine örnek Peygamberimizdir. Kur'an-ı Kerim Peygamberimiz için şöyle diyor:

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَل۪يظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَۖ

"Sen (Ey Muhammed) Allah'ın rahmetiyle onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi."[241]

Peygamberimiz herkese yumuşak davranır, kaba ve katı hareketlerden hoşlanmazdı. İnsanlara yumuşak davranmaktan mahrum olanların hayırdan da mahrum olacağını söylerdi.[242]

Hz. Aişe (ra.) anlatıyor: Bir kere Peygamberimizin huzuruna bir Yahudi heyeti gelmişti. Bunlar huzura girince selâm vermiş olmak için, "ölüm üzerinize olsun" demek olan "es-samü aleyküm" dediler. Ben bunu anla-

240 Nahl, 16/116.
241 Âl-i İmrân, 3/159.
242 Müslim, "Birr", 23.

dım ve: Ölüm, Allah'ın gazabı, lâneti sizin üzerinize olsun" dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Aişe! Ağır ol, Allah her hususta yumuşaklığı sever, buyurdu. Ben:

–Ey Allah'ın Resûlü, dediklerini işitmediniz mi? dedim. Peygamberimiz:

–Evet, işittim, ben de "ve aleyküm– sizin üzerinize dedim. Benim dediğimi işitmedin mi? Ben onlara iade ettim. Benim onlar hakkında duam kabul olunur. Fakat onların benim hakkımdaki dedikleri kabul olunmaz, buyurdu.[243]

Peygamberimizin insanlara ne kadar yumuşak davrandığını gösteren bir başka olay da şudur:

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Bir Bedevî mescidin içinde idrarını yaptı. İnsanlar onu linç etmek için kalkıp başına üşüştüler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Onu bırakınız, işini görsün. Sonra idrarının üzerine bir kova su dökün. Çünkü siz güçlük değil kolaylık göstermek üzere gönderildiniz." buyurdu.[244]

Değerli Müminler! Her işte zorluk değil kolaylık göstereceğiz, hele insanlara nasihat ederken kaba ve katılıktan uzak duracağız. Ancak nasihatımız bu şekilde etkili olur, boşa vakit geçirmiş olmayız. Bir hadisi şerifle konumuzu tamamlamış olalım. Peygamberimiz buyuruyor:

يَسِّرُوا وَلاَ تُعَسِّرُوا، وَبَشِّرُوا وَلاَ تُنَفِّرُوا

"Kolaylaştırınız güçleştirmeyiniz, müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz."[245]

243 Buhârî, "Edeb", 38.
244 Buhârî, "Vudû", 58; Müslim, "Tahâre", 30.
245 Buhârî, "İlim", 11; Müslim, "Cihad", 3.

KIYAMET GÜNÜ ALLAH'IN GÖLGESİNDE GÖLGELENMEYİ HAKEDEN YEDİ SINIF İNSAN

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimizde Peygamberimizin bir hadisi şerifini açıklamaya çalışacağız.

Buhâri ve Müslim'in Ebû Hureyre (ra.) den rivayet ettiklerine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللّٰهُ فِى ظِلِّهِ يَوْمَ لاَ ظِلَّ إِلاَّ ظِلُّهُ الإِمَامُ الْعَادِلُ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِى عِبَادَةِ رَبِّهِ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِى الْمَسَاجِدِ، وَرَجُلاَنِ تَحَابَّا فِى اللّٰهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ، وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ إِنِّى أَخَافُ اللّٰهَ. وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ أَخْفَى حَتَّى لاَ تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللّٰهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ

"Yedi sınıf insan vardır ki, Allah Teâlâ onları kendi (arşının) gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı (Kıyamet) gününde arşının gölge-

sinde gölgelendirir. Adaletli yönetici, Allah'a ibadetle büyüyen genç, kalbi camilere bağlı kimse, Allah için birbirini seven, bu uğurda bir araya gelip bu sevgi ile ayrılan iki kimse, mevki sahibi olan güzel bir kadın tarafından birlikte olmaya çağrıldığı halde, "Ben Allah'tan korkarım" cevabı ile karşılık veren kimse, sağ elinin verdiği sadakayı sol eli duymayacak şekilde gizli sadaka veren kimse, tenha yerde Allah'ı anarak gözleri yaşla dolup taşan kimse."[246]

Şimdi bunları birer birer açıklayalım:

1. Adâletli Yönetici

Hatiplerimiz her Cuma günü hutbenin sonunda okuyup meâlini verdikleri Nahl sûresinin 90'ıncı âyetinde şöyle buyuruluyor:

اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَآئِ ذِى الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ.

"Şüphesiz Allah size adâleti, iyilik yapmayı ve yakınlara bakmayı emreder; hayasızlıktan, fenalıktan ve azgınlıktan nehyeder. Düşünmeniz için size böyle öğüt verir."

Adâlet, her şeyi lâyık olduğu yere koymak, doğru hüküm vermek; haksızlıktan ve taraflı davranmaktan sakınmaktır. Adâletle herkes yükümlüdür. Adâletin egemen olduğu yerde huzur vardır, güzellik vardır. Bir aile düşünün, o ailede baba, aile fertleri arasında adâlet ölçülerine uymaz, aile fertlerinden bazılarına farklı davranır, farklı sevgi gösterirse bu ailede huzur olur mu? Bu aile fertlerinin birbirlerine sevgi ve saygıları kalır mı? Elbette kalmaz.

Aile fertleri arasında farklı davranan bir sahabiyi bakınız Peygamberimiz nasıl uyarıyor:

Numan İbn Beşir (ra.) anlatıyor ve diyor ki; babam Beşir annemin baskısı ile bana bir hibede bulundu. Annem Revaha kızı Amre babama: "Sen bu çocuğa verdiğine Peygamberimizi şahit kılmadıkça (yani onun tasvibini

---

246 Buhârî, "Ezan", 36; "Zekât", 16; "Rikak", 24; Müslim, "Zekât", 30; Tirmizî, "Zühd", 53.

almadıkça) inanmam" dedi. Bunun üzerine babam Peygamberimize geldi ve:

–Ey Allah'ın Resûlü! Ben Amre binti Revaha'den olan oğluma bir bağışta bulundum. Fakat eşim bana sizi şahit göstermemi söyledi, dedi. Peygamberimiz:

–Numan'a bağışta bulunduğun gibi diğer çocuklarına da verdin mi? diye sordu. Babam Beşir:

–Hayır, vermedim, diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Allah'tan korkunuz da çocuklarınız arasında adâlet ediniz, buyurdu.[247]

Babanın çocuklarına bağışta bulunurken eşit davranması ve çocuklarından bir kısmını mahrum etmek gayesiyle diğerlerini sevindirmesini Peygamberimizin hoş görmediği ve bu tür haksızlıklara kendisinin şahit tutulmasını istemediği anlaşılmaktadır.

Babanın ailedeki rolü ne ise yöneticinin toplumdaki durumu da aynıdır. Hatta yöneticinin durumu daha önemlidir ki, Peygamberimiz yöneticiyi örnek vermektedir. Çünkü toplumun birlik ve kardeşliğini korumak ve toplumda meydana gelecek huzursuzluğu önlemek için yöneticinin âdil davranmasına ve haksız davranışlardan uzak durmasına daha çok ihtiyaç vardır.

İnsanlar arasında hükmederken, hakemlik yaparken veya her hangi bir olaya şahitlik ederken adâlete uymak Kur'an'ın emridir. Şöyle buyuruluyor:

اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰٓى اَهْلِهَاۙ وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِۜ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا.

"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah, her şeyi işitici, her şeyi görücüdür."[248]

247 Buhârî, "Hibe", 13; Müslim, "Hibât", 3.
248 Nisâ, 4/58.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامٖينَ لِلّٰهِ شُهَدَٓاءَ بِالْقِسْطِۘ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُواۜ اِعْدِلُواْ هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰىۘ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ خَبٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ.

"Ey müminler! Allah için hakkı ayakta tutan, adâletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin sizi adâletsizliğe sevketmesin. Âdil olun, çünkü o, takvaya daha yakındır. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır."[249]

İnsan genelde biri maddi diğeri de manevi olmak üzere iki şeyin etkisinde kaldığında haksızlık yapar ve adaletsiz davranır.

Bu iki şeyden birisi maddi çıkardır. Bir yöneticiye rüşvet verilirse haktan uzaklaşır ve haksız hüküm verir. Rüşvete başvuran kimse hakkı olmayan bir şeyi elde etmek için bu yolu seçer. Rüşveti kabul eden kimse de bu davranışı ile hakkı örtbas eder. Böyle bir gaye için bir şey vermek, almak ve buna aracı olmak da yasaktır, günahtır. Çünkü rüşvet, haklıyı haksız haksızı da haklı yaparak adâletin ortaya çıkmamasına ve haksızlıkların yayılmasına sebep olur.

Rüşvet, kişiler için olduğu kadar toplumlar için de çok kötü sonuçlar doğurur. Rüşvetin yaygın olduğu yerde emniyet ve güven olmaz. Sosyal düzen bozulur. Parası olan işini yapar, parası olmayan haklı da olsa işini yapamaz. Toplumda şikâyet ve rahatsızlıklar had safhaya ulaşır. Bunun içindir ki Peygamberimiz;

اَلرَّاشِى وَالْمُرْتَشِى فِى النَّارِ

"Rüşvet alan da veren de Cehennem'dedir" buyurmuştur.[250]

Ayrıca Peygamberimiz rüşvet alıp verene lanet etmiştir.[251]

İşte rüşvet almayı ve rüşvetle iş görmeyi adet edinen kimse, adâletten ayrılır ve haksızlık yapmış olur.

İkincisi, yani insanı adâletsizliğe sevkeden ikinci husus da kişinin veya

249 Mâide, 5/8.
250 Taberâni, *Mu'cemü'l-Evsat*, II, 296
251 Ebû Dâvud, "Akdıye", 4.

kişilerin duygusal davranmalarıdır. Hakkında hüküm vereceği veya şahitlik yapacağı kimse akrabası, yakını ve tanıdığı veya da aynı düşünceyi paylaştığı kimse ise duygusal davranarak hakkın ortaya çıkmasına engel olur. Meâlini sunduğumuz Ayet-i Kerime'de bu husus hatırlatılmış ve böyle bir durumda bile adâletten ayrılmamamız emredilmiştir. Bir başka ayette de şöyle buyurulmuştur:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّام۪ينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَب۪ينَۚ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَق۪يرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُواۚ وَاِنْ تَلْوُٓا اَوْ تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا.

"Ey müminler! Adâleti titizlikle ayakta tutun, kendiniz, ana babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adâletten ayrılmayın. (Şahitliği) eğer bükerseniz yahut şahitlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır."[252]

Ayet-i Kerime, hakkında şahitlik edeceğimiz kimseler, hayatımızın sebebi olan anne ve babalarımız dahi olsalar doğruyu söylemekten ve adaletten ayrılmamamızı emretmektedir.

"Adâlet mülkün temelidir" sözü ne kadar anlamlıdır. Ülkeler silâhla alınır, ancak adâletle korunur. Bir ülkede adâlet olmazsa zulüm ve haksızlıklar alabildiğine çoğalır ve toplumun huzurunu kaçırır. Toplumun birlik ve kardeşliğini bozar.

Adâlet kâinatın düzenidir. Ahlâkî bir fazilettir. Kıyamet günü Allah Teâlâ'nın en çok değer vereceği kimselerin adâletle iş görenler olduğu Peygamberimiz tarafından bildirilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى اللّٰهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَدْنَاهُمْ مِنْهُ مَجْلِسًا إِمَامٌ عَادِلٌ

"Kıyamet gününde insanların Allah Teâlâ'ya en sevgili olanı ve Allah'a en yakın makam ve mecliste bulunanı âdil yöneticilerdir."[253]

252 Nisâ, 4/135.
253 Tirmizî, "Ahkâm", 4.

2. Allah'a İbadetle Büyüyen Genç

Bir gencin Allah'a ibadetle büyümesi demek, erginlik çağına geldiği andan itibaren Allah'a karşı yükümlü olduğu ibadetleri aksatmadan yapan; kendisine, ailesine, içinde yaşadığı topluma ve hatta insanlığa yararlı olacak işlerle meşgul olan genç demektir.

İnsanın çocukluk, gençlik ve yaşlılık olmak üzere üç dönemi vardır. Bunların en önemlisi ve insan hayatı üzerinde en etkili olanı hiç şüphe yok ki gençlik dönemidir. Genelde bu dönemde insanın sağlığı yerindedir. Olaylara karşı duyarlıdır, dayanıklıdır. Yapmak istediği her işi yapabilecek güçtedir. Allah'a karşı ibadet görevlerini de neşe içerisinde yapar. Gençliğin önemi, her nimet gibi elden çıktıktan sonra bilinir. Bir şair bunu şöyle ifade eder:

"Nolaydı gençlik bir daha geri gelseydi de yaşlılığın bana yaptığını ona anlatsaydım." Fakat geçen günler geçmiştir. Onları geri getirmek mümkün değildir. Onun için gençlik elde iken onun kıymeti bilinmeli ve iyi değerlendirilmelidir. İşte gençliğini iyi değerlendirenleri Allah Teâlâ kıyamet gününde mükafatlandıracaktır.

3. Kalbi Camilere Bağlı Kimse

Camiler, Allah'a ibadet edilen yerlerdir, ruhun huzura erdiği mekânlardır. Buralarda sadece Allah'a ibadet edilir. Kalbi camilere bağlı demek, beş vakit namazını camilerde cemaatle kılan demektir. Gerçi namaz her yerde kılınır, ancak camilerde cemaatle kılınması –camilerin yalnız Allah'a ibadet edilen yerler olmaları hasebiyle– sevabı daha çoktur. Kalbi camie bağlı kimse bu sevaba talip olan kimsedir.

4. Allah İçin Sevmek

Sevgilerin en güzeli bir insanı Allah için sevmektir. Tanımadığımız ve fakat sevdiğimiz pek çok insan vardır. Bunları görmediğimiz gibi aramızda her hangi bir çıkar ilişkisi de söz konusu değildir. Onları sadece Allah için ve Allah rızasına uygun yaptıkları işler sebebiyle severiz. Peygamberimizin arkadaşları ilk müslümanlar, İslâm'a hizmet etmiş olanlar, görmediğimiz halde sevdiğimiz kimselerdendir. Bunları niçin seviyoruz? Çünkü bunlar Peygamberimize ilk inanan ve bu uğurda her türlü fedakârlığa katlanan kimselerdir. Bunları, bu özelliklerinden sebep severiz ve saygı ile anarız.

Daha doğrusu Peygamberimizi sevdiğimiz için severiz. Nitekim Peygamberimiz:

فَمَنْ أَحَبَّهُمْ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ

"Her kim benim ashabımı, arkadaşlarımı severse bana olan sevgisinden dolayı sever" buyurmuştur.[254] İnsan Peygamberi de Allah sevgisi sebebiyle sever. O halde bu sevgi Allah için olan bir sevgidir.

Birbirini Allah için sevenlerle ilgili olarak Peygamberimiz şu müjdeyi veriyor:

قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ الْمُتَحَابُّونَ فِي جَلَالِي لَهُمْ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ يَغْبِطُهُمُ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ

Allah Teâlâ buyuruyor:

"Benim hoşnutluğum uğrunda sevişenler için, Peygamberlerin ve şehitlerin bile imrenecekleri derecede nurdan kürsüler vardır."[255]

Ne mutlu Allah sevgisi gönlünde yer etmiş olanlara ve yine ne mutlu Allah için birbirini sevenlere.

5. Allah Korkusu

İnsan nefsi arzu ettiği her şeyi –ayıp ve yasak ayırımı yapmaksızın– yapmak ister. İyiyi kötüden ayıran, ayıp ve yasak gözeten akıldır. İnsan, aklı sayesinde ayıp ve yasaklardan uzak durup iyi ve yararlı olan şeyleri yapmak ister.

Aklı olan insanın kötülüklerden, ayıp ve çirkin işlerden uzak durmasını sağlayan, ya kanun veya Allah korkusudur. Bunlardan en etkili olanı hiç şüphe yok ki Allah korkusudur. Çünkü insan bir kötülük veya haksızlığı, insanlardan dolayısıyla kanundan saklı olarak yapabiliyorsa, onu yapar. İnsanlar, onun bu yaptığından haberdar olmadığı için onu cezalandırmaz

254 Tirmizî, "Menakıb", 59.
255 Tirmizî, "Zühd", 53.

ve böylece yaptığının yanında kaldığını sanır. Ancak Allah'a inanan ve bütün yaptıklarından haberdar olan ve bir gün O'nun tarafından sorgulanacağını bilen kimse yalnız da kalsa kötülük ve haksızlık yapmaz. Her zaman ve her yerde Allah Teâlâ'nın kendisini gözetlemekte olduğunu ve hiçbir şeyi O'nun bilgisi dışında yapmasının mümkün olmadığını bilir ve ona göre kendisine çeki düzen verir ve bu hususları ifade eden şu âyetleri hatırlar:

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِ.

"Şüphesiz ki ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz."[256]

وَاِنْ تُبْدُوا مَا فٖٓي اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ

"İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi sorgulayacaktır."[257]

يَعْلَمُ خَٓائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ.

"Allah gözlerin hain bakışını ve gönüllerin gizlediğini bilir."[258]

اَيَحْسَبُ اَنْ لَمْ يَرَهُٓ اَحَدٌ.

"Kimse onu görmedi mi sanıyor."[259]

Ayet-i Kerimelerde Allah Teâlâ'nın, insanın yaptıklarını değil, gönüllerinde sakladıklarını ve tasarladıklarını da bildiği ifade edilmektedir. Böyle bir inanca sahip olan kimse nerde olursa olsun, bir şey yaparken kendisini Allah Teâlâ'nın gördüğünü ve bunlardan bir gün kendisini sorgulayacağını düşünerek sözlerinde ölçülü ve işlerinde dikkatli olur.

Burada İmam Gazalî'nin "İhyau Ulûmi'd-Din" adlı eserinde rivâyet ettiği şu olayı nakletmekte yarar görüyorum:

---

256 Âl-i İmrân, 3/5.
257 Bakara, 2/284.
258 Mü'min, 40/19.
259 Beled, 90/7.

Muaz b. Cebel Hz. Ömer'in zekât tahsildarı idi. Zekât tahsilinden dönünce evine eli boş geldi. Eşi kendisine:

–Hani diğer zekât tahsildarlarının dönüşlerinde evlerine getirdikleri şeylerden (hediyelerden) sende bir şey yok, niçin bir şey getirmedin? diye çatınca, Muaz;

–Gözcü vardı, beni gözetliyordu, onun için bir şey alamadım, dedi. Eşi, bu sözden Hz. Ömer'in kendisini gözetlettirdiğini anlayarak:

–Ne demek, sen Peygamberimizin ve Hz. Ebû Bekr'in zamanında güvenilir birisi olduğun halde nasıl olur da Ömer seni gözetlettirir ? dedi. Bunu kadınlar arasında konuşarak Hz. Ömer'den yakındı. Hz. Ömer bunu duyunca Muâz'ı çağırttı ve:

–Ben seni gözetlettim mi? diye sordu. Muâz;

–Hayır, ben ancak bu sözle mazeret beyan etmek istedim, dedi ve gülüştüler. (İhyau Ulûmi'd-Din, III/123)

Esasen Muaz b. Cebel (ra.) yalan söylememişti. Çünkü gözetleyen Allah'tı. Zaten Muaz da onu kasdetmişti. Fakat eşi bu sözden Hz. Ömer'in gözetleyici görevlendirdiğini anlamıştı.

Allah korkusu ahlâka yükseklik veren bir duygudur. Merhum Şair M. Akif ERSOY ne güzel söylemiş:

“Ne irfandır veren ahlâka yükseklik ne vicdandır,

Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır,

Yüreklerden çekilmiş farzedilsin havf-ı Yezdanın

Ne irfanın kalır tesiri katıyyen ne vicdanın.”

Allah korkusu ve saygısı gönüllerinde yer etmiş olan kimseler dünyada mutlu yaşayacakları gibi âhirette de büyük ecirlere erecekleri Kur'an-ı Kerim'de müjdelenmiş, şöyle buyurulmuştur:

وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰىۙ. فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوٰىۜ.

“Rabbinin makamından korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştıranın şüphesiz varacağı yer cennettir.”[260];

260 Nâzi'ât, 79/40, 41.

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتَانِۚ.

"Rabbinin makamından korkan kimselere iki cennet vardır."[261]

6. Sadakayı Gizli Vermek

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَۚ وَاِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۜ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّـَٔاتِكُمْۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ.

"Sadakaları açıkca verirseniz o, ne iyi olur; yok eğer onları gizler de öyle fakirlere verirseniz bu sizin için daha hayırlıdır ve günahlarınızın bir çoğunun bağışlanmasına sebep olur. Bilin ki Allah her ne yaparsanız hepsinden haberdardır."[262]

Ayet-i Kerime yoksullara ve kimsesizlere verilecek sadakanın açıkca da gizli olarak da verilebileceğini, ancak gizli olarak vermenin açıkca vermekten daha hayırlı olduğunu ifade etmektedir.

Çünkü gizlice verilen sadaka, hem gösterişten uzak olur, hem de yoksulun onuru korunmuş olur. Ancak açıkca vermekten maksat, başkalarını da sadaka vermeye teşvik gibi bir amaç taşıyorsa, o zaman açıkca sadaka vermek daha faziletlidir. Nitekim Peygamberimiz:

اَلسِّرُّ أَفْضَلُ مِنَ الْعَلَانِيَّةِ وَالْعَلَانِيَّةُ أَفْضَلُ لِمَنْ أَرَادَ الْاِقْتِدَاءَ بِهِ

"Gizlice sadaka vermek, açıkca vermekten efdaldir. Açıkca verdiğinde kendisine uyulmasını isteyen kimse için de açıkca vermek efdaldir."[263] buyurmuştur.

Farz olan zekâta gelince, onu açıkca vermek daha faziletlidir. Zira Allah Teâlâ zekâtla ilgili olarak:

---

261 Rahmân, 55/46.
262 Bakara, 2/271.
263 *Camiu's-Sağır*, II, 67.

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكّ۪يهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ.

“Onların mallarından sadaka (zekât) al. Bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin.”[264] buyurmuştur. Bu ise zekâtın açıktan alınmasını göstermektedir. Ayrıca bunun gizli olarak verilmesinde, bir takım suçlamaları üzerine çekme, halkı da “Bu adam zekât vermiyor” şeklinde sû-i zanna düşürme tehlikesi vardır. Nitekim Peygamberimiz, nafile namazları genellikle evde kıldığı halde farz namazlarını açıkca ve cemaat halinde kılmıştır. Namazda töhmeti ortadan kaldırmak için farz ile nafilenin durumları nasıl değişik ise zekâtta da öyledir. Diğer taraftan zekâtı açıktan vermek, Allah’ın emrine uyulduğunu gösterir.

İşte Allah Teâlâ, sırf O’nun hoşnutluğunu kazanmak, riyadan ve desinler düşüncesinden uzak olarak sadakalarını gizli verenleri kıyamet gününde Arşı’nın gölgesinde gölgelendirmek suretiyle mükafatlandıracaktır.

7. Tenha Yerde Allah’ı Anarak Gözleri Yaşarmak

Allah her zaman ve her yerde anılır. Ancak tenha yerde Allah’ın anılması gösterişten uzak bir davranıştır. Tenha bir yerde Allah’ı anarak gözlerin yaşarması, hem Allah’tan korkmanın hem de O’na duyulan derin bir saygının ifadesidir. Allah Teâlâ kulunun riyadan uzak bu davranışından hoşnut olmaktadır.

Nitekim Peygamberimiz;

لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللّٰهِ مِنْ قَطْرَتَيْنِ وَأَثَرَيْنِ قَطْرَةٌ مِنْ دُمُوعٍ فِي خَشْيَةِ اللّٰهِ وَقَطْرَةُ دَمٍ تُهَرَاقُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَأَثَرٌ فِي فَرِيضَةٍ مِنْ فَرَائِضِ اللّٰهِ

“Allah katında iki damla ve iki izden daha sevimli bir şey yoktur:

Allah korkusundan dolayı akan yaş ve Allah yolunda dökülen kan damlaları.

264 Tevbe, 9/103.

İki ize gelince:

Allah yolunda (savaşırken) alınan yara izleri ile Allah'ın farzlarından birini ifa ederken meydana gelen izlerdir."[265]

Allah korkusundan ağlamak konusu üzerinde pek çok hadisler vardır. Bu hadislerden bir tanesini daha naklederek bu konuyu tamamlamış olalım. Peygamberimiz buyuruyor:

لاَ يَلِجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللهِ حَتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ فِى الضَّرْعِ وَلاَ يَجْتَمِعُ غُبَارٌ فِى سَبِيلِ اللهِ وَدُخَانُ جَهَنَّمَ

"Sağılan süt memeye girmediği gibi Allah korkusundan ağlayan kimse de cehenneme girmez. Allah yolunda savaşırken meydana gelen tozla cehennemin dumanı birleşmez."[266]

İşte değerli müminler! Peygamberimiz bu yedi sınıf insanın kıyamet günü peygamberleri dahi imrendirecek bir dereceye yükseleceklerini, Allah'ın gölgesinde gölgelenme mutluluğuna ereceklerini müjdeliyor.

Ne mutlu bu yedi sınıfın içerisinde yer alanlara.

Allah, hepimizi bu mutlu kişilerden eylesin. Âmin.

265 Tirmizî, "Cihad", 26.
266 Tirmizî, "Cihad", 8

İSLÂM'DA ZORLUK VE AŞIRILIK YOKTUR

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimizde zorluğun ve aşırılığın dinimizde yeri olmadığını anlatmaya çalışacağız.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ

"Allah dinde sizin için hiçbir zorluk kılmamıştır."[267]

Peygamberimizin ifadesiyle din kolaydır, onda zorluk ve zorlanmak yoktur. Çünkü Allah Teâlâ:

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا

"Allah, hiç kimseye gücünün üstünde bir şey yüklemez."[268] buyurmuş, insanı yapamayacağı, gücünün yetmiyeceği bir şeyle yükümlü tutmadığını bildirmiştir. Allah, Ramazan ayı orucunu müminlere farz kılmıştır. Ama

267 Hac, 22/78.
268 Bakara, 2/286.

bu ayda hasta olan veya yolculuk yapan kimselere daha sonra yedikleri günlerin sayısı kadar tutmak üzere, orucu yemeleri ve tutamayacak kadar yaşlı olan kimselerin de her gün için bir fidye vermelerinin yeterli olacağı bildirilmiş ve sonra da şöyle buyurulmuştur:

يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَۚ

“Allah size kolaylık ister, zorluk istemez.”[269]

Kişinin güç yetiremiyeceği şeyle yükümlü tutulmadığını gösteren şu örnek ne kadar dikkat çekicidir. Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Biz bir defa Peygamberimizin yanında otururken birisi geldi ve:

–Ey Allah’ın elçisi, ben öldüm, dedi. Peygamberimiz:

–Sana ne oldu ki? diye sordu. Adam:

–Ey Allah’ın elçisi, oruçlu iken eşime yaklaştım, dedi. Peygamberimiz:

–Hürriyetine kavuşturacak bir köle bulabilir misin? diye sordu. Adam:

–Bulamam, dedi. Peygamberimiz:

–Öyle ise iki ay peş peşe oruç tutmaya gücün yeter mi? buyurdu. Adam:

–Hayır, gücüm yetmez (hem ben bu felâkete oruç yüzünden uğramadım mı?) dedi. Peygamberimiz:

–60 yoksulu da doyuramaz mısın? diye sordu. Adam:

–Hayır, doyuramam, dedi ve Peygamberimizin yanında durdu. Biz de ne olacağını beklerken, Peygamberimize içi hurma dolu bir zenbil getirildi. Peygamberimiz:

–Hani adam nerededir? buyurdu. Adam:

–Buradayım, diye ayağa kalktı. Peygamberimiz;

–Bu hurmayı al, yoksullara sadaka olarak dağıt, buyurdu.

–Benden fakir bir yoksula mı vereceğim, ey Allah’ın elçisi. Allah”a yemin ederim ki, Medine’nin kara taşlı iki tarafında benim ailemden daha

---

269 Bakara, 2/185.

fakir bir aile yoktur, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz, mübarek dişleri görülünceye kadar güldü. Sonra da adama:

–Haydi, bu hurmayı al ailene yedir, buyurdu.[270]

Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettikleri bu olay dinde zorluk olmadığını gayet açık bir şekilde göstermektedir. Ramazan'da oruç tutmaya niyet eden bu kişi eşi ile cinsî ilişkide bulunmak sûretiyle dinen suç sayılan bir iş yapmıştır. Ceza olarak bir köleyi âzâd edip hürriyetine kavuşturması kendisine söylenmiş, ekonomik durumunun buna müsait olmadığı için yapamıyacağını; öyle ise iki ay zincirleme oruç tutması söylenmiş, buna da güç yetiremiyeceğini; bari altmış yoksulu doyur, denince de fakir olduğu için bunu da yapamıyacağını ifade etmiştir. Alemlere rahmet olan o yüce Peygamber adamın beyanıyla yetinmiş, söylediklerinin doğruluğunu araştırma ihtiyacı duymamıştır. En ilginç tarafı da, tam o esnada Peygamberimize ikram edilen bir sepet hurmayı, Peygamberimiz: "Hiç olmazsa bu hurmayı al, bozduğun oruca keffaret olmak üzere Medine'deki yoksullara dağıt" deyince, adamın "Medine'de benden daha fakiri yok, izin ver de bu hurmayı eve götüreyim, çoluk çocuğumla yiyeyim" demesi Peygamberimizi güldürmüş ve "Hadi öyle yap" deyip hurmayı kendisine vererek konuyu kapatmıştır.

Bu olayda ayrıca din alimlerine bir uyarı da var. Din hakkında soru soranlara ve dini öğrenmek isteyenlere güler yüzlü olmaları ve dine ısındırmaları öğretiliyor. Peygamberimizin gülerek: "Bu hurmayı götür ailene yedir" buyurması en yüksek bir fazilet örneğidir.

Peygamberimizin şu uyarısı hiçbir vakit unutulmamalıdır. Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor:

Bir Bedevî mescide girdi ve su dökündü. İnsanlar onu linç etmek için kalkıp başına üşüştüler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

"Onu bırakınız. Oraya bir kova ile veya tam bir kova dolusu su dökerek orayı temizleyiniz. Çünkü siz kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, güçleştirici olarak gönderilmediniz, buyurdu. Sonra da Bedevî'yi yanına çağırdı ve kendisine:

"Bu mescidler ne su dökünmek ne de başka pislik –büyük abdest– için yapılmamıştır. Bunlar, Allah'ı anmak, namaz kılmak ve Kur'an okumak için yapılmıştır" diye güzel güzel nasihat etti.[271]

---

270 Buhârî, "Savm", 31; Müslim, "Sıyam", 14.
271 Buhârî, "Vudû", 58; Müslim, "Tahâre", 30.

Evet dinde, dini hükümlerin yerine getirilmesinde zorluk yoktur. Namazda ayakta durmak (kıyam) farzdır, gereklidir. Ancak ayakta duramıyacak durumda olan kimse oturarak namazını kılar. Ayakta duracağım diye kendisini zorlamasına gerek yoktur. Oturarak da kılamıyacak olan kimse yatarak, başı ile rukû ve secdeleri yaparak kılar. Rahatsız olduğunu ve namazı nasıl kılacağını soran kimseye, Peygamberimiz:

صَلِّ قَائِمًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبٍ

"Ayakta kıl, gücün yetmezse oturarak kıl, ona da gücün yetmezse yan yatarak kıl" buyurdu.[272]

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz (Hac'da), iki oğlunun arasında onlara dayanarak (zorlukla) yürüyebilen bir yaşlıya rastladı ve sordu:

–Buna ne oldu? oğulları, cevap verdiler:

–Ey Allah'ın Resûlü, yaya Kâbe'ye gitmeyi adamıştı. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Bin ey ihtiyar. Zira Allah bu şekilde kendine eziyet ederek yapacağın ibadetten müstağnidir buyurdu.[273]

Rivâyete göre İbn Abbas (ra.) şöyle demiştir:

"Peygamber efendimiz arkadaşları ile konuşurken ayakta duran bir adam gördü ve kim olduğunu sordu. Ebû İsrâil'dir, güneşte durmayı, oturmamayı, gölgelenmemeyi, konuşmamayı ve oruç tutmayı adamıştır, dediler. Peygamberimiz: "Söyleyiniz ona, konuşsun, gölgelensin, otursun, ama orucunu tamamlasın, buyurdu.[274]

Değerli müminler, dinimizde zorluk olmadığı gibi aşırılık da yoktur. Aşırılığı koyu dindarlık sananlar yanılmışlardır. Peygamberimiz:

هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ

272 Buhârî, "Taksîr-ı Salât", 19.
273 Buhârî, "Muhsar", 27; Müslim, "Nüzür", 4.
274 Buhârî, "Eyman", 31.

“Din işlerinde aşırı gidenler yok olmuştur.”[275] buyurmuş, ve bu sözü üç defa tekrarlamıştır. Bir başka hadis-i şerif de şöyledir:

إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ فِى الدِّينِ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِالْغُلُوِّ فِى الدِّينِ

“Dinde aşırı gitmekten sakının, sizden öncekiler dindeki aşırılıkları yüzünden helâk olmuşlardır.”[276]

Peygamberimiz, ashabında gördüğü hiçbir aşırılığı onaylamamış ve daima uyarmıştır.

(Enes (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz bir defa mescide girdi, iki direk arasına gerilmiş bir ip gördü.

–Bu ip nedir? diye sordu.

–Zeyneb’indir, yorulduğu zaman ona tutunur, dediler. Peygamberimiz:

–O ipi çözünüz. Sizin her hangi biriniz istekli olduğu sürece namaz kılsın. Yorulunca da yatsın ve uyusun (öyle zorlanarak ibadet yapılmaz), buyurdu.[277]

Enes İbn Mâlik (ra.) anlatıyor: Bir defa Ashab’tan üç kişi (Ali b. Ebî Talip, Abdullah b. Amr b. As ve Osman İbn Maz’ûn) Peygamberimizin gizli ibadetini sormak ve öğrenmek üzere Peygamberimizin hanımlarının evlerine gelirler (ve Peygamberimizin saygı değer eşlerinden sorarlar.) Bunlara Peygamberimizin evde yaptıkları ibadetleri anlatılınca güya bunu azımsarlar ve kendi kendilerine “Biz nerde, Peygamber nerde? Hiç şüphe yok ki Allah Peygamberinin geçmiş olan ve gelecekte işlenmesi muhtemel bulunan bütün günahlarını mağfiret buyurmuştur” derler. Sonra da şu karara varırlar: İçlerinden birisi: Ben geceleri devamlı ibadet edeceğim. Diğeri: Ben de devamlı oruç tutacağım. Üçüncüsü de: Ben de kadınlardan ayrı yaşayacağım, evlenmeyeceğim, der. Onlar böyle söylerken Peygamberimiz bunların yanına gelir ve:

“Siz şöyle şöyle söyleyen kimselersiniz değil mi? Fakat şunu iyi biliniz ki: Ben sizin Allah’tan en çok korkanınız ve günahlardan en çok korunanınızım. Bununla beraber bazan oruç tutarım bazan tutmam. Gecenin bir

---

275 Müslim, “İlim”, 4.
276 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 125.
277 Buhârî, “Teheccüd”, 18; Müslim, “Salât”, 31.

kısmında kalkar namaz kılarım, bir kısmında yatar uyurum. Kadınlarla da evlenirim. İşte benim sünnetim budur. Her kim benim bu yolumdan gitmez de ondan yüz çevirirse benden değildir, buyurdu.[278]

Peygamberimiz kendi sünnetinin orta yol olduğunu, bu orta yolu izlemeyenlerin onun sünnetinden ayrılmış olacaklarını bildiriyor.

Peygamberimizin sünnetine son derece bağlı olan Ashab-ı kiram da aşırılığı hoş görmemişlerdir. Bunun da pek çok örnekleri vardır. Bir tanesini nakletmemiz yeterli olacaktır.

Ebû Cuhfe (ra.) anlatıyor:

Peygamberimiz Ashab'tan Selman ile Ebû'd-Derdâ'yı kardeş yapmıştı. Bir defa Selman Ebû'd-Derdâ'yı ziyarete gitti. Ebu'd-Derdâ'nın eşini eski elbise içerisinde gördü. Ebû'd-Derdâ varlıklı birisi idi. Selman kardeşinin eşine:

–Bu hal nedir, niye böyle eski elbiseler giyiyorsun? diye sordu. Ebû'd-Derdâ'nın eşi:

–Kardeşin Ebû'd-Derdâ'nın dünya ile bir işi yok, diye cevap verdi. Daha sonra Ebû'd-Derdâ geldi. Kardeşi Selman için yemek hazırladı ve:

–Ben oruçluyum, siz buyurun, dedi. Selman: (Vallah bu orucu bozacaksın) ve sen yemezsen ben de yemiyeceğim, dedi. Olayı nakleden Ebû Cuhfe diyor ki, Ebû'd-Derdâ da orucunu bozup misafiriyle yedi. Akşam olunca yattılar. Ebû'd-Derdâ daha yeni yatmışlardı ki ibadete hazırlandı. Selman ona:

–Uyu, dedi. Ebû'd-Derdâ uyudu. Bir müddet sonra kalkacak oldu. Selman yine:

–Uyu, dedi. Gecenin sonu olunca Selman Ebû'd-Derdâ'ya:

–Şimdi kalk, dedi ve her iksi de kalkıp birlikte namaz kıldılar. Sonra Selman kardeşi Ebû'd-Derdâ'ya şöyle dedi:

–Senin üzerinde Rabbinin hakkı vardır. Nefsinin hakkı vardır. Ailenin hakkı vardır. Her hak sahibine hakkını ver.

–Ebû'd-Derdâ bu olayı gidip Peygamberimize anlattı. Peygamberimiz:

–Selman doğru söylemiştir, buyurdu.[279]

---

278 Buhârî, "Nikâh", 1; Müslim, "Nikâh", 1.
279 Buhârî, "Savm", 51.

Bu konuda bir hadis-i şerif daha nakletmek istiyorum.

Abdullah b. Amr b. As(ra.) şöyle demiştir: Ben bütün sene oruç tutuyor, her gece Kur'an okuyordum. Beni Peygamberimize anlattılar, bana haber gönderdi, yanına gittim. Bana:

اَلَمْ اُخْبَرْ اَنَّكَ تَصُومُ الدَّهْرَ وَتَقْرَاُ الْقُرْاٰنَ كُلَّ لَيْلَةٍ. قُلْتُ بَلٰى يَا نَبِيَّ اللّٰهِ وَلَمْ اُرِدْ بِذٰلِكَ اِلاَّ الْخَيْرَ. قَالَ فَاِنَّ بِحَسْبِكَ اَنْ تَصُومَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلاَثَةَ اَيَّامٍ. قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ اِنِّى اُطِيقُ اَفْضَلَ مِنْ ذٰلِكَ. قَالَ فَاِنَّ لِزَوْجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَلِزَوْرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَلِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا –قَالَ– فَصُمْ صَوْمَ دَاوُدَ نَبِيِّ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاِنَّهُ كَانَ اَعْبَدَ النَّاسِ. قَالَ قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ وَمَا صَوْمُ دَاوُدَ قَالَ كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا. قَالَ وَاقْرَاِ الْقُرْاٰنَ فِى كُلِّ شَهْرٍ. قَالَ قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ اِنِّى اُطِيقُ اَفْضَلَ مِنْ ذٰلِكَ قَالَ فَاقْرَاْهُ فِى كُلِّ عِشْرِينَ. قَالَ قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ اِنِّى اُطِيقُ اَفْضَلَ مِنْ ذٰلِكَ قَالَ فَاقْرَاْهُ فِى كُلِّ عَشْرٍ. قَالَ قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ اِنِّى اُطِيقُ اَفْضَلَ مِنْ ذٰلِكَ. قَالَ فَاقْرَاْهُ فِى كُلِّ سَبْعٍ وَلاَ تَزِدْ عَلٰى ذٰلِكَ. فَاِنَّ لِزَوْجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَلِزَوْرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَلِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا

–Ben senin bütün sene oruç tutar olduğunu ve her gece Kur'an okuduğunu haber almadım mı sanıyorsun? buyurdu. Ben:

–Evet ey Allah'ın Peygamberi, haber aldığın gibi öyle yapıyorum. Ancak bununla sadece hayır murad ediyorum, dedim. Peygamberimiz:

–Fakat eşinin, senin üzerinde hakkı vardır, misafirlerinin senin üzerinde hakkı vardır, vücudunun da senin üzerinde hakkı vardır. Sen Allah'ın Peygamberi Hz. Davûd'un orucunu tut. Çünkü o, insanların en çok ibadet edeniydi, buyurdu. Ben:

–Ey Allah'ın Peygamberi, Davut aleyhi's-selâm'ın orucu nasıldı? diye sordum. Peygamberimiz:

–Dâvut aleyhi's-selâm bir gün oruç tutar, bir gün yerdi. Bir de her ay Kur'an'ı hatmet, buyurdu. Ben:

–Ey Allah'ın Peygamberi, ben bundan daha fazlasına gücüm yeter, dedim. Peygamberimiz:

–O halde her yirmi günde bir Kur'an'ı hatmeyle, buyurdu. Ben:

–Ey Allah'ın Peygamberi, ben bundan daha fazlasına gücüm yeter, dedim. Peygamberimiz:

–Madem öyle, onu her hafta hatmeyle. Ama bundan öteye de geçme. Çünkü eşinin, senin üzerinde hakkı vardır, misafirlerinin de senin üzerinde hakkı vardır. Vücudunun da senin üzerinde hakkı vardır, buyurdu.[280]

Bu hadis-i şerifler bize iki gerçeği öğretiyor.

Birincisi, ibadetlerde aslolan kolaylık ve itidaldir, aşırılık makbul değildir. Çünkü ibadetteki aşırılık, diğer görevlerin yerine getirilmesine manidir. Hadis-i şerifler, sıkıcı bir zühd hayatı yaşamaktan bizi men ediyor. Peygamberimiz, insanı yormayacak, usandırmayacak ve neşesini azaltmayacak şekilde ibadet edilmesini tavsiye ediyor ve kendisini örnek veriyor. Doğru olan budur, benim yaptığımdır. Bana uymazsanız benden uzaklaşmış olursunuz, diyor.

Dindeki aşırılığın makbul olmadığı konusunda Peygamberimizin çok uyarıları var. Hatta bazı kimselerin çok ibadet etmeleriyle Peygamberimize takdim edilmelerinde Peygamberimizin hoşlanmadığı görülüyor. Peygamberimiz, yanında bir kadın otururken Hz. Aişe'nin yanına girdi ve sordu:

مَنْ هٰذِهِ. قُلْتُ فُلاَنَةٌ لاَ تَنَامُ بِاللَّيْلِ. فَذُكِرَ مِنْ صَلاَتِهَا فَقَالَ مَهْ عَلَيْكُمْ مَا تُطِيقُونَ مِنَ الأَعْمَالِ، فَإِنَّ اللّٰهَ لاَ يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا

–Bu kadın kimdir? Hz. Aişe:

–Filan kadındır, dedi ve kıldığı nafile namazlarını uzun uzun anlatmaya başladı. Peygamberimiz:

–Uzatma, gücünüzün yettiğini yapın. Allah'a yemin ederim ki siz usan-

280 Müslim, "Sıyam", 35; Buhârî'nin de benzer kısa bir rivâyeti vardır.

madıkça Allah usanmaz. (Yani sizin gücünüzü kat kat aşacak şekilde dahi yapacağınız ibadetleri Allah kabul eder; fakat hiçbir zaman işinizi gücünüzü bırakıp bütün vaktinizi ibadete ayırmanızı istemez.) O'nun en sevdiği ibadet az da olsa devamlı olan ibadettir, buyurdu.[281]

İkincisi, müslümanın görevleri sadece namaz kılmak, oruç tutmak ve Kur'an okumaktan ibaret değildir. Bundan başka, kendisine, ailesine, çocuklarına, komşularına, toplumuna ve milletine karşı görevleri de vardır. Bu görevlerini ihmal ederek sadece nafile ibadetle meşgul olması, makbul değildir. Nafile ibadetler, diğer görevlerin yapılmasına engel olmamalıdır. İşte Peygamberimizin bir başka tavsiyesi:

إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلاَّ غَلَبَهُ، فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا، وَاسْتَعِينُوا بِالْغَدْوَةِ وَالرَّوْحَةِ وَشَيْءٍ مِنَ الدُّلْجَةِ

"Bu din çok kolaydır. Bir kimse ibadetlerim eksik olmasın diye din hususunda kendisini zorlarsa din ona galebe çalar, üstün gelir. Şu halde orta yolu izleyin. Size müjde olsun. Az da olsa devamlı ibadetle sevap kazanırsınız. Sabah, akşam ve gecenin serin bir vaktinden de yararlanınız."[282]

Değerli Müminler!

İbadetlerdeki aşırılık makbul olmadığı gibi malı harcamadaki aşırılık da makbul değildir. Parayı biriktirip yeri gelince harcamamak veya elinde ve avucundakini saçıp savurmak, israf etmek de bir başka aşırılıktır, makbul değildir. Bunların ikisi de yanlıştır ve İslâm'ın ahlâk anlayışına uygun değildir. Bunda da orta yol izlenmelidir. Bakınız Allah Teâlâ bu konuda ne güzel buyuruyor:

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا.

"Elini boynuna bağlayıp asma (yani cimri olma), onu büsbütün de aç-

281 Buhârî, "Teheccüd", 18; Müslim, "Salâtü'l-Müsafirine ve Kasriha", 31.
282 Buhârî, "İman", 29.

ma (yani israf etme) sonra kınanır pişmanlık içinde kalırsın."[283] Bir başka âyet-i kerime de şöyle:

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا.

"Bunlar ki mallarını harcadıkları zaman ne israf ederler ne de cimrilik yaparlar, bu ikisi arasında orta bir yol tutarlar."[284]

Evet değerli müminler, dinimizde zorluk olmadığı gibi gerek ibadetlerde ve gerekse ahlâkî davranışlarda aşırılık da yoktur. Çünkü dinimiz itidal dinidir. Bütün davranışlarımızda ölçülü ve mutedil olmayı emreder. Örnek de Peygamberimizdir.

Allah, hepimizi, bütün davranışlarında Peygamberimizi örnek alanlardan eylesin. Âmin.

---

283 İsrâ, 17/29.
284 Furkân, 25/67.

İSLÂM GÜZEL AHLÂKTIR

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimizde güzel ahlâkın dinimizdeki öneminden söz edeceğiz.

Ahlâk kelimesi Arapça bir kelime olmakla beraber, ifade ettiği mana bizim için açıktır ve insanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına sebep olan huy ve davranışlarının bütünüdür.

Ahlâkın dinde önemli bir yeri vardır. Peygamberimiz Kur'an-ı Kerim'de güzel ahlâkı ile övülmüştür.

وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظ۪يمٍ.

"(Ey Muhammed) Şüphesiz sen yüksek bir ahlâk üzeresin."[285] buyurulmuştur. Peygamberimiz de:

اِنَّمَا بُعِثْتُ لاُتَمِّمَ مَكَارِمَ الأَخْلاَقِ

"Ben ancak yüksek ahlâkı tamamlamak için gönderildim."[286] demiştir.

Ahlâkın dindeki bu önemli yeri sebebiyledir ki Peygamberimiz insanla-

285 Kalem, 68/4.
286 *el-Muvatta*, "Hüsnü'l-Hulk", 8.

rı, Allah'ı tanımaya ve yalnız O'na ibadet etmeye çağırırken ahlâkî esaslara uymayı da öğütlüyordu. Nitekim Peygamberimiz Kâbeyi ziyaret için gelen Yesrip (Medine)lileri, Akabe denilen yerde karşılayıp onlara İslâmiyeti telkin ettiği zaman şöyle demişti:

"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye bühtan etmemek, iyi işi işlemekte karşı gelmemek üzere bana biat ediniz (yani bana söz veriniz), içinizde sözünde duran olursa onun ecir ve mükafatı Allah'ın üzerinedir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyada cezaya uğrarsa bu ceza ona keffarettir. Bunlardan birini yapıp da yaptığı işi Allah Teâlâ örterse işi Allah'a kalır; isterse onu affeder, dilerse ona azap eder."[287]

Kur'an-ı Kerim'de kadınların biatı ile ilgili olarak da şöyle buyuruluyor;

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَٓاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى اَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ
شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْن۪ينَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْت۪ينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَر۪ينَهُ
بَيْنَ اَيْد۪يهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْص۪ينَكَ ف۪ي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَۜ
اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ.

"Ey Peygamber, inanmış kadınlar sana gelip, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık etmemeleri, zina etmemeleri, çocuklarını öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemeleri[288], iyi bir işte sana karşı gelmemeleri hususunda sana biat ederlerse, onların biatlarını al ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."[289]

Görülüyor ki gerek Kur'an-ı Kerim ve gerekse Peygamberimiz, kendisine uymak isteyenlere uyacakları şartları bildirirken bu şartlar arasında ahlâk ile ilgili hususlar ağırlığı teşkil etmektedir.

287 Buhârî, "İman", 11.
288 "Elleri ile ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemeleri" demek, gayr-ı meşrû bir çocuk dünyaya getirip, onu kocasına nisbet ederek iftira etmemek, demektir.
289 Mümtehine, 60/12.

Habeşistan'a ilk hicret eden müslümanları Habeş kralı huzuruna çağırıp doğup büyüdükleri ülkeyi niçin terkedip hicret ettiklerini sorduğu zaman muhacirler adına Hz. Ali'nin kardeşi Hz. Cafer şöyle demişti:

"Ey hükümdar, biz cehalet içinde yaşayan bir millet idik; putlara tapıyor, lâşe yiyorduk, fuhuş yapıyorduk. Akraba ile münasebeti kesiyor, komşuluk haklarına riâyet etmiyorduk. Kuvvetli olanımız zayıfı eziyordu. Biz toplum olarak bu durumda iken Allah Teâlâ bize acıdı, lütfederek içimizden birini Peygamber gönderdi. Soyu, iffet ve şerefi hepimizce bilinen birisi. O, bizi Allah'a ibadete çağırıyor, atalarımızın tapınageldikleri ağaç ve taş parçalarını terketmemizi söylüyordu. Bize, doğru söylemeyi, emanete ve akrabalık bağına riâyet etmeyi, komşularla güzel geçinmeyi, kan dökmekten sakınmayı; fuhuştan, yalandan, yetim malı yemekten, namuslu kadınlara iftira etmekten, dil uzatmaktan uzak durmayı bildiriyordu. Allah'a ibadet edip ona hiçbir şeyi ortak koşmamayı emrediyor; namaza, sadaka ve iyiliğe, oruca davet ediyordu. Biz de ona inandık, getirdiği dine uyduk. Allah tarafından getirdiklerini tasdik ettik. Onun haram dediğini haram bildik, helâl dediğini helâl tanıdık. Bundan dolayı içinde yaşadığımız toplum bize düşman kesildi. Bu sebeple hicret ederek ülkenize geldik."[290]

İşte İslâm, getirdiği ahlâk esasları ile ve ahlâka verdiği önemle o günkü toplumu böyle düzeltmişti.

Peygamberimiz ahlâkı güzel olan müslüman olmayanlara bile ilgi duyardı. Tay kabilesi Hz. Ali tarafından esir alınmış ve esirler Medine'ye getirilmişti. Bu kabilenin cömertliği ile meşhur şairi Hâtim et-Tâî'nin kızı Seffane de esirler arasında bulunuyordu. Bu kadın Peygamberimizin huzuruna çıkarak:

–Ey Muhammed, ben, kavminin efendisi olan Hâtim et – Tâî'nin kızıyım. Babam, iyi ahlâk sahibi idi. Çoluk çocuğunu korur, köleleri ve esirleri azâd eder, açı doyurur, çıplağı giydirir, konuğu ağırlar, yemek yedirir, karşılaştığı kimselere selâm verir, hiçbir ihtiyaç sahibini geri çevirmezdi. İşte ben böyle bir adamın kızıyım. Babamın hatırı için beni serbest bırak, dedi. Peygamberimiz:

–Ne diyorsun, bu saydıkların müminlerin nitelikleridir, buyurduktan sonra; "Bu kadını serbest bırakın. Çünkü bunun babası güzel ahlâkı sevi-

290 İbn Hişam, c. 1, s. 336.

yordu, Allah Teâlâ da güzel ahlâkı sever" buyurdu. Orada bulunan Ebû Burde b. Yenar ayağa kalkarak:

–Ey Allah'ın Resûlü, Allah Teâlâ güzel ahlâkı seviyor mu? dedi. Peygamberimiz;

–Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bir kimse Cennete ancak güzel ahlâkı sebebiyle girer, buyurdu.[291]

Gerçekten Peygamberimiz güzel ahlâka büyük önem verirdi. Şöyle buyuruyor:

إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحَاسِنَكُمْ أَخْلَاقًا وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرْثَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُتَفَيْهِقُونَ

"Benim katımda en sevimliniz ve kıyamet gününde meclisime en yakınınız ahlâkı en güzel olanınızdır. Sizden en sevmediğim ve kıyamet gününde meclisimden en uzakta kalacak olanlar; kibirli kibirli ağız eğerek gösteriş için lugat parçalayan ve çok konuşan kimselerdir."[292]

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Peygamberimize:

–İnsanların, cennete girmelerine en çok vesile olan şeylerden, sorulunca Peygamberimiz:

Allah'tan korkmak ve güzel ahlâktır, buyurmuştur.

–İnsanların cehenneme girmelerine en çok sebep olan şeyler nelerdir? diye sorulunca Peygamberimiz:

–Ağız ve üreme organıdır, buyurmuştur.[293]

Ahlâk ile İman Arasındaki Münasebet

İman ve ibadet esasları ile ahlâkî buyrukları kesin çizgilerle birbirinden

291 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, XI, 213.
292 Tirmizî, "Birr", 71.
293 Tirmizî, "Birr", 62.

ayırmak mümkün değildir. Sahaları ayrı gibi görünürse de birbirleriyle kaynaşmış durumdadırlar.

İmanın olgunluğu ahlâkın güzelliği ile ilgilidir. Hz. Aişe Validemiz anlatıyor; Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

اِنَّ مِنْ أَكْمَلِ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَاَلْطَفُهُمْ بِاَهْلِهِ

"İman yönünden müminlerin en olgunu ahlâkı en güzel olanlarıdır. En hayırlınız da kadınları için hayırlı olanınızdır."[294]

Ahlâkın iman ile olan münasebetini şu hadisi şerifler çok güzel açıklıyor. Peygamberimiz buyuruyor:

لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

"Hiç biriniz, kendisi için arzu ettiğini kardeşi için de arzu etmedikçe iman etmiş olmaz."[295]

Buradaki "İman"dan maksat olgun imandır. Yani bir kimsenin olgun manada iman etmiş olması için kendisine reva gördüğü iyilik ve üstünlükleri din kardeşi için de istemesi; kendisine yapılmasından hoşlanmadığı işleri din kardeşine yapmaması gerekir.

Ebû Umame'nin anlattığına göre; yeni müslüman olmuş bir genç Peygamberimize gelerek:

–Ey Allah'ın Peygamberi, zina etmeme izin ver, onu yapmadan duramıyorum, gibi çirkin bir teklifte bulundu.

Orada bulunanlar gence döndü ve:

–Sus sus, dediler. Peygamberimiz gence dönerek;

–Yaklaş, buyurdu. Genç Peygamberimizin yanına yaklaştı. Peygamberimiz:

–Otur, buyurdu. Genç de oturdu. Peygamberimiz ile genç arasında şu konuşma geçti. Peygamberimiz:

294 Tirmizî, "Rida", 11.
295 Buhârî, "İman", 7; Müslim, "İman", 17.

–Birisi bu işi annenle yaparsa bundan hoşlanır mısın? buyurdu. Genç:

–Hayır, vallahi hoşlanmam, dedi. Peygamberimiz:

–İnsanlar da senin gibi anneleri ile birisinin bu işi yapmasından hoşlanmazlar.

–Kızınla birisi bu işi yaparsa razı olur musun?

–Hayır, vallahi razı olmam.

–İnsanlar da senin gibi kızlarının bir başkası ile bu işi yapmalarına razı olmazlar.

–Kız kardeşin bir başkası ile bu işi yaparsa razı olur musun?

–Hayır, vallahi razı olmam.

–İnsanlar da kız kardeşlerinin bu işi yapmalarına razı olmazlar.

–Halan bu işi yaparsa hoş karşılar mısın?

–Hayır, vallahi hoş karşılamam.

–İnsanlar da bunu halaları için hoş karşılamazlar.

–Teyzen bu işi yaparsa hoş karşılar mısın?

–Hayır, vallahi hoş karşılamam, dedi. Peygamberimiz: (Kendin ve yakınların için razı olmadığın bir şeye başkaları için nasıl razı olacaksın, buyurdu ve) elini gencin omuzuna koydu ve ona şöyle dua etti: "Allah'ım, bunun günahını bağışla, kalbini bu gibi duygu ve düşüncelerden temizle ve iffetini koru." Olayı rivayet eden zat diyor ki: Genç bundan sonra bu gibi çirkin hiçbir şeye iltifat etmedi.[296]

Peygamberimiz, gencin bu çirkin teklifi karşısında onu azarlayıp kovmamış, onu yanına oturtarak yapmak için izin istediği şeyin çirkin olduğu hakkında onu ikna etmiş, sonra da ona dua ederek göndermiştir. Genç, ikna olduğu ve Peygamberimizin duasına mazhar olduğu için başkasının iffetine göz dikmemiş ve bu arzu gönlünden silinip gitmiştir.

Elbise ticaretiyle meşgul olan ve Hicrî 130 tarihinde vefat eden Muhammed b. Mükendir'in 5-10 dirhem değerinde iki çeşit elbisesi vardı. Kendisinin bulunmadığı bir sırada hizmetçisi 5 dirhemlik elbiseyi on dirheme

296 Ahmed b. Hanbel, V/256, 257.

sattı. Muhammed b. Mükendir bunu duyunca elbiseyi alan Bedevî'yi bütün gün arayarak buldu. Bedevî'ye:

–Yanlışlık oldu, hizmetçim bilmeyerek 5 dirhemlik kumaşı sana 10 dirheme verdi, dedi. Bedevî:

–Ben razıyım, seni ne ilgilendirir, dedi. Muhammed b. Mükendir:

–Sen razısın ama ben razı değilim. Bana yapılmasına razı olmadığım bir şeyin sana yapılmasına rıza gösteremem. Sen üç şıktan birini seçmekte serbestsin: İstersen kumaşı geri verir on dirhemini alırsın, istersen bunun yerine on dirhemlik kumaştan birisini alırsın, istersen aldığın kumaş sende kalır, fazla verdiğin beş dirhemi geri alırsın, dedi. Bedevî alışkın olmadığı bu dürüstlük karşısında şaşırdı ve:

– Kumaş bende kalsın, beş dirhemi geri ver, dedi. Muhammed b. Mükendir de beş dirhemi kendisine iade etti. Bedevî parayı alınca hoşuna gitti ve:

–Bu zât kimdi? diye sordu Bedevî'ye:

–Bu zât Muhammed b. Mükendir, dediler. Bedevî bu ismi duyunca:

–Lâilâhe İllallah, biz çölde bu adamın yüzü suyu hürmetine Allah'tan rahmet dileriz, dedi.[297]

–İşte müslüman kendisine yapılmasını uygun görmediği bir muâmeleyi din kardeşine yapmayacaktır.

عَنْ أَبِى شُرَيْحٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَاللّٰهِ لاَ يُؤْمِنُ، وَاللّٰهِ لاَ يُؤْمِنُ، وَاللّٰهِ لاَ يُؤْمِنُ. قِيلَ وَمَنْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ الَّذِى لاَ يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ

Ebû Şurayh (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz bir defa arka arkaya üç defa yemin ederek; «Vallahi iman etmiş olmaz, vallahi iman etmiş olmaz, vallahi iman etmiş olmaz" buyurdu. Orada bulunanlar tarafından;

–Ey Allah'ın Peygamberi, bu iman etmiş olmayan kimdir? diye soruldu. Peygamberimiz:

–Kim olacak; şu komşusu haksızlığından, kötülüğünden güven içinde olmayan kimse, diye cevap verdi.[298]

297 Gazâli, *İhya'u Ulûmi'd-Din*, II, 68.
298 Buhârî, "Edeb", 29.

–İman ile ahlâk arasındaki münasebet, bu hadisi şeriflerde gayet açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edilmektedir. Güzel ahlâk, tam ve olgun imanın belirtisidir.

Ahlâk ile İbadet Arasındaki Münasebet

İbadetlerin gayesi, insanı ahlâkî olgunluğa eriştirmektir. Nitekim namaz ibadetinden söz edilirken:

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَۜ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ

“Namazı dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayasızlıktan ve kötülükten alıkor.”[299] buyurulmuştur.

İslâm'ın beş temel ibadetinden biri olan zekât hakkında da:

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكّ۪يهِمْ بِهَا

“Onların mallarından sadaka (zekât) al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin.”[300] buyurulmuş, zekâtın insanı günahlardan temizleyeceği ve gönüllerindeki hasisliği de gidereceği bildirilmiştir.

Peygamberimiz de oruç ibadeti ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِى اَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ

“Kim ki, yalan söylemeyi ve yalanla iş yapmayı bırakmazsa, Allah Teâlâ o kimsenin yemesini, içmesini bırakmasına (yani oruç tutmasına) değer vermez.”[301]

Bir başka hadisi şerif de şöyledir:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُدْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ

299 Ankebût, 29/45.
300 Tevbe, 9/103.
301 Buhârî, “Savm”, 68.

“Mümin güzel ahlâkı ile nafile oruç tutup nafile ibadet edenin derecesine erişir.”[302]

Ahiret günü kulun amelleri değerlendirilirken ahlâkın başta yer alacağı Peygamberimiz tarafından ifade edilmiş ve:

“Kıyamet günü mizanda, güzel ahlâktan daha ağır gelecek hiçbir (nafile) ibadet yoktur.”[303] buyurmuştur.

Enes (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz Ebûzer ile karşılaştı ve:

يَا اَبَا ذَرٍّ أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى خَصْلَتَيْنِ هُمَا أَخَفُّ عَلَى الظَّهْرِ وَأَثْقَلُ فِى الْمِيزَانِ مِنْ غَيْرِهِمَا، قَالَ بَلَى يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ: عَلَيْكَ بِحُسْنِ الْخُلُقِ وَطُولِ الصَّمْتِ، فَوَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ مَا عَمِلَ الْخَلَائِقُ بِمِثْلِهِمَا،

–Ebûzer! Diğerlerine göre yükte hafif fakat mizanda ağır gelen iki özelliği sana bildireyim mi? buyurdu. Ebûzer:

–Evet, bildir, ey Allah’ın Resûlü, demesi üzerine Peygamberimiz:

–Güzel huylu olmaya çalış ve daima sükûtu tercih et. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah’a yemin ederim ki, yaratıklar, bunlar gibi değerli bir amel yapmamışlardır, buyurdu.[304]

Yine Peygamberimiz buyuruyor:

أَرْبَعٌ إِذَا كُنَّ فِيكَ فَلَا عَلَيْكَ مَا فَاتَكَ مِنَ الدُّنْيَا. حَفْظُ أَمَانَةٍ وَصِدْقِ حَدِيثٍ وَحُسْنِ خَلِيقَةٍ وَعِفَّةٍ فِى طُعْمَةٍ

“Dört şey sende olduktan sonra dünyadaki kaybından sana bir zarar gelmez: Emaneti korumak, doğru söylemek, güzel ahlâk ve helâl lokma.”[305]

---

302 Ebû Dâvud, “Edeb”, 8.

303 Tirmizî, “Birr”, 62; Ebû Dâvud, “Edeb”, 8.

304 Heytemî, *Mecmau’z-Zevâid ve Menbau’l-Fevâid*, VIII, 22 (Hadisi Ebû Ya’la ve Taberâni “Evsat”tında rivâyet etmişlerdi.)

305 Münzirî, *et-Tergib ve’t-Terhib*, III, 289 (Hadisi, Ahmed, Teberânî ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.)

İslâm ahlâkının temelini, söz, iş ve davranışla başkalarına zarar vermemek, başkalarını incitmemek ve üzmemek teşkil eder. Çünkü Peygamberimiz müslümanı tarif ederken:

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

“Müslüman, dilinden, elinden Müslümanların selâmette kaldığı (zarar görmediği) kimsedir.” buyurmuştur.[306]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ فُلَانَةَ يُذْكَرُ مِنْ كَثْرَةِ صَلَاتِهَا وَصِيَامِهَا وَصَدَقَتِهَا غَيْرَ أَنَّهَا تُؤْذِي جِيرَانَهَا بِلِسَانِهَا قَالَ هِيَ فِي النَّارِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنَّ فُلَانَةَ يُذْكَرُ مِنْ قِلَّةِ صِيَامِهَا وَصَدَقَتِهَا وَصَلَاتِهَا وَإِنَّهَا تَتَصَدَّقُ بِالْأَثْوَارِ مِنَ الْأَقِطِ وَلَا تُؤْذِي جِيرَانَهَا بِلِسَانِهَا قَالَ هِيَ فِي الْجَنَّةِ

Ebû Hureyre (ra.) diyor ki, bir adam Peygamberimize:

–Ey Allah’ın Resûlü, falan kadın çok (nafile) namaz kılar, oruç tutar ve çok sadaka verir. Yalnız dili ile komşularını incitir, dedi (ve Peygamberimizin bu kadınla ilgili değerlendirmesini sordu) Peygamberimiz:

–O, Cehennemdedir, buyurdu. Adam:

– Ey Allah’ın Resûlü, falan kadın da az namaz ve orucu ile anılır ve kendi yaptığı Keş’den bir miktar da sadaka verir. Ancak (iyi ahlâkı sebebiyle) komşularına eziyet etmez, dedi (ve bu kadın hakkındaki görüşünü sordu) Peygamberimiz;

–İşte o kadın Cennettedir, buyurdu.[307]

Değerli müminler! Ahlâktan söz edilirken Peygamberimizin Kur’an-ı Kerim’de övülmüş yüksek ahlâkından söz etmeden geçmek mümkün müdür? O, ahlâkını Kur’an’dan almış, bütün iyilik ve güzellikleri ken-

306 Buhârî, “İman”, 4; Müslim, “İman”, 14.
307 Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, II, 440.

disinde toplamıştı. Hz. Aişe validemiz, Peygamberimizin ahlâkının nasıl olduğu sorulduğunda:

–"Onun ahlâkı Kur'an idi" demiştir.[308]

Peygamberimizin ahlâkını bir konuşmada anlatmak mümkün değildir. Ancak O'nun ahlâkı hakkında genel bir bilgi edinmek için onun iki eşi Hz. Hatice ile Hz. Aişe'nin ve onun tarafından yetiştirilen Hz. Ali'nin bu konudaki sözlerini nakletmek yararlı olacaktır.

Peygamberimiz, ilk eşi Hz. Hatice ile Peygamber olmadan çok önce yirmibeş yaşında iken evlenmişti. Peygamberimize ilk vahiy geldiği zaman çok korkmuştu. Hz. Hatice kendisini teselli ederken ona şöyle demişti:

"Allah Teâlâ hiçbir vakit seni utandırmayacaktır. Çünkü sen akrabalarınla iyi münasebette bulunursun, borçluların borcunu ödersin, yoksullara yardım edersin, misafirleri ağırlarsın, doğruları desteklersin, muhtaçların yardımına koşar, yüklerini hafifletmeye çalışırsın. Böyle kulunu Allah utandırmaz."[309]

Hz. Aişe ise Peygamberimizle ilgili şu sözleri söylemiştir:

"Peygamberimiz kimseyi azarlamazdı. Kendisine fenalık edenlere fenalıkla karşılık vermez, onları bağışlardı. İki işte serbest bırakıldığı zaman günah olmadıkça onların kolayını seçerdi. O şey günah olursa ondan insanların en uzak kalanı o idi. Şahsına yapılan fenalığın intikamını almazdı. Ancak suç işleyene hakettiği cezayı verirdi."[310]

Bir gün Hz. Hüseyin babası Hz. Ali'den Peygamberimizin ahlâkını anlatmasını istemişti. Hz. Ali oğluna Peygamberimizin ahlâkını şöyle anlattı:

"Peygamberimiz güler yüzlü, güzel huylu, nazik kalbli idi. Hiçbir vakit sert veya dar kafalı değildi. Ağızından hiçbir müstehcen kelime çıkmazdı. Başkalarının tavır ve hareketlerini eleştirmez veya kötülemezdi. Sevmediği bir hareket karşısında bir şey söylemez ve onunla ilgilenmezdi. Şayet böyle bir harekette bulunan kimse kendi hareketinin uygun bulunmasını isteyecek olursa o kimseyi azarlamadan, kalbini kırmadan bundan vazgeçer, yahut susarak bundan hoşlanmadığını o kimseye üstü kapalı anlatmak isterdi. Peygamberimiz kendisi için üç şeyden sakınırdı;

308 Müslim, "Müsafirûn", 139.
309 Buhâri, "Bed'ü'l-Vahy", 1.
310 Buhârî, "Menakıb", 23; Müslim, "Fedail", 20.

1. Tartışma ve çekişme.

2. Lüzumundan fazla söz söylemek.

3. Kendisini ilgilendirmeyen işlerle meşgul olmak.

Başkaları için de üç şeyden uzak dururdu:

1. Kimseyi eleştirmez.

2. Kimseye hakarette bulunmaz.

3. Başkalarının sırlarına, gizli hallerine muttali olmak istemezdi.

Peygamberimiz söylediği zaman bütün ashap susar, başlarını eğerek onu dinlerlerdi. Herkes bir şeye güldümü o sadece gülümserdi. Şayet bir yabancı saygısızlık yaparak Peygamberimize kabaca bir söz söyleyecek olursa Peygamberimiz onu sabır ve sükûnetle dinlerdi. Peygamberimiz kendisinin övülmesini dinlemeyi sevmezdi. Biri, gördüğü iyilikten dolayı ona teşekkür edecek olursa, onun teşekkürünü kabul ederdi. Peygamberimiz kimsenin sözünü kesmezdi.

Peygamberimiz, son derece cömert; özü, sözü doğru, temiz, nâzik kalbli, hoş sohbet birisi idi. Onunla arkadaşlık edenler O'na hayran olurlardı.[311]

İşte her konuda olduğu gibi ahlâk konusunda da örnek alacağımız, Peygamberimizdir. Zaten Kur'an-ı Kerim O'nu örnek almamızı emretmektedir.

Değerli müminler, Muaz b. Cebel'in şu sözü ile konuşmamızı tamamlıyorum.

Muaz şöyle demiştir.

"Yemen'e vali olarak giderken ayağımı özengiye koyduğum sırada Peygamberimizin bana son öğüdü:

"Muaz b. Cebel! İnsanlara karşı ahlâkını güzelleştir." olmuştur.[312]

---

311 Şıblî, *İslâmTarihi, Asr-ı Saadet*, II, 873, 874.
312 İmam Malik, *Muvatta*, "Hüsnü'l-Huluk", 1.

VERİLEN SÖZDE DURMAK AHLÂKÎ ERDEMLİLİKTİR

Değerli Müminler!

Bugünkü konuşmamızda verilen sözde durmanın öneminden söz edeceğiz.

Bir müslümanın en belirgin özelliği dürüstlüktür. Peygamberimizin hayatı incelendiği zaman bu özelliğin ne kadar önem taşıdığı anlaşılacaktır.

Peygamberlerde bulunması gerekli beş özellikten biri "sıdk" doğruluk ve dürüstlüktür. Bu sıfat, Peygamberlerin doğru sözlü ve dürüst olduklarını ifade eder. Çünkü Peygamberler Allah ile insanlar arasında elçilik yapan kimselerdir. Böyle olan kimseler dürüst ve doğru sözlü olmak zorundadırlar. Aksi takdirde insanlar kendilerine inanmaz ve güvenmezler.

Peygamberler gönderildikleri toplumlara önce bu özelliklerini, dürüst ve güvenilir olduklarını hatırlatmışlar, "Haberiniz olsun ki ben size gönderilmiş (dürüst) ve güvenilir bir peygamberim demişlerdir."[313]

Peygamberlerin, "Ben güvenilir bir Peygamberim" demeleri sözden ibaret değildi. Onlar güvenilir kimselerdi. Hayatları incelendiği zaman bu husus daha iyi anlaşılacaktır.

Biz burada biraz Peygamberimizden söz edelim. Çünkü O'nun hayatı

313 Şu'arâ, 26/107, 125, 143, 162, 178.

mümin için en güzel örnektir. Zaten Kur'an'ı Kerim de bunu, O'nun örnek alınmasını tavsiye etmektedir. Vereceğimiz bir iki örnek bu konuda aydınlanmamızı sağlayacaktır.

Peygamberimiz bir gün bir dağın tepesine çıkarak:

–Ey Kureyş topluluğu, size bu dağın arkasından düşman atlılarının gelmekte olduğunu söylersem, inanır mısınız? diye sormuş. Orada hazır bulunanlar hep bir ağızdan:

–Evet, inanırız, çünkü sen bir defa olsun yalan söylemedin, demişlerdi.[314]

Peygamberi duyan çevre ülke başkanları karşılaştıkları her Mekke'liden onu soruyor, hakkında bilgi alıyorlardı. İşte Bizans İmparatoru Hirakl, ticaret amacı ile Şam'a gelmiş olan Ebû Sufyan'ı kabul ederek kendisine Peygamberimizle ilgili bazı sorular sormuştu. Bu sorulardan birisi şöyle idi:

–Peygamberlik iddiasında bulunan bu zatın bundan önce hiç yalan söylediğini duydunuz mu?

Henüz müslümanlığı kabul etmemiş ve Peygamberimize karşı olanlarla dayanışma içerisinde bulunan Ebû Sufyan bu soruya şu cevabı vermişti:

–Asla, yalan söylediğini hiç duymadık.[315]

Mekke ileri gelenlerinden Nazr b. Hâris Peygamberimizle ilgili şu dikkat çekici konuşmayı yapmıştı:

–Ey Kureyş topluluğu, başınıza gelen felâketi hala ortadan kaldıramadınız. Muhammed (s.a.s.) gözlerinizin önünde büyüdü. Hepinizin en doğru sözlüsü, en güzel huylusu, en güveniliridir. Yaşlandığında size yeni bir şey (bir inanç) sunduğu için ona sihirbaz, şâir, deli demeye başladınız. Halbuki Muhammed ne şâirdir, ne sihirbazdır, ne de delidir.[316]

Bütün bunlar, düşmanlarının Peygamberimiz hakkındaki sözleridir. Onlar yalan söylediğini, verdiği sözü tutmadığını bilmiş ve duymuş olsalardı, bunu fırsat bilir aleyhinde kullanırlardı. Fakat onlar, onun yalan konuşmadığı, kimseyi aldatmadığı konusunda ittifak halinde idiler.

İşte Kur'an-ı Kerim'de yüksek ahlâkı ile övülen Peygamberimiz. O

---

314 Şıblî, *İslâm Tarihi, Asr-ı Saadet*, II, 937.
315 Buhârî, "Bed'ü'l-Vahy", 1.
316 İbn Hişam, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I, 299.

hiçbir zaman yalan söylememiş, verdiği sözden dönmemiş ve yaşadığı toplum içinde daha Peygamber olmadan "Güvenilir Muhammed" diye tanınmıştır.

Peygamberimizi örnek alan her müslüman ahlâkî yönden de ona uymak zorundadır. Çünkü O;

اِنَّمَا بُعِثْتُ لِاُتَمِّمَ مَكَارِمَ الأَخْلاَقِ

"Ben üstün ahlâkı tamamlamak için gönderildim."[317] buyurmuştur.

Güzel ahlâk, kişiye toplumun güvenmesini sağlar. Bir insanın toplumun güvenini kazanmasından daha önemli ne olabilir.

Peygamberimiz müslümanın güvenirliliğini ortadan kaldıran dört huya dikkatimizi çekiyor ve şöyle buyuruyor:

أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَلَّةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَلَّةٌ مِنْ نِفَاقٍ حَتَّى يَدَعَهَا إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ

"Dört huy vardır ki bunlar kimde bulunursa o kimse katıksız münafık olur, kimde bunlardan bir şey bulunursa –onu bırakıncaya kadar– kendisinde nifaktan bir haslet var demektir. Bunlar: Konuştu mu yalan söyler, söz verirse sözünde durmaz, va'dederse va'dinden döner, bir dava ve duruşma esnasında haktan ayrılır."[318]

İşte Peygamberimiz, kişinin güvenilirliğini ortadan kaldıran davranışlardan birinin de verdiği sözden dönmek olduğunu bildiriyor.

Müslüman, peygamberine uyarak verdiği sözde durmalı, yaptığı va'di yerine getirmelidir. Yapamayacağı bir şeyi va'detmemeli, tutamayacağı bir sözü vermemelidir. Kur'an-ı Kerim yapamıyacağı şeyi söyleyen, tutamayacağı sözü veren kimseleri kınıyor ve:

---

317 İmam Malik, *Muvatta*, "Hüsnü'l-Hulk", 8.
318 Müslim, "İman", 25.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ.

"Ey müminler! Yapamayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz."[319] buyuruyor.

İnsanlara verdiğimiz sözü tutmakla yükümlü olduğumuz gibi Allah'a verdiğimiz sözü daha çok tutmakla yükümlüyüz. Allah Teâlâ buyuruyor:

وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِۚ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُ۫لًا

"Verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir."[320]

Verdiği sözde duran Kur'an-ı Kerim'de övülüyor:

مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِۚ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُۘ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدٖيلًاۙ.

"Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir, kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde sözlerini değiştirmemişlerdir."[321]

Enes İbn Mâlik (ra.) bu âyet-i kerîme'nin amcası Enes İbn Nadr ve benzerleri hakkında nâzil olduğunu sandığını söylemiş ve şöyle demiştir: Amcam Enes bin Nadr Bedir savaşına katılamamıştı. Bunun için, Peygamberimize: "Ey Allah'ın Resûlü, müşriklerle ilk savaş ettiğin (Bedir'de) bulunamadım. Eğer Allah beni müşriklerle savaş meydanında hazır bulundurursa göstereceğim kahramanlıkları Allah muhakkak herkese gösterecektir." demişti. Uhud günü gelip de müslümanlar yenilgiye uğrayınca İbn Nadr: "Allah'ım, şunların yani müslümanların bozgunculuğundan dolayı senden özür dilerim, şunların da yani müşriklerin de Peygamberimize karşı işledikleri cinayetten sana sığınırım" sonra müşriklere doğru ilerledi. Bu sırada İbn Nadr'a Sa'd İbn Muâz rast geldi. Ona da: "Ey Sa'd İbn Muâz, cennet istiyo-

319 Saff, 61/2.
320 İsrâ, 17/34.
321 Ahzâp, 33/23.

rum ve Nadr'ın Rabbine yemin ederim ki, ben cennetin kokusunu Uhud'da buluyorum, dedi. Sa'd İbn Muâz Peygamberimize:

– Ey Allah'ın Resûlü, İbn Nadr düşmanlara karşı öyle savaştı ki, ben onun gösterdiği harikaları anlatamam, dedi. Enes İbn Mâlik (ra.) Sa'd İbn Muâz'ı teyid ederek şöyle demiştir: "Biz İbn Nadr'ı şehit olarak bulduğumuzda vucudunda kılıç darbesi, mızrak vurması ve ok darbesi olarak seksen küsur yara bulduk. Müşrikler bu mücahide (burnunu, kulaklarını ve diğer organlarını kesmek sûretiyle) o kadar işkence etmişlerdi ki, bu aziz şehidi hiç kimse tanıyamadı da yalnız kız kardeşi parmaklarının ucu ile tanıyabildi."[322]

Ne mutlu Enes b. Nadr'a, ne mutlu onun gibi Allah'a verdiği sözü tutanlara.

Yine Kur'an-ı Kerim, Allah'a söz verdiği halde verdiği sözü tutmayanları kınıyor ve şöyle buyuruyor:

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰينَا مِنْ فَضْلِه۪ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِح۪ينَ. فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمْ مِنْ فَضْلِه۪ بَخِلُوا بِه۪ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ.

"Onlardan kimi de, "eğer Allah lutuf ve kereminden bize verirse, mutlaka sadaka vereceğiz ve elbette biz salihlerden olacağız", diye Allah'a and içti. Fakat Allah lutfundan onlara (zenginlik) verince, onda cimrilik edip (Allah'ın emrinden) yüz çevirerek sözlerinden döndüler."[323]

Bu âyet-i kerime'nin Sa'lebe b. Hatıp sebebiyle nazil olduğu rivâyet edilir. Sa'lebe Peygamberimizden, Allah'ın kendisine mal vermesi için dua etmesini rica eder, Peygamberimiz kendisine: "Sa'lebe, hakkını ödediğin az mal, güç yetiremiyeceğin çok maldan daha hayırlıdır." buyurur. Sa'lebe bu isteğinde israr eder ve: "Seni hak Peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, Allah bana mal verirse kesinlikle her hak sahibine hakkını veririm" der. Bunun üzerine Peygamberimiz de kendisine dua eder ve Sa'lebe çok zengin olur. Hayvanları Medine'ye dar gelince bir vadiye çekilir ve artık cumalara bile gelmez olur. Daha sonra mallarının zekâtını almak için kendisine Peygamberimizin gönderdiği tahsildarlara

322 Buhârî, "Cihad", 12.
323 Tevbe, 9/75-76.

zekât vermez ve onları boş geri çevirir. Peygamberimiz iki defa: “Eyvah, yazıklar oldu Sa’lebeye” buyurur.[324]

Bunun içindir ki verdiği sözde durmamak, nifak belirtisi sayılmıştır.

Verdiği sözde durmamaktan söz ederken bu bağlamda adaklardan söz etmekte yarar vardır. Çünkü adak, kişinin dinen yükümlü olmadığı halde farz veya vacip türünden bir ibadeti yapacağını va’detmesi ve Allah’a söz vermesi demektir.

Adakta insan Allah’a söz veriyor. Şu işim olursa, hastalıktan kurtulursam, çocuğum okulunu bitirirse... şu kadar oruç tutacağım, yoksula yardım edeceğim veya kurban keseceğim diyor. İşi olunca verdiği bu sözü tutması ona borç oluyor. Allah Teâlâ buyuruyor:

وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ

“Adaklarını yerine getirsinler.”[325]

Peygamberimiz de:

مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللهَ فَلْيُطِعْهُ، وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَهُ فَلاَ يَعْصِهِ

“Her kim Allah’a itaat etmeyi adarsa itaat etsin, (adağını yerine getirsin). Her kim de Allah’a karşı günah işlemeyi adarsa, Allah’a isyan etmesin (bu adağını yerine getirmesin)”[326]

Sa’d İbn Ubâde (ra.) anasının bir adağı olduğunu, adağını yerine getiremeden öldüğünü Peygamberimize sormuş. Peygamberimiz de “Anası adına o adağını kaza edip yerine getirmesini bildirmiştir.”[327]

Muteber Bir Adakta Aranan Hususlar Şöyle Özetlenebilir:

1. Adanan şey bir ibadet çeşidi olmalıdır. İbadet olmayan şeyi adamak adak değildir. İçki içmeyi, bir kimseyi dövmeyi veya kötülük etmeyi adamak adak sayılmaz. Peygamberimiz:

324 Alûsî, *Ruhu’l-Maanî*, V, 143, 144.
325 Hac, 22/29.
326 Buhârî, “Eyman”, 28.
327 Buhârî, “Eyman”, 30; Müslim, “Nezr”, 1.

لاَ وَفَاءَ لِنَذْرٍ فِى مَعْصِيَةٍ وَلاَ فِيمَا لاَ يَمْلِكُ الْعَبْدُ

"Allah'a isyan etmek için adak olmayacağı gibi kişinin elinde olmayan bir şeye yapılan adak da adak olmaz."[328] buyurmuştur.

2. Adanan şey farz veya vacip cinsinden bir ibadet olmalıdır. Namaz, oruç, hac, sadaka, itikâf ve kurban gibi ibadetler adak olur. Hasta ziyaret etmek, camiye girmek ve mevlid okutmak gibi davranışlar sevap ise de bunlar adanmaz.

3. Adanan şey adayana önceden farz veya vacip olmamalıdır. Vakit namazları, ramazan ayı orucu, farz olan hac ve vacip olan kurban gibi ibadetler adanacak olursa, bunlar zaten kişinin yapmakla yükümlü olduğu ibadetler olduğu için geçersizdir. Çünkü adak, kişi üzerine gerekli ve vacip olmayan hayırlı bir işi kendisine vacip kılarak "yapayım" diye üzerine almasıdır.

Farz ve vacip olmayıp mubah olan şeyleri adamak da adak sayılmaz. Çünkü adanacak şeyin cinsinden farz ve vacip olması gerekmektedir.

İbn Abbas (ra.) anlatıyor: Bir Cuma günü Peygamberimiz hutbe okuduğu sırada birisinin ayakta durduğunu gördü. Bu adamın niçin ayakta durduğunu sorunca:

–Ebû İsrâil'dir. Ayakta durmak, oturmamak, güneşte durmak, gölgelenmemek ve kimse ile konuşmamak üzere oruç tutmayı adamıştır, dediler. Peygamberimiz:

–Bu adama söyleyin, konuşsun, gölgelensin, otursun ama orucunu tutsun, buyurdu.[329]

Burada yapılması gereken oruçtur. Öbürleri ise nefse eziyet veren şeylerdir ki, bunların yapılması gerekmez.

Ebû Hureyre de şöyle demiştir: Peygamberimiz iki oğlunun arasında onlara dayanarak yürüyen bir ihtiyar gördü. Sordu:

–Buna ne oldu? Oğulları:

---

328 Müslim, "Nüzür", 3; Ebû Dâvud, "Eyman ve'n-Nüzür", 23
329 Buhârî, "Ezau's-Sayd", 27; Müslim, "Nüzür", 4.

–Ey Allah'ın Resûlü, adağı vardı, dediler. Peygamberimiz:

–Hayvanına bin ey ihtiyar, Allah senden ve adağından zengindir, buyurdu[330] ve bu tür cinsinden farz veya vacip olmayan adakların yerine getirilmesinin gerekmediğini bildirdi.

Türbeleri ziyaret etmek, mum yakmak, bez bağlamak, horoz – tavuk kesmek, şeker-helva dağıtmak gibi adakların da dinde yeri yoktur.

Adak çeşitleri ve adağın hükmü:

Adaklar mutlak ve mukayyet olmak üzere iki kısma ayrılır.

Mutlak adaklar her hangi bir şarta bağlı olmayan adaklardır. "Allah rızası için şu kadar gün oruç tutacağım" veya "Allah rızası için kurban keseceğim" gibi adaklar mutlak adaklardır.

Mukayyed adaklar ise her hangi bir şarta bağlanmış olan adaklardır. "Allah bana bu hastalıktan şifa verirse" veya "çocuğum okulu bitirirse bir kurban keseceğim" gibi.

Bu adak da iki kısma ayrılır.

Birincisi, yukardaki örneklerde olduğu gibi gerçekleşmesi istenen bir şarta bağlı adaklar.

İkincisi, "Falanla konuşursam, yalan söylersem on gün oruç tutayım" gibi gerçekleşmesi istenmeyen bir şarta bağlı adaklardır. Bu tür adaktan maksat bir işi yapıp yapmama konusunda kişinin kendisini kontrol etmesidir. Bu tür adaklar bir nevi yemin sayılmaktadır.

Adanan şey ismen belirtilmiş ise, adak ister mutlak, ister mukayyet olsun, yerine getirilmesi vaciptir.

Şayet adayanın her hangi bir niyeti yoksa (ki buna belirsiz adak denir) yemin keffareti ödemesi gerekir. Nitekim Peygamberimiz:

كَفَّارَةُ النَّذْرِ كَفَّارَةُ الْيَمِينِ

"Adağın keffareti yemin keffaretidir."[331]

330 Müslim, "Nüzür", 5.
331 Müslim, "Nüzür", 5; Ebû Dâvud, "Eyman ve'n-Nüzür", 23.

Adak belirsiz olur adayan da oruca niyet eder, fakat sayı belirtmezse üç gün oruç tutması gerekir.

Kurban adanmış ise, bu ancak kurban edilecek hayvanlardan olur. Tavuk, horoz gibi hayvanlardan kurban olmaz.

Adak kurbanının etinden adayanın kendisi, eşi, babası, anası, dedeleri, nineleri, çocukları ve torunları yiyemiyeceği gibi zenginler de yiyemezler. Adak kurbanının tamamının fakirlere dağıtılması gerekir.

İşte değerli müminler Allah'a veya birbirimize verdiğimiz sözlere, yaptığımız sözleşmelere uymamız dinimizin emridir ve ahlâkî bir erdemliktir.

AFFETMEK İNSANI YÜCELTİR

Değerli Müminler,

Bugünkü sohbetimiz af ile ilgili olacaktır.

Afv kelimesi sözlükte, yok etmek, silip süpürmek demektir. Dindeki anlamı ise kötülük ve haksızlık edeni, suç veya günah işleyeni cezalandırmaktan vazgeçip bağışlamaktır.

Afüv, Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden (Esmâ-i Hüsnâ'dan) biridir ve kullarının günahlarını bağışlayıcı demektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ

"Kuşkusuz Allah afüv'dur, gafur'dur-affedicidir, bağışlayıcıdır."[332] buyurulmuştur.

Kur'an'ı Kerim'de Allah Teâlâ'nın en çok tekrarlanan isimlerinin başında O'nun bağışlayıcı ismi gelir. Küfür ve şirkin dışındaki günahları dilediği kimseden bağışlayacağı Kur'an-ı Kerim'de bildirilmiştir.[333]

Zümer Sûresi'nin 53 ncü âyetinde şöyle buyurulmuştur:

---

332 Hac, 22/60; Mücâdele, 58/2.
333 Nisâ, 4/48.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًاۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ.

"Deki; "Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." ifadesinin Kur'an-ı Kerim'de en çok ümit veren âyet olduğu söylenir. Ancak bu ifade, günah işleyin nasıl olsa Allah affeder, demek değil, en büyük günah işleyenlerin bile ümitsizliğe düşmeyerek tövbe edip Allah'a yönelmeleri gerektiğini ifade etmektedir.

Bir başka Âyet-i Kerime de şöyledir:

نَبِّئْ عِبَادٖٓي اَنّٖٓي اَنَا الْغَفُورُ الرَّحٖيمُۙ.

"(Ey Muhammed) Kullarıma, çok bağışlayıcı ve pek esirgeyici olduğumu haber ver."[334]

Allah Teâlâ Âyet-i Kerime'de üç şey emrediyor:

Birincisi, affedici ol. İnsanlarla olan ilişkilerinde, hoşgörülü ol, herkesin eksiğine kusuruna bakma, kusurları bağışlamak, özür dileyenleri affetmek, önde gelen özelliğin olsun.

İkincisi, ma'rufu emret, örf, güzel ve faydalı olan her iş demektir. Dinin ve aklın iyi güzel olduğuna hükmettiği her şey ma'ruftur.

Üçüncüsü, cahillerden yüz çevir. Düşünmeden duygularına göre hareket eden, usul ve âdab bilmeyen, büyük ve küçük tanımayan, kendini bilmez, kaba ve saygısız olan kimselerle ilgilenme. Cahillerin ahmakça sözlerine, akılsızca işlerine karşılık verme. Furkan Sûresi'nin 63 ncü Âyet-i'nde de şöyle buyuruluyor:

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذٖينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا.

334 Hicr, 15/49.

"Rahman'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazû ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) selâm derler (geçerler)."

خُذِ الْعَفْوَ وَاْمُرْ بِالْعُرْفِ وَاَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ.

"Sen af yolunu tut, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir."[335] anlamındaki ayet nâzil olduğu zaman Peygamberimiz kendisine vahiy getiren Cebrâil aleyhi's-selâma:

–Bu nedir diye sordu. Cebrâil aleyhi's-selâm:

–Allah Teâlâ, sana haksızlık edeni bağışlaman, sana vermeyene vermen ve seninle ilgisini kesenlerle ilgilenmeni emrediyor, dedi.[336]

Âyet-i Kerim'e ile ilgili olarak Abdullah İbni'z-Zübeyr (ra.): "Allah Teâlâ Peygamberine, insanların ahlâkından affı benimsemesini emretmiştir" demiştir.[337]

İbn Abbas (ra.) şöyle bir olay naklediyor:

Uyeyne İbn Hısn bir ara Medine'ye gelmiş, kardeşi oğlu Hurr İbn Kays'e konuk olmuştu. İbn Kays ise Hz. Ömer'in yakın adamlarındandı. Hz. Ömer'in meclisinde genç, yaşlı bir takım kurra ve fakihler bulunurdu. Halife önemli kamu işlerini bunlarla görüşür ve tartışırdı. Uyeyne kardeşi İbn Kays'e: "Ey kardeşim oğlu, Halifenin yanında yüksek mevkiin var. Benim için bir izin alsan da ziyaret etsem, dedi. O da izin aldı. Uyeyne huzura girdiğinde, halifeye hitaben:

–Ey Ömer, bize ne bol dünyalık verirsin ne de aramızda adâletle hükmedersin, dedi. Hz. Ömer, kendisine bu şekilde hitap edilmesinden öfkelenerek Uyeyne'nin üzerine yürüdü. Bu sırada, kardeşi oğlu İbn Kays araya girerek: "Ey müminlerin emiri, Allah Teâlâ Peygamberine:

"(Ey Muhammed) halkın kusurlarını affet, ma'ruf ile emret, kendini bilmez cahillerden de yüz çevir" buyurdu. Uyeyne de o cahillerdendir, dedi. İbn Abbas diyor ki: İbn Kays bu âyet-i okuyunca o heybetli halife olduğu yerde çakılmış gibi irkildi, vallahi bir adım ileri gitmedi.

---

335 A'râf, 7/199.
336 Alûsî, *Ruhu'l-Maanî*, IX, 147.
337 Buhârî, *Tefsiru'l-Kur'an*, 4.

Esasen Hz. Ömer, Allah Kitabının yüce katında durmak yani susmak âdeti idi.[338]

Peygamberimizin hayatı incelendiği zaman, Allah'ın kendisine ve dolayısıyle bizlere olan bu talimatına nasıl uyduğu; kendisine yapılan haksızlıkları nasıl bağışladığı görülecektir.

Bir insanda çok az bulunan özelliklerden birisi, onun düşmanlarına karşı hoşgörülü olmasıdır. Bir insanın, kendisine yapılan kötülüğe aşırı gitmemek kaydiyle karşılık vermesi hakkıdır. İnsan, bu hakkı kullandığı için kınanmaz. Bu hakkını kullanmaması ise bir erdemliktir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَاۚ فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ.

"Bir kötülüğün cezası ona denk bir kötülüktür. (Buna rağmen) Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükafatı, Allah'a aittir. Doğrusu o, zâlimleri sevmez."[339]

Peygamberimiz, hiçbir zaman kendisine yapılan kötülüğe karşılık vermemiş, af yolunu tutmuştur. Hz. Aişe (ra.) şöyle diyor: "Peygamberimiz kendisi için intikam almazdı. Ancak Allah'ın yasaklarına uyulmadığında uymayanları cezalandırırdı.[340]

Mekke ileri gelenleri (Kureyş) Peygamberimize her türlü hakarette bulunmuşlardı. Onunla alay etmişler, onu ölümle tehdit etmiş, yoluna dikenler sermiş, üzerine pislikler atmış, boynuna kemend atarak sürüklemiş, ona sihirbaz ve kâhin demişlerdi.

Peygamberimiz kendisine karşı yapılan bütün hakaretlerin, bütün haksızlıkların intikamını alabileceği fırsat Mekke'nin fethedildiği gündü.

İşte Peygamberimiz o gün:

–Ey Kureyş topluluğu, şimdi size ne yapacağımı, nasıl davranacağımı sanırsınız, diye sordu. Onlar hep bir ağızdan:

338 Buhârî, *Tefsiru'l-Kur'an*, A'râf, 5.
339 Şûrâ, 42/40.
340 Müslim, "Fedâil", 20.

–Hayır umarız, sen iyi bir kardeş, cömert ve şerefli bir kardeş oğlusun, dediler, Peygamberimiz:

–Yusuf'un kardeşlerine dediği gibi ben de size; "bugün sizi sorgulamak yok, haydi gidiniz serbestsiniz" diyorum buyurdu.[341]

Taif ileri gelenlerinin yaptıkları Peygamberimizi çok üzmüştü. Hatta Uhud Savaşı yenilgisinden daha çok o Taiflilerin yaptığından etkilenmişti. Taif yolculuğu gerçekten acıklı bir yolculuktu. Peygamberimiz Kureyş'in âdice saldırılarına uğramaya başlayınca Taif halkını uyarmak ve onları doğru yola davet etmeyi düşündü. Kendisine ilk inananlardan Zeyd b. Hâris'i yanına alarak Taif'e gitti. Taif'te halk üzerinde etkinliği olan Umeyr kabilesinin üç reisi vardı: Abd-i Yalil, Mes'ud ve Habib. Peygamberimiz bunları görerek onlara İslâmiyeti anlattı. Bunların olumlu cevabı halk üzerinde etkili olacaktı. Bunlar çok ters cevap verdiler. Buna çok üzülen Peygamberimiz onlara: "Bâri gelip görüştüğümüzü saklı tutunuz" buyurdu. Bundan maksadı Mekkeliler bunu duyarlarsa inanmış olanlara daha çok eziyet edebilirlerdi. Ama onlar bunu da dinlemediler: "Bizim memleketimizden çık da nereye gidersen git" dediler. Taifliler yalnız bu sözlerle de kalmadılar, kendilerine gelen bir misafire insanlık kurallarını çiğneyerek hakaret ettiler. Ayak takımını toplayarak Peygambere hakaret için üzerine saldırttılar. Bunlar yolun iki tarafına sıralanarak Peygamberimizi taşa tuttular. Mübarek ayaklarını kaldırıp yere bastıkça sağdan, soldan atılan taşlarla ayakları kana bulandı. Ayaklarına değen taşların acısı yürümesine engel olup oturdukça, kendilerini zorla ayağa kaldırıp yaralı ayaklarına yeniden taşlar atarlar ve yürekler dayanamayan bu hale eğlenip gülerlerdi. Peygamberimizin hayatında karşılaştığı en büyük eza bu olmuştur. Nihâyet Peygamberimizin pek uzak sayılmayan akrabasından Utbe b. Rebia b. Abd-i Şems ile kardeşi Şeybe'ye ait bir bağa sığınmakla izlenmekten kurtulmuş oldu.[342]

Bundan on yıl sonra Müslümanlar tarafından Taif kuşatıldığı sırada Peygamberimiz şöyle dua etmişti: "Allahım, Taif halkına doğru yolu göster ve onları müslümanlara ilhak et." Acaba dünyada hoşgörülülüğün bundan daha yüksek bir örneğine tesadüf olunur mu? Sonuç olarak Taif ileri gelenleri müslüman olmuş ve Allah'ın dinine boyun eğmişlerdi.

---

341 İbn Kayyım, *Zâdü'l-Mead*, II, 180, 181.

342 Buhârî, "Bed'ül-Halk", 7; Müslim, "Cihad", 39; Sahih-i Buhârî, *Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi*, II, 759, 760.

Peygamberimiz hoşgörülü ve affedici idi. Taif'ten üzüntü içinde dönerken Mekke'ye iki konak mesafede bulunan Karn-i Saalip denilen yere geldiğinde kendisine Cebrâil aleyhi's-selâm gelerek:

–Ey Muhammed, Allah, kavminin seninle ilgili söylediklerini kuşkusuz işitti. Seni korumak istemediklerine de vâkıf oldu. Allah, sana şu dağlar meleğini gönderdi, emrine amâde kıldı, kavmin hakkında ne dilersen ona emredebilirsin, dedi. Bunun üzerine de dağlar meleği Peygamberimize selâm verdi. Sonra:

–Ey Muhammed, Cebrail'in söylediği gerçektir. Sen ne istersen emrine hazırım; eğer Ebu Kubeys ile Kayakan denilen şu iki dağın onlar üzerine çökerek birbirine kavuşmasını ve onları yerle bir etmesini istersen hemen emret, dedi. O, gönlü insan sevgisi ve insanlara merhametle dolu olan Peygamber cevap verdi:

–Hayır, hayır, onu istemem. İstediğim odur ki, Allah bunların soyundan, yalnız Allah'a ibadet eden ve Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan bir nesil yaratsın dedi.[343]

Böyle bir durumda bu hoşgörüyü kim gösterebilirdi? Onların bunca zulüm ve işkencelerine karşı onları başka kim affedebilir ve cezalandırma imkânı kendisine verildikten sonra bundan kim vazgeçebilirdi? Hiç şüphe yok ki bu hoşgörüyü ancak Peygamberimiz gösterebilirdi. Çünkü O, alemlere rahmet olarak gönderilmişti. Gönderilişinin amacı insanları cezalandırmak değil, aksine onların dünyada da ahirette de mutlu olmalarını sağlamaktı.

Peygamberimizin kendisine yapılanları affettiği konusunda sayısız örnekler vardır. Bir iki örnek daha vermek, onun yüksek ahlâkını belirtmek ve onu örnek almak isteyenleri aydınlatmak bakımından yararlı olacaktır.

Peygamberimiz arkadaşları ile birlikte Necid Savaşından dönüyordu. Yorulmuşlardı. Ağaçlı bir vâdiye geldiklerinde kuşluk vakti olmuştu. Burada konakladılar. Askerler ağaçların altında gölgelenmek için dağıldılar. Peygamberimiz bir Semüre ağacının dalına kılıcını astı ve uyuya kaldı. O esnada bir bedevi bu durumdan yararlanarak Peygamberimizin kılıcını kınından çekmiş ve Peygamberimize hucum etmişti. Tam bu sırada Peygamberimiz uyanmış, bedevînin elinde kılıçla üzerine yürüdüğünü görmüştü. Bedevi bağırdı:

343 Buhârî, "Bed'ül-Halk", 7; Müslim, "Cihad", 39.

–Ey Muhammed, şimdi seni elimden kim kurtarır dedi. Peygamberimiz hiç tereddüt etmeden:

–Allah kurtarır dedi. Bu cevap karşısında Bedevî'nin elindeki kılıç yere düştü. Kılıcı alan Peygamberimiz Bedevî'ye:

–Seni benden kim kurtarır, dedi. Bedevî:

–Cezalandıranların hayırlısı ol, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik eder misin yâni "Lâilâhe İllallah Muhammedü'r-Rasûlullah" der misin buyurdu. Bedevî:

–Hayır, fakat sana karşı savaşmamak ve savaşanlarla beraber olmamak hususunda sizinle anlaşma yapabilirim, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz onu salıverdi. Bedevî arkadaşlarının yanına gelince onlara:

–İnsanların hayırlısının yanından geldim, dedi ve Peygamberimizin hoşgörüsünü ifade etti.[344]

Peygamberimiz, kendisini haksızlık ve adâletsizlikle itham etme cür'etinde bulunan insanları cezalandırmamış, affetmiştir.

Abdullah İbn Mes'ûd (ra.) anlatıyor: Huneyn Savaşı sonunda, Peygamberimiz ganimat mallarını bölüştürürken bazı kimselere fazla verdi. Meselâ Müellefe-i Kulup'dan-Kalbleri İslâm'a ısındırılacak olanlardan Akra İbn Hâbis'e yüz deve, Uyyeyne'ye de bunun kadar vermişti. Arap ileri gelenlerinden bazılarına da böylece yüz deve ihsan buyurmuş ve bu Arap ileri gelenlerini bu ganimet taksiminde başkalarına tercih etmişti. Bundaki amacını anlamayanlardan bir kişi itiraz ederek:

–Vallahi bu taksım, kendisinde adâlet gözetilmeyen yahut kendisiyle Allah rızası kasdedilmeyen bir taksimdir, dedi. İbn Mes'ûd diyor ki: Ben bu söylenenleri Peygamberimize ilettim. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Allah ve Resûlü adâlet etmezse kim eder? Allah, Mûsa aleyhi's-selâm'a rahmet etsin, bundan daha çok sözlerle cezalandırıldı da sabretti ve böyle kendini bilmezleri cezalandırmadı. İbn-i Mesûd diyor ki: Peygamberimize haber verdiğim bu sözle onu üzdüğümüzü anladım ve bundan sonra bu gibi bir sözü kendisine haber vermedim.[345]

---

344 Buhârî, "Meğazî", 31; Müslim, "Salâtü'l-Müsafirine ve Kasrihim", 57.
345 Buhârî, "Farzu'l-Humus" 19; Müslim, "Zekât" 46.

Peygamberimiz, kendisine kaba davrananları daima hoşgörü ile karşılardı.

Enes İbn Mâlik (ra.) anlatıyor; Peygamberimizle beraber yürüyordum. Üzerinde Necran kumaşından sert yakalı ve kalın bir cübbe vardı. Bir Bedevî ona ulaşarak cübbesinden kuvvetlice çekti.

Peygamberimizin ensesine baktım ki, Bedevî'nin kuvvetli çekişinden cübbenin sertliği oraya iz bıraktı. Bedevî:

–Ey Muhammed, sendeki Allah malından bana verilmesi için emret, dedi. Peygamberimiz Bedevî'ye döndü ve güldü, sonra da ona bir şey verilmesini emretti.[346]

Kur'an-ı Kerim, kaba ve çirkin hareketlerde bulunanlara, kusur işleyenlere hoşgörü ile, af ile davranılmasını tavsiye etmiş ve böyle yapanları övmüştür. Bir Âyet-i Kerime'de şöyle buyurulmuştur:

اَلَّذٖينَ يُنْفِقُونَ فِى السَّرَّٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَالْكَاظِمٖينَ الْغَيْظَ وَالْعَافٖينَ عَنِ النَّاسِۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنٖينَۚ

"O takva sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever."[347]

Bir hadis-i Kudside de şöyle buyurulmuştur:

اَفْضَلُ الْفَضَائِلِ اَنْ تَصِلَ مَنْ قَطَعَكَ وَتُعْطِى مَنْ حَرَمَكَ وَتَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَكَ

"Erdemliklerin en üstünü, seninle ilişkisini keseni, senin arayıp sorman, seni mahrum bırakana senin ihsanda bulunman ve sana haksızlık edeni senin affetmendir."[348]

Değerli müminler, az önce de ifade ettiğimiz Hz. Aişe (ra.) Peygamberimizin bir kere olsun, uğradığı haksızlıktan dolayı intikam almaya kalkış-

346 Buhârî, "Farzu'l-Humus" 19.
347 Âl-i İmrân, 3/134.
348 Ahmed b. Hanbel, III, 158.

madığını ifade etmiştir. İnsanın gücü yeterken intikam almayıp affetmesi gerçekten büyük bir erdemliktir. İmam-Gazâlî "İhyau Ulûmi'd-Din" adlı meşhur eserinde, Musa aleyhi's-selâm:

–Ya Rabbi, senin yüce katında en aziz kulun kimdir? diye sorduğunda, Allah Teâlâ'nın:

–İntikama gücü yeterken affeden kimsedir, buyurduğunu nakleder.[349]

Gerçekten intikama gücü yettiği halde affetmek en büyük erdemliktir. Böyle yapan, hem insanlar yanında saygınlık kazanır, hem de Allah katında derece alır.

Konuşmamızı Peygamberimizin bir hadisi ile tamamlayalım.

Ebû Hureyre (ra.) nin rivâyetine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur;

مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ اللّٰهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلاَّ عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّٰهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللّٰهُ

"Sadaka malı eksiltmez. Af sebebiyle Allah bir kulun ancak şerefini artırır. Bir kimse Allah için tevazû gösterirse Allah onu yükseltir."[350]

---

349 Gazalî, *İhya'u Ulumi'd-Din*, III, 158.
350 Müslim, "Birr", 19.

AİLE TERBİYESİNDE BİLİNMESİ VE UYGULANMASI GEREKLİ ON GÖREV

Değerli müminler!

Bugünkü sohbetimizde aile terbiyesinde bilinmesi ve uygulanması gerekli on görevden söz etmek istiyorum.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ
وَابْنِ السَّب۪يلِۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًاۙ.

"Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolda kalmışa, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın. Şüphesiz Allah kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez."[351]

351 Nisâ, 4/36.

Ayet-i Kerime'de uygulanması gerekli on emir yer almaktadır. Şimdi kısaca bunların neler olduğu üzerinde duralım.

1- Allah'a İbadet Etmek ve O'na Hiçbir Şeyi Ortak Koşmamak

Bu, Allah'ın gönderdiği Peygamberleri aracılığı ile insanlara duyurduğu ilk emridir. Allah'a yapılan ibadetin makbul olması için o ibadete başkasının ortak edilmemesidir. Çünkü Allah, ortaklıktan münezzehtir, yücedir. Eşi, dengi ve ortağı yoktur. O'nun eşi ve ortağı olduğunu sanan ve O'ndan bir şey isterken başkasını aracı yapan, hem derin bir sapıklığa düşmüş hem de O'na büyük bir günah ile iftira etmiş olur. Onun için O'na ibadete başkasını ortak kılmak, affetmiyeceğini bildirdiği büyük bir günahtır.

2. Ana-Babaya İyilik Etmek

Allah, kendisine ibadetten sonra ikinci derecede kişinin var olmasının sebebi olan anne ve babasına saygılı davranılmasını emrediyor. Kişiye en yakın olan ve onun için hiçbir fedakarlığı esirgemeyen anne ve babasına karşı saygı görevini yapmayan kimseden, başkasına saygı göstermesi beklenmez. Anne-babaya karşı değil saygısızlık, "öf" bile demeyi Allah yasaklıyor. Peygamberimizin şu sözü bu konuda her şeyi açıklıyor:

رِضَا الرَّبِّ فِى رِضَا الْوَالِدِ وَسَخَطُ الرَّبِّ فِى سَخَطِ الْوَالِدِ

"Allah'ın rızası anne ve babanın rızasındadır. Allah'ın gadabı anne ve babanın gadabındadır."[352]

3. Akrabaya İyi Davranmak

Dinimiz bütün insanlara ve hatta hayvanlara iyi davranılmasını emreder. İnsanlar içerisinde iyilik yapılmasını emrettikleri kimseler sıralanırken akraba ikinci sırada yer alır. Akrabanın görüp gözetilmesi dinî bir terim olarak "sılâ-i rahim" diye ifade edilir. Dinimiz sılâ-i rahm'a büyük önem vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulur:

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذٖى خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا

352 Tirmîzî, "Birr", 3.

وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِى تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْاَرْحَامَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا.

"Ey müminler! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının. Adını kullanarak bir birinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riâyetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah, üzerinizde gözetleyicidir."[353]

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ

"Allah'a ve âhiret gününe inanan kimse misafirine ikram etsin; Allah'a ve âhiret gününe inanan kimse sılâ-i rahim'de bulunsun."[354]

Peygamberimize, bir seferinde bedevinin birisi önüne geçip bindiği devenin yularını tuttukdan sonra:

–Ey Allah'ın Resûlü, beni cennete koyacak bir ameli bana haber verir misiniz, dedi. Orada bulunanlar:

–Buna ne oluyor, buna ne oluyor, demeye başladılar. Peygamberimiz:

–Ne olacak, ihtiyacı var ki soruyor, dedikten sonra bedeviye şu cevabı verdi: "Allah'a ibadet eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmaz, namazı doğru kılar, zekâtı verir, yakınlarını ziyaret edersin (işte bunları yaparsan cennete girersin). Artık deveyi bırak", buyurdu.[355]

Enes (ra.) de Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivâyet ediyor:

مَنْ اَحَبَّ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ رِزْقُهُ أَوْ يُنْسَأَ لَهُ فِى أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ

---

353 Nisâ, 4/1.
354 Buhârî, "Edeb", 31.
355 Buhârî, "Zekât",1; Müslîm, "İman", 4.

"Rızkının bol olmasını ve ömrünün uzamasını isteyen kimse akrabasını görüp gözetsin."[356]

Allah Teâlâ'nın insan için takdir buyurduğu ömür artmaz da eksilmez de. Bu ve benzeri hadisi şeriflerde sadakaların ve güzel işlerin ömrü artıracağı ifade buyurulmuştur. Bu artma, bizim anladığımız manada bir artma değildir. Allah Teâlâ insanların yapacakları ibadetleri ve güzel işleri ezelde biliyor. Bunun için bunların güzel işleri sebebiyle ömürlerini artırarak takdir buyuruyor. Yoksa ezelde takdir edilmiş olan ömürleri sonradan yapacakları ibadet ve güzel işleri sebebiyle artırılacak değildir.

Allah Teâlâ'nın hakkımızdaki takdirini bilmediğimiz için Peygamberimizin konu ile ilgili teşviklerine uymamız uygun olacaktır.

Akrabadan muhtaç olanlara yardım etmek sılâ-i rahmin kapsamı içindedir. Zekât ve fitrelerimizi öncelikle akrabadan yoksul olanlara vermemiz, bu malî ibadetlerimizin daha çok kabulüne vesile olacaktır. Peygamberimiz buyuruyor:

الصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ وَهِىَ عَلَى ذِى الرَّحِمِ ثِنْتَانِ صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ

"Yoksula bir şey vermek sadakadır. Akrabaya bir şey vermenin ise iki sevabı vardır. Birisi sadaka sevabı, diğeri de akrabayı görüp gözetme sevabıdır."[357] Bir başka hadisi şerif de şöyledir:

أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ عَلَى ذِى الرَّحِمِ الْكَاشِحِ

"Sadakanın en kıymetlisi, içinde düşmanlık hisleri taşıyan, fakat bunu açığa çıkaramayan akrabaya verilen sadakadır."[358]

Böyle bir akrabaya verilecek sadaka, hiç şüphe yok ki onun içinde sakladığı düşmanlık hislerinin ortadan kalkmasına ve düşman gördüğü akrabaları ile dost olmasına sebep olacaktır.

Peygamberimiz hayır yapmak isteyen kimselere akrabalarını hatırlata-

---

356 Buhârî, "Buyu' ", 12; Müslim, "Birr", 6.
357 Tirmizî, "Zekât", 26.
358 Münzirî, *et-Tergib ve't-Terhîb*, II, 37 (Hadisi, Taberânî, İbn Huzeyme ve Hâkim rivâyet etmişlerdir.

rak bu hayrın onlara yapılmasının daha çok sevap olacağını ve Allah'ı daha çok memnun edeceğini bildirirdi.

Enes (ra.) anlatıyor: Ebû Talha (adındaki sahabi) Medine'deki Ensârın en zenginlerindendi. En sevdiği mal da Peygamberimizin mescidinin karşısındaki Beyreha denilen bahçesi idi. Peygamberimiz zaman zaman o bahçeye girer ve tatlı suyundan içerdi. Ebû Talha, "En sevdiğiniz maldan sadaka vermedikçe iyiliğe eremezsiniz." (Al-i İmrân, 3/92) meâlindeki âyet-i kerime nazil olunca, kalkıp Peygamberimize geldi:

–Ey Allah'ın Resûlü, Allah Teâlâ, "En sevdiğiniz maldan Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe eremezsiniz." buyuruyor. En sevdiğim mal, Beyreha adındaki hurmalıktır. Onu Allah rızası için sadaka ettim. Allah katında onun hayrını ve âhiret azığı olmasını umuyorum. Ey Allah'ın Resûlü, Allah sana nasıl ilham ederse öyle yap, dedi. Peygamberimiz:

–İyi yaptın, senin için kârlı bir maldır. Sözünü dinledim. Ben onu akrabana vermeni uygun görüyorum, buyurdu. Ebû Talha:

–Uygun gördüğün gibi yapayım, ey Allah'ın elçisi, dedi ve bahçeyi akrabasiyle amca çocukları arasında taksim etti."[359]

Abdullah b. Mes'ûd (ra.) ın eşi Zeynep es-Sakafiyye (ra.)nin rivâyetine göre Peygamberimiz:

–Ey kadınlar topluluğu, zinetlerinizden olsun sadaka verin, buyurdu. Ben eşim Abdullah b. Mes'ûd'a:

–Sen fakir bir adamsın,mali durumun iyi değil. Peygamberimiz sadaka vermemizi emrettiler. Peygamberimize git de sor, eğer senin ve çocukların için harcadığım sadaka yerine geçiyorsa size, geçmiyorsa başkalarına vereyim dedim. Eşim Abdullah:

–Kendin git sor, demesi üzerine, Peygamberimize gittim. Bir de baktım ki ensardan aynı maksatla gelmiş bir kadın da kapıda durmaktadır. Peygamberimiz heybetli idi. Önümüze Bilâl çıktı. Ona:

–Peygamberimize git de, "kapıda iki kadın bekliyor, sizden, kocalarına ve terbiyelerinde bulunan yetimlere harcadıkları sadaka yerine geçer mi? diye soruyorlar, de, fakat bizim kim olduğumuzu söyleme, dedik. Bunun üzerine Bilâl Peygamberimizin yanına girdi ve ondan sordu. Peygamberimiz:

359 Buhârî, "Zekât", 44; Müslîm, "Zekât", 14.

–Onlar kimlerdir? buyurdu. Bilâl de:

–Ensar'dan bir kadın ile Zeynep'tir, dedi. Peygamberimiz:

–Zeyneplerin hangisi? buyurdu. Bilâl:

–Abdullah b. Mes'ûd'un eşi, cevabını verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Onun için iki sevap vardır. Biri akrabalık sevabı diğeri sadaka sevabı, buyurdu.[360]

Sılâ-i rahmin en güzeli akrabadan muhtaç olanları ziyaret ederek onlara yardım etmek ve geçim darlıklarını hafifletmektir.

Sılâ-i rahim görevini ihmal etmek, Allah'ın rahmetinin üzerimizden kesilmesine sebeptir. Peygamberimiz buyuruyor:

الرَّحِمُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَقُولُ مَنْ وَصَلَنِى وَصَلَهُ اللّٰهُ وَمَنْ قَطَعَنِى قَطَعَهُ اللّٰهُ

"Rahm Arş'a tutunmuş, akrabalık Arş'ın Rabbine sığınmış ve şöyle demiştir: «Beni görüp gözeteni Allah gözetsin, benimle ilgiyi kesenden de Allah rahmetini kessin."[361]

Bir adam Peygamberimize sordu:

يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ لِى قَرَابَةً أَصِلُهُمْ وَيَقْطَعُونِى وَأُحْسِنُ إِلَيْهِمْ وَيُسِيئُونَ إِلَىَّ وَأَحْلُمُ عَنْهُمْ وَيَجْهَلُونَ عَلَىَّ. فَقَالَ لَئِنْ كُنْتَ كَمَا قُلْتَ فَكَأَنَّمَا تُسِفُّهُمُ الْمَلَّ وَلاَ يَزَالُ مَعَكَ مِنَ اللّٰهِ ظَهِيرٌ عَلَيْهِمْ مَا دُمْتَ عَلَى ذٰلِكَ

–Ey Allah'ın elçisi, benim yakınlarım var. Ben onları ziyaret ederim, onlar bana gelmez. Ben onlara iyilik ederim. Onlar bana kötülük eder. Ben onlara yumuşak davranırım, onlar bana kaba davranır. Peygamberimiz:

"Eğer dediğin gibi isen, onlara sıcak kül yediriyor gibisin. Sen böyle davrandığın sürece, Allah Teâlâ sana yardımcı olur ve seni onlardan korur."[362]

360 Buhârî, "Zekât", 48; Müslîm, "Zekât", 14.
361 Müslîm, "Birr", 8.
362 Müslîm, "Birr", 6.

Hadis-i şerifte geçen “onlara sıcak kül yediriyor gibisin” ifadesi bir benzetmedir. Peygamberimiz, kişinin akrabasına karşı bu örnek davranışı karşısında onların çirkin davranışlarından ötürü başlarına gelecek elem ve ızdırabı, sıcak kül yiyenin ızdırabına benzetmiştir.

Yine Peygamberimiz:

لَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِئِ، وَلَكِنِ الْوَاصِلُ الَّذِى إِذَا قَطَعَتْ رَحِمُهُ وَصَلَهَا

“Akrabadan gelen iyiliğe misliyle karşılık veren kimse tam manasıyla akrabasına sılâ etmiş değildir. Gerçek sılâ, kendisiyle ilgiyi kesenleri görüp gözetmektir.”[363]

İnanmış olan kimse artık bu âyet ve hadisler karşısında akrabaları ile ilgisini kesemez. Onları rahatsız edici ve kabul edilemez davranışları karşısında bile onlara iyilik etmek ve yardımda bulunmak durumunda olmalıdır. Çünkü Hz. Ali Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivâyet ediyor:

أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى أَكْرَمِ أَخْلَاقِ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ: أَنْ تَصِلَ مَنْ قَطَعَكَ وَتُعْطِىَ مَنْ حَرَمَكَ، وَأَنْ تَعْفُوَ عَمَّنْ ظَلَمَكَ

“Dünya ve âhiret ahlâklarının en güzelini sana bildireyim mi? Seninle alâkasını kesenle ilgilenmen, sana vermeyene vermen ve sana zulmedeni affetmendir.”[364]

4. Yetimlere İyi Davranmak

Dinimiz, toplum fertlerinin birbirleriyle yardımlaşmalarını öğütlerken, yoksulları görüp gözetmemizi, öksüzleri kendi çocuklarımız gibi koruyarak eğitip yetiştirmemizi tavsiye eder. Peygamberimiz:

كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِى الْجَنَّةِ

---

363 Buhârî, “Edeb”, 15.
364 Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, III, 342 (Hadisi Taberânî “Evsat”inde rivâyet etmiştir.)

"Gerek kendisine ve gerek başkasına ait her hangi bir yetimi görüp gözetmeyi, eğitip yetiştirmeyi üzerine alan kimse ile ben, cennette şöyleyiz" buyurarak şehâdet parmağı ile orta parmağını işaret etmiştir.[365]

Öksüzler bize Allah'ın emanetidir, onların anası da babası da biziz. Onların görüp gözetilmesi, eğitilip yetiştirilmesi ve topluma yararlı birer insan haline getirilmesi bizim görevimizdir.

5. Yoksullara Yardım Etmek

İnsanların durumları eşit değildir. Bir kısmı varlıklı iken bir kısmı yoksuldur. Bir kısmının sağlığı iyi olduğu halde bir kısmı hasta ve sakattır. Toplum halinde yaşayan insanların birbirleriyle yardımlaşmaları dinimizin emridir. Varlıklı zengin insanlar toplum içindeki yoksulları soruşturmalı ve onlara yardım etmelidir. Peygamberimiz buyuruyor:

ابْغُونِى الضُّعَفَاءَ فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ

"Yoksulları arayın ve onlara yardım edin. Siz ancak fakirleriniz sayesinde (düşmanlara karşı) yardım görür ve rızıklanırsınız."[366]

6. Yakın Komşuya

7. Uzak Komşuya İyi Davranmak

Toplu yaşayışta aileden sonra haklarına en çok riâyet etmemiz gerekenler, yanyana yaşadığımız komşularımızdır.

Ayet-i kerime'de komşular, yakın ve uzak olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Yakın komşu, evi yakın olan komşuya denebileceği gibi akrabadan olan komşuya da denir. Uzak komşu da ya evi uzak olan veya akrabadan olmayan veya da müslüman olmayan komşudur. Peygamberimiz buyuruyor:

الْجِيرَانُ ثَلَاثَةٌ؛ جَارٌ لَهُ حَقٌّ وَاحِدٌ وَهُوَ أَدْنَى الْجِيرَانِ حَقًّا، وَجَارٌ لَهُ حَقَّانِ، وَجَارٌ لَهُ ثَلَاثَةُ حُقُوقٍ وَهُوَ أَفْضَلُ الْجِيرَانِ حَقًّا؛ فَأَمَّا الْجَارُ الَّذِى لَهُ حَقٌّ

365 Müslîm, "Zühd", 2.
366 Ebû Dâvud, "Cihad", 77.

وَاحِدٌ فَجَارٌ مُشْرِكٌ لَا رَحِمَ لَهُ، وَلَهُ حَقُّ الْجِوَارِ، فَأَمَّا الْجَارَ الَّذِى لَهُ حَقَّانِ فَجَارٌ مُسْلِمٌ لَهُ حَقُّ الْإِسْلَامِ وَحَقُّ الْجِوَارِ، وَأَمَّا الَّذِى لَهُ ثَلَاثَةُ حُقُوقٍ فَجَارٌ مُسْلِمٌ ذُو رَحِمٍ لَهُ حَقُّ الْجِوَارِ وَحَقُّ الْإِسْلَامِ وَحَقُّ الرَّحِمِ

"Komşu üç kısımdır. Birincisinin üç hakkı vardır: Komşuluk hakkı, yakınlık hakkı ve İslâmiyet hakkıdır. (Bu yakınlığı olan müslüman komşudur.) İkincisinin iki hakkı vardır; komşuluk hakkı ve İslâmiyet hakkı. (Bu müslüman olan komşudur.) Üçüncüsünün ise bir hakkı vardır ki, bu müslüman olmayan komşudur."[367]

Görülüyor ki, komşu tabirinde müslüman, müslüman olmayan dost, düşman, zararlı, faydalı, yakın uzak istisnasız bütün komşular dahildir. Demek ki müslüman, yakınında bitişiğinde kim olursa olsun herkesle iyi geçinecek ve İslâm'ın güzelliklerini yaşayarak gösterecektir. En etkili nasihat budur. Burada bir hatıramı anlatmak isterim. Ankara Müftüsü idim. Hava kirliliği konusunda konferans vermek üzere Türkiye'ye gelen Amerikalı bir profesör müslüman olmak üzere Müftülüğe başvurdu. Gerekli dinî merasimi yaptıktan sonra kendisine sordum: Müslümanlığı neden kabul ettiniz? Şu cevabı verdi. Bundan önce Fas veya Tunus'ta üniversitede öğretim üyesi idim. Kaldığım daire komşum bir müslümandı. Çok saygılı ve edepli birisi idi. Ben müslüman olmadığım halde bana karşı örnek davranışlarına şahit oldum ve çok etkilendim. Oradan ayrılırken kendisine; bir yabancı ve dininizden olmayan kimseye karşı bu asil davranışlarınızın kaynağı nedir? diye sorunca, "Kur'an-ı Kerim din ayırımı yapmaksızın, komşunun komşuya karşı iyi davranmasını emrediyor. Kitabımın bu emrini uyguladım" dedi. Bunun üzerine Kur'an-ı inceledim ve müslüman olmaya karar verdim. Görülüyor ki, müslüman tavırlariyle İslâm'ın güzelliklerini telkin ederse daha etkili olur.

Evet yüce dinimiz komşu haklarına büyük önem vermiştir. Peygamberimiz bu önemi şu sözleriyle açıklamıştır:

مَا زَالَ يُوصِينِى جِبْرِيلُ بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ

---

367 *Kenzu'l-Ummal*, IX, Hadis No: 24891.

"Cebrâil aleyhi's-selâm bana komşu hakkında o kadar tavsiyelerde bulundu ki, ben, komşuyu komşuya vâris kılacak sandım."[368]

Ebûzer (ra.) diyor ki; dostum Peygamberimiz bana şöyle vasiyet etti:

يَا أَبَا ذَرٍّ إِذَا طَبَخْتَ مَرَقَةً فَأَكْثِرْ مَاءَهَا وَتَعَاهَدْ جِيرَانَكَ

"Çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy, sonra da komşu ailelerine bak, onlardan muhtaç olanlara münasip bir pay ayır." buyurdu.[369]

Ebû Hureyre (ra.) nin rivâyetinde Peygamberimiz:

يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ لاَ تَحْقِرَنَّ جَارَةٌ لِجَارَتِهَا وَلَوْ فِرْسِنَ شَاةٍ

"Ey müslüman kadınlar! Komşuya verilen veya komşudan alınan bir hediyeyi paça dahi olsa az görmeyin."[370] buyurmuştur.

Ebû Şureyh el-Huzâî (ra.) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir.

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الاٰخِرِ فَلاَ يُؤْذِى جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الاٰخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الاٰخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَسْكُتْ

"Allah'a ve ahiret gününe inanan komşusuna iyi davransın, Allah'a ve âhiret gününe iman eden misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden hayır söylesin veya sussun."[371]

Ebû Hureyre (ra.) den rivâyet olunduğuna göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Vallahi inanmamıştır, vallahi inanmamıştır, vallahi inanmamıştır.

368 Buhârî, "Edeb", 28; Müslim, "Birr", 41.
369 Müslîm, "Birr", 42.
370 Buhârî, "Edeb", 30; Müslîm, "Zekât", 29.
371 Müslim, "İman",19; Buhârî, "Edeb", 21, Yalnız Buhârî'nin rivâyeti biraz farklıdır.

Kim inanmamıştır? ey Allah'ın Resûlü, diye sordular. Peygamberimiz:

Komşusu kötülüğünden emin olmayan kimse inanmamıştır, buyurdu.[372]

Yine Ebû Hureyre (ra.) nin rivâyetinde, bir adam Peygamberimize:

قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ فُلاَنَةَ تُكْثِرُ مِنْ صَلاَتِهَا وَصَدَقَتِهَا وَصِيَامِهَا غَيْرَ أَنَّهَا تُؤْذِى جِيرَانَهَا بِلِسَانِهَا قَالَ هِىَ فِى النَّارِ قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَإِنَّ فُلاَنَةَ يُذْكَرُ مِنْ قِلَّةِ صِيَامِهَا وَصَلاَتِهَا وَأَنَّهَا تَتَصَدَّقُ بِالأَشْوَارِ مِنَ الاَقِطِ وَلَا تُؤْذِى جِيرَانَهَا قَالَ هِىَ فِى الْجَنَّةِ

–Ey Allah'ın Resûlü, falan kadın çok nafile namaz kılar, çok sadaka verir ve çok nafile oruç tutar, ancak diliyle komşularına eziyet eder, dedi. Peygamberimiz:

O kadın cehennemdedir, buyurdu. Adam sözüne devamla:

–Ey Allah'ın Resûlü falan kadın da az nafile oruç tutar ve nafile namaz kılar. Ve kendi eliyle hazırladığı keş'den bir miktar da sadaka verir, ama komşularına eziyet etmez, dedi. Peygamberimiz:

–İşte o kadın cennettedir, buyurdu.[373]

Komşularımıza Karşı Başlıca Görevlerimiz Şunlardır:

–Komşuların haklarına saygılı olmak,

–Onları söz ve davranışlarımızla incitmemek,

–Sevinç ve üzüntülerini paylaşmak,

–Dert ve sıkıntılarını gidermeye çalışmak,

–Gerektiğinde yardım etmek, ödünç vermek, hediyeleşmek,

–Hastalandıklarında ziyaret etmek, ölenin cenazesine katılmak ve başsağlığı dilemek,

---

372 Buhârî, "Edeb", 29; Müslîm, "İman", 18.

373 Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, III, 356 (Hadisi, Ahmed, Bezzar, İbn Hibban ve Hakim rivâyet etmişlerdir. Hakim, isnadı sahihtir, demiştir.)

Özet olarak; kendimiz için sevip istediğimiz şeyleri onlar için de sevip arzu etmek, kendimize yapılmasını istemediğimiz şeyleri onlara reva görmemek ve yapmamak.

Bu bölümü de Enes İbn Mâlik (ra.)in rivâyet ettiği bir hadisi şerifle tamamlayalım:

مَا آمَنَ بِي مَنْ بَاتَ شَبْعَاناً وَجَارُهُ جَائِعٌ اِلَى جَنْبِهِ وَهُوَ يَعْلَمُ

"Yanı başındaki komşusunun aç olduğunu bildiği halde karnı tok olarak yatan kimse bana iman etmiş değildir."[374]

8. Yanındaki Arkadaşa İyi Davranmak

İyi davranılması gerekenlerden biri de yanındaki iş arkadaşı ve meslekdaşıdır. Mümin, herkesle iyi geçinir, herkesin haklarına saygılı olur ve kimseyi kırıp incitmez. Özellikle birlikte çalıştığı her gün yüz yüze baktığı arkadaşına daha iyi davranır. Peygamberimiz buyuruyor:

خَيْرُ الْاَصْحَابِ عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرُهُمْ لِصَاحِبِهِ وَخَيْرُ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرُهُمْ لِجَارِهِ

"Allah katında dostların hayırlısı, arkadaşlarına iyi davranan, komşuların hayırlısı da komşularına hayrı dokunandır."[375]

9. Yolda Kalmışlara İyilik Etmek

Memleketinden, evinden uzakta kalmış, hele parası da tükenmiş olan insanlara iyilik etmek, yardımda bulunmak ve yol göstermek müslümanın görevidir.

10. Ellerimizin Altında Bulunanlara İyi Davranmak

Ayet-i kerime'de kendilerine iyi davranılması emredilenlerin onuncusu

---

374 Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, III, 358 (Hadisi Taberanî ve Bezzar rivâyet etmişlerdir.)
375 Tirmîzi, "Birr", 28.

yanımızda çalıştırdığımız insanlar ve hizmetimizde bulunanlardır. Onların ücretlerini zamanında ve eksiksiz ödemek ve onları üzecek davranışlardan sakınmaktır. Enes İbn Mâlik (ra.) diyor ki: “Peygamberimize on sene hizmet ettim. Bir defa olsun bana (canı sıkılıp da) “öf” demedi, niçin böyle yaptın? diyerek azarlamadı. Böyle yapsaydın da demedi.”[376]

İşte âyet-i kerime’de yer alan on emir kısaca bunlardır.

Bu on emri yerine getirenler, getirmeye çalışanlar Allah’ın sevgili kullarıdır.

Allahım! Bizi bu kullarından eyle. Âmin.

376 Buhârî, “Edeb”, 39.

ALLAH TEMİZLİĞE ÖZEN GÖSTERENLERİ SEVER

Değerli Müminler!

Bugünkü konuşmamız temizlikle ilgili olacaktır.

Peygamberimize ilk vahiy Hira Dağı'nda bir mağarada gelmişti. Kendisine bu mağarada bulunduğu sırada Cebrâil aleyhi's-selâm gelerek:

–Oku, dedi. Peygamberimiz:

–Ben okumak bilmem, diye cevap verdi. Bunun üzerine Melek onu alıp takatı kesilinceye kadar sıktı, sonra bırakıp, yine:

–Oku, dedi. Peygamberimiz:

–Okumak bilmem, dedi. Bunun üzerine yine melek kendisini alıp sıktı. Sonra yine bırakıp:

–Oku, dedi. Peygamberimiz aynı cevabı verdi:

–Ben okumak bilmem, dedi. Melek üçüncü defa Peygamberimizi sıkıp bıraktıktan sonra:

اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذٖى خَلَقَۚ. خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍۚ. اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُۙ.
اَلَّذٖى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ. عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْؕ.

“Her şeyi yaratan Rabbinin adıyla oku. O, insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı. Oku, insana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir.”(Alak, 96/1-5) âyetlerini okudu.

Peygamberimiz ilk defa kendisine inen bu âyetleri öğrendikten sonra korkudan yüreği titreyerek eşi Hz. Hatice’nin yanına geldi. Bundan sonra bir süre vahiy kesildi. Peygamberimiz vahyin kesilmesinden söz ederken şöyle buyurdu:

“Bir gün giderken birdenbire gök yüzünden bir ses işittim. Başımı kaldırdım. Bir de gördüm ki Hira’da bana gelen melek yerle gök arasında kürsü üzerinde oturmuştu. Çok korktum, evime döndüm ve:

–Beni örtünüz, beni örtünüz dedim. Beni örttüler. Bunun üzerine Allah Teâlâ:

يَٓا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُۙ. قُمْ فَاَنْذِرْۙ. وَرَبَّكَ فَكَبِّرْۙ. وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْۙ. وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْۙ.

“Ey bürünüp sarınan, kalk ve insanları uyar. Sadece Rabbini yücelt, elbiseni temizle, pislikten sakın.”(Müddessir, 74/1-5) âyetleri nazil oldu.[377]

Görülüyor ki, Peygamberimize ilk inen âyetlerde temizlikten söz ediliyor, “elbiseni temizle, pislikten sakın” buyuruluyor. Bu, İslâm’da temizliğin ne kadar önemli olduğunu, hiçbir vakit ihmal edilemiyeceğini göstermektedir. Yine Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyuruluyor:

اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ.

“Şüphesiz Allah, tövbe edenleri sever, temizlenenleri de sever.”[378]

Tövbe de manevî bir temizliktir. Günahlarla kirlenen bünye tövbe ile arınmış olur.

Peygamberimiz Mekke’den Medine’ye hicret ettiklerinde ilk iş olarak Kuba mescidini inşa etmişlerdi. Bu mescidin inşasında Peygamberimize yardımcı olanları ve bu mescidin seçkin cemaatini temizliğe gösterdikleri özen sebebiyle Kur’an-ı Kerim övmekte ve şöyle buyurulmaktadır.

377 Buhârî, “Bed’ü’l-Vahy”, 1.
378 Bakara, 2/222.

لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ تَقُومَ فِيهِۜ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُواۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ.

“(Ey Muhammed!) İlk günden takvâ üzerine kurulan mescid içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever.”[379]

Peygamberimiz de temizliğin dindeki yerini belirterek:

الطُّهُورُ شَطْرُ الإِيمَانِ

“Temizlik imanın yarısıdır.”[380] buyurmuştur.

Bu âyet ve hadislerden İslâm’ın temizlik esasları üzerine kurulduğu anlaşılmaktadır. İmandan sonra en üstün ibadet olan namazın sahih ve makbul olması için beden, elbise ve namaz kılınacak yerin temiz olmasının namazın şartları arasında yer alması da bunu teyit etmektedir.

Temizlik, biri manevi diğeri maddi olmak üzere iki kısımdır.

Manevi Temizlik

Manevi temizlik kişinin kalbini kötü duygu ve düşüncelerden, bedenindeki organlarını günahlardan arındırmasıdır.

Kalb (gönül) temizliği diğer temizliklerden önce gelir. “Falanca temiz bir insandır” dendiği zaman ilk akla gelen onun temiz ve nezih duygulara sahip olması, gönlünün herkese karşı sevgi ve iyilikle dolu bulunmasıdır. Peygamberimiz amellerin, kişinin niyetine göre değer taşıdığını bildiriyor. Bir insanın bir işi yapmaktaki amacı ne ise o işten kazancı da o olacaktır. Niyetin merkezi kalbdir. Allah Teâlâ da insanları kalblerindeki duygu ve düşüncelere göre değerlendirir. Peygamberimiz:

إِنَّ اللهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ وَأَشَارَ بِأَصَابِعِهِ إِلَى صَدْرِهِ

379 Tevbe, 9/108.
380 Müslim, “Tahâre”, 1.

"Şüphesiz ki Allah, sizin bedenlerinize ve sûretlerinize bakmaz, fakat kalblerinize ve amellerinize bakar" buyurdu ve parmakları ile göğsüne işaret etti."[381]

Bazen insan iyi ve hayırlı bir iş yapmayı gönlünden geçirir de imkanı olmadığı için onu yapamaz. Ama niyetinde olan o işi yapmış gibi sevap kazanır. Şu hadis-i şerif bunu çok güzel açıklıyor. Peygamberimiz buyuruyor:

مَثَلُ هٰذِهِ الأُمَّةِ كَمَثَلِ أَرْبَعَةِ نَفَرٍ: رَجُلٌ اٰتَاهُ اللّٰهُ مَالاً وَعِلْمًا فَهُوَ يَعْمَلُ بِعِلْمِهِ فِى مَالِهِ يُنْفِقُهُ فِى حَقِّهِ وَرَجُلٌ اٰتَاهُ اللّٰهُ عِلْمًا وَلَمْ يُؤْتِهِ مَالاً فَهُوَ يَقُولُ: لَوْ كَانَ لِى مِثْلُ هٰذَا عَمِلْتُ فِيهِ مِثْلَ الَّذِى يَعْمَلُ. قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَهُمَا فِى الأَجْرِ سَوَاءٌ وَرَجُلٌ اٰتَاهُ اللّٰهُ مَالاً وَلَمْ يُؤْتِهِ عِلْمًا فَهُوَ يَخْبِطُ فِى مَالِهِ يُنْفِقُهُ فِى غَيْرِ حَقِّهِ وَرَجُلٌ لَمْ يُؤْتِهِ اللّٰهُ عِلْمًا وَلاَ مَالاً فَهُوَ يَقُولُ: لَوْ كَانَ لِى مِثْلُ مَالِ هٰذَا عَمِلْتُ فِيهِ مِثْلَ الَّذِى يَعْمَلُ. قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَهُمَا فِى الْوِزْرِ سَوَاءٌ

"Bu ümmetin durumu şu dört kişinin durumu gibidir. (Birincisi), Allah'ın kendisine mal ve ilim verdiği kimsedir. Bu kimse malında ilmiyle amel eder, onu hak uğrunda harcar (yani zekâtını verir, hayır ve hasenatını yapar). (İkincisi), Allah'ın ilim verip de mal vermediği kimsedir. Bu da (gönlünde): "Eğer şuna verilen mal gibi bana da verilmiş olsaydı, ben de o maldan onun yaptığı gibi yapardım, der. İşte bu iki kimse sevapta eşittir. (Üçüncüsü) Allah'ın mal verip de ilim vermediği kimsedir. Bu adam malı hakkının dışında harcar. (Dördüncüsü), Allah'ın ne ilim ne de mal verdiği adamdır. Bu da: "Eğer (falancıya verilen) malın misli bana verilmiş olsaydı, ben de bu adamın yaptığı gibi yapardım" der. İşte bu iki adam da günahta eşittir."[382]

Ebû Abdullah b. Cabir b. Abdullah el-Ensârî (ra.) de şöyle diyor: Bir savaşta Peygamberimizle beraberdik. Peygamberimiz bir ara şöyle buyurdu:

381 Müslim, "Birr", 10.
382 İbn Mâce, "Zühd", 26; Tirmizî, "Zühd", 17.

إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَرِجَالاً مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا وَلاَ قَطَعْتُمْ وَادِيًا إِلاَّ كَانُوا مَعَكُمْ حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ

"Hastalıklarından dolayı (bu savaşa katılamayıp) Medine'de kalan öyle adamlar vardır ki, her yürüyüşünüzde veya her hangi bir vâdiyi geçtiğinizde onlar (niyetleri sayesinde) sizinle beraberdirler (ecirde sizinle ortaktırlar) onları hastalık geri bıraktı."[383]

İşte niyetin yeri kalbdir. Bu kadar önemli olan kalbin kötü duygu ve düşüncelerden arıtılarak temiz tutulması gerekir. Kalbin temiz olması, insan vücudunda bulunan bütün organları olumlu şekilde etkiler. Çünkü insan bedeninde bulunan bütün organlar kalbe bağlıdır, onun emrindedir. Peygamberimiz bu hususu şöyle ifade buyuruyor:

أَلاَ وَإِنَّ فِى الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ. أَلاَ وَهِىَ الْقَلْبُ

"İyi biliniz ki, insan vücudunda bir çiğnem et parçası vardır. Bu et parçası iyi olursa bütün vücut iyi olur, bozuk olursa bütün vücut bozulur. Bu et parçası kalbdir."[384]

Değerli Müminler!

İslâm'ın beş esasından biri olan zekât da bir çeşit manevi temizliktir. Zekât, Kur'an-ı Kerim'in ifadesi ile servetin içinde yoksulun hakkıdır ve aynı zamanda servet için bir kir ve lekedir. Diğer taraftan servet sahibinin gönlü de cimrilik gibi hasis huyla kirlidir. Maldaki bu lekeyi, gönüldeki bu kiri yalnız zekât temizleyebilir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا.

"(Sevgili Peygamberim) Servet sahiplerinin mallarından zekât al. Zekât onların mallarını temizler ve vicdanlarını arıtır."(Tövbe, 9/103) buyurulmuş ve zekâtın bu özelliği ifade edilmiştir.

383 Müslim, "İmâre", 48.
384 Buhârî, "İman", 39; Müslim, "Müsakat", 20.

Dini görevlerini bütünüyle ihmal eden bazı kimseler, kendilerini savunurken kalblerinin temiz olduğunu söylerler. Ancak şu gerçeği de görmemezlikten gelirler. Bir kabda ne varsa dışarıya o dökülür. Bulanık su ile dolu olan bir kaptan berrak su dökülmez. Bunun gibi kalbi temiz olan bir kimsenin bu temizliği bütün organlarına yansımalıdır. Çünkü organlar kalbin tercümanı durumundadır. Kalbi temiz olan kimsenin elinden ve dilinden insanlar rahatsız olmazlar, olmamalıdırlar. Diliyle, elleri ve gözleri ile başkalarını inciten, zarar veren bir kimsenin, "kalbim temizdir" demesi bir anlam taşımaz ve gerçeği yansıtmaz.

Kulun işlediği günah kalbinin kirlenmesine ve kararmasına sebebtir. Nitekim Peygamberimiz:

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نُكِتَتْ فِى قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ سُقِلَ قَلْبُهُ وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبَهُ وَهُوَ الرَّانُ الَّذِى ذَكَرَ اللّٰهُ

"Kul bir günah işlediği vakit kalbinde siyah bir nokta, bir leke yapar. Eğer tövbe edip vazgeçer, mağfiret dilerse kalbi temizlenir ve parlar. Döner tekrar yaparsa o leke artar, nihayet kalbini ele geçirir." İşte Kur'an'da Allah'ın zikrettiği:

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ.

"Hayır hayır, onların kazandığı günahlar kalblerinin üzerine rân-pas olmuştur." (Mutaffifin 83/14) Ayetindeki rân budur. (Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an, 75; İbn Mâce, Zühd, 29; Ahmet b. Hanbel, 2/2197)

Kalbi bu günah kirinden ancak tövbe temizler. İşlenen günaha pişmanlık duyarak tövbe eden ve Allah'tan bağış dileyen kimsenin kararan kalbi tekrar aydınlığa kavuşur.

Kıyamet gününde insana fayda verecek olan böyle günahlardan arınmış bir kalb ile Allah'ın huzuruna gelmek. Nitekim Allah'ın dostu olma şerefi ile şereflenmiş bir Peygamber olan İbrahim aleyhi's-selâm'ın duasının hikâye edildiği Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor. İbrahim aleyhi's-selâm:

وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَۙ. يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَۙ. اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَليمٍۜ.

"(Allahım) İnsanların dirilip huzuruna gelecekleri gün beni utandırma. O gün ne mal fayda verir ne de evlât. Ancak Allah'a temiz bir kalb ile gelenler (o günde fayda bulur.)"[385]

Bir şair de bu konuda güzel söylemiş:

"Sanma ey hâceki senden zer-u sim isterler,

Yevme lâyenfaude senden kalbi selim isterler."

Sanma senden altın ve gümüş isteyecekler. Hiç bir şeyin fayda vermediği kıyamet gününde sadece senden kötülüklerden arınmış bir kalb isteyecekler.

Maddi Temizlik

Maddi temizlik, kişinin üstünü, kılık ve kıyafetini, oturduğu-yattığı yeri ve çevresini her türlü kir ve pisliklerden temiz tutması, başkasını rahatsız edecek görüntülerden uzak durmasıdır.

Her konuda olduğu gibi temizlik konusunda da örnek olacağımız ve öğütlerine uyacağımız insan, Peygamberimizdir. O, temizlik bilmeyen bir toplum içinde dünyaya geldiği halde herkesin dikkatini çekecek şekilde temizliğe, kılık ve kıyafet düzgünlüğüne özen gösterirdi. Temizliğe riâyet etmeyenleri, bozuk kılık ve kıyafetle dolaşanları ve çevresini kirletenleri gördüğünde bundan rahatsız olur ve bu kimseleri uyarırdır.

Ebûl-Ahvas (ra.) adındaki sahabi şöyle demiştir:

أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِى ثَوْبٍ دُوَانٍ فَقَالَ أَلَكَ مَالٌ. قَالَ نَعَمْ قَالَ مِنْ أَيِّ الْمَالِ. قَالَ قَدْ أَتَانِىَ اللّٰهُ مِنَ الْاِبِلِ وَالْغَنَمِ وَالْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ. قَالَ فَإِذَا أٰتَاكَ اللّٰهُ مَالاً فَلْيُرَ أَثَرُ نِعْمَةِ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَكَرَامَتِهِ

385 Şu'arâ, 26/87-89.

“Ben perişan bir kıyafetle Peygamberimizin huzuruna geldim. Peygamberimiz beni o halde görünce:

–Malın yok mu? diye sordu. Ben:

–Var, dedim. Peygamberimiz;

–Neyin var, dedi. Ben:

–Devem var, koyunum var, atım var, hizmetçim var, dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Mademki Allah sana varlık verdi, Allah’ın bu nimet ve ikramı üzerinde görünsün, buyurdu.[386]

Câbir (ra.) de şöyle demiştir: Peygamberimiz, saçları birbirine karışmış bir adam gördü ve: “Bu adam saçlarını düzene sokacak bir şey bulamıyor mu? buyurdu. Elbisesi kirli bir adamla karşılaştı da: “Bu adam elbisesini yıkayacak su bulamaz mı? buyurdu.[387]

Hz. Aişe vâlidemiz anlatıyor: Peygamberimizin zamanında Medine’nin çevresinde bulunan insanlar Cuma namazına gelirlerdi. Sırtlarındaki yün elbiseleri toz toprak içinde olurdu ve bu toz toprak vücutlarına siner bedenlerinden ter kokusu çıkardı. Bir defa Peygamberimiz benim yanımda iken bunlardan bazıları huzuruna geldi.[388] Peygamberimiz onların bu durumundan rahatsız oldu ve:

–Bari bugün (için olsun) yıkansanız (da öyle Cumaya gelseniz), buyurdu.[389]

İbn Abbas (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz iki kabrin yanından geçiyordu, şöyle buyurdu: “Bunlar azap görüyorlar. Hem de (kendilerince) azap görmeleri büyük bir şey için değildir... Evet günahları büyüktür. Biri idrardan sakınmaz, iyice temizlenmezdi. Diğeri de koğuculuk eder gezerdi.”[390]

Çevrenin kirletilmemesi, temiz tutulması konusunda da Peygamberimizin uyarıları vardır. Ebû Hureyre (ra.)nın rivâyetinde Peygamberimiz:

---

386 Ebû Dâvud, “Libas”, 17.
387 Ebû Dâvud, “Libas”, 17.
388 Buhârî, “Cenâiz”, 89.
389 Buhârî, “Cuma”, 15; Müslim, “Cuma”, 1.
390 Buhârî, “Cenâiz”, 89.

اتَّقُوا اللَّعَّانَيْنِ. قَالُوا وَمَا اللَّعَّانَانِ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ الَّذِى يَتَخَلَّى فِى طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ فِى ظِلِّهِمْ

–Çok lânet ettiren iki şeyden sakının, buyurdu. Kendisine:

–Bu çok lânet ettiren iki şey nedir, ey Allah'ın Resûlü diye sordular, Peygamberimiz:

–İnsanların yoluna ve gölgesine (gölgelendikleri yere) büyük abdest yaparak kirletenlerdir, buyurdu.[391]

Araplar çevre temizliğine riâyet etmezler, yerlere tükürür, hatta camilerde bile ibadet esnasında bu gibi hareketlerde bulunurlardı. Peygamberimiz bu kötü adetten son derece tiksinirdi. Bir defa Peygamberimiz yerin böyle kirletildiğini görmüş, son derece hiddetlenmiş, yüzü kızarmıştı. Bunun farkına varan bir kadın, hemen ortalığı temizlemişti. Bunun üzerine Peygamberimiz: "Ne iyi oldu" buyurdu.[392]

Peygamberimizin mescidi muntazam silinir, süpürülürdü. Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: (Ümmi Mihcen adında) bir kadın Peygamberimizin mescidini süpürürdü. Vefat etti (fakat öldüğünü Peygamberimize bildirmediler.) Peygamberimiz kadını göremeyince:

–Kadın ne oldu? diye sordu.

–Öldü, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Bana ölümünü haber vermeli değil miydiniz? buyurdu. Sonra da kabrinin başına varıp ona dua etti.[393]

Peygamberimizin özellikle kadının mezarına gidip orada ona dua etmesi, kadının mescidi temizlemesinden memnun olduğunun ifadesi idi.

Peygamberimiz diş temizliğine de çok önem verirdi. Hz. Aişe'ye, Peygamberimiz evine girdiği vakit ilk işe nereden başlardı? diye sorulmuş, misvaktan (misvak ile dişlerini temizlemekten) cevabını vermiştir.[394]

---

391 Müslim, "Tahâre", 20; Ebû Dâvud, "Tahâre", 14.
392 Neseî, "Mesacid", 35.
393 Buhârî, "Salât", 74.
394 Müslim, "Tahâre", 15; Neseî, "Tahâre", 8.

Peygamberimiz her fırsatta dişlerini temizler ve:

السِّوَاكُ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ

“Misvak hem ağzı temizler, hem de hakkın rızasını kazandırır.” buyurdu.[395]

Peygamberimiz dişlerini temizlemeyenleri gördüğünde de:

مَالَكُمْ تَدْخُلُونَ عَلَىَّ قُلْحًا اِسْتَاكُوا

“Size ne oluyor da dişleriniz sararmış olduğu halde yanıma geliyorsunuz? Misvak kullanınız” diyerek uyarırdı.[396]

Misvak kullanmaktan maksat, hadisi şerifte de ifade buyurulduğu üzere, dişleri temizlemektir. Misvak, diş fırçası, bunlar olmadığı zaman parmaklarla da bu temizlik yapılabilir.

Peygamberimizin, misvakın önemini gösteren bir başka hadisi şerifi de şöyledir:

اَكْثَرْتُ عَلَيْكُمْ فِى السِّوَاكِ

“Misvak kullanılması hakkındaki öğütlerim artık çoğa vardı. (dinleyip itaat etmek gerek).”[397]

Vücutla ilgili bir başka temizlik de, koltuk altlarını temizlemek, etek traşı olmak ve tırnakları kesmektir. Peygamberimiz buyuruyor:

اَلْفِطْرَةُ خَمْسٌ اَلاِخْتِتَانُ وَالاِسْتِحْدَادُ وَقَصُّ الشَّارِبِ وَتَقْلِيمُ الأَظْفَارِ وَنَتْفُ الإِبْطِ

395 Neseî, “Tahâre”, 5.
396 Heytemî, *Mecmau’z-Zevâid*, I, 221 (Hadisi Ahmed b. Hanbel ve Taberânî rivâyet etmişlerdir.)
397 Buhârî, “Cuma”, 15.

“Fıtrat beştir (insanın yaratılışı gereği beş adete riâyet etmesi gerekir): Sünnet olmak, etek traşı olmak, koltuk altlarını temizlemek, tırnakları kesmek ve bıyıkları kısaltmak”[398]

Enes (ra.) diyor ki: Bıyık kısaltmak, tırnak kesmek, koltuk altlarını yolmak ve kasıkları traş etmek hususunda bunları kırk geceden fazla bırakmamamız bize süre olarak tayin edildi.[399]

Bu temizlikler gerektiği zaman yapılmalıdır. Ancak Enes (ra.) ın rivayet ettiği gibi kırk günü geçmemelidir.

Değerli müminler, temizliğin her çeşidine dinimizin ne kadar önem verdiği, bir kısmına yer verdiğimiz âyet ve hadislerden anlaşılmaktadır. Yine bundan anlıyoruz ki, mü’minin en belirgin özelliklerinden birisi de temizliktir. Çünkü Peygamberimiz temizliğe büyük önem vermiş, şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللّٰهَ طَيِّبٌ يُحِبُّ الطَّيِّبَ، نَظِيفٌ يُحِبُّ النَّظَافَةَ، كَرِيمٌ يُحِبُّ الْكَرَمَ، جَوَادٌ يُحِبُّ الْجُودَ، فَنَظِّفُوا أَفْنِيَتَكُمْ وَلَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ

“Allah, noksanlıklardan münezzehtir, dürüst ve doğru olan kulunu sever. Temizdir, temizliği sever, kerem sahibidir, iyiliği sever. Cömerttir, cömertliği sever. Çevrenizi temiz tutun, Yahudilere benzemeyin.”[400]

---

398 Müslim, “Tahâre”, 16; Neseî, “Tahâre”, 11.
399 Müslim, “Tahâre”, 16.
400 *et-Tac*, III, 162.

TİCARET MEŞRU BİR KAZANÇ YOLUDUR

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimiz, ticaret ve ticaret ahlâkı hakkında olacaktır.

İnsan yaşamak için ev, ev eşyası, yiyecek ve giyeceğe muhtaçtır. Bu ve benzeri ihtiyaçlarını karşılamak için çalışması ve kazanç sağlaması gerekir. Peygamberimiz:

مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللّٰهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ

"Hiçbir kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı bir lokma yememiştir. Allah'ın Peygamberi olan Davut aleyhi'sselâm da kendi elinin emeğini yerdi." buyurmuştur.[401]

Hz. Aişe (ra.) diyor ki: Peygamberimizin ashabı –arkadaşları– kendi işlerinin işçileri idiler. (Bizzat çalışıp terlerlerdi) Namaza gittiklerinde vücutları ağır kokardı da Peygamberimiz kendilerine: "Keşke yıkanıp gelseniz" buyururdu.[402]

---

401 Buhârî, "Buyu' ", 15.
402 Buhârî, "Buyu' ", 15.

Bu hadisi şeriflerden anlaşılıyor ki, kişinin kendi el emeği ve alın teri ile sağladığı kazanç en hayırlı ve bereketli kazançtır.

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

لِأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَأْتِيَ بِحُزْمَةِ الْحَطَبِ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَبِيعَهَا فَيَكُفَّ اللّٰهُ بِهَا وَجْهَهُ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ

“Sizden her hangi birinizin ipini alıp da dağdan arkasına bir bağ odun yüklenerek getirip satması, her hangi bir kişiden istemekten çok daha iyidir. (Kim bilir?) o da ya verir (minnetine girersin), yahut vermez (zilletini çekersin).”[403]

Değerli Müminler!

Çeşitli meşru kazanç yolları vardır. Bu kazanç yollarından birisi de ticarettir.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyuruluyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُٓوا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ

“Ey iman edenler! Malınızı aranızda haksızlıkla yemeyiniz. Meğer ki o kazancınız, herbirinizin rızasından (doğan) bir ticaret (malı) ola.”[404];

وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰواۜ

“Allah, alışverişi helâl, ribayı haram kıldı.”[405]

Bu âyet-i kerimeler ticaretin, alışverişin meşrû bir kazanç yolu olduğunu ifade etmektedir.

Peygamberimiz, Peygamber olmadan önce ticaret etmiş, her işde olduğu gibi ticarette de dürüstlüğü ve güvenirliği ile örnek olmuştu.

---

403 Buhârî, “Buyu’ ”, 15.
404 Nisâ, 4/29.
405 Bakara, 2/275.

Birinci halife Hz. Ebû Bekir de ticaretle uğraşıyordu. Hatta halife seçildiğinde ticaretiyle meşgul bulunduğu elbiseleri adeti üzere sabahleyin başının üzerine koyarak çarşıya çıkmıştı. Çarşıda Ömer İbn-i Hattap ile Ebû Ubeydetü'l-Cerrah'a rastladı. Bunlar Halifeye:

–Hayrola, çarşıda pazarda işin ne? Sen Müslümanların işlerini üslendin! demişlerdi. Halife:

–Ya ben ailemi nasıl geçindireceğim? diye sormuş, onlar da:

–Biz sana nafaka takdir ederiz, diyerek günlük yarım koyun nafaka takdir etmişlerdi.

–Hz. Aişe'den rivâyete göre, Hz. Ebû Bekir ölürken ne malı varsa onları öldükten sonra halife seçilen zata götürüp teslim edilmesini vasiyet etmişti. Ölümünden sonra bir hizmetçisi ile bir devesi kalmıştı. Bu hizmetçi devlete ait kılıçları temizler, parlatır ve Hz. Ebû Bekir'in ailesine bakardı. Deve ile de su çekilir, bahçe sulanırdı. Hz. Aişe devam ederek diyor ki, babamın ölümünde bunları, halife seçilen Hz. Ömer'e gönderdik. Hz. Ömer:

–Allah Ebû Bekir'e rahmet etsin. Şimdi o, kendisinden sonra yerine geleni derin derin düşündürdü, dedi.[406]

Abdurrahman İbn Avf (ra.) Mekke'den göç edip Medine'ye geldiğinde Peygamberimiz onunla Sa'd İbn Rebî arasında kardeşlik tesis buyurmuş, yani onu, Sa'd ile kardeş yapmıştı. Sa'd İbn Rebî Medinelilerin en zengini idi. Malının yarısını Abdurrahman İbn Avf'e vermek istemiş, fakat Abdurrahman bunu kabul etmeyerek:

–İçinde ticaret yapılan bir çarşınız yok mu? Bana o çarşıyı göster, dedi. Kendisine Kaynuka çarşısı gösterildi, orada ticaret yaparak kısa sürede zengin oldu ve kardeşinin minnet yükü altına girmek istemedi.[407]

Değerli Müminler,

Olgun mümin her işinde olduğu gibi ticaretinde de başkalarının haklarını gözetecek, onların zararına olacak tutum ve davranışlardan sakınacaktır. Aksi takdirde kazancı helâl olmaz veya kazancının hayır ve bereketini görmez.

---

406 Kâmil Miras, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi VI*, 370.
407 Buhârî, "Buyu' ", 1.

Temiz ve helâl bir kazanç elde etmek için dikkat edilmesi gereken bir takım hususlar vardır. Bunları özetlemek yararlı olacaktır.

1. Ölçü ve Tartıyı Adâletle Yapmak

Göklerin ve yerin ayakta duruşu bir ölçü ve denge ile olduğu Kur'an-ı Kerim'de bildirilmektedir.[408] Bütün hakların ölçeği de terazidir. Onun için bir yerde hak ve adâletin yerleşmesi için ilk gerekli olan şey ölçünün herkes için eşit bir şekilde doğru ve dürüst olmasıdır. Bunun doğru olması için iki şey gereklidir. Birisi ölçünün kendisinin tam olması, yanlış alet kullanılmaması, birisi de ölçmenin doğru olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de bu husus hatırlatılmakta ve şöyle buyurulmaktadır:

وَاَقٖيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمٖيزَانَ.

"Ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın."[409]

Şuayb aleyhisselâm Peygamber olarak gönderildiği Medyen halkına şöyle demişti:

يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمٖيزَانَ اِنّٖٓي اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ وَاِنّٖٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحٖيطٍ.

"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka tanrı yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Zira ben sizi hayır (ve bolluk) içerisinde görüyorum. Bununla beraber yine de sizi kuşatacak bir günün azabından korkuyorum.

وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمٖيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدٖينَ.

"Ey kavmim, ölçerken ve tartarken adâleti yerine getirin. Halkın malına densizlik etmeyin ve yeryüzünde fesatçılık yaparak fenalık etmeyin."[410]

---

408 Rahmân, 55/7.
409 Rahmân, 55/9.
410 Hûd, 11/84, 85.

Ölçü ve tartıda hile yapmak, insanları aldatmak, büyük vebal olduğu gibi aynı zamanda ahlâk yönünden de çok çirkin bir davranıştır. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de bunlarla ilgili olarak şöyle buyuruyor:

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَۙ. اَلَّذِينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَۘ. وَاِذَا كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَۜ. اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَۙ. لِيَوْمٍ عَظِيمٍۙ. يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَۜ.

"Eksik ölçüp tartanların vay haline! Onlar insanlardan alırken tam ölçerler. Kendileri başkalarına bir şey ölçtükleri veya tarttıkları zaman eksik ölçer ve tartarlar. Onlar düşünmezler mi ki, büyük bir günde (hesap vermek üzere) diriltilecekler! Öyle bir günkü insanlar o günde âlemlerin Rabbinin huzurunda divan duracaklardır."[411]

Büyük Müfessir Elmalılı M.Hamdi YAZIR, bu âyet-i kerimelerin tefsirinde: "Böyle az bir şeyi çalan veyli hak ederse çok çalanların kaç katlı veyli hak edecekleri düşünülmelidir." demiştir.

2. Yalan Konuşmamak ve Yalan Yere Yemin Etmemek

Sadece ticaret yapanlar değil, inanmış olan insanlar yalan konuşmazlar, konuşmamalıdırlar. Yalan insanın güvenilirliğini ortadan kaldırır. Halbuki mümin, sözüne, işine ve davranışına güvenilen insandır. Ticaretle uğraşan kimse, insanların kendisine güvenmesine daha çok muhtaç olan kimsedir. O, sattığı bir mal ile ilgili bir şey söylediği zaman müşteri ona inanmalı ve güvenmelidir. Sattığı malın kalitesi ile ilgili yalan söyler, müşteriyi aldatırsa hem günah işlemiş ve hem de kazancını kirletmiş olur. Hele yalanını Allah'a yemin ederek güçlendirecek olursa daha da çok vebale girmiş ve kazancının bereketini yok etmiş olur.

Hakim b. Hizam (ra.) dan rivâyete göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

---

411 Mutaffifîn, 83/1-6.

اَلْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا أَوْ قَالَ حَتَّى يَتَفَرَّقَا فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَا بُورِكَ لَهُمَا فِى بَيْعِهِمَا، وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا

"Alıcı ile satıcı meclisten ayrılıncaya kadar serbestirler (yani alış verişi bozabilirler). Eğer ikisi de doğru konuştu, mallarının kusurlarını ve değerini olduğu gibi açıkladılarsa alışverişleri kendilerine bereketli olur. Malın ayıbını ve fiatını gizlediler ve yalan söyledilerse, belki kâr ederler fakat alışverişlerinin bereketini mahvederler."[412]

Alışverişte bile bile yalan söylemek ve yalan yere yemin etmek, şüphesiz büyük günahlardandır.

Abdullah b. Ebî Evfa (ra.) diyor ki: Birisi çarşıda malını satış sırasında: "Bu malın bedeline, müşterinin vermediği bir bedel verildiğini Allah'a yemin ederek söylemesi ve bir müslüman müşteriyi satılan mal hakkında ikna etmeye çalışması üzerine:

اِنَّ الَّذٖينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلٖيلًا اُو۬لٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكّٖيهِمْۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ.

"Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir paraya satanlar var ya, işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah Kıyamet günü onlarla hiç konuşmayacak ve onları tezkiye etmeyecektir. Onlar için acı bir azap vardır." (Al-i İmran, 3/77) âyeti kerimesi nâzil oldu.[413]

Ayet-i Kerime, satış sırasında mala sürüm sağlamak için yalan yere yemin edenlerin âhiret nimetlerinden yararlanamıyacaklarını, Allah'ın rahmetinden mahrum kalacaklarını ve can yakıcı bir azaba uğrayacaklarını bildirmektedir.

Değil böyle çarşı pazarda insanları kandırmak için yalan yere yemin etmek, iyilik ve dargınları barıştırmak için de olsa gerekmedikçe yemin

---

412 Buhârî, "Buyu' ", 2; 19; Müslim, "Buyu' ", 11; Ebû Dâvud, "Buyu' ", 53; Tirmizî, "Buyu' ", 26.
413 Buhârî, "Buyu' ", 27.

etmenin doğru olmayacağı Kur'an-ı Kerim'de bildirilmekte ve şöyle buyurulmaktadır:

وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِۜ وَاللّٰهُ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ.

"Sözünüzde durmanız, kötülükten sakınmanız ve insanların arasını düzeltmeniz için Allah'ı yeminlerinize hedef ve siper edip durmayın. Allah, her şeyi işitir ve bilir."[414]

Ayet-i Kerime önce böyle iyilik ve takva için, dargınları barıştırmak için de olsa yemin yapmayınız. İkinci olarak da böyle hayırlı bir işi terketmeğe dair olan yeminlerinizde durmak, Allah rızasına uygundur sanmayınız, diyor.

Böyle doğru yemin etmek yasaklanınca artık haksız ve yalan yere yeminin nasıl olacağı bir düşünülsün.

Ebûzer (ra.) den rivâyete göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

ثَلاَثَةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلاَ يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ قَالَ فَقَرَأَهَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلاَثَ مِرَارٍ. قَالَ أَبُو ذَرٍّ خَابُوا وَخَسِرُوا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ الْمُسْبِلُ وَالْمَنَّانُ وَالْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلِفِ الْكَاذِبِ

"Üç sınıf insan vardır ki, Allah Teâlâ kıyamet gününde onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları tezkiye etmiyecektir. Hem onlar için acı bir azap vardır" Ravi diyor ki: Peygamberimiz bu sözü üç defa tekrarladı. Ebûzer:

–Mahrum olan ve zararda kalanlar kimlerdir, ey Allah'ın Resûlü? diye sordu. Peygamberimiz:

---

414 Bakara, 2/224.

–Elbisesini kibirlenerek yerlerde sürüyen, yaptığı iyiliği başa kakan ve satlık eşyasına yalan yere yemin ederek sürüm sağlayan kimselerdir, buyurdu.[415]

Evet, yalan ve yalan yemin mala sürüm sağlarsa da kazancın bereketini yok eder.

Satıcı bir yönden müşteriyi aldatmayacağı gibi, ona malın kusur ve ayıbını söyleyerek aldanmasına imkân da vermeyecektir.

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ. أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صُبْرَةِ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَنَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلاً فَقَالَ مَا هٰذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ. قَالَ أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ. قَالَ أَفَلاَ جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَىْ يَرَاهُ النَّاسُ مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنِّى

Ebû Hureyre (ra.) şöyle demiştir: Peygamberimiz bir defa ekin pazarına uğramış, hoşuna giden bir buğdayı eli ile yoklayınca eline ıslaklık isabet etmişti. Buğday sahibine:

–Ey ekin sahibi, bu ne? diye sordu. Ekin sahibi:

–Ey Allah'ın Resûlü, yağmur altında kaldı ve ıslandı, deyince Peygamberimiz:

–O ıslak kısmı insanların görmesi için ekinin üstüne koysaydın ya. Aldatan benden değildir, buyurdu.[416]

İmam Gazâli, "İhyau Ulûmi'd-Din" adlı meşhur eserinde Yunus b. Ubeyd adındaki bir tüccarın örnek bir hareketinden söz eder. Bu zatın dükkanında 200 dirhemden 400 dirheme kadar muhtelif fiatlarda kumaşlar varmış. Yunus b. Ubeyd bir defa kardeşinin oğlunu dükkânda bırakıp namaza gitmiş. Dönüşte birisinin elinde kumaş görmüş ve kendi dükkanındaki 200 dirhemlik kumaşlardan olduğunu anlamış. Adama:

–Kumaşı kaça aldın? diye sormuş. Adam:

---

415 Müslim, "İman", 46.
416 Müslim, "İman", 43.

–Dörtyüz dirheme aldım, demiş Yunus:

–Aldanmışsın, kumaşın değeri 200 dirhemdir, geri dön paranın üstünü al, demiş Adam:

–Bu kumaş bizim orada 500 dirhem de eder, aldanmış değilim, demiş Yunus:

–Hayır, olmaz, götür kumaşı geriver. Öğüt vermek, dünya kârından hayırlıdır, deyince adam kumaşı dükkâna götürmüş ve ikiyüz dirhemini geri almış. Yunus yeğenine dönmüş:

–Allah'tan korkmadın mı, ikiyüz dirhemlik kumaşı dörtyüz dirheme nasıl verdin? Müslümanlara öğüt vermeyi terkettin. Müşterinin bu konudaki bilgisizliğinden yararlanarak ikiyüz dirhemlik kumaşı iki katına dörtyüz dirheme sattın, böyle olur mu, diyerek onu azarlamış. Yeğeni:

–Vallahi o malı kendi rızası ile aldı, deyince, Yunus b. Ubeyd:

–Peki, o razı oldu, senin vicdanın buna nasıl rıza gösterdi, dedi.[417]

İşte örnek bir tüccar, yokluğunda kendi dükkânından iki kat fiatına satılan bir malın kârı kendi kasasına girdiği halde bunu kabul etmemiş, müşteriyi zorla dükkana getirerek fazla olarak alınan parayı kendisine iade etmiştir. Çünkü Peygamberimiz mümini tarif ederken "Kendisi için sevdiğini, yahut kendisine reva gördüğünü din kardeşine de reva gören kimsedir", demiştir.

Satıcı, malının müşteri tarafından bilinmeyen kusur ve ayıplarını ve malının gerçek değerini müşteriye söylemekle yükümlüdür. Aksi takdirde müşteriyi aldatmış ve zarara uğratmış olur.

Satıcıya teslim olan ve güvenen müşteriyi aldatmanın günah olduğunu bildiren Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

غَبْنُ الْمُسْتَرْسِلِ حَرَامٌ

"Kendisini satıcının vicdanına terkeden müşteriden (onu aldatarak) fazla para almak haramdır."[418]

417 Gazalî, *İhya'u Ulûmi'd-Din, III*, Kitap, 3, Bab, 4.
418 Heytemî, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid, IV*, 76. Hadisi Taberânî "Kebir"inde rivâyet etmiştir.

3. Borçluya Kolaylık Göstermek

Borçlu borcunu zamanında ödeyerek alacaklıyı üzmemesi yanında alacaklı da borçluya borcunu ödemede kolaylık göstermesi Peygamberimiz tarafından tavsiye edilmiştir.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

رَحِمَ اللّٰهُ رَجُلاً سَمْحًا إِذَا بَاعَ، وَإِذَا اشْتَرَى، وَإِذَا اقْتَضَى

"Satarken alırken, alacağını isterken borcunu öderken kolaylık gösteren kimseye Allah rahmet etsin."[419]

Bir başka hadisi şerifte de şöyle buyurulmuştur:

مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ عَنْهُ أَظَلَّهُ اللّٰهُ فِى ظِلِّهِ

"Her kim bir borçluya mühlet verir, yahut borcunu bağışlarsa, Allah onu (kıyamet günü) kendi gölgesinde gölgelendirir."[420]

Peygamberimiz buyuruyor:

تَلَقَّتِ الْمَلاَئِكَةُ رُوحَ رَجُلٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ قَالُوا أَعَمِلْتَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا قَالَ كُنْتُ آمُرُ فِتْيَانِى أَنْ يُنْظِرُوا وَيَتَجَاوَزُوا عَنِ الْمُوسِرِ قَالَ قَالَ فَتَجَاوَزُوا عَنْهُ

"Sizden önce geçen milletlerden cömert bir kişi öldüğünde, melekler onun ruhunu karşılayarak:

–(Dünyada) bir hayır işledin mi? diye sormuşlar. (Hiçbir hayır işlememiş olan) bu kişi:

–Bu alacaklarımı tahsil eden görevlilerime:

–Yoksula mühlet verin, zengine de kolaylık gösterin, diye emrederdim, cevabını vermişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ:

---

419 Buhârî, "Buyu' ", 16.
420 Müslim, "Zühd", 18.

–Asıl biz buna daha lâyıkız, bu kulumun günahlarından vaz geçiniz, onu bağışladım, buyurmuştur.[421]

–Allah Teâlâ, yoksulun borcunu bağışlayan alacaklıya kendisinin borçlandığını kabul ediyor ve şöyle buyuruyor:

–"Kim Allah'a güzel bir ödünç verecek olursa Allah da onun karşılığını kat kat verir ve ayrıca onun çok değerli bir ödülü de vardır."[422]

Süleyman İbn Büreyde (ra.) diyor ki: Bir kere Peygamberimizin:

"Kim ki yokluk ve darlık içindeki bir borçlunun borcunu mali durumu iyileşinceye kadar tecil ederse o kimseye tecil ettiği her bir gün için borç kadar sadaka sevabı vardır" buyurduğunu işittim. Sonra bir kere de:

"Kim ki yokluk ve darlık içindeki bir borçlunun borcunu, durumu rahatlayıncaya kadar erteleyecek olursa, o kimseye ertelediği her gün için iki misli sadaka sevabı verilir" buyurduğunu işittim. Peygamberimize sordum:

–Ey Allah'ın Resûlü, yoksul bir borçlunun borcuna verilen vâdenin her günü için bir kere borcunun bir katı, bir kere de borcun iki katı sevap verilir, buyurduğunuzu işittim, bunun anlamı nedir? dedim. Peygamberimiz:

"Her gün borcun bir misli sadaka sevabı verilmesi borcun vadesi gelmeden evvelki günlere aittir. Borcun vadesi gelip de alacaklının onu ertelediği günler içinde borcun iki misli sevap verilir." buyurdu.[423]

Bu konuda bir hadisi şerif daha nakletmek istiyorum. Ebû Hureyre (ra.) diyor ki:

Bir bedevî Peygamberimizde alacağı olan bir devesini istemiş, ancak bedevilik âdeti üzere Peygamberimize yakışıksız sözler söylemişti. Orada bulunan ashab-ı kiram bedeviye haddini bildirmek isteyince, Peygamberimiz:

–Bedeviyi bırakınız! Her hak sahibinin (edep ölçüleri içerisinde) söz hakkı vardır. Buna bir deve alıp verin, buyurdu. Ashab-ı kiram:

–Ey Allah'ın Resûlü, aradık, bunun devesinden daha yaşlı ve kıymetli deveden başka deve bulamadık, dediler. Peygamberimiz:

---

421 Buhârî, "Buyu' ", 17; Müslim, "Müsakat", 6.
422 Hadîd, 57/11.
423 *et-Tergîb ve't-Terhib, II*, 44. (Hadisi, Hâkim rivâyet etmiştir.)

–O kıymetli deveyi satın alıp bana verin. Sizin hayırlınız borcunu güzel vereninizdir, buyurdu.[424] Buna çok sevinen bedevi Peygamberimize dua etti.

Değerli müminler, borçlu, zamanında borcunu ödemeye çalışacak, alacaklı da ona gerekli kolaylığı gösterecektir. Bu konuda pek çok hadisi şerif vardır. Biz bunlardan sadece birkaç tanesini nakletmiş bulunuyoruz.

4. Ticaret, İnsanı Allah'ı Anmaktan Alıkoymamalıdır

Gazalî, bu başlığı şöyle ifade ediyor: "Dünya pazarı âhiret pazarına engel olmamalıdır."

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

رِجَالٌۙ لَا تُلْهٖيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاٖيتَٓاءِ الزَّكٰوةِۙ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فٖيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُۙ.

"Öyle adamlar vardır ki, ne ticaret ne de alış-veriş onları, Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz. Onlar kalblerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar."[425]

5. İhtikâr (Karaborsacılık)

Karaborsacılık, yiyecek maddeleri satın alıp, fiatları yükselsin diye saklamak demektir.

Karaborsacılık, ticarette dinin tasvip etmediği sakıncalı davranışlardandır ve haksız bir kazanç yoludur. Halkın ihtiyaç duyduğu bir malı saklayıp halka zarar veren kimse günah işlemiş olur.

Karaborsacı kendi çıkarı için başkalarını zarara ve sıkıntıya sokan, içinde yaşadığı topluma haksızlık eden kimsedir.

Dürüstlük ve ahlâkî değerlerle bağdaşmayan, din kardeşliği anlayışına ters düşen karaborsacılık ve vurgunculuk, müslümana yakışmaz. Peygamberimiz buyuruyor:

424 Buharî, "İstikraz", 4.
425 Nûr, 24/37.

بِئْسَ الْعَبْدُ الْمُحْتَكِرُ: إِنْ أَرْخَصَ اللّٰهُ الْأَسْعَارَ حَزِنَ، وَإِنْ أَغْلَاهَا فَرِحَ

"Karaborsacı ne kötü insandır! Ucuzluk olunca üzülür, pahalılık olunca sevinir."[426]

مَنْ احْتَكَرَ فَهُوَ خَاطِئٌ

"Kim Karaborsacılık yaparsa o, günahkârdır."[427]

Değerli Müminler,

Konuşmamızı özetlememiz gerekirse, ticaret, meşrû bir kazanç yoludur. Bu kazanç yolunu seçen kimse, ölçü ve tartıyı adâletle yapmalı, hile ve haksızlıktan sakınmalı, ya malına sürüm sağlamak için yalan konuşmamalı, yalan yere hatta doğru da olsa gereksiz olarak yemin etmemeli, borçluya kolaylık göstermeli, karaborsacılık yapmamalı, ticareti onu dinî ibadetlerini yerine getirmekten ve Allah'ı anmaktan alıkoymamalıdır.

Ticarette bu hususlara uyan kimsenin kazancı temiz ve bereketli olur. Ayrıca Allah Teâlâ bu satıcıyı kıyamet günü herkesin imreneceği bir şekilde mükafatlandırır. Peygamberimiz ona şu müjdeyi veriyor:

التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ

"Güvenilir ve dürüst ticaret yapan kıyamet gününde Peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraber olacaktır."[428]

Konuşmamızı, Beyhakî'nin Muâz b. Cebel (ra.) den rivâyet ettiği bir hadisi şerifle tamamlayalım.

Peygamberimiz buyuruyor:

إِنَّ أَطْيَبَ الْكَسْبِ كَسْبُ التُّجَّارِ الَّذِينَ إِذَا حَدَّثُوا لَمْ يَكْذِبُوا، وَإِذَا ائْتُمِنُوا

426 Heytemî, *Mecmau'-Zevâid, IV*, 101 (Hadisi Taberânî rivâyet etmiştir.)
427 Müslim, *Müsakat*, 26; Tirmizî, "Buyu' ", 40.
428 Tirmizî, "Buyu' ", 4.

لَمْ يَخُونُوا، وَإِذَا وَعَدُوا لَمْ يَخْلِفُوا، وَإِذَا اشْتَرَوْا لَمْ يَذُمُّوا، وَإِذَا بَاعُوا لَمْ يَمْدَحُوا، وَإِذَا كَانَ عَلَيْهِمْ لَمْ يَمْطُلُوا، وَإِذَا كَانَ لَهُمْ لَمْ يُعَسِّرُوا

"En temiz ve helâl kazanç, ticaret yapanların kazancıdır. Onlar ki, konuştukları zaman yalan konuşmazlar, kendilerine bir şey emanet edildiği zaman emanete hıyanet etmezler. Söz verdikleri zaman sözlerinden dönmezler, satın aldıkları zaman malı kötülemezler, sattıkları zaman mallarını gereksiz yere övmezler, borçlandıkları zaman borçlarını geciktirmez (zamanında öder)ler. Alacaklı oldukları zaman zorluk göstermezler."[429]

429 Münzirî, *et-Tergib ve't-Terhib, II*, 586.

TÖVBE GÜNAHLARIN SİLİNMESİNE SEBEPTİR

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimiz tövbe hakkında olacaktır.

Tövbe sözlükte geri dönmek demektir. Dindeki anlamı ise işlenmiş olan günahtan, suç ve kabahatten bir daha işlenmiyeceğine dair verilen söz demektir veya kabahatten, kabahat olduğu için pişmanlık duyarak vaz geçmektir.

Peygamberler dışında hiç kimse masum değil, yani günahtan korunmuş değildir. Herkes günah işleyebilir. Ne var ki insanlar birbirlerine oranla daha az daha çok günah işleyebilirler. Peygamberimiz bu hususu şöyle ifade buyuruyor:

كُلُّ بَنِى آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ

"İnsanoğlunun hepsi günah işler. Günah işleyenlerin en hayırlısı ise (işlediği günaha pişman olup) tövbe edenlerdir."[430]

Bu hadisi şerif, bazı insanların günah işlemiyeceğini sanmanın veya buna inanmanın doğru olmadığını ifade ediyor.

430 İbn Mâce, "Zühd", 30.

Tövbe, Allah Teâlâ'nın, günah işleyen insanların, işledikleri günahlardan kurtulmaları için onlara tanıdığı bir imkandır. İnsan ne kadar çok günah işlerse işlesin ümitsizliğe düşmemeli, Allah Teâlâ'nın ona tanıdığı bu imkandan yararlanmalıdır. İnanan insan Allah'tan ümit kesmez. Allah'ın rahmetinden ancak inanmayanlar ümit keserler.

Suyun kiri temizlediği gibi samimi tövbe de günahları temizler. Yeter ki insan işlediği günaha pişmanlık duyarak onu terk etmiş ve bir daha onu yapmamaya karar vermiş olsun.

Allah Teâlâ'nın kullarına sonsuz merhamet ve şefkati vardır. Onların günahkâr olarak huzuruna gelmelerini istemez. Bunun için tövbe edip günahlardan arınmalarını ister. Bakınız Kur'an-ı Kerim'de ne buyuruyor:

وَتُوبُوٓا اِلَى اللّٰهِ جَمِيعًا اَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.

"Ey müminler, hep birden Allah'a tövbe ediniz ki, kurtuluşa eresiniz."[431]

Ayet-i Kerime'nin kurtuluş için gösterdiği yol, kadın, erkek inanan herkesin kusur ve kabahatlerinden tövbe ile Allah'ın yardımına sığınıp emirlerine özen ve dikkat göstermektir.

Diğer taraftan tövbenin nasıl olacağını bildirmek üzere de:

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا تُوبُوٓا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًاؕ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۙ يَوْمَ لَا يُخْزِى اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُۚ

"Ey müminler! Nasûh (samimi) bir tövbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz kötülüklerinizi örter. Peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde (kıyamet gününde) Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar."[432]

Ayet-i Kerime'de "Nasûh, tövbe ile tövbe etmemiz isteniyor.

431 Nûr, 24/31.
432 Tahrîm, 66/8.

Nasûh, nush kökünden mübalâğa kipidir ve çok öğüt veren demektir. Çok öğüt verici olarak nitelenen tövbe sahibine günahı bırakmasını öğütleyen onu günahtan kurtaran sadık ve samimi bir tövbe demektir.

Günahı bırakmadan yapılan tövbe, tövbe değildir.

Hz. Ömer nasûh tövbesini şöyle tanımlamıştır:

“Nasûh tövbe, günahtan tövbe edip, o günaha bir daha dönmemek veya dönmek istememektir.”[433]

Hangi Tövbe Makbul Olur?

Allah’ın kabul edeceği tövbe ile ilgili olarak şöyle buyuruluyor:

اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ السُّٓوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَر۪يبٍ
فَاُو۬لٰٓئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا حَك۪يمًا. وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذ۪ينَ
يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِۚ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنّ۪ي تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا
الَّذ۪ينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌۜ اُو۬لٰٓئِكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا.

“Allah’ın kabul edeceği tövbe, ancak bilmeden kötülük edip de sonra tez elden tövbe edenlerin tövbeleridir. İşte Allah bunların tövbesini kabul eder. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir. Yoksa kötülükleri yapıp yapıp da içlerinden birine ölüm gelince, “Ben şimdi tövbe ettim”, diyen ve kâfir olarak ölenler için (kabul edilecek) tövbe yoktur. Onlar için acı bir azap hazırlanmıştır.”[434]

Ayet-i Kerime’de cehaletle kötülük etmekten söz ediliyor. Ancak buradaki “cehâlet” bir şeyin günah olduğunu bilmeden onu yapmak anlamında değildir. Buradaki cehâletten maksat akılsızlıktır. Yani yaptığı işin sonucunun kişiyi nereye götüreceğini düşünmeden nefsinin arzu ve isteklerine kapılarak Allah’ın yasakladığı bir şeyi yasak olduğunu bile bile yapmasıdır.

---

433 Alûsî, *Ruhu’l-Maânî*, XXVIII, 157.
434 Nisâ, 4/17-18.

İşte nefsin isteklerine uyarak her nasılsa günah işlemiş olan kimseler, yaptıklarına pişmanlık duyar, bir daha yapmamaya karar vererek Allah'tan af dilerlerse, Allah tövbelerini kabul eder ve onları bağışlar, Ayet-i Kerime bu müjdeyi veriyor.

Ancak ye's haline gelinceye kadar yani yaşamaktan ümidi kesinceye kadar tövbeyi geciktirmemeye de dikkatimiz çekilmektedir. Bu noktaya geldikten yani yaşama ümidini kaybettikten sonra yapılan tövbe kabul olmaz.

Çünkü tövbe için, inandıktan sonra iyi bir iş yapabilecek kadar bir zaman bulunmalıdır. Bununla beraber günahkâr müminin son nefesindeki tövbesinin kabul olacağı Peygamberimiz tarafından bildirilmiş ve:

إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغَرْغِرْ

"Allah, can boğaza gelmeden kulun tövbesini kabul eder."[435] buyurmuştur.

Fakat değerli müminler, tövbeyi günahın peşinden yapmak en doğrusudur. Çünkü Allah Teâlâ böyle olan tövbeyi kabul edeceğini bildirmektedir.

Kimin Tövbesi Makbuldür

Tövbenin nasıl yapılacağı ve kimin yaptığı tövbenin kabul olacağını açıklamadan önce günahların çeşitlerini bildirmek uygun olur.

İnsanın işlediği günahlar iki kısımdır.

Bir kısmı içki içmek gibi kul hakkı ile ilgili olmayan yalnız Allah'a karşı işlenmiş günahlardır.

Bu gibi yalnız Allah hakkı ile ilgili olan günahlardan tövbe etmek için üç şartın yerine getirilmesi gerekir .

Bunlar:

a) Günahı terketmek

b) Yaptığına pişmanlık duymak

c) Bir daha yapmamaya karar vermek.

---

435 Tirmizî, "Daavat", 99; İbn Mâce, "Zühd", 30; İbn Hanbel, II, 132.

Günahı terketmeden yapılmış olan tövbe ile yine günaha pişman olmadan ve aynı günahı bir daha işlememeye karar vermeden yapılan tövbe, tövbe sayılmaz. Bu, içki içmekte olan kimsenin, "Ben içkiye tövbe ettim" demesine benzer ki buna tövbe denmez.

Günahın diğer bir kısmı da hırsızlık yapmak gibi insan hakkı ile ilgili olan günahtır. Hırsızlık yapmak günahtır, çünkü Allah Teâlâ bunu yasaklamıştır.

Bu gibi günahlardan tövbe etmenin, yukardaki şartlara ilâveten bir şartı daha vardır ki, o da hak sahibine hakkını vermek veya ondan helallık almaktır.

İşte işlenen günaha göre şartlarına uyarak yapılan tövbe makbul olur ve Allah Teâlâ böyle tövbe edeni bağışlar.

Bir defasında Hz. Ali, bir bedevinin:

–Ey Allahım senin beni bağışlamanı diliyor ve sana (günahlarımdan dolayı) tövbe ediyorum dediğini işitmişti de ona:

–Ey kişi, tövbede dil çabukluğu yalancıların tövbesidir, demişti. Adam:

–O halde tövbe nedir? diye sorunca, Hz. Ali:

–O tövbenin altı özelliği vardır: Geçmiş günahlara pişmanlık duymak, (vaktinde ve zamanında yapılmayan) farzları (kılınmayan namazlar ile tutulmayan oruçları) iade etmek, haksızlık yaptığı kimsenin hakkını vermek, düşmanlarla helallaşmak, bir daha o günaha dönmemeye azmetmek ve nefsi günahla büyüttüğün gibi Allah'a itaatte eritmek ve ona günahların tadını tattırdığın gibi itaatın hazzını tattırmaktır, dedi.

Değerli müminler, bu şekilde tövbe eden kimsenin günahları silinir.

İbn Abbas (ra.) anlatıyor: Müşriklerden bazı kimseler adam öldürmüşler, bir çok cinayet işlemişler, zina edip bunda da çok ileri gitmişlerdi. Bunlar bu kusurları ile Peygamberimize gelerek:

–Ey Muhammed, senin tebliğ ettiğin ve kendisine çağırdığın İslâm dini kuşkusuz çok güzeldir. Eğer bize vaktiyle işlediğimiz bunca cinayet ve meşrû olmayan ilişkilerin arınmak yolu bulunduğunu bildirirseniz, (iyi olur) demişlerdi. Bunun üzerine şu âyetler nâzil oldu:

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًاۙ. يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًاۗ. اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُو۬لٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَاتٍۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا.

"Onlar ki Allah ile beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan günahı(nın cezasını) bulur. Kıyamet günü azabı kat kat artırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır. Ancak tövbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibir."[436]

Bir de:

قُلْ يَا عِبَادِىَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِۜ

"De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin."[437]

Allah Teâlâ'nın rahmeti sonsuzdur. İşlediği günahlardan pişmanlık duyup tövbe eden ve Allah'tan af ve bağış dileyen kullarının tövbelerini kabul eder ve onları bağışlar. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَهُوَ الَّذِى يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّـَٔاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَۙ.

"Allah kullarının tövbesini kabul eder, kötülükleri bağışlar ve yaptıklarınızı bilir."[438]

وَاِنِّى لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى.

436 Furkan, 25/68-70
437 Buhârî, Zümer 53. Ayetin Tefsiri, 1.
438 Şûrâ, 42/25.

"Kuşkusuz ben, tövbe eden, inanan ve yararlı iş yapan, sonra doğru yolda giden kimseyi bağışlarım."[439];

وَمَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيمًا.

"Kim bir kötülük yapar, yahut nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok yarlığayıcı ve esirgeyici bulacaktır."[440]

Kur'an-ı Kerim, yaptığına pişman olup Allah'a sığınan ve O'ndan af ve bağış dileyenleri Allah'ın affettiğine dair örnekler verir. İşte bir örnek:

وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُواۜ حَتّٰٓى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوٓا اَنْ لَا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّٓا اِلَيْهِۜ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُواۜ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ۟.

"Ve (seferden) geri kalan üç kişinin de (tövbelerini kabul etti). Yeryüzü genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkca sıkmıştı. Nihayet Allah'tan yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tövbelerini kabul etti. Çünkü Allah tövbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir."[441]

Ayet-i Kerime'de seferden geri kaldığı bildirilen üç kişi Ka'b b. Mâlik, Hilâl b. Umeyye ve Memâre b. Râbi idi. Bunlar Tebük seferine –mazeretleri olmadığı halde– katılmama suçu işlemişlerdi. Peygamberimiz Tebük seferinden dönüşünde bunları sorgulamış, mazeretsiz sefere katılmadıklarını anlayınca haklarında Allah'ın hüküm vermesine kadar beklemelerini emretmişti. Bunlar bu bekleme süresi içinde çok bunalmışlar, tövbe ederek Allah'a sığınmışlardı. Allah Teâlâ tövbelerini kabul buyurduğunu bu âyet-i kerime'yi indirmekle bildirmiştir.[442]

Değerli müminler, Allah Teâlâ o kadar engin merhamet sahibidir ki,

439 Tâhâ, 20/82.
440 Nisâ, 4/110.
441 Tevbe, 9/118.
442 Buhârî, "Meğâzî", 79; Müslim, "Tövbe", 9.

günahkâr olanların O'na yönelmesinden, O'ndan af ve bağış dilemesinden büyük sevinç duyar, bakınız Peygamberimiz bunu çok çarpıcı bir örnekle bildiriyor. Şöyle buyuruyor:

اَللّٰهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ حِينَ يَتُوبُ إِلَيْهِ مِنْ أَحَدِكُمْ كَانَ عَلَى رَاحِلَتِهِ بِأَرْضِ فَلَاةٍ فَانْفَلَتَتْ مِنْهُ وَعَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَأَيِسَ مِنْهَا فَأَتَى شَجَرَةً فَاضْطَجَعَ فِى ظِلِّهَا قَدْ أَيِسَ مِنْ رَاحِلَتِهِ فَبَيْنَا هُوَ كَذٰلِكَ إِذَا هُوَ بِهَا قَائِمَةً عِنْدَهُ فَأَخَذَ بِخِطَامِهَا ثُمَّ قَالَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ اَللّٰهُمَّ أَنْتَ عَبْدِى وَأَنَا رَبُّكَ. أَخْطَأَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ

"Kulunun günahlarına tövbe etmesinden dolayı Allah'ın sevinci, sizden birinizin ıssız çölde devesi ile giderken, onu üzerindeki yiyecek ve içecekle birlikte elinden kaçırması üzerine bir ağaç altına gelerek ümitsiz (ve bitkin) bir halde yaslanıp yattığında devesini yanı başında görmesi üzerine, devenin dizginini tutarak sonsuz sevincinden (Ey Allahım, Sen Rabbimsin ben de senin kulunum diyecek yerde) yanlışlıkla, "Allahım, sen benim kulumsun, ben de senin rabbinim" dediğindeki sevincinden daha çoktur."[443]

Evet değerli müminler, Allah Teâlâ yarattığı, akıl gibi üstün yetenek vererek diğer yaratıklarına üstün kıldığı kullarına sonsuz şefkat ve rahmeti vardır. Buhârî ile Müslim'in rivâyet ettikleri şu hadisi şerif bu hususu ne güzel ifade ediyor:

Hz. Ömer anlatıyor: Peygamberimizin huzurlarına (Havazin Kabilesinden) bazı esirler gelmişti. Esirler arasında emzikli bir kadın vardı. Çocuğunu kaybetmişti. O kadın göğsüne biriken sütü sağıyor, çocuklara veriyor, emziriyordu. Bu kadın esirler arasında çocuğunu bulunca hemen alıp sinesine bastı ve derin bir şefkatle çocuğunu emzirmeye başladı. Bunu görünce Peygamberimiz bize:

443 Müslim, "Tövbe", 1.

أَتَرَوْنَ هٰذِهِ الْمَرْءَةَ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِى النَّارِ قُلْنَا لاَ وَهْىَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ لاَ تَطْرَحَهُ فَقَالَ اللّٰهُ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هٰذِهِ بِوَلَدِهَا

–Şu kadının çocuğunu ateşe atacağını sanır mısınız? buyurdu. Biz:

–Hayır, atmaya gücü yettiği sürece atmaz, dedik. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–İşte Allah Teâlâ kullarına, bu kadının çocuğuna şefkatinden daha merhametlidir, buyurdu.[444]

İşte bizi yaratan Rabbimiz böyle bize acıyan ve merhameti sonsuz olan bir Rab'dir. Biz ise günahkâr kullarıyız. İşlediğimiz günahta ısrar etmeden hemen tövbe edip O'na yönelmeli ve bizi bağışlamasını dilemeliyiz. Böyle yaptığımız takdirde hem O'nun rızasını kazanmış ve mağfiretine ermiş hem de günahlardan temizlenmiş olacağız.

Konuşmamızı, Buhârî ile Müslim'in rivâyet ettikleri bir hadisi şerifin meâli ile tamamlayalım.

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor:

سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ عَبْدًا أَصَابَ ذَنْبًا وَرُبَّمَا قَالَ أَذْنَبَ ذَنْبًا فَقَالَ رَبِّ أَذْنَبْتُ وَرُبَّمَا قَالَ أَصَبْتُ فَاغْفِرْ لِى فَقَالَ رَبُّهُ أَعَلِمَ عَبْدِى أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِى. ثُمَّ مَكَثَ مَا شَاءَ اللّٰهُ، ثُمَّ أَصَابَ ذَنْبًا أَوْ أَذْنَبَ ذَنْبًا، فَقَالَ رَبِّ أَذْنَبْتُ أَوْ أَصَبْتُ آخَرَ فَاغْفِرْهُ. فَقَالَ أَعَلِمَ عَبْدِى أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِى، ثُمَّ مَكَثَ مَا شَاءَ اللّٰهُ ثُمَّ أَذْنَبَ ذَنْبًا وَرُبَّمَا قَالَ أَصَابَ ذَنْبًا قَالَ قَالَ رَبِّ أَصَبْتُ أَوْ أَذْنَبْتُ آخَرَ فَاغْفِرْهُ لِى. فَقَالَ أَعَلِمَ عَبْدِى أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِهِ غَفَرْتُ لِعَبْدِى ثَلاَثًا فَلْيَعْمَلْ مَا شَاءَ

444 Buhârî, "Edeb", 18; Müslim, "Tövbe", 5.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: Bir kula bir günah isabet edip veya bir günah işleyip de:

–Allahım, ben bir günah işledim, yahut bilmeyerek bana bir günah isabet etmiş, kusurumu bağışla, derse, Allah Teâlâ:

–Demek ki, kulum, (dilerse) günahını affedecek (dilerse) cezalandıracak muhakkak bir Rabbi olduğunu bildi. O halde ben de kulumu bağışladım, buyurur. Sonra bu kul Allah'ın dilediği kadar bir zaman (günahsız) yaşar, sonra bir günah daha isabet edip veya bir günah işleyip de:

–Ey Rabbim, ben (bilerek) bir günah işledim, yahut (bilmeyerek) bir günaha düştüm, kusurumu bağışla, diye yalvarırsa, o kulun Rabbi:

–Demek ki kulum, günahını affedecek veya cezalandıracak bir Rabbi bulunduğunu bildi, o halde ben de bu kulumu bağışladım, buyurur. Sonra bu kul Allah'ın dilediği kadar bir zaman günahsız yaşar. Sonra bir günah isabet edip veya bir günah işleyip de:

–Allahım, ben bir günah işledim veya bir günah bana isabet etti, kusurumu affeyle, diye Allah'a yalvarırsa, Allah Teâlâ:

–Demek ki kulum, günahını bağışlayacak veya onu cezalandıracak bir Rabbi olduğunu bildi. Ben de üç defa kendisini affettim. Artık bu kulum dilediği işi işlesin (yani günahı tekrarlansa da her defasında içtenlikle tövbe etse Allah Teâlâ tövbesini kabul eder.)"[445]

Bu hadisi şerif de Allah Teâlâ'nın kullarını ne kadar sevdiğini ve ne büyük merhamet sahibi olduğunu ifade etmektedir.

Böyle bir yaratıcısı olduğunu bilen bir mümin O'na yönelmez mi? O'ndan af ve bağış dilemez mi? O'na karşı olan kusurlu davranışlarından ötürü tövbe etmez mi?

O halde değerli müminler! Vakit geçirmeden veya vakti geçmeden işlediğimiz günahlara hemen tövbe etmeli, Allah'a yönelerek O'ndan af ve bağış dilemeliyiz. Tövbe işini geciktirmek doğru değildir. Çünkü ne zaman öleceğimizi bilemeyiz Kimsenin elinde ne kadar yaşayacağına dair kesin bir bilgi yoktur. Gençliğimize ve dinçliğimize güvenmemeliyiz. Nice yaşlı ve hastalıklı insanlar dururken genç ve sağlıklı kimselerin ölmekte oldukları hepimizin bildiği bir gerçektir. Bir şair güzel söylemiş: "Çok sağ-

445 Buhârî, "Tevhîd", 35; Müslim, "Tövbe", 5.

lıklı kimseler var ki hiç hastalanmadan ölürler. Çok da hastalıklı insanlar var ki uzun yıllar yaşarlar."

Bu gerçeği göz önünde bulundurarak, eğer işlediğimiz günahlarda kul hakkı varsa hemen bu hakkı sahiplerine ödemeli veya onlardan helallık almalı ve böylece bizi bağışlamasını Allah'tan dilemeliyiz. Böyle yaptığımız takdirde Allah'ın bizi bağışlayacağında şüphe yoktur. Çünkü Allah buyuruyor:

اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًاۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ.

"Muhakkak Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."[446]

446 Zümer, 39/53.

VEFAT EDEN DİN KARDEŞİMİZE KARŞI GÖREVLERİMİZ

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimiz, ahiret yolcusunu uğurlarken ona karşı görevlerimizle ilgili olacaktır.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

قُلْ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذٖى تَفِرُّونَ مِنْهُ فَاِنَّهُ مُلَاقٖيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ.

"De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm muhakkak sizi bulacaktır. Sonra görünmeyeni ve görüneni bilene döndürüleceksiniz. O size yaptıklarınızı haber verecektir."[447]

Ölüm, her canlı için mukadder bir sonuçtur. Kaçmakla ondan kurtulmak mümkün değildir. Bununla beraber ölümü temenni etmek de tavsiye edilmemiştir. Peygamberimiz buyuruyor:

وَلاَ يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ إِمَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَزْدَادَ خَيْرًا، وَإِمَّا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعْتِبَ

447 Cuma, 62/8.

"Sakın sizden hiç biriniz ölümü temenni etmesin. Çünkü o, hayır ve iyilik sahibi ise, yaşayıp iyiliğini artırması (ve Allah katındaki derecesini yükseltmesi) umulur. Eğer günahkâr bir kişi ise günün birinde tövbe ederek Allah'ın rızasını dilemesi beklenir."[448]

Müminin görevi ölümü hatırlamak ve ona hazırlıklı olmaktır. Ölüme hazırlanmak demek, her işini dürüst ve ölçülü yaparak ölüm sonrası Allah'a verilecek hesaba hazırlanmaktır. Bu da ancak Allah'ın emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmakla mümkündür.

Yüce dinimiz, ölen bir din kardeşimizin hastalığından itibaren mezara konuncaya kadar ona karşı bize bir takım görevler vermiştir. Bu görevlerimizi hatırlatan bir hadisi şerifte Peygamberimiz şöyle buyurmuştur.

حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ رَدُّ السَّلَامِ، وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ، وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ، وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ

"Müslümanın müslüman üzerinde beş hakkı vardır: Selâmı almak, hastayı ziyaret etmek, cenazeyi takip etmek, davete icabet etmek ve aksırana Allah merhamet etsin demektir."[449]

Zamanımız yetmeyeceği için, müslümanın müslüman üzerindeki bu beş hakkından sadece ikisi üzerinde duracağız. Bunlar, hastayı ziyaret etmek ve cenazeyi takip etmektir.

1. Hastayı Ziyaret Etmek

Yüce dinimiz sosyal yardımlaşmaya büyük önem vermiş, İslam'ın beş şartından birini buna tahsis etmiştir. Hasta ziyareti de bu sosyal yardımlaşmanın bir şubesidir. Peygamberimiz buyuruyor:

إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِى. قَالَ يَا رَبِّ كَيْفَ أَعُودُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ. قَالَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِى فُلَانًا مَرِضَ

448 Buharî, "Maraz", 19.
449 Buharî, "Cenaiz", 2; Müslim, "Selam", 3.

فَلَمْ تَعُدْهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِى عِنْدَهُ يَا ابْنَ آدَمَ اسْتَطْعَمْتُكَ فَلَمْ تُطْعِمْنِى. قَالَ يَا رَبِّ وَكَيْفَ أُطْعِمُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ. قَالَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّهُ اسْتَطْعَمَكَ عَبْدِى فُلاَنٌ فَلَمْ تُطْعِمْهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ أَطْعَمْتَهُ لَوَجَدْتَ ذٰلِكَ عِنْدِى يَا ابْنَ آدَمَ اسْتَسْقَيْتُكَ فَلَمْ تَسْقِنِى. قَالَ يَا رَبِّ كَيْفَ أَسْقِيكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ قَالَ اسْتَسْقَاكَ عَبْدِى فُلاَنٌ فَلَمْ تَسْقِهِ أَمَا إِنَّكَ لَوْ سَقَيْتَهُ وَجَدْتَ ذٰلِكَ عِنْدِى

“Allah Teâlâ kıyamet gününde şöyle buyuracak:

–Ey Ademoğlu, hastalandım da beni ziyaret etmedin,

Kul:

–(Aman ya Rabbi) Ben seni nasıl ziyaret edebilirdim ki, sen âlemlerin Rabbisin, diyecek. Allah Teâlâ:

–Filân kulum hastalandı da sen onu ziyaret etmedin. Onu ziyaret etseydin beni onun yanında bulurdun, buyurur.

–Ey Ademoğlu, acıktım da beni doyurmadın, buyuracak. Ademoğlu, diyecek ki:

–(Aman Allah’ım) Ben seni nasıl doyurabilirdim ki, sen âlemlerin Rabbisin. Allah Teâlâ:

–Bilesin ki, kulum senden yiyecek istedi de vermedin. Eğer ona yiyecek vereydin onu benim yanımda bulurdun, buyuracak.

–Ey kulum, senden su istedim de vermedin.

–(Aman ya Rabbim) Sana nasıl verebilirdim ki, sen âlemlerin Rabbisin. Allah Teâlâ buyuracak ki:

–Filân kulum senden su istedi de vermedin: Bilesin ki, eğer ona verseydin onu yanımda bulurdun.”[450]

---

450 Müslim, “Birr”, 13.

Peygamberimiz hastaları ziyaret eder, onların hatırını sorar ve şifa bulmaları için dua ederdi. Hatta bu konuda ayırım yapmaz müslüman olmayanları da ziyaret ederdi.

Enes (ra.) şöyle demiştir:

"Bir Yahudi çocuğu Peygamberimizin hizmetinde bulunuyordu. Günün birinde hastalandı. Peygamberimiz onu ziyaret edip başucunda oturdu. Çocuğa:

–Müslüman ol, dedi. Çocuk babasına baktı. Babası:

–Ebûl-Kâsım'a itaat et, dedi. Çocuk da müslüman oldu. Bundan memnun kalan Peygamberimiz:

–Bu genci cehennemden kurtaran Allah'a hamdolsun, diyerek çocuğun yanından ayrıldı.[451]

Peygamberimiz buyuruyor:

مَنْ عَادَ مَرِيضًا لَمْ يَزَلْ فِي خُرْفَةِ الْجَنَّةِ. قِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا خُرْفَةُ الْجَنَّةِ قَالَ جَنَاهَا

"Bir müslüman, hasta bir müslüman kardeşini ziyaret ettiğinde ziyaretinden dönünceye kadar geçen vakti, cennet hurfesi toplamakla geçirir" buyurdu. Sordular:

–Ey Allah'ın Resûlü, cennet hurfesi nedir? Peygamberimiz:

–Zamanı geldiğinde ağaçtan toplanan hurmadır, buyurdu.[452]

Hasta ziyaret edildiğinde Allah'tan şifa, sıhhat ve âfiyet dilemek, sabır ve tahammül tavsiye etmek, iyi gördüğünü, iyileşeceğini ve hastalığının günahına keffaret olacağını söylemek, hasta israr etmedikçe yanında çok kalmamak ziyaretin adâbındandır.

2. Cenazeyi İzlemek

Cenazeyi izlemek demek, namazı kılındıktan sonra mezara götürülür-

451 Buhârî, "Maraz", 11.
452 Müslim, "Birr", 13.

ken arkasından yürümek demektir. Onu bu ebedi yolculuğunda yalnız bırakmamak ve mezara kadar da olsa ona arkadaşlık yapmaktır. Onunla birlikte mezara gidecek olan, yaptıkları ve öğrendikleridir. Peygamberimiz ne güzel buyurmuş:

يَتْبَعُ الْمَيِّتَ ثَلاَثَةٌ فَيَرْجِعُ اِثْنَانِ وَيَبْقَى وَاحِدٌ يَتْبَعُهُ اَهْلُهُ وَمَالُهُ وَعَمَلُهُ فَيَرْجِعُ اَهْلُهُ وَمَالُهُ وَيَبْقَى عَمَلُهُ

"Ölüyü (mezara giderken) üç şey takip eder. Bunlardan ikisi geri döner, biri kalır. Onu ailesi (dost ve yakınları) malı ve yaptıkları takip eder; ailesi ile (dostları ve yakınları) ve malı geri döner, yaptıkları kalır."[453]

Cenazeyi takip etme görevi ile birlikte diğer görevlerimizi de hatırlatmakta yarar vardır.

Hastada ölüm belirtileri görüldüğünde, eğer zorluk yoksa hasta kıbleye karşı sağ yanı üzere çevirilir. Ayakları Kıbleye doğru ve başı biraz yükseltilerek arkası üstüne de yatırılabilir.

Söyleyeni anlayabilecek durumda olan hastaya başucunda bulunanlardan birisi aralıklarla kelime-i tevhidi telkin eder, yani "Lâilâhe İllallah Muhammedü'r-Resûlullah" der. Sadece kendisi söyler, hastaya "sen de söyle" demez. Asıl telkin budur. Çünkü Peygamberimiz:

لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ

"Ölülerinize Lâilâhe İllallah sözünü telkin ediniz" buyurmuştur.[454]

İmam Nevevî ve (H.354) İbn Hibban (H.631-676) ve hadis-i şerifte ki, "Ölülerinize" demek, "ölmek üzere olan hastalarınıza" demektir demişlerdir. İslâm âlimleri bu hadisi şerife dayanarak ölmek üzere olan hastaya bu telkinin yapılmasında ittifak halindedirler.[455] Bu telkin ile onun son sözünün kelime-i tevhid olmasını ve Peygamberimizin müjdesine ermesini sağlamaktır. Çünkü Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

---

453 Müslim, "Zühd", 1.
454 Müslim, "Cenâiz", 1; Ebû Dâvud, "Cenaiz", 20; Tirmizî, "Cenaiz", 7.
455 Şevkânî, *Neylü'l-Evtar, IV*, 23, 25.

مَنْ كَانَ آخِرُ كَلاَمِهِ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

"Son sözü "Lâilâhe İllallah" olan kimse cennete girer."[456]

Ölüm olayı vuku bulunca gözleri kapanır, çenesi bağlanır, üzerine boylu boyunca bir örtü çekilir ve bundan sonra yapılacak işlere başlanır.

Ümmü Seleme (ra.) şöyle demiştir: Peygamberimiz vefat eden Ebû Seleme (ra.) nin yanına girdi. Ebû Seleme'nin gözleri açık kalmıştı. Peygamberimiz gözlerini kapadı, sonra:

إِنَّ الرُّوحَ إِذَا قُبِضَ تَبِعَهُ الْبَصَرُ. فَضَجَّ نَاسٌ مِنْ أَهْلِهِ فَقَالَ لاَ تَدْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ إِلاَّ بِخَيْرٍ فَإِنَّ الْمَلاَئِكَةَ يُؤَمِّنُونَ عَلَى مَا تَقُولُونَ. ثُمَّ قَالَ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لأَبِى سَلَمَةَ وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِى الْمَهْدِيِّينَ وَاخْلُفْهُ فِى عَقِبِهِ فِى الْغَابِرِينَ وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ وَافْسَحْ لَهُ فِى قَبْرِهِ. وَنَوِّرْ لَهُ فِيهِ

"Şüphesiz ruh alındığı zaman göz onun arkasından baka kalır" buyurdu. Ailesinden bazıları çığlık attılar. Bunun üzerine Peygamberimiz:

"Kendinize ancak hayır dua edin. Çünkü melekler söylediklerinize âmin derler" buyurdu, sonra da şu duayı yaptı:

"Allahım, Ebû Seleme'yi affet, derecesini hidâyete erenlere yükselt, arkasında kalanlarını sen koru. Bizi de onu da bağışla. Ey Âlemlerin Rabbi, bu ölünün kabrini genişlet ve kendisine orada bir ışık yarat."[457]

Ölüm haberini duyanlar hemen Allah'a sığınırlar, yani "İnna lillâh ve İnna İleyhi râciûn –Biz Allah'ın kullarıyız ve O'na döneceğiz" derler.

Nitekim Allah Teâlâ bunu bize şöyle öğretiyor:

اَلَّذِينَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌۙ قَالُوٓا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّآ اِلَيْهِ رَاجِعُونَۜ.

456 Ebû Dâvud, "Cenâiz", 20.
457 Müslim, "Cenâiz", 4; Ebû Dâvud, "Cenâiz", 19; İbn Mâce, "Cenâiz", 6.

"O sabredenler kendilerine bir belâ geldiği zaman "Biz Allah'ın kullarıyız ve O'na döneceğiz" derler."[458]

Peygamberimiz de şöyle buyuruyor:

مَا مِنْ عَبْدٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ فَيَقُولُ إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ اَللّٰهُمَّ أْجُرْنِى فِى مُصِيبَتِى وَأَخْلِفْ لِى خَيْرًا مِنْهَا إِلاَّ أَجَرَهُ اللّٰهُ فِى مُصِيبَتِهِ وَأَخْلَفَ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا

"Bir musibet ve felâketle karşılaşan ve "Biz Allah'ın kullarıyız ve O'na döneceğiz. Allah'ım musıbetim içinde bana ecir ver, kaybettiğimden daha hayırlısını ihsan buyur" diyen hiçbir kul yoktur ki, Allah ona musibeti karşılığında ecir vermesin ve kaybettiğinin yerine daha iyisini lutfetmiş olmasın.[459]

Yakınlarını ve sevdiklerini kaybeden insanlar elbette üzülür ve ağlarlar. Bu tabiidir. Dinimiz bunu yasaklamamıştır. Esasen bu insanın elinde de değildir. Dinimizin yasakladığı aşırılıktır; bağırıp çağırmak, saçı ve başı yolmaktır. Nitekim Peygamberimiz:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ

"Her kim ölüleri için avucunu, yanaklarını, yüzünü döver, yakalarını yırtar ve cahiliyet âdeti üzere feryâd-ü figan eylerse bizden değildir, bizim adetimizin dışındadır."[460] buyurmuştur.

Enes (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz oğlu İbrahim'in yanına girdi. İbrahim ruhunu teslim ediyordu. Peygamberimizin gözleri yaşardı. Abdurrahman b. Avf:

–Ey Allah'ın Resûlü, sen de mi ağlıyorsun?, deyince o alemlere rahmet olan Peygamberimiz:

–Ey İbn Avf, bu gördüğün şefkat belirtisidir, dedi ve devamla: "Göz

458 Bakara, 2/156.
459 Müslim, "Cenâiz", 2.
460 Buhârî, "Cenâiz", 39; Müslim, "İman", 44.

yaşarır, kalb üzülür. Biz ancak Rabbimizin razı olacağı sözleri söyleriz. Ey İbrahim, biz senin aramızdan ayrılmanla kederliyiz" buyurdu.[461]

Üsâme b. Zeyd anlatıyor: Peygamberimize kızının ölüm halinde bulunan oğlunu getirdiler. Peygamberimizin gözleri yaşardı. Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde:

–Ey Allah'ın Resûlü bu nedir? dedi. Peygamberimiz:

–Bu rahmettir. Allah onu sevdiği kullarının kalbine koymuştur. Allah ancak yumuşak kalbli kullarına merhamet eder buyurdu ve üzülmenin, ağlamanın tabii olduğunu söyledi.[462]

Ölünün yüzünün açılarak öpülmesinde bir sakınca yoktur. Hz. Aişe (ra.) diyor ki: Peygamberimiz, Osman İbn Maz'ûn (ra.) un cenazesinin üzerine kapanarak onu öptü ve ağladı. Hatta gözyaşları mübarek yanakları üzerine aktı.[463]

Hz. Ebû Bekir de Peygamberimizin mübarek nâşını öpmüştür. Hz. Aişe anlatıyor:

"Peygamberimiz irtihal ettiği zaman Ebû Bekir (ra.) Sünüh Mahallesindeki evinde idi. Ata binip mescide geldi. Atından inip mescide girdiğinde kimseye bir şey söylemeden doğruca benim odama girdi. Hemen Peygamberimize yaklaştı. Peygamberimizin mübarek yüzü bir bürde-i yemanî ile örtülü idi. Yüzünden örtüyü kaldırdı, sonra üzerine kapandı ve iki gözü arasını saygı ile öptü ve ağlamaya başladı. Daha sonra da; "Ey Allah'ın Peygamberi, babam anam sana feda olsun. Allah Teâlâ sana bu ölüm şiddetinden başka ikinci bir keder vermeyecektir. Muhakkak olan bu ölüm geçidini ise atlatmış bulunuyorsun" diye yas tuttu.[464]

Değerli Müminler!

Bundan sonra ölü yıkanır. Kefenlenir ve namazı kılınır. Ölü yıkanıp kefenlendikten sonra varsa borçları ödenir. Peygamberimiz buyuruyor:

نَفْسُ الْمُؤْمِنِ مُعَلَّقَةٌ بِدَيْنِهِ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ

---

461 Buhârî, "Cenâiz", 44.
462 Buhârî, "Cenâiz", 33; Müslim, "Cenâiz", 6.
463 Tirmizî, "Cenâiz",14; Ebû Dâvud, "Cenâiz", 36; İbn Mâce, "Cenâiz", 7.
464 Buhârî, "Cenâiz", 3.

"Müminin ruhu, borcu ödeninceye kadar ona bağlı kalır."[465] Böylece borçtan kurtulmuş olarak ahirete intikali sağlanmış olur.

Namazı kılındıktan sonra defnedilmek üzere mezara götürülür. Bu da müslümanlar üzerinde ölünün son bir hakkıdır. Peygamberimiz buyuruyor:

مَنْ شَهِدَ الْجَنَازَةَ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَيْهَا فَلَهُ قِيرَاطٌ، وَمَنْ شَهِدَ حَتَّى تُدْفَنَ كَانَ لَهُ قِيرَاطَانِ. قِيلَ وَمَا الْقِيرَاطَانِ قَالَ مِثْلُ الْجَبَلَيْنِ الْعَظِيمَيْنِ

"Bir kimse faziletine inanarak, Allah'ın sevabını umarak müslümanın cenazesini izler ve namazı kılınıp defnedilinceye kadar beklerse her biri Uhut dağı kadar olan iki kırat sevapla döner. Bir kimse cenazenin namazını kılıp defnolunmazdan evvel ayrılırsa bir kırat sevapla döner."[466]

Hadiste geçen iki kırat, bir kırat sevap, çokluktan kinayedir. Yalnız namazını kılıp ayrılan kimsenin alacağı sevap, namazını kıldıktan sonra ayrılmayıp mezara konuncaya kadar bekleyen kimsenin alacağı sevabın yarısıdır.

Cenaze defnedildikten sonra mezar başında bulunanlar ölüye dua ederler. Peygamberimiz öyle yapar, bize de böyle yapmamızı öğütlerdi. Osman İbn Affan (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz ölü defnedildikten sonra onun başında durup;

اسْتَغْفِرُوا لأَخِيكُمْ وَسَلُوا لَهُ التَّثْبِيتَ فَإِنَّهُ الآنَ يُسْأَلُ

"Kardeşiniz için istiğfar ediniz. Zira o, bu anda sorgulanmaktadır."[467] buyurmuştur.

Bugün cenaze defnedildikten sonra mezar başında yapmakta olduğumuz bazı işler vardır ki bunların dinimizin emri olup olmadığı hep tartışılmıştır. Bunlar, ölüye karşı görevlerimiz cümlesinden olmamakla beraber, bunlara da temas etmek bilgi bakımından yararlı olacaktır. Yoksa yerleşmiş bir geleneğin kaldırılması hemen hemen mümkün değildir.

---

465 Buhârî, "Cenâiz", 76; İbn Mâce, "Sadakât", 12.
466 Buhârî, "Cenâiz", 59.
467 Ebû Dâvud, "Cenâiz", 72.

Mezar başında Yasin Sûresini okumak ve dua etmek, bu işlerden birisidir.

Ölü defnedildikten sonra mezar başında dua etmenin Peygamberimiz tarafından tavsiye edildiği ve bizzat kendilerinin de dua ettiği az önce ifade edilmişti. Ancak Peygamberimizin mezar başında Yasin-i Şerif ve diğer sûrelerden her hangi birini okuduğuna dair güvenilir bir rivayet bulunmamaktadır. Ölülere Yasin sûresinin okunması ile ilgili Makil b. Yesar'ın rivâyet ettiği bir hadisi şerif vardır. Bu hadis-i şerifte şöyle buyurulur:

يٰسۤ قَلْبُ الْقُرْآنِ، لَا يَقْرَؤُهَا رَجُلٌ يُرِيدُ اللّٰهَ وَالدَّارَ الآخِرَةَ إِلَّا غُفِرَ لَهُ وَاقْرَءُوهَا عَلَى مَوْتَاكُمْ

"Yasin Kur'an'ın kalbidir. Allah'ı ve ahiret gününü niyetine alarak hiçbir kimse onu okumaz ki bağışlanmasın. Onu ölülerinize okuyun."[468]

Dârekutnî (306-385) bu hadisin isnadının zayıf ve metninin meçhul olduğunu ve bu konuda sahih bir hadis bulunmadığını söylemiştir. İmam A'zam Ebû Hanife de bu görüşte olduğu için mezar başında Kur'an okumanın mekruh olduğu görüşündedir. İbn Hibban da sahihinde hadisteki, "Ölüleriniz" demek, "Ölmek üzere olanlarınız" demektir, demiş ve Yasin'in ölümden sonra değil, ölmeden önce hastaya okunması görüşünü belirtmiştir. İbn Hibban'ın Ebûd-Derda ve Ebû Zer'den rivâyet ettikleri bir hadiste Peygamberimiz:

مَا مِنْ مَيِّتٍ يَمُوتُ فَيُقْرَأُ عِنْدَهُ يٰسۤ اِلَّا هَوَّنَ اللّٰهُ عَلَيْهِ

"Ölmek üzere olan her hangi bir kimsenin yanında Yasin okunacak olursa Allah ona kolaylık verir."[469] buyurmuştur.

Bu konu, başkasının yaptığı ibadetin ve hayrın ölüye ulaşıp ulaşmaması ile ilgilidir. Bir insanın ölüleri için yapacağı dua ve hayırdan onların yararlanacağını ifade eden âyet ve hadisler vardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

"Onlardan sonra gelenler derler ki: Ey Rabbimiz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla..."[470] buyurulmuştur.

468 Ebû Dâvud, "Cenâiz", 24; İbn Mâce, "Cenâiz", 4.
469 *Şevkânî, Neylü'l-Evtâr, IV*, 25; *el-İhtiyar, II*, 179.
470 Haşr, 59/10.

Az önce de ifade ettik. Peygamberimiz katıldığı bir cenazede: "Kardeşiniz için Allah'tan mağfiret dileyin. Zira o, şu anda sorgulanmaktadır." buyurmuş, ölüye dua edilmesini önermiştir.

Yine Peygamberimiz:

اِذَا مَاتَ الاِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ اِلاَّ مِنْ ثَلاَثَةٍ اِلاَّ مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ اَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ اَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ

"İnsan öldüğü vakit ameli kesilir. Yalnız üç şeyden: Devam eden sadakadan, faydalanılan ilimden ve kendisine dua eden iyi evlâttan kesilmez (amel defterine sevap yazılır.)"[471] buyurmuştur.

Bir adam Peygamberimize gelerek:

–Ey Allah'ın elçisi, annem ansızın öldü, vasiyyet de etmedi. Sanıyorum konuşmuş olsa fakirlere sadaka verirdi. Acaba onun için ben sadaka versem ona ecir olur mu? demiş, Peygamberimiz:

–Evet, olur, buyurmuş.[472]

Bunun bir başka canlı delili de cenaze namazıdır, bu namazda ölüye yaptığımız duadır.

İşte bu âyet ve hadisler çok açık bir şekilde insanların ölüleri için yapacakları dua, hayır ve iyilikten onların yararlanacağını ifade etmektedir. Ve yine İslâm alimleri, insanın yaptığı ibadetin sevabını bir ölüye bağışlayabileceğini söylemişlerdir.

Ancak bir ücret karşılığı olmayan, Allah rızası için okunan Kur'an'dan ölü yararlanır. Ücret karşılığı okunan Kur'an ibadet olmayacağı için bundan ölüye de bir fayda olmaz.

Cenaze defnedildikten sonra yapılmakta olan telkin az önce ifade ettiğimiz gibi Peygamberimiz, kabirde bir süre kalmış ve orada bulunanlara ölüye dua etmelerini tavsiye etmiş, kendileri de dua etmiştir. Bugün yapmakta olduğumuz telkini Peygamberimizin yaptığına veya yapılmasını tavsiye ettiğine dair sahih bir hadis yoktur. "Ölülerinize Lâilâhe İllallah" sözünü telkin

471 Müslim, "Vesaya", 3; Ebû Dâvud, "Vesaya", 13.
472 Müslim, "Vesaya", 2.

edin. Mealindeki hadis-i şerifin hakikat manası üzerinde olduğunu söyleyenler olmakla beraber, alimlerin çoğunluğu buradaki "Ölüleriniz" demek "Ölmek üzere olan hastalarınız" demek olduğu görüşündedirler. Buna göre bu telkin öldükten sonra değil, ölmeden önce yapılması gereken telkindir ki, son sözünün bu olmasını sağlamak içindir.

Hanbeli mezhebinin İmamı olan Ahmet b. Hanbel (H.164-241)'e, cenaze defnedildikten sonra yapılan telkini sorduklarında şöyle demiştir: "Ebû'l-Muğîre vefat edince Şamlılar ona böyle telkin verdiler. Başka hiç kimsenin böyle yaptığını görmedim."[473]

Hanefilerin meşhûr fıkıh kitabı olan "Dürril-Muhtar"ın metninde: "Ölü defnedildikten sonra telkin yapılmaz" deniliyor.[474] Fakat Hanefilerin çoğuna göre ne yapın denir, ne de yapmayın. Çünkü yapılmasında bir zarar yoktur. Şafiîler müstehap olduğunu, Malikî ve Hanbeliler de mekruh olduğunu söylemişlerdir.

Bu farklı görüşler, konu hakkında sahih bir hadis olmadığından ve telkin ile ilgili hadisin farklı yorumlanmasındandır.

Ölen kimsenin aile fertleri taziye edilir, sabır dilenir ve Cenab-ı Hakkın ölüyü bağışlaması için dua edilir. Bu da müstehaptır. Taziye cenaze defnedildikten sonra yapılır. Üç günden sonra taziyede bulunulmaz. Çünkü bu ölü yakınlarının üzüntüsünü yeniler. Ancak orada olmayanlar, geç duyanlar üç günden sonra da taziye edebilirler.

Peygamberimiz buyuruyor:

مَنْ عَزَّى مُصَابًا فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ

"Başına felâket gelen kimseye taziyede bulunana musibet sahibinin sevabı kadar sevap verilir."[475]

Ölü çıkan ev halkına akraba ve komşuların yemek vermesi müstehaptır. Peygamberimiz Hz. Cafer şehit olunca:

اصْنَعُوا لِآلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا فَإِنَّهُ قَدْ أَتَاهُمْ أَمْرٌ شَغَلَهُمْ

473 Şevkânî, *Neylü'l-Evtar, IV*, 102.
474 İbn Abidîn, *Reddü'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar, I*, 797.
475 İbn Mâce, "Cenâiz", 56; Tirmizî, "Cenâiz", 71.

"Cafer ailesine yemek yapın. Çünkü onların başına büyük bir iş geldi."[476] buyurdu.

Fakat cenaze evinin yemek, helva hazırlayıp başkalarına ikram etmesi mekruhtur. Çünkü ziyafet vermek sevinçli zamanlarda meşrûdur.

Böylece değerli müminler, aramızdan ayrılarak ahirete yolcu ettiğimiz din kardeşimize karşı görevlerimiz özetle bunlardır.

Ömrü olanlarımıza Cenabı Hak'tan sağlıklı yaşama nasip etmesini, vefat eden kardeşlerimize de rahmet etmesini niyaz ediyorum. Âmin.

476 Ebû Dâvud, "Cenâiz", 30.

TAKVA NE DEMEKTİR VE MÜTTAKİ KİMDİR?

Değerli Müminler,

Bugünkü sohbetimiz takva hakkında olacaktır.

Müttaki, takva sahibi demektir. Takva ise kuvvetli bir himayeye girerek korunmak anlamındadır. Bunun gereği olarak korkmak, kaçınmak, sakınmak ve çekinmek manalarına da gelir. Gerçek koruma, ancak Allah'ın korunmasına girmekle olur.

Kur'an-ı Kerim'de takvanın üç derecesi olduğu bildiriliyor.

Birincisi, Allah'a inanmak ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaktır. Başka bir ifade ile Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun ortağı, eşi ve dengi bulunmadığına inanmaktır. Bu inanç takvanın ilk mertebesidir ve bu inanca sahip olan kimse de müttakidir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى

"Onları takva sözü üzerinde durdurdu."[477]

Takva sözü, "Lâilâhe İllallah-Allah'tan başka ilâh yoktur" sözüdür.[478]

---

477 Fetih, 48/26.

478 Buhârî, "Eyman", 19; Ahmed b. Hanbel, V, 138.

Osman b. Affan (ra.) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu işittim: "Ben bir kelime bilirim ki, onu kalbinden inanarak söyleyen kimseye cehennem ateşi haram olur."[479] Bunun üzerine Ömer b. Hattap (ra.): "Ben size o kelimenin ne olduğunu söyleyeyim. O, ihlâs kelimesidir ki, Peygamberimiz o kelimeyi amcası Ebû Talip'e ölümü esnasında telkin etmiştir.

Said İbn Müseyyeb'in babası İbn Hazn (ra.) şöyle demiştir. Ebû Talib'de ölüm belirtileri görüldüğü sırada Peygamberimiz yanına gelerek: "Amca, "Lâ İlâhe İllallah" de ki bunu Allah katında senin için delil olarak göstereyim (ve sana şefaat edeyim)" buyurdu.[480]

Bu konuda Peygamberimizin bir hadis-i şerifini de nakledelim. Şöyle buyuruyor: "Her kim ölür de ölümü anında Allah'tan başka ilâh olmadığını bilir ve buna inanırsa cennete girer."[481]

İkincisi, büyük günahları işlemekten ve küçük günahlarda ısrar etmekten sakınmakla farzları eda etmektir ki, İslâm'da bilinen takva budur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰىٓ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ.

"O ülkelerin halkı inansalar ve ittika etselerdi, günahtan sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, fakat yalanladılar, biz de ettikleri yüzünden onları yakalayı verdik."[482]

Üçüncüsü, kalbini Allah'tan meşgul edecek her şeyden kaçınmak ve bütün varlığı ile Allah'a yönelmektir. Allah Teâlâ'nın:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِه۪ وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ.

"Ey iman edenler, Allah'tan O'na yaraşır şekilde ittika edin ve ancak müslümanlar olarak can verin."[483] âyet-i kerimesindeki ittika budur. Bu

479 Ahmed b. Hanbel, I, 63.
480 Buhârî, "Eyman", 19.
481 Müslim, "İman", 10.
482 A'raf, 7/96.
483 Âl-i İmrân, 3/102.

takva öylesine yüksek bir mertebedir ki hemen hiç kimse için mümkün değildir.

Takvanın bu üç mertebesini toplayan bir âyette şöyle buyuruluyor:

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوٓا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَاَحْسَنُواۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ۟

"İman eden ve iyi işler yapanlara hakkıyle korunup iman ettikleri ve iyi işler yaptıkları, sonra yine hakkıyle sakınıp iman ettikleri, sonra da hakkıyle sakınıp yaptıklarını ellerinden geldiğince güzel yaptıkları takdirde onlara, (haram kılınmadan önce) tattıklarından dolayı günah yoktur. Allah iyi ve güzel yapanları sever."[484]

Her Cuma günü hatiplerimizin hutbeden sonra okudukları âyet-i kerime de takva derecelerinden herbirini kapsar. Bu âyet-i kerime'de şöyle buyuruluyor:

اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَآئِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Muhakkak ki Allah adâleti, ihsanı, akrabaya yardım etmeyi emreder. Çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor."[485]

Ayet-i Kerime'de üç şey emrediliyor, üç şey de yasaklanıyor. Emredilen üç şey dünyada düzeni ve huzuru sağlayan üç esastır. Bunlar, adâlet, ihsan ve akrabaya yardımdır.

Adâlet, her şeyi yerli yerine koymak, herkesin hakkını vermek ve ölçülü davranmaktır. Her haktan önce Allah hakkı gelir. Bu hakkın birincisi, Allah'ın birliğine, ortağı, dengi ve eşi olmadığına inanmaktır. Buna inançta

---

484 Mâide, 5/93.
485 Nahl, 16/90.

adâlet denir. İnançtaki adâletsizlik ve haksızlık ya yaratanı hiç tanımamak veya O'na ortak koşmaktır.

İhsan dinin özüdür. Peygamberimize ihsanın ne olduğu sorulduğunda:

"Sanki görüyorsun gibi Allah'a ibadet etmendir. Sen Allah'ı görmüyorsan Allah seni görüyor." diye cevap vermiştir.[486] Peygamberimizin bu tarifinden şu anlaşılıyor: İhsan görevi en güzel şekilde yapmaktır. Bunun için Peygamberimiz:

اِنَّ اللّٰهَ كَتَبَ اَلْاِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَئٍ فَاِذَا قَتَلْتُمْ فَاَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ وَاِذَا ذَبَحْتُمْ فَاَحْسِنُوا الذَّبْحَ وَلْيُحِدَّ اَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ فَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ

"Allah Teâlâ her şeyde ihsanı, yapacağı şeyi güzel yapmayı yazdı. Bundan dolayı öldürme ve kesmeyi bile güzel yapın. Herbiriniz bıçağını iyi bilesin ve boğazlayacağı hayvanı rahat ettirsin."[487] buyurmuş ve ihsanın herşeyde dikkate alınmasını tavsiye etmiştir.

Akrabaya Bakmak. Akrabayı görüp gözetmek, muhtaç olanlara yardım etmek emrediliyor. Peygamberimiz buyuruyor:

أَسْرَعُ الْخَيْرِ ثَوَابًا الْبِرُّ وَصِلَةُ الرَّحِمِ

"Sevabı en çabuk olan taat, yakın akrabaları gözetmektir."[488] Bunun için zekât ve sadaka verilirken yakın akrabadan muhtaç olanlara öncelik tanınması tavsiye edilmiştir. Nitekim Peygamberimiz "Yoksula bir şey vermek sadakadır. Akrabaya sadaka vermekte iki sevap vardır. Birisi sadaka sevabı diğeri de akrabayı görüp gözetme sevabıdır."[489]

Ayet-i Kerime'de yasaklanan üç şey de Fahşa, Münker ve Bağy'dir.

Fahşa, zina, yalan ve iftira gibi çirkinliklerdir. Bunların edepli insanlar için çirkinliklerini anlatmaya gerek yoktur.

486 Buhârî, "İman", 37; Müslim, "İman", 57.
487 Müslim, "Sayd", 11; Ebû Dâvud, "Adahî", 12; Neseî, "Dahaya", 22.
488 İbn Mâce, "Zühd", 23.
489 Tirmizî, "Zekât", 26.

Münker, dinin ve akl-ı selimin beğenmeyip fena saydığı iş ve davranışlardır.

Bağy, insanlara zulum ve baskı yapmaktır.

İşte Allah Teâlâ bu üç şeyi de yasaklıyor. Ashab'ın ileri gelenlerinden biri ve Medine-i Münevvere'de ilk vefat eden sahabi olan Osman İbn Maz'ûn (ra.) bu âyet-i kerime ile ilgili bir hatırasını şöyle anlattı: "Ben başlangıçta Peygamberimizin müslüman olmam konusundaki teklifini reddetmekten utandığım için müslüman olmuştum. İslâm henüz kalbimde yerleşmemişti. Bir gün Peygamberimizin huzuruna vardım. Benimle konuşuyordu. Bir ara gözünü göğe dikti, sonra da sağından aşağı indirdi. Sonra bunu bir daha tekrar etti. Sebebini sordum. Şöyle buyurdu: "Seninle konuşurken birdenbire Cebrâil aleyhisselâm geldi ve bu âyet-i getirdi." Ben, bu âyet-i duyunca çok etkilendim ve o andan itibaren iman kalbime yerleşti. Hemen koştum Ebû Talib'e haber verdim. O da şöyle dedi: "Ey Kureyş topluluğu, yeğenime uyunuz, doğru yolu bulacaksınız. Şüphesiz O, size güzel ahlâktan başka bir şey emretmiyor." Bunu duyan Peygamberimiz; "Amcacığım, insanların bana uymalarını emredersin de kendini unutur musun" buyurdu. Fakat o, şehadet getirmekten kaçındı. Bunun üzerine:

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

"Ey Peygamberim, doğrusu sen her sevdiğini hidâyete eriştiremezsin. Ama Allah dilediğine hidâyet verir ve hidâyete girecek olanları en iyi o bilir."[490] ayet-i nazil oldu.

Hz. Ali şöyle demiştir: "Allah Teâlâ Peygamberine kendisini Arap kabilelerine arzetmesini emretti. Bunun üzerine yüce Peygamber çıktı, ben ve Ebû Bekir de beraberinde idik. Bir topluluğun yanına geldik üzerlerinde onur vardı. Ebû Bekir:

–Bunlar kimlerdir? diye sordu.

–Şeyba b. Sa'lebe'den, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz onları iki şehadet kelimesini getirmeye davet etti ve Kureyş, Peygamberi yalanladığı için kendisine yardım etmelerini teklif etti. Bu teklif üzerine Makrûn b. Amir:

---

490 Ahmed b. Hanbel, I, 318.

–Ey Kureyşli, bizi davet ettiğin şey nedir? diye sordu. Peygamberimiz bu âyet-i kerime'yi okudu. Bunu dinleyen Makrûn b. Amir:

–Gerçekten sen güzel ahlâka ve güzel amele davet ediyorsun. Seni yalanlayan ve aleyhinde hareket etmek isteyenler, yemin ederim ki iftira ediyorlar" dedi. (Hak Dini Kur'an Dili, âyet-i kerime'nin tefsiri)

İbn Mes'ûd (ra.) bu âyet-i kerime ile ilgili olarak: "Kur'an-ı Kerim'de iyilik ve kötülüğü en çok bir arada toplayan bu âyet-i kerime'dir" demiştir.[491] ve denmiştir ki: "Eğer Kur'an'da bu âyetten başka âyet olmasaydı ona yine, "Her şey için bir açıklama, bir hidâyet ve rahmet kaynağı ve müslümanlar için bir müjde denmesi doğru olurdu.[492]

Evet değerli müminler takva sahibi olanlara müttaki denir. Kur'an müttakilerin, gerek inanç ve gerekse ahlâk yönünden sahip oldukları nitelikleri bize bildirir. Kur'an-ı Kerim'in ikinci sûresi olan Bakara Sûresinin ilk âyetlerinde müttakilerin nitelikleri şöyle sayılıyor:

الٓمٓ ۚ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ۚۛ فِيهِ ۚۛ هُدًى لِلْمُتَّقِينَۙ. اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۙ. وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۜ. اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ ۗ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ.

"Elif Lâm Mim. O kitap (Kur'an): Onda asla şüphe yoktur. O müttakiler için bir hidâyet kaynağıdır. Onlar (o müttakiler) gayba inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar. Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler, ahiret gününe de kesinkes inanırlar. İşte onlar Rablerinden gelen bir hidâyet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır."[493]

İşte müttakilerin nitelikleri:

---

491 Alûsî, *Ruhu'l-Maânî*, XIV, 219.
492 Alûsî, *Ruhu'l-Maânî*, XIV, 220.
493 Bakara, 2/1-5.

1. Gaybe İnanırlar

Kur'an-ı Kerim'e göre varlıklar iki kısma ayrılır. Bir kısmı gözle görülüp idrak edilemeyen varlıklar ki, bunlar gayb alemini oluşturur. Bir kısmı da gözle görülen elle tutulan varlıklardır. Bunlar da şehâdet alemini meydana getirir. Manevî varlıklar gayb alemindedir. Gayb alemine ait varlıklar da iki kısma ayrılır. Bir kısmının varlığını Allah'tan başka kimse bilmez. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَٓا اِلَّا هُوَۜ

"Gaybın anahtarları O'nun katındadır. Onları O'ndan başkası bilmez."[494] buyurulmuştur ki, gaybın bu kısmına işaret edilmiştir. Kaza ve kader hep bu gaybdendir.

Bir kısım varlıklar da vardır ki bunlar duyu organlarıyla idrak edilemez ise de var oldukları delillerle anlaşılabilir. Allah'ın varlığı, Allah'ın sıfatları, melekler, âhiret, cennet ve cehennem bu tür gaybe dahildir.

İşte, "onlar gaybe inanırlar" âyetindeki gaybden kastedilen gayb varlıkları bu delil ile varılan gaiplerdir. Yani mümin ve müttakiler görmedikleri halde Allah'a, O'nun meleklerine, Peygamberlere gelen kitapların Allah tarafından vahyedildiğine, âhirete, cennet ve cehenneme ve Allah'ın huzurunda sorgulanacaklarına inanırlar.

2. Namazı Dosdoğru Kılarlar

Namazı dosdoğru kılmak demek, namazın şartlarına uyarak güzelce edâ etmek demektir. Allah Teâlâ, imandan sonra namazdan daha üstün bir ibadet emretmemiştir. Peygamberimiz namaz için, "Namaz dinin direğidir"[495] buyurmuş, dini ayakta tutan bir ibadet olduğunu bildirmiştir. Günde beş vakit Allah'ın huzurunda duran kimsenin duygu ve düşüncelerinde mutlaka bir değişiklik olacaktır. Allah Teâlâ'nın; "Muhakkak ki namaz kötü ve iğrenç şeylerden vazgeçirir."[496] buyurması bu gerçeğin ifadesidir. Namazını kılan kimsenin en az dört kazancı vardır: Temizlik,

494 En'âm, 6/59.
495 Suyûtî, *Feyzu'l-Kadir,* IV, 248.
496 Ankebût, 29/45.

kalb kuvveti, vakitlerin intizamı, toplumsal düzelme. Namazın büyük faydalarını hesap etmek ise mümkün değildir. Biz burada namazdan bahsedecek değiliz. Çünkü buna zamanımız yetmez.

3. Kendilerine Verilen Rızıktan Allah Yolunda Harcarlar

İnsan kazancını sadece kendisine harcamamalı, onu toplumu ile paylaşmalıdır. Çünkü insan yalnız yaşayan bir varlık değil, toplum halinde yaşayan medeni bir yaratıktır. Toplum halinde yaşayan insanların hepsi eşit değildir. Bir kısmı varlıklı iken bir kısmı yoksuldur. Bir kısmı sağlıklı iken bir kısmı malül ve hastalıklıdır. Sağlıklı ve varlıklı olan kimseler en yakınlarından başlamak üzere toplumdaki yoksulları, dul ve yetimleri, kimsesiz çocukları görüp gözetmek ve Allah'ın kendilerine verdiği nimetin bir bölümünü olsun onlara vermekle yükümlüdürler. Bu takva sahiplerinin özelliklerindendir. Asıl iyilik budur. Nitekim Allah Teâlâ buyuruyor:

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيّٖنَۚ وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِى
الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِ وَالسَّٓائِلٖينَ وَفِى الرِّقَابِۚ وَاَقَامَ
الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عَاهَدُواۚ وَالصَّابِرٖينَ فِى الْبَأْسَٓاءِ
وَالضَّرَّٓاءِ وَحٖينَ الْبَأْسِؕ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ صَدَقُواؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ.

"İyilik yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmek değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanır. Yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir, antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu nitelikleri taşıyanlardır. Müttakiler ancak onlardır."[497]

---

497 Bakara, 2/177.

4- Sana (Ey Muhammed) İndirilen ve Senden Önce İndirilene İman Ederler

Müttakilerin dördüncü niteliği, hem son peygamber Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.)'ya hem de ondan önce gönderilmiş olan bütün Peygamberlere; hem son peygambere indirilen Kur'an'a hem de önceki peygamberlere indirilmiş olan kitaplara iman ederler. Bu kitapların Allah kelâmı olduğuna inanırlar. Gerçi âyet-i kerime'de peygamberlerden değil, onlara indirilen kitaplara inanırlar denilmektedir ama, kitaplara inanmak, o kitaplar kendilerine indirilen peygamberlerin peygamberliğine de inanmak demektir. Çünkü getirilen habere inanan kimse o haberi getirene de inanması gerekir. Zira onlara indirilenlerden birisi de peygamberlikleri davasıdır.

Ayet-i Kerime müttakilerin, Peygamberler ve onlara indirilen kitaplar hakkında ayırım yapmadan hepsine inanmaları gerektiğini bildiriyor. Meselâ Hz. Musâ Peygamberdi ama İsa değildi; Tevrat Allah'ın kitabıdır fakat İncil değildir; yahut Mûsa ve İsa Peygamber idiler ama Hz. Muhammed (s.a.s.) değildir, olsa bile bizim değildir, Arapların peygamberidir; Tevrat ve İncil Allah'ın kitabıdır fakat Kur'an değildir gibi sözlerle Allah'ın peygamberlerini ve o peygamberlere indirilen kitapları farklı görmezler, hepsine inanırlar.

5. Ahirete de Kesinlikle İman Ederler

Ahirete inanmak demek, öldükten sonra dirileceğimize ve Allah'ın huzurunda dünyada yaptıklarımızdan mutlaka sorgulanacağımıza; iman edip iyi işler yapmış ve Allah'ın rızasını kazanmış olanların cennete gireceğine ve burada sonsuz bir şekilde yaşayacağına, Allah'ı inkâr edip inanmayanların ise Cehennem'de azap edileceğine inanmaktır.

İşte bunlar müttakilerdir ve Rabblerinden hidâyet üzeredirler ve işte bunlar kurtuluşa eren bahtiyarlardır.

Değerli müminler, Al-i İmran sûresinde de cennetin müttakiler için hazırlandığı bildiriliyor ve bunların başka özelliklerinden de söz ediliyor. Şöyle buyuruluyor:

وَسَارِعُوٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اُعِدَّتْ

لِلْمُتَّقِينَۙ. اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِى السَّرَّٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَۚ. وَالَّذِينَ اِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْۖ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ اِلَّا اللّٰهُۜ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلٰى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ. اُولٰٓئِكَ جَزَٓاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَاۜ وَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَۜ.

“Rabbinizin bağışına ve genişliği göklerle yer arası kadar olan, müttakiler için hazırlanmış bulunan cennete koşun. O müttakiler ki bollukta ve darlıkta Allah için harcarlar, öfkelerini yutarlar, insanları affederler. Allah iyilik edenleri sever. Ve onlar çirkin bir günah işledikleri, yahut nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Allah'tan başka günahları kim bağışlayabilir? Bir de onlar bile bile, işledikleri günah üzerinde ısrar etmezler. İşte onların mükafatı Rableri tarafından bağışlanma ve altından ırmaklar akan, ebedi kalacakları cennetlerdir. Çalışanların mükafatı ne güzeldir.”[498]

Bu âyetlerde müttakilerin özel ahlâkî nitelikleri sayılıyor. Onlar sadece Allah'a ortak koşmaktan sakınmakla yetinmiyor, bir takım özelliklere de sahip bulunuyorlar. Bu özellikler şunlardır:

1. Bollukta ve Darlıkta Allah İçin Harcarlar

Mal canın yongasıdır. İnsan kolay kolay malından ayrılamaz. Yoksul düşeceğinden korkar. Ancak müttakiler, hiç tereddüt etmeden bollukta da darlıkta da Allah yolunda seve seve harcarlar. Çünkü onlar, harcadıklarından kat kat fazlasını Allah'ın kendilerine vereceğine, ayrıca kıyamet gününde Allah'ın büyük ödülüne erişeceklerine inanırlar.[499] İşte bu iman, onları, Allah için harcamaya sevkeder. Çünkü Peygamberimiz buyuruyor:

لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِى يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ

498 Âl-i İmrân, 3/133-136.
499 Bakara, 2/274.

"Asıl pehlivan, güreşte rakibini yenen değil, kızdığı zaman öfkesini yenen kimsedir."[500]

Öfke, insana sonradan pişman olacağı işleri yaptırır. "Öfke ile kalkan zararla oturur" demişlerdir. Bir çok cinayetin öfke yüzünden işlendiği, pek çok aile yuvasının bu yüzden yıkıldığı bilinen gerçeklerdendir.

2. İnsanları Affederler

Affetmek ahlâkî bir erdemliktir ve insanı yüceltir. Peygamberimiz buyuruyor:

مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ اللّٰهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلاَّ عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّٰهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللّٰهُ

"Sadaka malı eksiltmez. Af sebebiyle Allah bir kulun ancak şerefini artırır. Bir kimse Allah için tevazû gösterirse Allah onu ancak yükseltir."[501]

3- Günah İşledikleri veya Kendilerine Zulmettikleri Zaman, Hemen Allah'ı Hatırlar ve O'ndan Mağfiret Dilerler

Müttakiler, her hangi bir günahı işledikleri zaman o günahta ısrar etmez, hemen pişman olur tövbe ederler. Allah'tan bağışlanmalarını dilerler. Elbette böyle yapacaklar, çünkü Allah'tan başka insanın günahlarını kim bağışlayabilir. İşte her hangi bir günah sonunda Allah'tan utanıp da hemen tövbe ve istiğfar edenlerin Allah Teâlâ tövbelerini kabul eder ve onları bağışlar ve cennetine koyarak ödüllendirir.

Değerli müminler, işte müttakilerin niteliklerini Kur'an böyle bildiriyor. Müttaki, bu niteliklere sahip olan kimsedir, bunda şüphe yoktur.

Peygamberimiz de:

إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ

---

500 Müslim, "Birr", 30; Ebû Dâvud, "Edeb", 3; Buhârî, "Edeb", 76.
501 Müslim, "Birr", 19.

"Muhakkak Allah sizin sûretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat kalblerinize ve yaptıklarınıza bakar." buyurmuştur.[502] Yine Peygamberimiz, üç defa göğsüne işaret buyurarak: "Takva işte buradadır." buyurmuştur.[503]

İşte kimin müttaki olduğunu ve müttakinin ne gibi nitelikleri bulunduğunu âyet ve hadisler böyle bildiriyor. Âyet ve hadislerin dışında bir takva ölçüsü aramanın yanlış olacağı ve insanı yanıltacağı şüphesizdir.

Konumuzu Peygamberimizin bir duası ile tamamlayalım:

اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَسْاَلُكَ الْهُدٰى وَالتُّقٰى وَالْعَفَافَ وَالْغِنٰى

"Allahım! Senden hidâyet, takva, iffet ve gönül zenginliği isterim."[504]

502 Müslim, "Birr", 10.
503 Müslim, "Birr", 10.
504 Müslim, "Zikr", 18.

RAMAZAN BAYRAMI

Değerli Müminler!

Bizleri mübarek Ramazan bayramına eriştiren yüce Rabbimize hamdediyor, Sevgili Peygamberimize salât ve selâmlarımızı sunuyoruz.

Ramazan orucunun farz olduğu bildirilen âyet-i kerime'de şöyle bir hatırlatmada bulunuluyordu:

اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍۜ

"(Size farz kılınan oruç) sayılı günlerdedir."[505]

Sayılı günlerin ömrü ise azdır, hiç farkında olmadan gelir geçer. Ramazan da öyle oldu, daha dün başlamış gibi bugün bitti. Bu rahmet ve mağfiret günlerini değerlendirenlere ne mutlu.

Değerli Müminler!

Yüce dinimiz müminleri kardeşlik bağı ile birbirine bağlamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ

505 Bakara, 2/184.

"Müminler ancak kardeştirler."[506] Bu kardeşlik her türlü dostluğun üstündedir. Peygamberimiz vefatından önce buna dikkatimizi çekmiştir. Ebû Saîd el-Hudrî (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz (ölümle sonuçlanan hastalığında) hutbeye çıktılar ve:

–Allah Teâlâ kulunu dünya nimetleriyle kendi katındakiler arasında muhayyer (seçmeli) bıraktı. O da Allah'ın katındakileri seçti, buyurdu. Bu söz üzerine Ebû Bekir (ra.) ağlamaya başladı. Ben kendi kendime: "Allah Teâlâ'nın bir kulu dünya ile kendi katındaki nimetler arasında seçmeli bırakmasında, o kulun da Allah katındaki nimetleri seçmesinde ne var ki, (Ebû Bekir'i kastederek) bu ihtiyarı ağlatıyor?" diye düşündüm. Meğer, o dünya hayatı ile Allah katındaki nimetler arasında serbest bırakılan kul, Peygamberimizmiş, meğer Ebû Bekir hepimizin en bilgilisi imiş. (Tabii bu Peygamberimizin aralarından ayrılığına işaret ediyordu. Bunu anlayan Hz. Ebû Bekir bunun için hemen ağlamaya başlamıştı.) Peygamberimiz Hz. Ebû Bekir'i ağlar görünce:

–Ya Ebâ Bekir, ağlama. Bana malı ve arkadaşlığı hususunda en cömert olanı, hiç şüphe yok ki, Ebû Bekir'dir. Ümmetimden birini kendime dost edinseydim, Ebû Bekir'i dost edinirdim, fakat İslâm kardeşliği ve sevgisi şahsî dostluktan üstündür, buyurdu.[507] ve İslâm'ın getirdiği kardeşliğin her türlü kişisel dostlukların üstünde olduğuna dikkat çekti.

İlk İslâm topluluğu Medine'de oluşmuştu. Bu topluluk, kardeşlik, birlik ve dayanışma temelleri üzerine kurulmuştur. Bu şehirde Evs ve Hazreç adlarında iki kabile vardı. Bu kabileler arasında çok eskilere dayanan düşmanlık mevcut idi. İslâm'ın getirdiği kardeşlik herkes gibi bu iki kabileyi de etkilemiş ve aralarındaki düşmanlığı yok ederek onları kardeş yapmıştı.

Gerçekten ilk müslümanlar İslâm'ın bütün emirlerini hayata geçirmişler, örnek gösterilecek bir toplum haline gelmişlerdi.

Sevgili Peygamberimiz Mekke'den Medine'ye hicret edince O'nun peşinden pek çok Mekkeli de Medine'ye gelmişti. Bunlar muhacir olarak anılırlar. Her şeylerini Mekke'de bırakarak gelmişler, beraberlerinde hiçbir şey getirmemişler, getirememişlerdi. Peygamberimiz Medineliler (ensar) ile muhacirleri kardeş ilân etmişti. Her Medineli bir muhaciri kardeş ola-

506 Hucurât, 49/10.
507 Buhârî, "Salât", 80; Müslim, "Fedail-i Sahâbe", 1.

rak kucaklamış ve malının yarısını ona vermişti. Tarihte bu kardeşliğin, böylesine bir yardımlaşma ve dayanışmanın bir eşi daha gösterilemez.

İslâm ahlâkının temelini teşkil eden bir hadisi şerifte Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

"Hiçbiriniz, kendisi için istediğini müslüman kardeşi için de istemedikçe, iman etmiş olmaz."[508] Müslüman kardeşine karşı bu duyguyu taşımayan kimsenin gerçek mümin olamayacağı ifade buyuruluyor.

İlk müslümanlardan bunun çok örnekleri vardır. İşte bir iki örnek:

İbn Ömer (ra.) anlatıyor: Peygamberimizin arkadaşlarından birine bir koyun hediye edilmişti. O, "Kardeşim falan ve ailesi buna bizden daha fazla muhtaçtır" dedi ve kendisine gelen hediye koyunu ona gönderdi. O da kendisinden daha çok muhtaç olduğunu sandığı bir başkasına gönderdi, derken koyun bu sûretle tam yedi ev dolaştı ve sonunda ilk geldiği eve dönüp geldi. Bunun üzerine, onların bu davranışlarını öven şu âyet-i kerime nâzil oldu: "Kendileri muhtaç olsalar dahi onları kendilerine tercih ederler."[509]

Bu konuda çarpıcı bir başka örnek de şudur: Hz. Ebû Bekir zamanında Bizansla yapılan ve Suriye'nin fethi ile sonuçlanan Yermûk Savaşında Huzeyfetü'l-Adevî şöyle diyor. Savaşın yapıldığı gün çok sıcak bir gündü. İkindi üstü savaş biraz gevşeyince, silahımı attım, bir su kabı alarak savaş alanında yaralanan mücahidler arasına daldım. Yaralanıp yatanlarda derin bir sessizlik vardı. Derken bir inleme duydum fakat bu sesin nereden geldiğini anlayamadım. Sırayla okşadıklarımın hepsi ruhsuzdu ve şehit olmuştu. Meğer inleyen yaralı amcamın oğlu imiş. Hemen yanına geldim, biraz su getirdim, içer misin? dedim. Gözü ile ver demek isterken, arkadan bir inleme sesi geldi. Amcamın oğlu, ona götür diye bana işaret etti. O yükselen sese koştum ki, ne göreyim As'ın oğlu Hişam. Tam ona suyu vermek üzere iken bir başka hırıltı duydum. O durumda Hişam, ona ver, ben istemem dedi. O inleyeni epey aradım nihayet buldum ama şehit olmuştu. Bari Hişam'ı bulayım, dedim fakat o da Allah'ın rahmetine kavuşmuştu. O

508 Buhârî, "İman", 7; Müslim, "İman", 17.
509 Hâkim, *el-Müstedrek,* II, 484.

halde amcamın oğluna yetişeyim bari dedim ve koştum, ama o da şehâdet şerbetini içmişti. Gösterdikleri bu örnek davranışları yüzünden hiç birisine suyum nasip olmadı."

Merhum şair Mehmet Akif bunu "Safahat"ta ne güzel tasvir ediyor.

Müslüman, kendisine reva gördüğünü din kardeşine de reva görecek, kendisi için hoşlanmadığı şeyi din kardeşine de yapmayacak, yapılmasını istemeyecektir. Peygamberimiz bu konuda şöyle buyuruyor:

اَلْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لاَ يَظْلِمُهُ وَلاَ يُسْلِمُهُ، وَمَنْ كَانَ فِى حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللهُ فِى حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرُبَاتِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Müslüman, müslümanın din kardeşidir. Müslüman kardeşine haksızlık etmez ve onu başına gelen musibette yalnız bırakmaz. Her kim müslüman kardeşinin yardımında bulunur ve onun ihtiyacını görürse Allah da ona yardım eder ve muhtaç olduğunu ona verir. Her kim bir müslümanın sıkıntılarından birini giderirse Allah Teâlâ da buna karşılık kıyamet sıkıntılarından birini giderir. Her kim bir müslümanın ayıbını örterse Allah Teâlâ da âhirette onun ayıbını örter."[510]

Bir başka hadisi şerifte de şöyle buyuruluyor:

لاَ تَحَاسَدُوا وَلاَ تَنَاجَشُوا وَلاَ تَبَاغَضُوا وَلاَ تَدَابَرُوا وَلاَ يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَكُونُوا عِبَادَ اللهِ إِخْوَانًا. الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لاَ يَظْلِمُهُ وَلاَ يَخْذُلُهُ وَلاَ يَحْقِرُهُ. التَّقْوَى هَاهُنَا. وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ

510 Buhârî, "Mezalim", 3; Müslim, "Birr", 15.

"Bir birinize haset etmeyiniz. Alış-verişte birbirinizi aldatmayınız. Birbirinize dargın durmayınız ve birbirinizden yüz çevirmeyiniz. Birinizin bitmek üzere olan pazarlığını bozmayınız. Ey Allah'ın kulları kardeş olunuz. Müslüman müslümanın kardeşidir; ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz, ona hor bakmaz. Peygamberimiz üç def'a göğsüne işaret buyurarak, "Takva işte buradadır. Bir kimsenin kötü olması için din kardeşini hor görmesi yeterlidir. Müslümanın müslümana kanı, malı ve ırzı haramdır."[511]

Peygamberimiz müslümanları tek vücut kabul etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِى تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى

"Birbirini sevmekte, birbirine acımakta ve birbirine şefkat hususunda müminlerin örneği bir vucud gibidir. Bu cesetten bir organ rahatsız olursa cesedin diğer organları uykusuzluk ve humma ile ona çağrışırlar."[512]

Toplumların varlığının devamını sağlayan en büyük kuvvet, hiç şüphe yok ki, kardeşliktir, birlik ve beraberliktir. Bu gücü kaybeden toplumların varlığı çöker. Bunun içindir ki, yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de:

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَاۤءً فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِه۪ٓ اِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِه۪ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ.

"Toptan Allah'ın ipine sarılınız, parçalanıp ayrılmayın. Allah'ın üzerinizdeki nimetini düşünün. Hani siz birbirinize düşmanlar idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti. İşte O'nun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz."[513]

---

511 Müslim, "Birr", 10.
512 Müslim, "Birr", 17.
513 Âl-i İmrân, 3/103.

Ayet-i Kerime'de ifade buyurulan "Allah'ın ipi" Allah Teâlâ'ya kavuşma ve O'nun rızasını kazanma sebebi olan vasıta demektir ki, Kur'an-ı Kerim'dir. Nitekim Peygamberimiz:

كِتَابُ اللهِ حَبْلٌ مَمْدُودٌ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الأَرْضِ

"Gökten yeryüzüne indirilmiş olan Allah'ın ipi Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim'dir."[514] buyurmuştur. Kur'an'a sarılanlar ve onun etrafında birleşenler doğru yolu bulur ve şaşırmaz. Çünkü o, apaçık bir nurdur, hikmet dolu bir kitaptır. Korkunç bir yolun kenarına çekilmiş olan bir ip, veya bir kuyuya düşmüş olanları çıkarmak için uzatılmış bir ip ve ona iyice tutunmuş bir toplum düşününüz. İşte o toplum Kur'an etrafında devamlı yükselen bir toplumun örneğini teşkil eder.

Toplumu oluşturan ferdler birbirlerine sevgi ile yaklaşmalı ve kardeşçe kucaklaşmalıdırlar. Birbirlerine arka çevirmekten ve düşmanca yaklaşmaktan sakınmalıdırlar. Unutulmamalıdır ki Allah'ın yardımı, toplum halinde yaşayan ve birbirlerine saygı duyanlaradır. Toplu halde kılınan bir namaza, yalnız başına kılınan bir namazdan 27 derece daha fazla sevap verileceği düşünülürse toplum halinde olmanın önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Toplum güç kaynağıdır. Tefrika ve ayrılık ise zayıflık ve perişanlıktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَاَطٖيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رٖيحُكُمْ وَاصْبِرُواۜ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرٖينَۚ.

"Allah'a ve Peygamberine itaat edin. Birbirinizle didişmeyin. Sonra içinize korku düşer ve kuvvetiniz elden gider. Sabırlı olun, çünkü Allah sabredenlerle beraberdir."[515]

Merhum şair Mehmet Akif de ne güzel söylemiş:

"Girmeden tefrika bir millete düşman giremez.

Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez."

---

514 Tirmizî, "Menakıb", 31; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned, III*, 14, 17, 26, 59.
515 Enfâl, 8/46.

Millet olarak tarihteki başarılarımızı ve zaferlerimizi birlik ve kardeşliğe borçluyuz.

Değerli Müminler!

Allah Teâlâ müslümanlar arasındaki bu kardeşlik bağının güçlenmesi için çeşitli vesileler yaratmıştır. Bayramlar, bu vesilelerden bir tanesidir. Bayram günlerinde toplum şuuru bütünleşir, toplum ferdleri birbiriyle kaynaşır ve kucaklaşır. Hayatın bitmek tükenmek bilmeyen sıkıntıları içinde bunalan, bitkin ve yorgun hale gelen insanları bayramlar dinçleştirir, çalışma azim ve gayretlerini artırır.

Bayramlar toplum hayatında gerçekten seçkin yeri olan mübarek günlerdir. İnsan yalnız başına bayram yapamaz, yapsa bile bunun bir anlamı olmaz. Bayram toplum olarak kutlandığı takdirde bir anlam taşır.

Bayram günleri, tatil günleri olmaktan öte, bize bir takım yükümlülükler yükleyen günlerdir. Bu yükümlülükleri yerine getirdiğimiz zaman, bayramın anlamını ruhumuzda daha çok hissetmiş olacağız.

Bayram günlerinde önce, varlığımızın sebebi olan ve bizi her türlü fedakarlığa katlanarak büyüten, yemeyip yediren, giymeyip giydiren, uyumayıp uyutan ve hayata hazırlayan şefkat ve merhametle üzerimizde titreyen anne ve babamızın ellerini öpüp hayır dualarını almalı, kırılan gönüllerini onarmalıyız. Kur'an-ı Kerim, Allah'a ibadetten sonra ikinci derecede anne-babaya saygı gösterilmesini, iyilik yapılmasını emretmiş, onlara karşı "öf" demeyi dahi yasaklamıştır. Sevgili Peygamberimize adamın biri şöyle sormuş:

مَا حَقُّ الْوَالِدَيْنِ عَلَى وَلَدِهِمَا قَالَ هُمَا جَنَّتُكَ وَنَارُكَ

– Ey Allah'ın elçisi, anne babanın çocukları üzerindeki hakkı nedir? Sevgili Peygamberimiz:

– Onlar senin ya cennetin, ya da cehennemindir, diye cevap vermiştir.[516] Yani onları razı ve memnun edersen cennete girmeyi hak edersin, onların rızalarını ve dualarını almazsan cehenneme gidersin.

Bakın değerli müminler, birisi Peygamberimize:

516 İbn Mâce, "Edeb", 1.

أُبَايِعُكَ عَلَى الْهِجْرَةِ وَالْجِهَادِ أَبْتَغِى الْأَجْرَ مِنَ اللهِ. قَالَ فَهَلْ مِنْ وَالِدَيْكَ أَحَدٌ حَىٌّ. قَالَ نَعَمْ بَلْ كِلاَهُمَا. قَالَ فَتَبْتَغِى الأَجْرَ مِنَ اللهِ. قَالَ نَعَمْ. قَالَ فَارْجِعْ إِلَى وَالِدَيْكَ فَأَحْسِنْ صُحْبَتَهُمَا

–Ey Allah'ın elçisi, ecrini Allah'tan dilemek üzere hicret ve cihad için emrinize girmek istiyorum dedi. Peygamberimiz:

–Anne ve babandan sağ olan var mı? diye sordu. Adam:

–Evet, ikisi de sağdır, dedi. Peygamberimiz;

–Sen Allah'tan ecir mi istiyorsun? buyurdu . Adam:

–Evet, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Öyle ise anne ve babana dön de onların gönüllerini al, kendilerine güzel hizmet et (ecir ondadır), buyurdu.[517]

–Beni Seleme kabilesinden bir adam Peygamberimize gelir ve sorar:

–Ey Allah'ın elçisi, anne ve babamın ölümlerinden sonra onlara yapabileceğim bir iyilik var mı? Peygamberimiz:

–Evet, onlar için mağfiret dilemek, vasiyetlerini ve taahhütlerini yerine getirmek, yakınlığı onlar vasıtası ile olan (amca, hala, teyze gibi) kimseleri ziyaret etmek ve onların dostlarına ikramda bulunmaktır." buyurdu.[518]

İşte bayramı fırsat bilip anne ve babamızın rızalarını almalı, onlar hayatta değillerse onlar vasıtasıyla yakınlığı olan kimseleri ziyaret etmeli, yoksul olanlarına yardımda bulunulmalıdır.

Akraba ve komşularla tebrikleşerek karşılıklı sevgi ve saygı duygularımızı aktarmalı, muhtaç olanlara yardım elimizi uzatmalıyız. Karşılaştığımız herkese selâm vermeli, tanıdığımız ve tanımadığımız herkesin bayramını kutlamalıyız. Hastahanelerde ve evlerde yatan hastaları görmeli, şifa dileklerimizi sunarak, iyileşmeleri hususunda gerekli olan yardımı yapmaya hazır olduğumuzu bildirmeliyiz. Yetimler ve kimsesiz çocuklara şefkat dolu duygularımızı aktarmalı, onlara anne ve baba gibi davranmalıyız.

517 Müslim, "Birr", 1.
518 Ebû Dâvud, "Edeb", 129.

Dargın olduğumuz kimselerle bayramı fırsat bilerek barışmalı, tanıdıklarımızdan dargın olanları barıştırmaya çalışmalı ve aralarını bulmalıyız. Peygamberimiz buyuruyor :

لاَ يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاَثِ لَيَالٍ

"Müminin, din kardeşine üç günden daha fazla dargın durması helâl olmaz."[519]

Mübarek bayramlarda güzel bir geleneğimiz daha vardır. O da mezarları ziyaret etmek ve onlara hayır duada bulunmak, ruhları için yoksullara ve kimsesiz çocuklara sadaka vermek.

Peygamberimiz ilk zamanlarda kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştı. Bunun sebebi şu idi: İslâm'ın en belirgin niteliği tevhiddir, bir olan Allah'a inanmak ve yalnız O'na ibadet etmektir. Allah'a gösterilen saygı ve ta'zimin bir benzerini başkasına göstermek tevhid inancına aykırıdır.

İslâmiyetten önce Arap yarım adasında putlara tapılıyor, mezarlara secde ediliyor, onlardan yardım isteniyordu. Allah'ı bir bilmek ve yalnız O'na ibadet etmek ve ancak O'ndan yardım istemekten ibaret olan İslâm dinini yeni kabul etmiş olan insanlar, önceki bu çok hatalı olan alışkanlıklarını İslâm'a da aktara bilirler ve böylece tevhid inancını bozarlar endişesiyle Peygamberimiz ilk zamanlarda kabirleri ziyaret etmeyi bu endişe ile yasaklamıştı. İslâmiyeti ve onun tevhid inancına verdiği önem iyice kavrandıktan sonra yasağı kaldırmış, şöyle buyurmuştur:

قَدْ كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَقَدْ أُذِنَ لِمُحَمَّدٍ فِى زِيَارَةِ قَبْرِ أُمِّهِ فَزُورُوهَا فَإِنَّهَا تُذَكِّرُ الْاٰخِرَةَ

"Ben sizi kabirleri ziyaret etmekten nehyetmiştim. Fakat Peygamberiniz Muhammed'e annesinin kabrini ziyaret etmesi için izin verildi. Siz de kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü kabir ziyareti, ahireti hatırlamaktır."[520]

519 Müslim, "Birr", 8.
520 Müslim, "Cenâiz", 36; Tirmizî, "Cenâiz", 60; Ebû Dâvud, "Cenâiz", 80; İbn Mâce, "Cenâiz", 47; Neseî, "Cenaîz", 4.

Peygamberimiz her yıl Uhud şehitlerini ara sıra da Medine'deki Bak'i, mezarlığını ziyarette bulunup dua ederdi.

Hz. Aişe validemiz de kardeşi Abdurrahman (ra.) ın mezarını zaman zaman ziyaret etmiştir. Bir defasında kabir ziyaretinden dönüyordu. Kendisine:

–Ey müminlerin annesi, nereden geliyorsunuz? diye sorulmuş, Hz. Aişe:

–Kardeşim Abdurrahman'ın kabrini ziyaret ettim, oradan geliyorum, dedi. Kendisine:

–Peygamberimiz kabirleri ziyareti yasaklamamış mı idi? diye sorulmuş, O:

–Evet, vakti ile yasaklamıştı, fakat sonra ziyaret edilmesini tavsiye etti, diye cevap vermiştir.[521]

Peygamberimizin ve ashabının kabir ziyareti bizim için örnektir.

Kabirleri ziyaret ederek ölülerimiz için dua etmemiz ve onlar için Allah'tan af ve mağfiret dilememiz, hem ölüler için hem de hayattakilerin ölümü hatırlayarak kendilerine çeki düzen vermeleri için yararlıdır.

İşte bayramlarda ölüleri de ziyaret ederek onlara dua etmemiz güzel bir İslâmî gelenektir, bunu da yapmalıyız.

Bütün bunlar toplumu oluşturan ferdleri, birbirleriyle kaynaştırarak millî birlik ve bütünlüğün sağlanmasında etkili olur. Böyle Allah'a karşı görevlerini kusursuz yapmaya çalışan, birbirini seven, sayan ve birbirinin haklarını gözeten kimseleri Allah'ın rahmeti kuşatır. Çünkü Allah sonsuz rahmet sahibidir.

Bu duygularla hepinizin bayramını kutluyor daha nice bayramlara sağlıkla bizi eriştirmesini, bu mutlu bayramın aziz milletimiz için kardeşliğe, birlik ve bütünlüğe, refah ve mutluluğa vesile olmasını Allah'tan niyaz ediyorum. Âmin.

---

521 Kâmil Miras, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrîd-i Sarih Tercemesi, IV*, 374

PEYGAMBERLİK NEDİR VE PEYGAMBERİN GÖREVLERİ NELERDİR?

Değerli Müminler!

Bugünkü sohbetimizde Peygamberlikten ve Peygamberin görevlerinden söz etmek istiyorum.

İnsanoğlu yeryüzünde Allah'ın hükümlerini yürütmekle görevli üstün bir yaratıktır. Allah Teâlâ onu yeryüzüne gönderdiğinde yalnız bırakmadı, zaman zaman gönderdiği Peygamberlerle onu destekledi, görev ve sorumluluklarını kendisine hatırlattı. Bu, Allah'ın insanlara olan lütuflarından biridir. Kur'an-ı Kerim Peygamberimizin gönderilmesiyle ilgili olarak bu hususu hatırlatırken şöyle diyor:

لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَۚ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ.

“Andolsun ki, içlerinden, kendilerine Allah’ın âyetlerini okuyan, kendilerini (inkar ve kötülüklerden) arındıran, kendilerine kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle, Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki onlar daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.”[522]

Peygamberlik Nedir?

Peygamber Farsça bir kelime olup, Allah ile insanlar arasında elçilik görevini ifade eden bir kavramdır. Bu görev kendisine verilen kimseye Peygamber denir. Arapçada Peygamberlik, Risalet ve Nübüvvet; Resûl ve Nebi kelimeleriyle ifade edilir. Resûl ile Nebi arasında şöyle bir fark vardır: Kendisine kitap indirilen Peygambere Resûl; kendisine kitap indirilmeyip kendisinden önceki Peygamberlere indirilen kitaplarla amel eden Peygambere nebî denir. Bu tarife göre her resûl, aynı zamanda nebî’dir, fakat her nebî resûl değildir.

O halde Peygamber, Allah’ın emir ve yasaklarını insanlara tebliğ eden seçkin insan demektir.

Peygamberlik kesbî değil, vehbîdir. Yani Peygamberlik görevini Allah verir ve Peygamberi Allah tayin eder. İnsan çalışmakla bu görevi elde edemez. Bazı kabile ileri gelenlerinin, peygamberlik niçin bize değil de Hz. Muhammed’e verildi? demeleri üzerine Allah Teâlâ:

اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُۜ

“Allah, peygamberlik görevini kime vereceğini daha iyi bilir.”[523] âyetini indirerek, bu takdirin kendisine ait olduğunu bildirmiştir.

Evet, Allah, insanoğlunu yalnız bırakmamış, ilk insandan itibaren gönderdiği peygamberlerle onu teyit etmiştir. Bu konuda akla şöyle bir soru gelebilir: Allah, insanlara akıl verdiğine göre ayrıca peygambere ihtiyaç var mıdır? Elbette peygambere ihtiyaç vardır. Çünkü insanlar akıllarıyle Allah’ı bilebilirlerse de, Allah’a nasıl ibadet yapacaklarını, bu ibadetlerin nelerden ibaret olduğunu, Allah’ın neleri emredip neleri yasakladığını akıllarıyle

522 Al-i İmran, 3/164.
523 En’am, 6/124.

bilemezler. Bunları öğretecek bir peygambere muhtaçtırlar. İnsanların bu ihtiyacına binaendir ki, yüce yaratıcı ona kendi cinsinden, kendisi gibi insan olan peygamberler göndermek lütfunda bulunmuştur. Peygamberlerin gönderilmesindeki sebep açıklanırken şöyle buyuruluyor:

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا

"Biz bir peygamber göndermedikce kimseye azap etmeyiz."[524] Allah, gönderdiği peygamberlerle emir ve yasaklarını kullarına tebliğ etmeden, nelerin günah nelerin sevap olduğunu bildirmeden kimseye azap edici olmadığını bildiriyor. Böylece yarın kıyamet gününde onu sorgularken mazeret beyan etme hakları olmasın. Nitekim bu husus daha açık olarak başka bir âyet-i kerime'de şöyle ifade buyuruluyor:

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّٰهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا.

"Peygamberleri müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdik ki, Peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah mutlak üstündür, yegâne hikmet sahibidir."[525] Başka bir âyet-i kerime de şöyledir:

رَبَّنَا لَوْلَٓا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى.

"Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de şu aşağılığa ve rüsvaylığa düşmeden önce âyetlerine uysaydık."[526]

İşte Allah Teâlâ kulun kıyamet gününde sorgulanırken âyetlerde belirtildiği üzere, "Ne yapalım, bilemedik, bunları bize bildiren ve bizi uyaran birisi olsaydı biz bu duruma düşmezdik" gibi mazeretler ileri sürmemeleri için Allah peygamberleri göndermiş, onlar da Allah'ın mesajını insanlara duyurmuşlardır.

524 İsra, 17/15.
525 Nisa, 4/165.
526 Tâhâ, 20/134.

Peygamberler, bizim gibi insandır, Peygamberimizin, beşer olduğunu, ancak kendisine vahyedildiğini söylemesinin kendisine emredildiği Kur'an-ı Kerim de bildiriliyor.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa için hep "Meryem oğlu İsa" diye söz edilmesi, Hristiyanların sandığı gibi onun, Allah'ın oğlu değil, Meryem'in oğlu olduğunu, dolayısıyla beşer ve Allah'ın kulu olduğunu vurgulamak içindir. Hristiyanlar, Onun beşer ve Allah'ın kulu olduğunu kabul etmiyor, ona beşer demenin hakaret olacağını sanıyorlardı.

Rivâyete göre Necran hey'eti Peygamberimize gelmiş ve:

–Bizim sahibimize niçin ayıp isnat ediyorsun? demişler. Peygamberimiz:

–Sahibiniz kim diye sormuş, onlar:

–İsa (aleyhi's-selâm) demişler. Peygamberimiz:

–Ne demişim, buyurmuş, Onlar:

–O, Allah'ın kulu ve elçisidir, diyorsun, demişler. Peygamberimiz:

–Allah'a kul olmak bir âr değildir, (belki bir şeref) buyurmuş. Bunun üzerine:

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ

"Hiçbir zaman Mesih, Allah'a kul olmaktan çekinmez."[527] âyet-i kerimesi inmiştir.[528]

Kur'an-ı Kerim, Hristiyanların Hz. İsa hakkındaki yanlış inançları sebebiyle Allah ile Hz. İsa arasında şu konuşmanın geçeceğini bildiriyor Allah Teâlâ:

يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِى وَاُمِّىَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ط
قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِى اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ لِى بِحَقٍّ ط اِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ ط
تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَا اَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ ط اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ. مَا قُلْتُ

527 Nisa, 4/172.
528 Alûsî, *Ruhu'l-Maânî,* VI, 37.

لَهُمْ اِلَّا مَٓا اَمَرْتَن۪ي بِه۪ٓ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبَّكُمْۚ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَه۪يدًا مَا دُمْتُ ف۪يهِمْۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَن۪ي كُنْتَ اَنْتَ الرَّق۪يبَ عَلَيْهِمْۜ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ.

–"Ey Meryemoğlu İsa! Sen mi insanlara, beni ve annemi Allah'tan başka iki tanrı edinin dedin? İsa:

–Haşa, sen yücesin. Benim için gerçek olmayan bir şeyi söylemem bana yakışmaz. Eğer demiş olsam, sen bunu bilirsin. Sen benim içimde olanı bilirsin, ben ise senin nefsinde olanı bilmem. Çünkü gaybları bilen yalnız sensin. Ben onlara sadece senin bana emrettiklerini söyledim. Benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin dedim. Aralarında olduğum sürece onlara şahit idim fakat sen beni vefat ettirince onları gözetleyen yalnız sen oldun, sen her şeyi görürsün."[529]

Ayet-i Kerime Hz. İsa'yı tanrı edinen üçlü tanrı inanışı sahiplerinin ne kadar yanlış ve hatalı bir inanca saplandıklarını ve bu inancı Hz. İsa'dan sonra edindiklerini ifade etmektedir. Böyle inanmaları, kendilerine Hz. İsa tarafından telkin edilmemiş, aksine Hz. İsa onları yalnız Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaları konusunda uyarmıştır.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذ۪ينَ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَس۪يحُ ابْنُ مَرْيَمَۜ وَقَالَ الْمَس۪يحُ يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓاء۪يلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبَّكُمْۜ اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰيهُ النَّارُۜ وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ اَنْصَارٍ.

"Andolsun ki, "Allah kesinlikle Meryem oğlu Mesihtir" diyenler kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesih, "Ey İsrailoğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir ve zalimler için yardımcılar yoktur" demişti."[530]

529 Mâide, 5/116, 117.
530 Mâide, 5/72.

Evet, Peygamberler bizim gibi insandır. Bizim gibi yerler, içerler, evlenir çoluk çocuk sahibi olurlar; sevinir, üzülürler, hastalanır ve nihâyet ölürler. Bununla beraber peygamberlerde bulunması gerekli bir takım sıfatlar vardır. Bu sıfatlar şunlardır:

1. Sıdk: Doğru olmak demektir. Bütün Peygamberler doğru ve dürüst insanlardır. Yalan söylemezler. Kimseyi aldatmazlar, kimseye hile ve haksızlık yapmazlar.

2. Emanet: Güvenilir olmak demektir. Peygamberlerin hepsi güvenilir insanlardır. Gönderildikleri toplumlara kendilerini bu sıfatla tanıtmışlardır:

اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ

"Haberiniz olsun ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim" demişlerdir.[531] Yine Kur'an-ı Kerim'de:

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَغُلَّۜ

"Bir Peygamber için emanete hıyanet yaraşmaz."[532] buyurulmuştur.

3. İsmet: Günahtan korunmuş olmak demektir. Peygamberler, şirk ve küfür sayılan bir günahı işlememişlerdir. Peygamber olduktan sonra da kasden günah işlememişlerdir.

Peygamberler masum olmasalardı gönderildikleri halk kendilerine güvenmez, elçi olarak gönderilmelerinin de anlamı kalmazdı. Çünkü insanlar onları örnek alacak ve onlara uyacaktır. Bunun için Allah Teâlâ onları günahtan korumuştur.

Peygamberlerden bazılarının günah işlediklerine dair rivâyetler vardır. Bu rivâyetlerden ahâd yolu ile nakledilmiş olanları reddedilir, bunlara itibar edilmez. Çünkü râvilerin hata ettiklerini söylemek, peygamber olan bir kimsenin günah işlediğini söylemekten daha ehvendir. Tevatür yoluyla gelen rivâyetlere gelince; mümkün ise bu rivâyetler yorumlanır ve zahir manalarından vazgeçilir. Bu mümkün olmadığı takdirde, o günahı pey-

531 Şuara, 26/107, 125, 143, 162, 178.
532 Al-i İmran, 3/161.

gamber olmadan önce işlediği sonucuna varılır. Yoksa Allah gönderdiği peygamberi günah işlemekten korumuştur.

Bu konuda Adem aleyhi's-selâm'ı örnek gösterebilir. O eşi ile birlikte Cennet'e konunca kendisine; "Ey Adem, sen ve eşin Cennette oturun, ikiniz de ondan dilediğiniz yerde bol bol yiyin, fakat şu ağaca yaklaşmayın yoksa zalimlerden olursunuz."[533] buyurulmuş ve yalnızca bir ağaçtan yememesi emredilmişti. Hz. Adem bu yasağa rağmen o yasaklandığı ağacın meyvesinden yedi, sonra da pişman oldu, tövbe etti ve Allah tövbesini kabul etti. İşte Hz. Adem bu günahı peygamberlik görevi kendisine verilmeden önce işlemiş olacaktır.[534]

4. Fetanet: Peygamberlerin akıllı ve zeki olmaları demektir.

5. Tebliğ: Peygamberlerin Allah'ın mesajını insanlara duyurmaları demektir.

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerin sayısı 25'tir. Bunlar: Adem, İdris, Nuh, Hûd, Salih, İbrahim, Lût, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, Eyyup, Şuayb, Mûsa, Harûn, Yunus, Dâvut, Süleyman, İlyas, Elyesa, Zekeriyya, Yahya, İsa, Zû'l-kifl ve Muhammed aleyhimu's-selâm'dır.

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen Üzeyir, Lokman ve Zü'l-karneyn'in peygamber mi veli mi oldukları ihtilâflıdır.

Allah'ın Hz. Adem'den itibaren bizim Peygamberimize gelinceye kadar gönderdiği peygamberler bunlardan ibaret değildir. Adı Kur'an-ı Kerim'de geçmeyen daha başka peygamberler de vardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ

"Andolsun ki biz senden önce nice elçiler göndermişizdir. Onların kimini sana anlatmışısız, kimini de anlatmamışızdır."[535]

Bu âyet-i kerimeler, peygamberlerin, Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden ibaret olmadığını, daha pek çok peygamberin gönderilmiş

---

533 Bakara, 2/35.
534 el-Îcî, *Şerhu'l-Mevakıf*, II, 430, 431.
535 Nisa, 4/164; Mümin, 78.

bulunduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar bazı rivâyetlerde bu peygamberlerin sayılarından söz edilmekte ise de, bunların kesin sayılarıyle adlarını, yerlerini ve görevlendirildikleri toplumları ancak Allah bilir.

Bu âyet-i kerimeler aynı zamanda bazı kimselerin bu konudaki şüphe ve tereddütlerini de gidermektedir. Şöyle diyorlar: "Allah âlemlerin Rabbi olduğuna göre peygamberlerini niçin sayılı yerlerden seçerek belli kavimlere göndermiş? Neden peygamberler çoğunlukla Filistin ve civarından çıkmış? Yeryüzünün diğer kıt'alarında ki insanlar Allah'ın yaratıkları değil mi? Onlara niçin Peygamber gönderilmemiş? İşte âyet-i kerimeler bu soruları cevaplandırıyor. Peygamberlerin sadece Kur'an-ı Kerim'de adı geçen ve çalışmalarıyle mücadeleleri bildirilenlerden ibaret olmadığı, yalnız Allah'ın bildiği daha pek çok peygamber olduğunu bildiriyor. Az önce de ifade ettiğimiz gibi Allah, peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyeceğini bildirmiştir ki, bundan da her millete peygamber gönderilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bizim Peygamberimize gelince o, bir millete değil, bütün insanlara gönderilmiş bir peygamberdir. Arabistan yarım adasında ortaya çıkmış olması, sadece bu adada yaşayan insanlara ve Araplara gönderilmiş olduğunu ifade etmez. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَٓافَّةً لِلنَّاسِ بَش۪يرًا وَنَذ۪يرًا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ.

"(Ey Muhammed!) Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik, fakat insanların çoğu bunu bilmezler."[536] buyurulmuştur.

Peygamberler, peygamber olmak ve Allah tarafından görevlendirilmiş bulunmak bakımından eşit olup aralarında bir fark yoktur. Fakat böyle olmakla beraber, her birine özel bir üstünlük, ayrı bir rütbe verilmiştir. Bu hususu ifade etmek üzere Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍۢ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍۜ

"O işaret olunan elçiler yok mu, biz onların bazısını bazısından üstün

536 Sebe', 34/28.

kıldık. İçlerinden kimi var ki, Allah kendisiyle konuştu, bazısını da derecelerle daha yükseklere çıkardı."[537]

Allah Teâlâ Peygamberleri kendilerine verdiği özellikleri sebebiyle birbirine üstün kılmış ise de bunlara inanmada aralarında farklılık yapılmaz. Nitekim:

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّه۪ وَالْمُؤْمِنُونَۜ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِه۪ وَكُتُبِه۪ وَرُسُلِه۪ۜ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِه۪ۗ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَص۪يرُ.

"Peygamber, Rabbinden kendisine ne indirildi ise ona iman etti. Müminler de hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler. Biz Allah'ın peygamberleri arasında ayırım yapmayız, duyduk ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Bizi bağışlamanı dileriz, dönüş ancak sanadır' derler."[538]

Peygamberlerin Görevleri Nelerdir?

Peygamberler Allah ile insanlar arasında elçi olarak görevlendirilen kimselerdir. İki önemli görevleri vardır:

Birincisi, Allah'ın mesajını insanlara duyurmaktır. Peygamberlerde bulunması gerekli niteliklerden birisi, bu tebliğdir. Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimize hitaben şöyle buyuruluyor:

يَٓا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۜ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُۜ

"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun."[539]

Peygamber tebliğ görevini yapınca sorumluluktan kurtulmuş olur. Tebliğ kendilerine ulaşan kimselerin tebliğ edilen hususları yapmamalarından

537 Bakara, 2/253.
538 Bakara, 2/285.
539 Mâide, 5/67.

peygamber sorumlu olmaz. Çünkü O, görevini yapmıştır. Sorumluluk, kendilerine bildirilen hususları yapmayanlara yönelir. Bu hususu ifade eden âyet-i kerîme'de:

اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشٖيرًا وَنَذٖيرًاۙ وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ اَصْحَابِ الْجَحٖيمِ.

"Şüphe yok ki (Ey Muhammed!) biz seni hak ile (Kur'an ile) rahmetimizin müjdecisi ve azabımızın habercisi olarak gönderdik. Sen o cehennemliklerden sorumlu değilsin." buyurulmuştur.[540]

Ayet-i Kerime, peygamberin görevinin ilerideki müjdeleri ve tehlikeleri herkese tebliğ etmek olduğunu, bunu yapması halinde görevini yapmış olacağını, bu tebliğ kendilerine ulaşanların, bu tebliğe uymayıp, cehenneme gitmelerinden peygamberin sorumlu olmayacağını bildirmektedir. Gerçi peygamberler de sorgulanacaktır. Nitekim:

فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذٖينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلٖينَۙ.

"Kendilerine elçi gönderilmiş olanlara da soracağız ve gönderilen elçilere de soracağız."[541] Ancak sorular farklı olacaktır. Kendilerine peygamber gönderilmiş olanlara peygamberi nasıl karşıladıkları, peygamberin tebliğ ettiği hususlara uyup uymadıkları sorulacak; peygamberlere de "Size ne cevap verildi buyurulacaktır."[542]

Peygamberimiz tebliğ görevini yaparken, Allah'ın emir ve yasaklarını hatırlatırken baskı yapmaması ve kimseyi zorlamaması Kur'an-ı Kerim'de kendisine bildirilmekte ve şöyle buyurulmaktadır:

فَذَكِّرْ اِنَّمَٓا اَنْتَ مُذَكِّرٌۜ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍۙ.

"(Ey Peygamber!) Öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin."[543]

540 Bakara, 2/119.
541 A'raf, 7/6
542 Mâide, 5/109.
543 Gâşiye, 88/21, 22.

وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمٖيعًاۜ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنٖينَ.

"(Ey Peygamberim), Eğer Rabbin dileseydi yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın?"[544]

Evet peygamber insanların iman etmelerini ve kendisine uymalarını ister, çünkü bunun için gönderilmiştir. Ancak baskı yapmaz ve zor kullanmaz. Bunun en güzel örneği Peygamberimizin amcası Ebû Talip'tir. Peygamberimiz, amcası Ebû Talib'in iman etmesini çok istiyordu. Çünkü Ebû Talip, Peygamberimizi bir baba şefkatiyle büyütmüştü. Ebû Talip onu kendi çocuklarından daha çok severdi. Kureyş'in düşmanlıklarından onu korumuş, ölümle tehdit edildiği halde Peygamberimizi düşmanlarına teslim etmemiş, bunu bir defa olsun hatırından bile geçirmemişti. Her vesile ile Peygamberimiz bu biricik amcasının inanması için kendisine telkinlerde bulunurdu. Ebû Talip rahatsızlanmıştı. Hastalığı ağırlaşınca Peygamberimiz ziyaretine gelmişti. Yanında Kureyş ileri gelenlerinden Ebû Cehil İbn Hişam ile Abdullah İbn Ebî Ümeyye vardı. Peygamberimiz:

–Amca! "Lâilâhe İllallah –Allah'tan başka ilâh yoktur-" de ki Allah katında sana şehadet ve şefaat edebileyim, buyurdu. Ebû Cehil ve Abdullah İbn Ümeyye hemen söze karışarak:

–Ey Ebû Talip! Abdülmuttalip milletinden yüz mü çevireceksin? dediler. Peygamberimizin amcasının müslüman olmasını sağlayacak mübârek kelimeyi söylemesine engel oldular. Peygamberimiz onların bu sözüne aldırmadan amcasına bu kelimeyi söylemesini telkine devam etti. Onlar da durmadan sözlerini tekrar ederek Ebû Talib'in iman etmesine engel olmaya çalıştılar. Nihayet Ebû Talip son söz olarak:

–Ben Abdülmuttalip milleti üzereyim, dedi ve o mübarek kelimeyi söylemedi ve öldü. Peygamberimiz amcasının hidayete ulaşmasını sağlayamadığı için üzüldü. Bunun üzerine:

544 Yunus, 10/99.

اِنَّكَ لَا تَهْدٖى مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدٖى مَنْ يَشَٓاءُۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدٖينَ.

"(Ey Muhammed!) Sen sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Halbuki Allah dilediğine hidâyet verir ve hidâyete erecek olanları en iyi O bulur."[545] âyeti nâzil oldu.[546]

Ayet-i kerime, hidâyeti ancak Allah'ın vereceğini, bu yetkinin başka hiç kimsede olmadığını bildirmiştir. Hidâyete çağırma görevi Peygamberlerin, ama hidâyete ulaştırma yetkisi Allah'ındır. Nitekim:

وَاِنَّكَ لَتَهْدٖٓى اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍۙ.

"Şüphesiz ki sen (Ey Muhammed!) en doğru yola hidâyet edersin."[547] âyet-i kerîmesindeki "En doğru yola hidayet edersin" demek, hidâyete çağırırsın, hidâyete giden yolu gösterirsin" anlamındadır. Günde kıldığımız beş vakit namazın her rek'atında okuduğumuz Fâtiha sûresinde:

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقٖيمَۙ.

"Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola hidâyet eyle" diye dua ediyor ve bizi hidâyete ulaştırmasını Allah'tan diliyoruz." Çünkü hidâyete ulaştırma sadece ve sadece O'nun yetkisindedir:

Her ne kadar mecaz olarak Peygambere hâdi –hidayet edici– denir ise de gerçek manada hâdi yalnız Allah Teâlâ'dır.

Evet Peygamberlerin görevi sadece tebliğdir. Nitekim Allah Teâlâ:

مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُۜ.

"Peygamberin üzerine düşen, sadece duyurmadır."[548] buyurmuş ve

545 Kasas, 28/56.
546 Buhârî, "Cenaiz", 81, Müslim, "İman", 9.
547 Şûra, 42/52.
548 Mâide, 5/99.

görüldüğü gibi Peygamberlerin görevlerinin bu olduğu pey çok âyet-i kerime'de vurgulanmıştır.

Peygamberlerin ikinci görevi, insanlara duyurmak üzere kendisine inen âyetleri açıklamaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِۜ وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ.

"İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için sana bu Kur'an-ı indirdik. Umulur ki düşünüp anlarlar."[549]

Kur'an-ı Kerim âyetlerini bize tebliğ eden Peygamberimizdir. O'nun Kur'an-ı Kerim âyetleri ile ilgili yaptığı açıklamaları bir başkasının açıklamalarıyle karıştırmamalıdır. Çünkü Allah ona böyle bir yetki verdiğini bu âyet-i kerime'de bildirmektedir. Bunun iyi anlaşılabilmesi için bir iki örnek vermek yararlı olacaktır.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de:

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۜ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ.

"Siz salâtı ikame edin ve zekâtı verin. Kendiniz için her ne hayır yaparsanız Allah katında onu bulursunuz. Muhakkak ki Allah, bütün yaptıklarınızı görmektedir."[550] buyurmuştur.

Allah Teâlâ bu âyet-i kerime'de "salâtı ikame edin" buyuruyor.

Salât kelimesinin sözlük anlamı duadır. "Peygambere salât ve selâm" dediğimiz zaman bunu anlarız. "Salât"ın dindeki anlamı, tekbir getirilerek başlanılan iki, üç veya dört rekatta bir selâm verilerek tamamlanan, belli hareket, okuyuş, dua, tekbir ve tesbihlerden ibarettir. Namaz adı verdiğimiz bu ibadetin yapılış şekli Kur'an-ı Kerim'de bildirilmemektedir. Her

549 Nahl, 16/44.
550 Bakara, 2/110.

ne kadar Kur'an-ı Kerim'de okumaktan, Allah'ı anmaktan, rukû ve secde etmekten, tesbih ve tekbirden söz ediliyor ise de bunların düzenli bir şekilde nasıl yapılacağı; hangi namazların iki, üç veya dört rekat olacağı ve diğer hususlar Kur'an-ı Kerim'de yer almamaktadır. Bütün bunları yaparak açıklayan ve "Beni nasıl namaz kılar görüyorsanız öyle kılınız"[551] buyuran Peygamberimizdir. Çünkü bu görev kendisine verilmiştir.

Ayet-i Kerime'de ayrıca zekât verin buyuruluyor. Zekâtın verileceği yerler başka bir âyet-i kerime'de bildiriliyor ise de hangi mallardan ne miktar verileceği açıklanmıyor. Bu detaylar Peygamberimiz tarafından açıklanmış ve onun tarafından öğretilmiştir.

Diğer ibadetlerde de durum böyledir.

İşte Peygamberimiz kendisine inen âyet-i kerimeleri açıklar ve nasıl anlaşılması ve hayata geçirilmesi gerektiğini öğretirdi. Çünkü onun görevlerinden birisi bu idi.

Bundan şunu anlamamız gerekiyor: Peygamberimizin Kur'an'ı Kerim âyetleri ile ilgili açıklamalarını ve sünnetini gözardı edemeyiz. Bu konudaki, Kur'an-ı Kerim bize yeter başka birşeye ihtiyacımız yoktur sözü bir değer taşımaz. Çünkü Kur'an-ı Kerim Peygamberi örnek almamızı, ona uymamızı ve Allah'a itaat yanında O'na da itaat etmemizi emrediyor. Sözü uzatmamak için bu konuda şu âyet-i kerimeleri nakletmek yeterli olur.

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَۚ

"Kim Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur.[552]

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

"De ki: Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın."[553]

Bu konuda daha pek çok âyet-i kerime vardır. Bunların hepsini nakletmek vakti uzatır. Bu iki âyet-i kerime bu konuda her şeyi ifade ediyor.

551 Buhârî, "Ezân", 18.
552 Nisa, 4/80.
553 Al-i İmrân, 3/31.

Değerli Müminler!

Peygamberimizden itibaren günümüze kadar gerek Peygamberimizin arkadaşları ve gerekse İslâm alimleri Peygamberimizi Kur'an'a uyarak örnek almışlar ve onun sünnetine sımsıkı sarılmışlardır. Onun sünnetini Kur'an'dan ayrı düşünmek yanlış olur. Kur'an'ı tebliğ eden O. Kur'an'a aykırı bir beyanda bulunmasını düşünmek mümkün değildir. Ancak sünnetin sabit olması yeterlidir.

Konuşmamızı Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettikleri bir hadisi şerifle tamamlayalım:

"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiştir. Bana isyan eden de Allah'a isyan etmiştir."[554]

554 Buhârî, "Cihad", 109; Müslim, "İmâre", 8.

ALLAH'IN HAS KULLARI KİMLERDİR

Değerli müminler!

Bugünkü sohbetimizde Kur'an-ı Kerim'e göre Allah'ın has ve sevimli kullarından söz edeceğiz.

Allah'ın has kullarının kimler olduğu ve ne gibi nitelikler taşıdıkları Kur'an-ı Kerim'in 25. nci Furkan suresinin 63-76 ncı ayetlerinde belirtilmiştir. Bu ayetler dikkatle okunduğu ve anlaşıldığı zaman bu mutlu insanların kimler olduğu anlaşılacaktır.

1.

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا.

"O çok merhametli Allah'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve cahil kimseler kendilerine laf attığı zaman "selam" der geçerler."[555]

Allah'ın bu sevgili kullarının birinci niteliği tevazudur, alçak gönüllü

555 Furkan 25/63.

olmalarıdır. Bu nitelik, insanlarla ünsiyet etmenin hoş geçinmenin şartıdır. Alçak gönüllü insanlar, beraber yaşadıkları insanlara güven verirler. İnsanlar tarafından sevilir sayılırlar. Böyle olan insanları Allah sever ve sevdirir. Nitekim Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

وَمَا تَوَاضَعَ اَحَدٌ لِلّٰهِ اِلاَّ رَفَعَهُ اللّٰهُ

“Bir kimse Allah için tevazu gösterirse Allah onu yüceltir.[556]

Peygamberimiz her konuda bize örnektir ve Allah Teala onun örnek alınmasını ve ona uyulmasını emretmiştir. Şüphesiz alçak gönüllülük konusunda da en güzel örnek odur. O, ayırım yapmadan herkese tevazu gösterirdi. En yoksul insanların evine gider, onlarla ilgilenirdi. Bir ihtiyaçları ve sıkıntıları olup olmadığını sorar ihtiyaçlarını gidermeye çalışırdı. Peygamberimiz arkadaşları arasında oturduğu zaman bir yabancı onu ayırt edemezdi. Çünkü arkadaşları gibi giyinir ve onların arasında otururdu. Bir yere gittiği zaman boş bulduğu yere otururdu.

Ebu Mes’ud (ra.) anlatıyor:Bir gün adamın biri Peygamberimizi ziyarete gelmiş, bir peygamberin huzurunda olduğunu duyarak heyecanlanmış ve titremeye başlamıştı. Peygamberimiz adamın titrediğini görünce ona yaklaşmış ve:

هَوِّنْ عَلَيْكَ فَاِنِّى لَسْتُ بِمَلِكٍ اِنَّمَا اَنَا ابْنُ امْرَأَةٍ تَأْكُلُ الْقَدِيدَ

“Sakin ol! ben bir hükümdar değilim. Ben (Kureyş kabilesinden) kuru ekmek yiyen bir kadının oğluyum.”[557] Buyurarak onu sakinleştirmişti.

Peygamberimiz, kim olursa olsun, bir ihtiyacı ve işi için kendisine baş vurduğu zaman onunla ilgilenir ve işini görmeye çalışırdı.

Peygamberimiz o kadar alçak gönüllü idi ki herkesin ona saygı ifade eden kelimeler kullanmasını bile istemezdi.

Abdullah İbn Sıhhır (ra.) diyor ki: Beni Amir’le birlikte Peygamberimizi ziyaret ettiğimiz zaman ona:

---

556 Müslim, “Birr”, 19; Tirmizî, “Birr”, 82.
557 İbn Mâce, “Et’ime”, 30.

–Efendimiz! dedik. Peygamberimiz:

–Hayır, bana efendimiz demeyiniz. Efendimiz Allah'tır, buyurdu. Bunun üzerine Biz:

–En hayırlımız, en iyimiz, dedik. Peygamberimiz:

–Dikkat ediniz, böyle sözler söylediğiniz zaman sizi şeytan yönetmesin, buyurdu.[558]

Evet, Peygamberimiz alçak gönüllü, yumuşak huylu idi. Çünkü onu Allah terbiye etmişti. Kur'an-ı Kerim, onun yumuşak huylu olduğunu şöyle ifade buyuruyor:

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلٖيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَۖ

"Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi."[559]

Peygamberimizin bu güzel ahlakı sebebiyledir ki, insanlar ona yaklaşmış, onunla kaynaşmış ve ona güven duymuşlardır. İslamiyetin kısa zamanda yayılmasında da bunun büyük etkisi olmuştur. Kaba ve kibirli olan kimselere insanlar kolay kolay yaklaşmaz ve ona güven duymaz.

İşte müminin birinci özelliği, herkese alçak gönüllü davranması, kaba ve sert tavırlardan sakınmasıdır. Cahillerin, kendini bilmezlerin laf atması ve sataşması durumlarında da karşılık vermeyip selam diyerek oradan uzaklaşmasıdır. Cahile cahilce karşılık vermek tartışmaya ve sonunda kavga etmeye sebep olur. Mümin ise gereksiz bir tartışmaya meydan vermez, vermemelidir.

2.

وَالَّذٖينَ يَبٖيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا.

"Onlar ki Rablerine secdeler ve kıyamlar ederek gecelerler."[560]

558 Ebû Dâvud, "Edeb", 10.
559 Al-i İmran, 3/159.
560 Furkan, 25/64.

Mümin, ömrünün bir parçası olan gününü ibadetle, çalışmakla değerlendirir. Çünkü kıyamet günü ömrünü nerede yıprattığından sorgulanacaktır. Bunun için gecenin bir kısmını istirahatla, bir bölümünü de ibadetle geçirmelidir. Zira Peygamberimiz öyle yapardı. O, gece yatıp istirahat ettikten sonra kalkar ibadet ve dua ile meşgul olurdu.

Hz. Aişe diyor ki:Bir gece uyandım, Peygamberimizi yatağında göremedim. Aklıma kötü şeyler geldi. Acaba Peygamberimiz diğer bir eşinin yanına mı gitti, dedim. Hemen kalktım, etrafıma bakındım, Peygamberimizi secdeye kapanmış, dua ediyor gördüm. Kendi kendime:" Aklından geçene bak, bir de onun yüce haline bak " dedim.[561]

Kur'an-ı Kerim'de, cennet ve nimetlerine erişenlerden söz edilirken:

كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ. وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ.

"Onlar geceleyin pek az uyurlardı, onlar seher vakitlerinde Allah'tan bağışlanma dilerlerdi."[562] Buyurulmuştur.

Gerçekten insanın kalkıp gecenin o sessizliğinde namaz kılması ve yüce yaratıcıdan af ve bağış dilemesi, insanın iç dünyasına ferahlık ve huzur getirir.

3.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ اِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا.

"Onlar ki şöyle derler: Cehennem azabını üzerimizden sav! Doğrusu onun azabı geçici değildir."[563]

Cehennem, azap yeri olan ateşin özel ismidir. Allah'a inanmayan ve O'nun emirlerine uyup yasaklarından kaçınmayanların öldükten sonra dirilecekleri kıyamet gününde azap edilecekleri yer demektir. Buradaki azabın geçici olmayıp sonsuz olduğu ifade ediliyor. Peygamberler dışında hiç kimsenin azaba uğramama güvencesi olmadığı için, müminlerin cehennem azabından Allah'a sığınmaları öğretiliyor.

Allah'ım! Cehennem azabından bizleri koru.

561 Nesei.
562 Zariyat, 51/17-18.
563 Furkan, 25/65.

4.

وَالَّذِينَ اِذَٓا اَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا.

“Ve onlar ki, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”[564]

İnsandaki emanetlerden birisi de maldır. İnsan kıyamet günü kendisine verilmiş olan emanetlerden sorgulanırken, malından da sorgulanacak, bunu nereden kazanıp nasıl ve nereye harcandığından hesap verecektir.

Mümin, önce malını helal ve meşru yollardan kazanacak ve onu, israftan da cimrilikten de sakınarak harcayacaktır.

İsraf, haddi aşmak ve malı ihtiyaç dışı harcamaktır. Allah Teala itidalden ayrılan ve haddi aşanları sevmez. İtidal, ibadetlerde bile dinimizin tavsiye ettiği bir ilkedir. Kişinin kendisine, ailesine karşı sorumluluklarını ihmal edecek şekilde nafile ibadet etmesini Peygamberimiz tavsiye etmemiş; “Üzerinde vücudunun hakkı var, gözlerinin hakkı var, eşinin hakkı var, ziyaretçilerinin hakkı var.” Buyurmuştur.[565]

İsraftan sakınmakla ilgili şöyle buyuruluyor:

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا. اِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوٓا اِخْوَانَ الشَّيَاطِينِۜ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا.

“Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma. Çünkü böylesine saçıp savuranlar şeytanın dostlarıdırlar. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.”[566]

Faydasız, zararlı ve meşru olmayan yerlere yapılan harcama da israftır. Günümüzde pek yaygın olan ve kıskançlık doğuran lüks ve gösteriş tüketimi de israftır.

İsraf: Kişileri de toplumları da zor duruma sokar ve borçlanmak zorun-

564 Furkan, 25/67.
565 Müslim, “Sıyam”, 35.
566 İsra, 17/26-27.

da bırakır. Borç ise kişiler için olduğu kadar toplumlar için de ağır bir yüktür. Bunun için Peygamberimiz, borçtan Allah'a sığınmıştır.[567]

İşte dinimiz israfı bunun için yasaklamıştır.

İsraf, kötü bir alışkanlık olduğu gibi cimrilik de bunun kadar kötüdür.

Allah Teala Kur'an-ı Kerim de şöyle buyuruyor:

وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَۚ

"Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar, umduklarına erenlerdir."[568]

Cimrilik, çok zengin olayım diye kazancını harcamaktan ve hayır yapmaktan, hayır kurumlarını desteklemekten kaçınmak demektir.

Cimrilik, sevilmeyen bir huy olduğu içindir ki, Peygamberimiz:

اَللهُمَّ اِنِّى اَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ اَنْ اُرَدَّ اِلَى اَرْذَلِ الْعُمُرِ

" Allah'ım cimrilikten sana sığınırım, korkaklıktan sana sığınırım, düşkün yaşlılıktan sana sığınırım."[569] diye dua etmiştir. Peygamberimiz:

خَصْلَتَانِ لاَ يَجْتَمِعَانِ فِى مُؤْمِنٍ الْبُخْلُ وَسُوءُ الْخُلُقِ

"İki haslet Müslümanda toplanmaz: Cimrilik ve kötü ahlak."[570] Yani Müslüman, ahlaksız ve cimri olamaz.

5.

وَالَّذ۪ينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّت۪ى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًاۙ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

567 Müslim, "Zikir", 14.
568 Haşr, 59/9.
569 Buhârî, "Daavat", 37.
570 Tirmizî, 4/343 no: 1962, "Zühd", 8.

وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا. اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا. وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهُ يَتُوبُ اِلَى اللّٰهِ مَتَابًا.

"Onlar ki, Allah ile beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan günahı(nın cezasını) bulur. Kıyamet günü azabı kat kat olur ve orada alçaltılmış olarak temelli kalır. Ancak tövbe ve iman edip de iyi amellerde bulunanlar başka. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir. Ve her kim tövbe edip iyi davranış gösterirse şüphesiz o, tövbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner."[571]

Mümin, yalnız Allah'a ibadet eder ve yalnız O'ndan diler. Kur'an-ı Kerim'in ilk suresi olan Fatiha suresinde: "Rabbimiz! Ancak sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz." Buyurulmaktadır ve biz bunu kılmakta olduğumuz namazın her rek'atında tekrarlamaktayız. Çünkü Allah'tan başkasına ibadet etmek ve Allah'tan başkasından dilekte bulunmak, Allah'a ortak koşmak demektir ki, bu, Allah'ın affetmeyeceğini bildirdiği günahların en büyüğüdür.

Mümin, haksız yere adam öldürmez. Haksız yere insan öldürmek de büyük günahlardandır. Hatta Kur'an-ı Kerim, haksız yere bir insanı öldüren kimsenin bütün insanları öldürmüş gibi olacağını bildirmiştir.[572]

Mümin, zina etmez, yabancı, nikahında olmayan kadınlarla cinsi ilişkide bulunmaz. Bu da büyük günahlardandır.

Bu günahları işleyen kimseler Allah'ın azabını hak etmiş olurlar ve kıyamet günü azapları katlanarak uygulanır.

İbn Abbas (ra.) ın anlattığına göre, müşriklerden bazı kimseler adam öldürmüşler, bir çok cinayet işlemişler, zina edip bunda da çok ileri gitmişlerdi. Bunlar Peygamberimize gelerek: "Ey Muhammed! senin tebliğ ettiğin ve kendisine çağırdığın İslam dini, kuşkusuz çok güzeldir. Eğer bize vaktiyle işlediğimiz bunca cinayet ve meşru olmayan ilişkilerin arın-

571 Furkan, 25/68-71.
572 Maide, 5/32.

ma yolu bulunduğunu bildirirseniz (bu dini kabul etmeyi düşünürüz.)" demişlerdi. İşte bunun üzerine bu ayetler inerek; bu günahları işlemiş olanlar azabı hak etmiş olmakla beraber, bundan pişmanlık duyar, tövbe eder ve sonra da iyi işler yapacak olurlarsa Allah onların tövbelerini kabul eder ve onları bağışlar.[573]

6.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَۙ وَاِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا.

"Onlar yalan yere şahitlik etmezler. Boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile (oradan) geçip giderler."[574]

Mümin, yalan konuşmaz ve yalan şahitliği yapmaz. Yalanın her çeşidi günah olmakla beraber, en çirkini yalan şahitliğidir. Hatır için veya çıkar için mahkemede yalan şahitliği yapmak büyük bir günahtır. Değil yalancı şahitliği, bildiğini saklayıp söylememek de günahtır, hem de bir gönül günahıdır. Allah Teala şöyle buyuruyor:

وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَۜ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُٓ اٰثِمٌ قَلْبُهُۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ۟.

"Şahitliği, bildiklerinizi gizlemeyin. Kim onu gizlerse, bilsin ki onun kalbi günahkârdır. Allah yapmakta olduklarınızı bilir."[575]

İnsanın her hangi bir olayla ilgili bildiklerini söylememesi, imanın karargahı olan kalbin ve ruhun işlediği bir günah olunca, bilmediği ve görmediği halde gördüm ve biliyorum diye yalan yere şahitlik yapmasının daha büyük bir vebal olduğunda şüphe yoktur. Çünkü yalancı şahit, başkasının dünyasını yapacağım gönlünü alacağım diye kendi ahiretini yıkmış olur. Diğer taraftan yaptığı yalan şahitlikle hakkın kaybolmasına ve günahsız insanların mağdur olmalarına ve eziyet görmelerine sebep olur.

Allah Teala konuya dikkatimizi çekiyor ve şöyle buyuruyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ

573 *Kenzu'l-Ummal*, 2/3808.
574 Furkan, 25/72.
575 Bakara, 2/283.

اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَۚ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَقِيرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُواۚ وَاِنْ تَلْوُٓا اَوْ تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا.

"Ey müminler! adaleti titizlikle ayakta tutun; kendiniz, anne babanız ve akrabalarınız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olunuz. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Duygularınıza uyup adaletten ayrılmayın. (Şahitliği) eğer, büker yahut şahitlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır."[576]

Ayeti Kerime bu konuda her şeyi en veciz bir şekilde ifade buyurmuştur.

Peygamberimiz de:

–Büyük günahların en büyüğünü size haber vereyim mi? Buyurdu.

–Evet, bildir, ey Allah'ın peygamberi, dediler. Peygamberimiz:

– Allah'a ortak koşmak, anne ve babaya karşı gelmek, buyurdu. Sonra da yatmakta olduğu yerden doğrulup oturdu ve:

–İyi dinleyin, bir de yalan şahitliğidir, buyurdu. Peygamberimiz bu sözü durmadan tekrar ediyordu. Orada bulunan ve Peygamberimizi dinleyenler: "Keşke sükut buyursalar" dediler.[577]

Yalan şahitliği yapan kimse üç çeşit günah işlemiş oluyor: Yalan konuşma, haksız olan kimseye yardım etme ve haklı olanı mağdur etmedir.

Bunun için mümin, yalan konuşmaz ve yalan şahitliği yapmaz.

Ayet-i Kerime'de bir başka hususa daha dikkat çekilmektedir. O da mümin, boş ve faydasız söz ve davranışlara ilgi duymaz. Bir başka ayette şöyle buyuruluyor:

وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْۘ سَلَامٌ عَلَيْكُمْۘ لَا نَبْتَغِى الْجَاهِلِينَ.

576 Nisa, 4/135.
577 Buhârî, "Şehadet", 10; Müslim, "İman", 38.

“Onlar boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler ve: “Bizim işimiz bize sizin işiniz size. Size selam olsun. Biz (cahilleri, kendini bilmezleri) istemeyiz.” Derler.[578]

7.

وَالَّذِينَ اِذَا ذُكِّرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا.

“Kendilerine Rablerinin ayetleri hatırlatıldığında ise onlara karşı sağır ve kör davranmazlar.”[579]

Mümin, Allah’ın ayetlerine karşı kör ve sağır olamaz. Hele kendisine Allah’ın ayetleri hatırlatıldığında onları görmemezlikten gelemez ve onları dinlememezlik edemez. Çünkü Allah insanın yararına olan şeyleri ona emreder, zararına olan şeylerden de onu sakındırır. Böyle olunca insan daha nasıl olur da yararına ve zararına olan şeyler kendisine hatırlatılınca bunları duymamazlıktan ve görmemezlikten gelebilir.

8.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا.

“Ve onlar ki “Ey Rabbimiz! bize, gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takva sahiplerine önder kıl” derler.”[580]

Bu ne güzel bir duadır. Bir insanın huzurlu bir aileye sahip olması ne büyük bir mutluluktur. Böyle huzurlu ve mutlu bir ailede yetişecek çocuklar, hem aile ve hem de toplum için hatta insanlık için ne büyük bir kazançtır.

Özet olarak, Allah’ın has kulları mütevazidirler, yalnız gündüz değil, geceleri de kalkar Allah’ a ibadet, dua ve istiğfar ederler; cehennem azabından Allah’a sığınırlar; harcadıklarında ne israf eder ne de cimrilik ederler, ikisi arasında orta bir yol tutarlar; Allah’a ortak koşmazlar, haksız yere

578 Kasas, 28/55.
579 Furkan, 25/73.
580 Furkan, 25/74.

adam öldürmezler, zina etmez ve iffetsizlikte bulunmazlar; yalan şahitlik etmezler; kendilerine Allah'ın ayetleri hatırlatıldığında can kulağı ile dinler itaat ederler ve kendilerine gözlerini aydınlatacak eşler ve çocuklar verilmesini ve takva sahiplerine önder kılınmalarını Allah'tan dilerler.

İşte Allah'ın has kulları bunlardır. Allah bu kullarına vereceği mükâfatı da şöyle müjdeliyor:

أُولٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فٖيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًاۙ. خَالِدٖينَ فٖيهَاۜ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا.

"İşte onlara sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı verilecek, orada hürmet ve selamla karşılanacaklardır. Orada ebedi kalacaklardır. Orası ne güzel bir yerleşme ve kalma yeridir."[581]

Allah hepimizi böyle has olan kullarından eylesin ve bu kullarına cennette vereceğini vadettiği makama hepimizi eriştirsin. Amin.

581 Furkan, 25/75, 76.

ALLAH KORKUSU DÜNYA VE AHİRET MUTLULUĞUNUN TEMELİDİR

Değerli Müminler!

Bu günkü sohbetimizde Allah korkusunun insanın maddi ve manevi hayatındaki öneminden söz edeceğiz.

Allah Teâla buyuruyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِه۪ وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ.

“Ey iman edenler! Allah’tan O’na yaraşır şekilde korkun ve ancak Müslümanlar olarak can verin.”[582]

Allah Teâla insana akıl ve irade vermiş ve böylece onu diğer yaratıklardan üstün kılmıştır. Bu üstünlüğü sebebiyledir ki o, yaratıklar içerisinde Allah’a karşı sorumluluğu vardır. Yani insan erginlik çağına geldiği andan itibaren ölünceye kadar iyi veya kötü bütün yaptıklarından Allah onu bir gün sorgulayacaktır. Kur’an-ı Kerim pek çok yerde bunu kendisine hatırlatır. Şöyle buyurulur:

582 Al-i İmran, 3/102.

اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُتْرَكَ سُدًىۜ.

İnsan başıboş bırakılacağını mı sanıyor?[583]

اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ.

"Sizi sadece boş yere yarattığımız ve sizin gerçekten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız.[584]

Bu ayetler, insanın başıboş yaratılmadığını, yükümlülüklerinin bulunduğunu, bunları yerine getirip getirmediğinden bir gün sorgulanacağını ifade ediyor. Kendisine akıl verilmiş olan herkes mutlaka yaptıklarından sorguya çekilecektir. Allah Teâla buyuruyor:

فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذ۪ينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَل۪ينَۙ.

"Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz.[585]

Kendilerine peygamber gönderilenlere peygamberlerine uyup uymadıkları, peygamberlere de tebliğ görevlerini yapıp yapmadıkları sorulacaktır.

İnsanların Yaptıkları Nasıl Bilinecek ve Belgelenecek

Evet insanların neyi yapıp yapmadıkları nasıl bilinecek ve belgelenecek.

Her şeyden önce insan bizzat Allah tarafından gözetlenmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

اِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِۜ.

"Kuşkusuz Rabbin her an gözetlemektedir."[586] buyurulmuştur.

583 Kıyamet, 75/36.
584 Müminun, 23/115.
585 A'raf, 7/6.
586 Fecr, 89/14.

Çünkü evrende Allah'a gizli ve saklı hiçbir şey yoktur. O, olan her şeyi bilir ve görür. O'nun bilgi ve görgüsü bizim gibi sınırlı ve şartlı değildir. Şöyle buyuruluyor:

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِ

"Şüphesiz ki ne yerde ne de göklerde hiçbir şey Allah'a saklı kalmaz."[587]

وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى.

"Eğer sen sözü açıktan söylersen bilesin ki O, gizliyi de gizlinin gizlisini de bilir."[588]

يَعْلَمُ خَٓائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ.

"Allah gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediğini bilir."[589]

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فٓي اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُۜ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

"Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ındır. İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah, ondan dolayı sizi sorgulayacaktır. Sonra dilediğini affeder, dilediğine de azap eder. Allah her şeye kadirdir."[590]

Bunlar ve daha başka ayeti kerimeler, Allah Teâla'nın, insanın içinde sakladıklarına varıncaya kadar, her şeyi bildiğini, yerde ve göklerde O'na hiçbir şeyin saklı olmadığını, bilgisi ve görgüsü dışında hiçbir olayın meydana gelmeyeceğini ifade etmektedir. Mümin, buna böyle inanır ve ona

587 Al-i İmran, 3/5.
588 Taha, 20/7.
589 Mümin, 40/19.
590 Bakara, 2/284.

göre sözünde ve işinde dikkatli olur. Nerede olursa olsun, O'nun emirlerine uyar ve yasaklarından sakınır. Çünkü biliyor ve inanıyor ki, bir gün O'nun huzuruna gelecek ve yaptıklarından O'na hesap verecek ve yaptıklarından hiçbir şeyi saklayamayacaktır.

Diğer taraftan insanların yaptıklarını kaydeden Allah tarafından görevlendirilmiş melekler vardır. Nitekim

وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَۙ. كِرَامًا كَاتِبِينَۙ. يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ.

"Şunu iyi bilin ki, üzerinizdeki bekçiler değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilir."[591]

Bunun için kıyamet günü insan sorgulanırken yaptıkları tespitler bir kitap halinde kişiye verilecek ve:

اِقْرَاْ كِتَابَكَۜ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًاۜ.

"Oku kitabını! Bugün hesap sorucu olarak sana nefsin yeter"[592]

مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدٖي لِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۜ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۜ

"Kim hidayet yolunu seçerse bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de doğruluktan saparsa o da kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü yüklenmez."[593]

Ayrıca Kur'an-ı Kerim insan vücudundaki organların da tanıklık yapacaklarını bildirmekte ve şöyle buyurulmaktadır:

اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَٓا اَيْدٖيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ.

591 İnfitar, 82/10-12.
592 İsra, 17/14.
593 İsra, 17/15.

"Ogün onların ağızlarını mühürleriz. Yaptıklarını bize elleri anlatır, ayakları da şahitlik eder."[594]

حَتّٰٓى اِذَا مَا جَٓاؤُ۫هَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ. وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَاۜ قَالُٓوا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذٖٓى اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ. وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ اَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَٓا اَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَثٖيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ. وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذٖى ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدٰيكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرٖينَ.

"Nihayet oraya geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri işledikleri şeye karşı onların aleyhine şahitlik edecektir.

Derilerine: Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz? Derler. Onlar da: Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu. İlk defa sizi O, yaratmıştır. Yine O'na döndürülüyorsunuz, derler.

Siz ne kulaklarınızın ne gözlerinizin, ne derilerinizin aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Yaptıklarınızdan çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz?

Rabbiniz hakkında beslediğiniz zan var ya, işte sizi o mahvetti ve ziyana uğrayanlardan oldunuz."[595]

Evet, o düşünmesi bile insana dehşet veren kıyamet gününde vücutlarında bulunan organları yaptıkları hakkında şahitlik ederler ki, artık bundan sonra itiraz edecekleri hiçbir şey kalmaz. Bu nasıl olur? Demeyin. Çünkü onları konuşturacak olan Allah'tır ve bu O yüce yaratıcı için zor değil, çok kolaydır.

İşte gizli ve açık yaptığımız her şeyi Allah biliyor, görüyor ve duyuyor. Bizimle beraber bulunan melekler yaptıklarımızı yazıyor. Bundan başka

594 Yâsîn, 36/65.
595 Fussilet, 41/20-23.

birlikte yaptığımız bu işleri vücudumuzdaki organlar da şahitlik etmek suretiyle açıklayacaklardır. Bunun için insan gözetim ve denetim altında olduğunu bir an olsun bile hatırından çıkarmamalıdır. Allah'ın emrine uygun davranmalı ve O'nun yasaklarından sakınmalıdır.

İşte Allah'tan korkmak bu demektir ve ne etkili bir koruyucudur. Artık nasıl olur da insan yaptığı bir işte Allah'ı hatırlamaz. Nasıl olur da yaptığı o işin Allah'ın rızasına uygun olup olmadığına dikkat etmez. Allah mühlet verir fakat ihmal etmez. Şöyle buyuruyor:

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَۜ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُۙ.

"(Ey Muhammed!) sakın Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak Allah onları (cezalandırmayı) korkudan gözlerin dışarıya fırlayacağı bir güne erteliyor."[596]

Mümin Allah korkusunu hiçbir vakit gönlünden eksik etmeyecektir. Bununla beraber günah işledim diye Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyecektir. Buna "Beyne'l-havfi ve'r-Rece" –korku ile ümit arasında olma– derler. Bu, müminin özelliğidir. O, hem Allah'ın azabından korkacak, hem de O'nun rahmetinden ümit kesmeyecektir.

Enes (ra.) anlatıyor: Peygamberimiz, ölüm döşeğinde olan bir gencin yanına girdi ve:

–Kendini nasıl buluyorsun? Diye sondu. Genç:

–Allah'ın affını umarım, ey Allah'ın Resûlü! Ve günahlarımdan korkarım, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Böyle bir durumda inanmış bir kulun gönlünde bağışlanma ümidi ve günahından ötürü azap görme korkusu birleşirse, Allah o kuluna umduğunu verir ve onu korktuğu azaptan emin kılar, buyurdu. [597]

Görülüyor ki, Peygamberimiz inanan kimsenin her zaman Allah korkusu ile Allah'ın affetme ümidini korumasını, hiçbir vakit kendini Allah'ın

596 İbrahim, 14/42.
597 Tirmizî, "Cenaiz", 11; İbn Mâce, "Zühd", 31.

azabından güven içinde hissetmemesini ve ümidini de yitirmemesini tenbihlemiştir.

Ensar'dan bir kadın olan Ümmü'l-Alâ (ra.) diyor ki: Müslümanlar Mekke'den Medine'ye hicret ettikleri zaman muhacirler Ensar arasında bölüştürülmüşlerdi. (Her Medine'li bir veya birkaç muhaciri barındıracaktı.) Bizim ailemize de Osman İbn Maz'un düşmüştü. Biz Osman'ı evimizde konukladık. Osman bir süre sonra hastalandı ve vefat etti. Yıkandı, kendi elbisesiyle kefenlendi. Sonra Peygamberimiz cenazeye geldiler. Ben cenazeyi tezkiye ederek:

–Ey Ebu Saip (Yani Osman b. Maz'un) Allah sana rahmet etsin. Senin hakkında bildiğim ve bu topluluğa bildirmek istediğim şudur ki, sen Allah'ın lütuf ve keremine ermiş bir zatsın, dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Allah Teâla'nın bu ölüye ikram ettiğini nereden biliyorsun? Buyurdu. Ben:

–Ey Allah'ın Resulü! Babam – anam size feda olsun. Allah (bu inanmış ve itaat etmiş kuluna ikram etmez de) ya kime ikram eder? Dedim. Peygamberimiz:

–Osman İbn Maz'un ölmüştür. Allah'a yemin ederim ki, ben de bu ölü için iyilik ve mutluluk umarım. Yani Allah'a yemin ederim ki, ben Allah'ın bir peygamberi olduğum halde Allah'ın bana (kıyamet gününde) ne yapacağını bilemem, buyurdu.

Ümmü'l-Alâ diyor ki: Vallahi bundan sonra ben, hiç kimseyi tezkiye etmedim."[598]

Peygamberimiz önemli bir hususa dikkatimizi çekmiştir. O da hiç kimse için: Bu Allah'ın rahmetine kavuştu, Allahın lütuf ve keremine erişti, cennetine ulaştı gibi tezkiyede bulunmanın doğru olmadığı, çok iyi tanıdığımız bir kimse için ancak, Allah'ın rahmetine eriştiğini umarız gibi iyi zanda bulunmanın uygun olacağıdır. Nitekim Peygamberimiz de çok sevdikleri Bedir gazilerinden olan Osman İbn Maz'un için bu ifadeyi kullanmıştır. Çünkü bir kimsenin bu fani hayattan nasıl ayrılıp ahirete intikal ettiği hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Bu hususu ancak Allah bilir.

598 Buhârî, "Cenaiz", 3.

Değerli müminler!

İnsanlar içinde Allah'tan en çok korkan peygamberlerdir. Çünkü Allah'tan, bilenler korkar. İnsanlardan Allah hakkında bilgisi çok olan ise peygamberlerdir. Hiç kimse bir peygamber kadar Allah'ı bilemez. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُاۜ

"kullarından ancak alimler Allah'tan (gereği gibi) korkar."[599] Çünkü insan için en üstün rütbe ilim rütbesidir.

Peygamberimizin Allah korkusundan sebep gözlerinden yaşlar aktığı görülmüştür.

Abdullah İbn Mes'ud (ra.) diyor ki:Bir kere Peygamberimiz bana:

–Ey İbn Mesud! Haydi bana Kur'an oku! buyurdu. Ben:

–Ey Allah'ın Resulü! Kur'an size indirilmiş iken onu size nasıl okuyacağım; dedim. Peygamberimiz:

–Ben Kur'an-ı başkasından işitmeyi çok severim, buyurdu. Ben de Nisa suresini okumaya başladım. "Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de (Ey Muhammed) onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman onların halleri nice olacak? (Nisa, 4/41) ayetine gelince, Peygamberimiz:

–Yeter, buyurdu. O sırada gördüm ki, Peygamberimizin iki gözünden yaş akıyordu."[600]

Enes (ra.) diyor ki: Bir kere Peygamberimiz bir konuşma yapmıştı ki, ben, Peygamberimizin o konuşması kadar etkili konuşma hiç işitmedim. O konuşmasında Peygamberimiz: "Ashabım! Benim bildiğimi siz bilseydiniz şüphesiz az güler çok ağlardınız." Buyurdu.[601]

Bera (ra.) diyor ki: Biz bir cenazede Peygamberimizle beraberdik. Peygamberimiz mezarın kenarı üzerinde oturdu. Sonra o kadar ağladı ki toprak O'nun gözyaşlarıyla ıslandı. Daha sonra şöyle buyurdu:"Kardeşlerim! Kendinizi bugün için hazırlayınız."[602]

599 Fatır, 35/28.
600 Buhârî, "Tefsir, Nisa suresi", 9.
601 Buhârî, "Maide suresi", 12.
602 İbn Mâce, "Zühd", 20.

İbrahim aleyhi's-Selam:

وَلَا تُخْزِنٖي يَوْمَ يُبْعَثُونَۙ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَۙ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلٖيمٍۜ.

"(Allah'ım! insanların) dirilecekleri gün beni utandırma. O gün ne mal fayda verir ne de evlat. Ancak (küfür ve nifak hastalıklarından) temizlenmiş bir kalb ile gelenler hariç (Onlar o günde fayda görür.)[603]

Allah'ın huzurunda sorgulanmanın korku ve dehşetini duyan bu insan, su-i hatime dediğimiz son nefeste imansız gitmekten emin olan ve Allah'ın dostu olma şerefiyle şereflenmiş bir peygamberdir. Ayrıca Kur'an-ı Kerimde kendisinden övgü ile söz edilmiştir. Bize ne güzel örnek oluyor ve yol gösteriyor.

İnsan korktuğu şeyden uzaklaşır. Ancak Allah'tan korkan O'na yaklaşır.

Allah korkusu, Allah'a duyulan derin saygı ve sevginin ürünüdür. Bu korku sebebiyledir ki, insan, Allah'a karşı gelmekten, O'nun emirlerine aykırı davranmaktan, insanlara zulüm ve haksızlık yapmaktan ve günah işlemekten korunmuş olur. Bu duygu onu yüceltir, Allah'a yaklaştırır ve Allah'ın affına erdirir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوٓا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظٖيمِ.

"Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız, O Size iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış verir, suçlarınızı örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir."[604]

Büyük şair merhum Mehmet Akif de bunu şu sözleriyle ne güzel ifade etmiştir:

603 Şuara, 26/87-89.
604 Enfal, 8/29.

Ne irfandır veren ahlaka yükseklik ne vicdandır,

Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.

Yüreklerden çekilmiş farzedilsin havfi Yezdanın,

Ne irfanın kalır tesiri kat'iyyen ne vicdanın.[605]

Gerçekten şairin dediği gibi, insanlardaki fazilet duygusunun kaynağı Allah korkusudur. Allah korkusu taşımayan kimse imkân buldukça yapamayacağı hiçbir şey olmaz. Onu ne bilgisi ve ne de vicdanı kötülüğe karşı koruyamaz. Bunun içindir ki Peygamberimiz: "Allah'ım! Faydasız ilimden, Allah korkusu ve Allah sevgisi taşımayan gönülden sana sığınırım." Diye dua etmiştir.[606]

Meşhur bir ata sözümüz de vardır: "Kork, Allah'tan korkmayandan." Çünkü gönlünde Allah korkusu olmayan kimsenin yapamayacağı hiçbir kötülük olmaz.

Değerli müminler!

Bir kötülüğü ve haksızlığı yapmakla karşı karşıya gelen ve bundan yalnız Allah korkusu sebebiyle vazgeçen kimseyi Allah Teala kıyamet gününde herkesin imreneceği bir ödül ile ödüllendirecektir. Peygamberimiz kıyamet gününde Allah'ın gölgesinde gölgelenecek olan yedi sınıf insandan birinin de, soylu ve güzel bir kadının kendisiyle cinsi ilişkide bulunma teklifine, "Ben Allah'tan korkarım" diyerek bu yasak teklifi reddeden kimsedir, buyurmuştur.[607]

Allah Teala buyuruyor:

وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّه۪ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰىۙ. فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِیَ الْمَاْوٰىۜ.

Rabbinin makamından (huzurunda hesap vermekten) korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştıran için şüphesiz cennet yegane barınaktır."[608]

Başka bir ayet-i kerime'de ise:

605 *Safahat*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 1990, s. 251.
606 Müslim, "Zikir", 18.
607 Buhârî, "Ezan", 36; Müslim, "Zekat", 30.
608 Naziat, 79/40-41.

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّه۪ جَنَّتَانِۚ.

"Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere iki cennet vardır."[609] Buyurulmuştur.

Bir hadisi şerifle konuşmamızı tamamlayalım. Peygamberimiz buyuruyor:

"Hikmetin başı Allah korkusudur."[610]

609 Rahman, 55/46.
610 *Keşfu'l-Hafa*, 1/507.

CENNET VE NİMETLERİ

Değerli müminler!

Bugünkü sohbetimizde cennet ve nimetlerinden söz edeceğiz.

Allah'ın yaratıkları içinde en üstün olanı insandır. Allah insanı yarattığı zaman meleklere O'na saygı ile eğilmelerini emretmiştir. Ona akıl ve irade vermiş ve kainatta var ettiği her şeyi onun emrine amade kılmıştır. Bunlara karşılık kendisini tanımasını ve yalnız O'na ibadet etmesini istemiştir. Yanlış yollara sapmaması ve yanlış değerlendirmelerde bulunmaması için peygamberler göndererek, indirdiği kitaplarda da buyruklarını ve yasaklarını bildirmiştir. Artık bundan sonra insanoğlunun bir mazeret ileri sürmesine imkân kalmamıştır. Bu hususlar Kur'an-ı Kerim'de hatırlatılırken şöyle buyurulmuştur:

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّٰهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا.

"Müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdik ki, peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir."[611]

---

611 Nisa, 4/165.

اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَٓاءَكُمُ النَّذيرُۜ

"(Allah Teala): "Sizi, düşünüp öğüt alacak kimsenin düşünüp öğüt alabileceği kadar yaşatmadık mı? Size uyarıcı da gelmişti (buyuracak)"[612]

İnsan akıl ve irade sahibidir. Peygamberlerin uyarılarına kulak vererek Allah'ı tanır, yalnız O'na ibadet eder, buyruklarına uyup yasaklarından sakınırsa Allah onu, sonsuz nimet ve lezzetleri olan cennetine koyarak mükâfatlandıracağını bir lütuf olarak vadetmiştir.

Şimdi Allah'ın inanan ve inandığının gereği gibi davranan kullarına va'dettiği cennetin ne olduğunu ve ne gibi nimetleri bulunduğunu anlatmaya çalışalım,

Cennet, insanların, öldükten sonra dirilip sonsuz olarak yaşayacakları mutluluk yeri demektir.

Kur'an-ı Kerim'den ve Peygamberimizin sözlerinden öğrendiğimize göre cennetin iki özelliği vardır. Birincisi, insanın arzu ettiği her şey orada vardır. İkincisi de sonsuzluktur, yani oraya giren ölmeyecek ve sonsuz olarak orada yaşayacaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَفيهَا مَا تَشْتَهيهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُۚ وَاَنْتُمْ فيهَا خَالِدُونَۚ

"Canlarının istediği ve gözlerinin hoşlandığı her şey oradadır. Siz orada ebedî olarak kalacaksınız."[613]

وَلَكُمْ فيهَا مَا تَشْتَه۪ٓي اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فيهَا مَا تَدَّعُونَۜ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَح۪يمٍ۟

"Allah'tan bir ağırlama olarak orada (cennette) canlarınızın çektiği her şey var. İstediğiniz her şey orada sizin için var."[614] Buyurulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de cennetle ilgili pek çok ayet-i kerime vardır. Bu ayetlerde, cennete girmeye vesile olan davranışlar belirtilmekte, cennet hayatı ve nimetlerinden söz edilmektedir.

---

612 Fatır, 35/37.
613 Zuhruf, 43/71.
614 Fussılet, 41/31-32.

Cennete girmenin temel şartı imandır. Bu, Kur'an-ı Kerim'de şöyle bildiriliyor:

سَابِقُوا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِۙ اُعِدَّتْ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِه۪ۜ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَاءُۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ.

"Rabbinizden bir bağışlanmaya ve eni, gökle yerin eni gibi olup Allah'a ve Resülüne inananlar için hazırlanmış bulunan bir cennete yarışarak koşuşun. İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.[615]

Bir kimsenin inanmadan cennete girmesi mümkün değildir. Çünkü Allah kendisine inanmayan ve ortak koşan kimseye cenneti haram kılmıştır. Bir başka ayet-i kerime'de de şöyle buyurulmuştur:

وَسَارِعُوا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُۙ اُعِدَّتْ لِلْمُتَّق۪ينَۙ اَلَّذ۪ينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِم۪ينَ الْغَيْظَ وَالْعَاف۪ينَ عَنِ النَّاسِۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِن۪ينَۚ وَالَّذ۪ينَ اِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْۚ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ اِلَّا اللّٰهُۜ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلٰى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ.

"Rabbinizin bağışına ve genişliği göklerle yer arası kadar olup, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış bulunan cennete koşun. Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah iyilik edenleri sever.

Yine onlar, çirkin bir iş yaptıkları yahut nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayıp hemen günahlarının bağışlanmasını isteyenler –ki Allah-

615 Hadid, 57/21.

tan başka günahları kim bağışlar– ve bile bile, işledikleri (günah) üzerinde ısrar etmeyenlerdir."[616]

Takva sahiplerinde bulunması gerekli niteliklerin başında iman gelir. Nitekim Bakara suresinin 2-5 nci ayetlerinde bu husus belirtilmiştir.

Cennete girmenin temel şartı iman olmakla beraber, erginlik çağına gelmeden ölen çocuklar ile deliler de cennete gireceklerdir. Çünkü sorumluluk erginlik çağından itibaren başlar. Deliler de akılları olmadığı için sorumlu değillerdir.

Cennetle müjdelenen kimselerle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ

"İman edip salih amel işleyenlere, kendileri için; içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele."[617]

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا. خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا.

"Şüphesiz, inanıp yararlı işler yapanlara gelince, onlar için içlerinde ebedi kalacakları Firdevs cennetleri bir konaktır. Oradan ayrılmak istemezler."[618]

Görülüyor ki, cennet kendilerine vadedilen kimselerde bulunması gerekli temel şart imandır ve imanın gereği olan iyi davranıştır.

İnanan ve inancını koruyarak ölen insanlar cennete gireceklerdir. Bu inanç sahiplerinin Allah'a itaat ve bağlılıkları, Allah'ın emirlerine uyup yasaklarından sakınmaları aynı olmadığından cennete girişleri ve cennetteki dereceleri de aynı değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

616 Al-i İmran, 3/133-135.
617 Bakara, 2/25.
618 Kehf, 18/107-108.

لَا يَسْتَوِى الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ اُولِى الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةًۜ وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰىۜ وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ اَجْرًا عَظِيمًاۙ.

“Müminlerden özür sahibi olmaksızın (cihattan geri kalıp) oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler eşit olamazlar. Allah, mallarıyla, canlarıyla cihad edenleri, derece itibariyle, cihattan geri kalanlardan üstün kılmıştır. Gerçi Allah (müminlerin) hepsine de en güzel olanı (cenneti) vadetmiştir. Ama mücahitleri büyük bir mükâfat ile, kendi katından dereceler, bağışlanma ve rahmet ile cihattan geri kalanlara üstün kılmıştır. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”[619]

Enfâl suresinde müminlerin nitelikleri sayılırken derecelerinin farklı olacağına işaret edilerek şöyle buyurulur:

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ اِيمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَۚ. اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۜ. اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّاۜ لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌۚ.

“Müminler ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir. Onun ayetleri kendilerine okunduğu zaman (bu) onların imanlarını artırır. Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler.

Onlar namazı dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayan kimselerdir.

İşte onlar gerçekten mü’minlerdir. Onlara, Rableri katında yüksek mertebeler, bağışlanma ve cömertçe verilmiş rızık vardır”[620]

---

619 Nisa, 4/95.
620 Enfal, 8/2-4.

Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri bir hadiste Peygamberimiz, şöyle buyurmuştur:

مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهِ وَاَقَامَ الصَّلَاةَ وَصَامَ رَمَضَانَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللّٰهِ اَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ جَاهَدَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اَوْ جَلَسَ فِى اَرْضِهِ الَّتِى وُلِدَ فِيهَا. فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ اَفَلَا نُبَشِّرُ النَّاسَ؟ قَالَ اِنَّ فِى الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ اَعَدَّهَا اللّٰهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ فَاِذَا سَأَلْتُمُ اللّٰهَ فَاسْأَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ فَاِنَّهُ اَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَاَعْلَى الْجَنَّةِ

"Her kim Allah'a ve onun peygamberine iman eder de, namaz kılar ve Ramazanda oruç tutarsa, onu cennete koymak (sanki) Allah üzerine bir hak olur. O kimse ister Allah yolunda savaşsın, isterse evinde otursun " buyurdu. Bunun üzerine Ashap:

–Ey Allah'ın peygamberi! bunu halka müjdeleyelim mi? Dediler. Peygamberimiz:

–Cennette yüz derece vardır ki, Allah o dereceleri Allah yolunda savaşanlar için hazırlamıştır. Her iki derece arasındaki mesafe gökle yer arasındaki mesafe gibidir. Siz Allah'tan cennet istediğinizde O'ndan Firdevs'i isteyin. O cennetin en üstün ve yücesidir, buyurdu.[621]

Evet, inananlar cennete girecekler. Bunlardan günahı olmayanlar ve Allah tarafından günahı bağışlananlar doğrudan doğruya cennete girecekler. Günahkârlar ve günahları Allah tarafından bağışlanmayanlar ise hakettikleri azabı gördükten sonra – geç de olsa – cennete gireceklerdir.

Her ne suretle olursa olsun cennete girenler de imanın gereği olan ibadet ve iyi davranışlarda bulunmada eşit olmadıkları gibi cennetteki dereceleri itibariyle de eşit değillerdir.

Muğire b. Şube (ra.) den rivayete göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

---

621 Buhârî, "Cihad", 4; Müslim, "İmare", 116.

سَأَلَ مُوسَى رَبَّهُ . مَا اَدْنَى اَهْلِ الْجَنَّةِ مَنْزِلَةً؟ قَالَ. هُوَ رَجُلٌ يَجِئُ بَعْدَ مَا اُدْخِلَ اَهْلُ الْجَنَّةِ اَلْجَنَّةَ فَيُقَالُ لَهُ. اُدْخُلِ الْجَنَّةَ. فَيَقُولُ. اَىْ رَبِّ! كَيْفَ؟ وَقَدْ نَزَلَ النَّاسُ مَنَازِلَهُمْ وَاَخَذُوا اَخَذَاتَهِمْ فَيُقَالُ لَهُ. اَتَرْضَى اَنْ يَكُونَ لَكَ مِثْلُ مُلْكِ مَلِكٍ مِنْ مُلُوكِ الدُّنْيَا؟ فَيَقُولُ. رَضِيتُ رَبِّ! فَيَقُولُ لَكَ ذَلِكَ وَمِثْلُهُ وَمِثْلُهُ وَمِثْلُهُ وَمِثْلُهُ فَقَالَ فِى الْخَامِسَةِ. رَضِيتُ. رَبِّ! فَيَقُولُ هَذَا لَكَ وَعَشَرَةُ اَمْثَالِهِ وَلَكَ مَا اشْتَهَتْ نَفْسُكَ وَلَذَّتْ عَيْنُكَ فَيَقُولُ. رَضِيتُ رَبِّ! قَالَ. رَبِّ! قَالَ. رَبِّ فَاَعْلَاهُمْ مَنْزِلَةً قَالَ اُولَئِكَ الَّذِينَ اَرَدْتُ غَرَسْتُ كَرَامَتَهُمْ بِيَدِى وَخَتَمْتُ عَلَيْهَا فَلَمْ تَرَ عَيْنٌ وَلَمْ تَسْمَعْ اُذُنٌ وَلَمْ يَخْطُرْ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ.

“Musa aleyhi’s-selam Allah Teala’dan:

–Cennetin en aşağı makamı nasıl? Diye sordu. Allah Teala şöyle buyurdu:

–Bu, öyle bir kimsedir ki, cennetlikler cennete girip yerleştikten sonra gelir. Ona

–Cennete gir. Denir. O kimse:

–Ey Rabbim! herkes cennetteki yerine yerleştikten ve mükâfatlarını aldıktan sonra ben nasıl cennete girerim? der. Allah Teala ona:

–Dünya padişahlarından bir padişahın mülkine benzer bir mülke razı olur musun? Diye sorar. O da:

–Razıyım, ey Rabbim! cevabını verir. Allah Teala

–İşte öyle bir mülk senindir. Razı olduğun şeye ilaveten bir o kadar daha, bir o kadar daha, bir o kadar daha sana vereceğim, buyurunca, beşincide adam:

–Artık razı oldum, ey Rabbim! demesi üzerine Allah Teala:

–İşte bu kadar şey hep senindir. Buna ilaveten onun on misli de senindir. Bir de nefsinin arzu ettiği, gözünün zevk aldığı şey de senindir buyurur. Bunun üzerine adam:

–Allah'ım! son derece razı oldum, diye şükranını sunar. Bu defa Musa aleyhi's-selam:

–Allah'ım Cennettekilerin en yüksek makam sahipleri nasıl? diye sorar. Allah Teala:

–Seçtiğim kullar onlardır. Keramet fidanlarını kudret elimle dikip başkaları onu görmesin diye mühür altına aldım. Onlar için hazırladığım nimetleri ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitmiş, ne de bir beşerin gönlünden geçmiştir, buyurdu.[622]

Cennette müminlerin erişecekleri nimetler ve kendilerine yapılacak ikramlarla ilgili pek çok ayet-i kerime vardır. Bu ayetlerin çoğunluğu 55 nci Rahman ve 56 nci Vaki'a surelerinde yer alır. Cennetle ilgili ayet-i kerimelerin hepsine işaret etmek mümkün değildir. Birkaç ayet-i kerime ile yetinelim;

يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَٓا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَۚ. اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِم۪ينَۚ. اُدْخُلُواالْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ. يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَاَكْوَابٍۚ وَف۪يهَا مَا تَشْتَه۪يهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُۚ وَاَنْتُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَۚ. وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّت۪ٓي اُو۫رِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ. لَكُمْ ف۪يهَا فَاكِهَةٌ كَث۪يرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ.

"(Allah şöyle der:) "Ey ayetlerimize iman eden ve Müslüman olan kullarım! Bugün size korku yoktur, siz üzülmeyeceksiniz de.

Siz ve eşleriniz sevinç ve mutluluk içinde cennete giriniz.

Onlar için altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Canlarının istediği ve gözlerinin hoşlandığı her şey oradadır. Siz orada ebedî olarak kalacaksınız.

İşte bu, yapmakta olduklarınıza karşılık size mîras verilen cennettir.

---

622 Müslim, "İman", 85.

Orada sizin için bol bol meyve var, onlardan yersiniz."[623]

اِنَّ الْمُتَّق۪ينَ ف۪ي مَقَامٍ اَم۪ينٍۙ. ف۪ي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۚ. يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِل۪ينَۚ. كَذٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ ع۪ينٍۜ. يَدْعُونَ ف۪يهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ اٰمِن۪ينَۙ. لَا يَذُوقُونَ ف۪يهَا الْمَوْتَ اِلَّا الْمَوْتَةَ الْاُو۫لٰىۚ وَوَقٰيهُمْ عَذَابَ الْجَح۪يمِۙ. فَضْلًا مِنْ رَبِّكَۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ.

"Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise güvenli bir yerdedirler.

Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar.

İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyinerek karşılıklı otururlar.

İşte böyle. Ayrıca onları iri siyah gözlü hurilerle eşleştirmişizdir.

Orada güven içinde her türlü meyveyi isterler.

Orada ilk ölümden başka bir ölüm tatmazlar. Allah onları cehennem azabından korumuştur.

Bunlar Rabbinden bir lütuf olarak verilmiştir. İşte bu büyük başarıdır."[624]

Ebu Said ve Ebu Hureyre (r.anhuma)nın rivayetlerine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

يُنَادِى مُنَادٍ. اِنَّ لَكُمْ اَنْ تَصِحُّوا فَلاَ تَسْقَمُوا اَبَدًا وَاِنَّ لَكُمْ اَنْ تَحْيَوْا فَلاَ تَمُوتُوا اَبَدًا وَاِنَّ لَكُمْ اَنْ تَشِبُّوا فَلاَ تَهْرَمُوا اَبَدًا وَاِنَّ لَكُمْ اَنْ تَنْعَمُوا فَلاَ تَيْأَسُوا اَبَدًا.

"Cennetlikler cennete girdiklerinde bir çağırıcı şöyle der: "Şüphe yok ki siz cennette ebedi yaşayacak ve hiç ölmeyeceksiniz. Hastalanmayacak ve daima sağlıklı bulunacak, ihtiyarlamayacak, ebedi genç kalacaksınız; son-

623 Zuhruf, 43/68-73.
624 Duhan, 44/51-57.

suz nimetlere erişecek ve hiçbir zaman üzüntü ve keder görmeyeceksiniz" diye seslenir."[625]

Allah Teala bir kudsi hadiste, cennette müminlere vereceği nimetleri, insanın düşünmesi ve hayal etmesi bile mümkün değildir, buyurmuştur.[626]

Cennette müminlere verilecek nimetlerin en büyüğü hiç şüphe yok ki, Allah'ın hoşnutluğu ve O'nun görülmesidir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ اَكْبَرُ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ.

"Allah'ın rızası ise, bunların hepsinden daha büyüktür. İşte bu büyük başarıdır."[627]

Müminler cennette Allah'ı görme mutluluğuna ereceklerdir. Bundan daha çok mutlu olacakları hiçbir şey olmayacaktır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ. اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ.

"Yüzler vardır ki o gün ışıl ışıl parıldayacaktır. Rablerine bakacaklardır. (Onu göreceklerdir.)"[628]

Peygamberimiz de şöyle buyurmuştur:

اِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ عِيَانًا كَمَا تَرَوْنَ هٰذَا الْقَمَرَ لاَ تُضَامُونَ فِي رُؤْيَتِهِ.

"Muhakkak ki siz , ay'ı gördüğünüz gibi Rabbinizi de göreceksiniz ve o sırada izdihamdan ötürü birbirinize zarar da vermeyeceksiniz."[629]

اِذَا دَخَلَ اَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ يَقُولُ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى. تُرِيدُونَ شَيْئًا اَزِيدُكُمْ

625 Müslim, "Cennet", 8.
626 Buhârî, "Tefsiru Sure", 32; Müslim, "Cennet", 1; Tirmizî, "Tefsiru Sure", 32.
627 Tevbe, 9/72.
628 Kıyame, 75/22-23.
629 Tirmizî, "Cennet", 15.

فَيَقُولُونَ اَلَمْ تُبَيِّضْ وُجُوهَنَا اَلَمْ تُدْخِلْنَا الْجَنَّةَ وَتُنَجِّنَا مِنَ النَّارِ –قَالَ– فَيَكْشِفُ الْحِجَابَ فَمَا اُعْطُو شَيْئًا اَحَبَّ اِلَيْهِمْ مِنَ النَّظَرِ اِلَى رَبِّهِمْ

“Cennetlikler cennete girdikleri zaman Allah Teala onlara: Size daha fazla bir şey vermemi ister misiniz? Buyuracak. Onlar: “Ey yüce Rabbimiz! Siz bizim yüzlerimizi ağartmadınız mı? Bizi cennete koyarak cehennemden kurtarmadınız mı? (daha ne isteyelim) diyecekler. Bunun üzerine Allah Teala perdeyi kaldıracak ve onlara Rablerine bakmaktan daha sevimli ve makbul bir şey olmayacaktır.”[630]

Cennete girmeyi hak edenler cennete girmek üzere cennet kapılarına yaklaştıkları zaman cennetin bekçileri onları karşılayacak ve kutlayacaklardır. Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyuruluyor:

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ اِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫هَا وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ. وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ نَتَبَوَّاُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَٓاءُۚ فَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَ.

“Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da grup grup cennete sevk edilirler. Cennete vardıklarında oranın kapıları açılır ve cennet bekçileri onlara şöyle der: “Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin.”

Onlar şöyle derler: “Hamd, bize olan vadini gerçekleştiren ve bizi cennetten dilediğimiz yere konmak üzere bu yurda varis kılan Allah’a mahsustur. Salih amel işleyenlerin mükâfatı ne güzelmiş!”[631]

Ne mutlu bu mazhariyyete erenlere! Ne mutlu dünyadaki yaşayış ve davranışlarıyla bunu hak edenlere!

Allah’ım Bize, kendisiyle doğru yolu gösterdiğin Peygamberimizle birlikte cennete girmeyi ve yüce zatını görmeyi nasip eyle! Âmin.

630 Buharî, “Mevâkitü’s - salât”, 16; Müslim, “Mesâcid”, 211; Müslim, “İman”, 82.
631 Zümer, 39/73-74.

CUMA NAMAZI VE FAZİLETİ

Değerli müminler!

Bugünkü va'zımızda Cuma namazı ve faziletinden söz edeceğiz.

Allah Teala buyuruyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ.

"Ey İman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığı zaman hemen Allah'ı anmaya (Cuma namazını kılmaya) koşun ve alış – verişi bırakın. Eğer bilirseniz, elbette bu sizin için daha hayırlıdır."[632]

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الجُمُعَةَ، فَاسْتَمَعَ وَأَنْصتَ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَه وَبَيْنَ الجُمُعَةِ وزِيَادة ثَلاثَةِ أَيَّامٍ، وَمَنْ مَسَّ الحَصَى، فَقَدْ لَغَا

"Bir kimse güzelce abdest aldıktan sonra Cumaya gelir, hutbeyi susarak dinlerse, üç gün fazlasıyla bu Cumadan diğer Cumaya kadar olan vakit

632 Cuma, 62/9.

içindeki günahları bağışlanır. Elini (her hangi bir şeye) sürerse (her hangi bir şeyle meşgul olup hutbeyi dinlemezse) uygun olmayan bir iş yapmış olur, demişlerdir."[633]

Cuma namazı haftada bir defa cemaatle kılınan bir namazdır ve farzdır. Peygamberimiz:

اَلْجُمْعَةُ حَقٌّ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ فِى جَمَاعَةٍ...

"Cuma namazı haktır, cemaatle kılınmak üzere her Müslümana farzdır."[634]

Buyurmuştur.

Yine Peygamberimiz:

لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الجمُعَاتِ، أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللّٰه على قُلُوبِهِمْ، ثُمَّ لَيَكُونَنَّ مِنَ الغَافِلِينَ

"Her hangi Müslüman bir topluluk, ya Cuma namazını terketmekten sakınsınlar, aksi halde Allah Teala onların kalblerini mühürler de gafillerden olurlar."[635]

Cuma günü çok önemli olan haftalık toplu ibadet günüdür. Cuma günü daha önce Yahudi ve Hıristiyanlar için haftalık ibadet günü olarak belirlenmiş, fakat onlar bunu değiştirmişler; Yahudiler Cumartesiyi Hıristiyanlar da Pazar gününü haftalık toplantı ve ibadet günü kabul etmişlerdir. Son olarak Cuma günü Müslümanlar için yeniden haftalık ibadet günü kılınmıştır.[636]

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

خيْرُ يوْم طلعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمُ الجُمُعَةِ: فِيهِ خُلِقَ آدمُ، وَفيهِ أُدْخِلَ الجَنَّةَ، وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا وَلاَ تَقُومُ السَّاعَةُ الاَّ فِى يَوْمِ الْجُمُعَةِ

633 Müslim, "Cuma", 8-9.
634 Ebû Dâvud, "Salat", 208. Bu hadiste köle, kadın, çocuk ve hasta istisna ediliyor.
635 Müslim, "Cuma", 13.
636 Buhârî, "Cuma", 1; Müslim "Cuma", 6.

“Üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı, Cuma günüdür. Adem aleyhi’s-selam o gün yaratıldı, o gün cennete kondu, yine o gün cennetten çıkarıldı. Kıyamet de ancak Cuma günü kopacaktır.”[637]

Peygamberimiz Cuma namazını ilk defa Mekke’den Medine’ye hicret ettiklerinde henüz Medine’ye ulaşmadan Medine yakınındaki Ranuna vadisinde Salim b. Avf kabilesini ziyaretleri sırasında orada bulunan namazgahta kıldırmıştır.

Cuma gününde bir saat vardır. Bir Müslüman o saatte rast getirir ve Allah’tan bir şey dilerse Allah ona dilediğini verir.[638]

Cumadaki duaların kabul edildiği bu saatin hangi saat olduğu kesin olarak bildirilmemiştir. Gizli kalması, o vakte rast gelir ümidiyle Cuma gününün daha çok vaktini ibadet ve dua ile geçirmeyi sağlamak içindir. Kadir gecesi de bunun için gizli tutulmuştur.

Farz-ı ayn olan Cumayı özürsüz terketmenin büyük günah olduğu, bu konudaki hadislerden anlaşılmaktadır. Peygamberimiz buyuruyor:

مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ تَهَاوُناً بِهَا طُبِعَ عَلَى قَلْبِهِ

“Her kim önemsemediği için üç Cumayı terkederse Allah onun kalbini mühürler.”[639]

Cuma Gününe Mahsus Bazı İbadetler

Cuma günü boy abdesti almak.

Peygamberimiz:

إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمُ الجُمُعَةَ، فَلْيَغْتَسِلْ

“Sizden biriniz Cumaya geldiği zaman yıkansın”[640] buyurmuştur.

637 Müslim, “Cuma”, 5.
638 Buhârî, “Cuma”, 37; Müslim, “Cuma”, 4.
639 Ebû Dâvud, “Salat”, 104; İbn Mâce, “İkametü’s-Salat”, 93; Tirmizî, “Cuma”, 7; Nesei, “Cuma”, 3.
640 Buhârî, “Cuma”, 2; Müslim, “Cuma”,1; Tirmizî, “Salat”, 355; İbn Mâce, “İkametü’s-Salat”, 80.

Hz. Ömer bir Cuma hutbe okurken Peygamberimizin ashabından biri mescide girmiş. Hz. Ömer bu zata dönerek:

–Bu saat hangi saattir? Diye seslenmiş, gelen zat:

–Bugün çalıştım. Ezanı işitince evime dönemeden abdest almaktan başka bir şey yapamadım (yani yıkanamadım) dedi. Hz. Ömer:

–Abdestle yetinmen de öyle. Biliyorsun ki Peygamberimiz Cuma günü yıkanmayı emrederdi, dedi.[641]

Hz. Aişe (ra.) şöyle demiştir: Halk kendi işlerini kendileri görürdü. Cumaya gittiklerinde o durumlarıyla giderlerdi. Bunun için kendilerine: “keşke yıkansanız (da namaza öyle gelseniz) buyurulurdu.[642]

Yine Hz. Aişe anlatıyor: “Halk Cumaya yaylalarındaki evlerinden gelirlerdi. (Sırtlarında yün aba olarak) toz toprak içinde gelirlerdi ki toz toprak vücutlarına siner bedenlerinden ter kokusu çıkardı. Bir defa Peygamberimiz benim yanımda iken bunlardan biri geldi. Peygamberimiz (onun halini görünce) “Bari bugün yıkansanız” buyurdu.[643]

Selman-ı Farisi (ra.) şöyle demiştir: Peygamberimiz:

لا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الجُمُعةِ، ويَتَطَهَّرُ مَا استَطَاعَ مِنْ طُهْر، وَيَدَّهِنُ مِنْ دُهْنِهِ، أَو يَمَسُّ مِن طِيبِ بَيْتِهِ، ثُمَّ يَخْرُجُ فلا يُفرّقُ بَيْنَ اثنَيْنِ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كُتِبَ لَهُ، ثُمَّ يُنْصِتُ إِذَا تكَلَّمَ الإِمَامُ، إِلاَّ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الجُمُعَةِ الأُخْرَى

“Bir kimse Cuma günü yıkanıp elinden geldiği kadar temizlendikten ve (başını, sakalını tarayıp kullandığı) yağından yağlandıktan, yahut evindeki kokudan süründükten sonra camie gelir, yan yana oturan iki kişi arasını açmaz (yani iki kişiyi sıkıştırıp ortalarına girmez) daha sonra (Allah tarafından) ona yazıldığı kadar namaz kılar, sonra da imam hutbeye başla-

641 Buhârî, “Cuma”, 2; Müslim, “Cuma”, 1; Tirmizî, “Salat”, 355.
642 Buhârî, “Cuma”, 16; Müslim, “Cuma”, 1.
643 Buhârî, “Cuma”, 15; Müslim, “Cuma”, 1.

yınca (namaz bitinceye kadar) susarsa, o Cuma ile öteki Cuma arasındaki günahları bağışlanmış olur."[644]

Cuma Namazının Şartları

Cuma namazının biri vücup, diğeri sıhhat olmak üzere iki çeşit şartları vardır.

Vücup şartları, Cumanın bir kimseye farz olması ile, sıhhat şartları da Cuma namazının sahih olması ile ilgilidir.

Cumanın vücup şartları üzerinde alimlerin önemli bir görüş ayrılığı yoktur.

Bu şartlar:

–Erkek olmak,

–Hür olmak,

–Mukim olmak,

–Hasta olmamak,

–Yaşlı olmamaktır.

Buna göre, kadınlara, köle ve mahkumlara, misafir, hasta, hasta bakıcı ve yaşlı olanlara Cuma farz değildir. Bunun gibi sağlığı olumsuz şekilde etkileyecek derecede sıcak, soğuk, aşırı derecede yağmur, çamur, mal ve can güvenliğinin bulunmaması gibi mazeretler de gitmemek için özür sayılır.

Cuma namazı kendilerine farz olmayanlar, Cuma namazı kılamazlar demek değildir. Şayet Cuma namazı kendilerine farz olmadığı halde kılarlarsa bu sahih olur ve o günkü öğle namazını kılmaları gerekmez.

Cuma Namazının Sıhhatinin Şartları

Cuma namazının sahih olması için bir takım şartlar vardır. Şimdi bu şartları ve bu şartlar hakkındaki görüşleri inceleyelim:

Bu şartlar, şehir, vakit, hutbe, cemaat, sultan ve izn-i am'dır.

1. Şehir. Cuma namazı kılınacak yerin şehir olması şarttır. Bu şartı ön görenler Hanefilerdir. Bunlara göre Cuma namazı ancak şehir ve şehir hükmünde olan yerde kılınır.

644 Buhârî, "Cuma", 6.

Diğer mezheplerde böyle bir şart yoktur.

Şafiiler, Cuma namazı için yaz ve kış halkın devamlı oturduğu ve Cuma namazı kendilerine farz olan kimselerin sayıları en az kırk kişi olan köy ve şehirlerde;

Malikiler, insanların devamlı oturdukları köy, şehir ve benzeri yerleşim merkezlerinde;

Hanbeliler, en az kırk kişinin oturduğu yerleşim yerlerinde Cuma namazı kılınacağı görüşündedirler.

2. Vakit. Cuma namazının vakti öğle namazının vaktidir. Cuma namazı öğle namazının kılındığı vakit içerisinde kılınır. Öğle vaktinden önce kılınamayacağı gibi vakit çıktıktan sonra da kılınmaz, kaza da edilmez. Ancak Hanbeliler, Cuma namazının, Bayram namazı gibi kuşluk vaktinde kılınabileceğini söylemişlerdir.

3. Hutbe. Hutbe Cuma namazının sahih olmasının şartlarındandır. Hutbesiz Cuma namazı sahih olmaz. Çünkü Peygamberimiz hutbesiz Cuma namazı kıldırmamışlardır.

4. Cemaat. Cuma namazında cemaatın şart olduğu hakkında İslam alimleri arasında görüş ayrılığı yoktur. Ancak cemaatın en az sayısı hakkında farklı görüşler vardır.

Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre imamla birlikte en az dört,

İmam Ebu Yusuf'a göre üç,

İmam Şafii ve İmam Ahmed' e göre imamdan başka kırk,

İmam Malik'e göre on iki kişinin bulunması şarttır.

5. Sultan. Hanefiler, ya bizzat Devlet Başkanı veya yetki vereceği kimse kıldırır. Hanefilere göre Devlet Başkanının izni olmadan Cuma namazı sahih olmaz. Bu konudaki delilleri şu hadisi şeriftir. Peygamberimiz buyuruyor:

وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ قَدْ افْتَرَضَ عَلَيْكُمُ الْجُمُعَةَ فِى مَقَامِى هَذَا فِى يَوْمِى هَذَا
فِى شَهْرِى هَذَا مِنْ عَامِى هَذَا اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَمَنْ تَرَكَهَا فِى حَيَاتِى اَوْ بَعْدِى

وَلَهُ اِمَامٌ عَادِلٌ اَوْ جَائِرٌ اِسْتِخْفَافًا بِهَا اَوْ جُحُودًا لَهَا فَلاَ جَمَعَ اللّٰهُ لَهُ شَمْلَهُ وَلاَ بَارَكَ لَهُ فِى اَمْرِهِ أَلاَ وَلاَ صَلاَةَ لَهُ وَلاَ زَكَاةَ لَهُ وَلاَ حَجَّ لَهُ وَلاَ صَوْمَ لَهُ وَلاَ بِرَّ لَهُ حَتَّى يَتُوبَ فَمَنْ تَابَ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِ....

"Bilmiş olunuz ki, Allah Teala Cumayı benim şu durduğum yerde ve bu yılımın bu ayındaki bu günümde size kıyamet gününe kadar farz kılmıştır. Her kim, hayatımda olsun, benden sonra olsun, adil veya zalim bir hükümdarı varken onu (yani Cumayı) hafife alarak, yahut inkar ederek terkedecek olursa Allah iki yakasını bir araya getirmesin ve hiçbir şeyini mübarek kılmasın (işini rast getirmesin) İyi biliniz ki böylesi tövbe etmedikçe ne namazının, ne zekatının ne haccının ne de başka hiçbir hayrının sevabı vardır. Her kim tövbe ederse Allah tövbesini kabul eder."[645]

Ayrıca Hanefiler şu akli gerekçeyi de buna ekliyorlar:

Cuma namazı diğer namazlardan farklı olarak büyük bir toplulukla eda edilir. Böyle bir topluluğa imam olmak ve hitap etmek bir şereftir. Bu şerefe ermek isteyen kişiler arasında tartışma olabilir; biri ben kıldıracağım, diğeri ben kıldıracağım diye anlaşmazlık çıkabilir. Ayrıca cemaatten bir gurup birini, bir gurup da bir başkasını isteyebilir. Namazın vakit içerisinde hangi saatte kılınacağı hususunda anlaşmazlık olabilir. Cemaatten bir kısmı vakit içinde şu saatte kılalım derken, diğerleri de bir başka saati tercih etmiş olabilir.

Cemaat arasında çıkması muhtemel bu gibi anlaşmazlıklara yol açmamak için yetki verilmiş, görevlendirilmiş birisinin Cumayı kıldırması gerekir.

Esasen bugün medeni topluluklarda, gösteri ve toplantıların önceden yönetime bildirilerek izin alındıktan sonra icra edilmesi, asayişin sağlanması bakımından gerekli görülmektedir.

Bu itibarla Cumada Devlet izninin şart olması medeni bir toplumun zaruri bir sonucudur.

Ancak Şafii, Maliki ve Hanbelilere göre Devletin izni şart değildir. Böyle bir izin olmadan da kılınan Cuma namazı sahihtir.

645 İbn Mâce, "Salat", 78.

6. Cuma namazının bir yerleşim yerinde birden fazla camide kılınmasında da farklı görüşler vardır.

Gerek Peygamberimiz ve gerekse Peygamberimizden sonra raşit halifeler bir şehirde yalnız bir yerde Cuma namazı kılmışlar ve fethettikleri şehirlerde Cuma namazı için birden fazla cami yapmamışlar, Cuma namazının özelliği sebebiyle cemaatın bir camide toplanmasını istemişlerdir. Cuma namazının birden fazla yerde kılınması cemaatın bölünmesine sebep olur. Bunun için:

Şafii ve Hanbeliler bir yerde birden fazla camide Cuma namazının sahih olmayacağını, ancak tek camiin cemaati almaması durumunda birden fazla camide de kılınabileceğini söylemişlerdir.

Ebu Hanife ile imam Muhammed'e göre bir şehirde birden fazla camide Cuma namazı sahihtir. Şemsü'l-eimme es-Serahsi, mezhebin sahih görüşünün bu olduğunu söylemiştir.[646]

7. İzn-i âm. Hanefilere göre Cuma namazı kılınacak yerin herkese açık olmasıdır. Cuma namazı kılmak isteyen kimse izin almadan bu yere girebilmelidir.

İşte Cuma namazı ile ilgili şartlar ve bunlar hakkında İslam alimlerinin görüşleri kısaca bunlardır.

Görülüyor ki, Cuma namazının sahih olması ile ilgili şartlar hakkında İslam alimleri arasında hutbenin dışında görüş birliği yoktur.

Farziyyeti kesin delillerle – Kitap, sünnet ve icma ile – sabit olan Cumanın sahih olması için öngörülen yukarda yazılı şartlar müçtehitlerin ictihadı olup, kesin delillere dayanmamaktadır. Ayrıca hutbe ve cemaatle kılınmasının dışındaki şartlarda müçtehitlerin görüş birliği de bulunmamaktadır.

Bir yerde tek camide kılınmasını şart koşan Şafiiler ve Hanbeliler, bu şartı, olmazsa olmaz da görmüyorlar. Her hangi bir sebeple izin alınmasının mümkün olmaması durumunda, cemaatın üzerinde ittifak edeceği birisinin kıldırması halinde Cumanın sahih olacağını söylemişlerdir.[647]

Nitekim Halife Hz. Osman isyancılar tarafından kuşatıldığı zaman halk

646 *el-Mebsût*, 2/120.
647 *Kuhustani*, 1/161.

Hz. Ali üzerinde ittifak ederek Cumayı kılmışlardır.[648]

Şüphesiz Hanefilerin öngördüğü bu izin asayişin sağlanmasıyla ilgilidir. Yetkisi ve ehliyeti olmayan kimselerin Cumayı kıldırmaya kalkmaları cemaatın bölünmesine ve hatta kavgaya yol açabilir. Bu ise Cumanın hikmetine aykırıdır. Çünkü Cuma, en az haftada bir defa Müslümanların bir araya gelerek toplu halde ibadet etmelerine, birbirleriyle görüşüp kaynaşmalarına vesiledir. Bunun içindir ki Müslüman olmayan ülkelerde yaşayan Müslümanların ilgililerden izin almak suretiyle Cuma ve Bayram namazını kılmaları caiz ve sahihtir.

Zaman zaman bazı kimseler, ya bilmedikleri için veya kasıtlı olarak, Cuma namazıyla ilgili müctehitlerce öngörülen şartlardan bir veya bir kaçının bulunmadığını ileri sürerek Cuma namazının sahih olmadığını çevrelerine telkin etmek suretiyle konuyu bilmeyen kimseleri şüpheye düşürerek Cuma namazını terk etmelerinin, yukarıdaki açıklamalar karşısında ne kadar yanlış ve ne büyük bir cüret olduğu açıktır.

Cuma Namazı

Cuma günü önce dört rek'at sünnet kılınır. Bu, Cumanın ilk sünnetidir. Sonra hatip hutbe okur ki, bu, Cumanın sahih olmasının şartlarındandır ve farzdır. Hutbeden sonra cemaat imama uyarak iki rek'at Cumanın farzını kılar. Bundan sonra dört rek'at sünnet kılınır. Bu da Cumanın son sünnetidir. Daha sonra Zuhr-ı âhir adıyla bazı yerlerde dört rek'at, son olarak da vaktin sünneti diye iki rek'at daha kılınır.

Zuhr-ı âhir, her yerde kılınan bir namaz değildir. Çünkü ne Peygamberimiz ve ne de onun ashabı böyle bir namaz kılmamışlardır. Yukarıda belirttiğimiz gibi Cumanın sahih olmasının şartları ve özellikle bir yerde yalnız bir camide kılınması şartı ile ilgili farklı görüşler böyle bir namazın kılınması sonucunu doğurmuştur Şöyle:

İmam Şafii bir yerde nüfusu kalabalık da olsa ve birden fazla büyük camileri de bulunsa Cuma namazı yalnız bir camide kılınır. Birden fazla camide kılındığı takdirde, namaza ilk başlayanların namazı sahih olur, sonraya kalanların namazı sahih olmadığı için öğle namazını kılmaları gerekir. Hepsinin aynı zamanda namaza başlaması veya hangi camide da-

---

648 *Bedayi'us-Sanayi'* 1/161, Beyrut 1910.

ha önce namaza başlandığının bilinmemesi durumunda ise cemaatın tamamının yani bütün camilerde namaz kılan cemaatın öğle namazını iade etmeleri gerekir, görüşündedir.[649]

Ancak daha sonra gelen Şafii alimler, bir yerleşim yerindeki tek camiin cemaati almaması durumunda ikinci camide de Cuma namazının kılınabileceğini, bu takdirde öğle namazının da kılınmasının uygun olacağını söylemişlerdir.

Hanefilere gelince; İmam Ebu Yusuf'tan iki rivayet vardır. Bu rivayetin birinde bir şehirde en çok iki camide Cuma kılınabilir.

Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre ise, kalabalık olsun olmasın, bir yerde birden fazla camide kılınan Cuma namazı sahihtir. Bu görüş aynı zamanda Hanefi mezhebinin de görüşüdür.

Buna rağmen bazı alimler, buna aykırı olan görüşü de dikkate alarak ihtiyat gerekçesiyle Zuhr-ı âhir – son öğle namazı – adıyla dört rek'at bir namaz kılınmasının uygun olacağını söylemişlerdir.[650]

Cuma namazı sahih olduğu takdirde bu namaz nafile bir namaz olur. Cuma namazının sahih olmaması durumunda ise, bu namaz o günün öğle namazı yerine geçer.

Allâme İbn Nuceym gibi bazı alimler ise, Hanefi mezhebinin görüşüne uyarak, birden fazla camide kılınan Cuma namazının sahih olduğunu, bu sebeple Zuhr-ı âhir kılmaya gerek olmadığını söylemişlerdir. Bunlara göre Cumadan sonra Zuhr-ı âhir kılmanın ihtiyat olmadığını, asıl ihtiyatın, iki delilden en kuvvetli olan ile amel etmek olduğunu, bu konuda en kuvvetli delilin, birden fazla camide kılınan Cuma namazının sahih olduğudur.[651]

Bu durumda Cuma sahih olup öğle namazının yerine geçtiğine göre o gün ayrıca öğle namazını kılmaya gerek yoktur. Çünkü bir vakitte iki namaz farz değildir.

Bu sebeple Cuma namazını kılan bir kimse Cumadan sonra son öğle adıyla bir namaz kılmak mecburiyetinde değildir. Çünkü Cuma namazı öğle namazı yerine geçtiğinden ayrıca öğle namazı kılmaya gerek yoktur.

---

649 *el-Ümm*, 1/171, Mısır, 1321.
650 *İbn Abidin*, 1/754.
651 *Bahru'r-Raik*, 2/155.

Bununla beraber son öğle namazını kılmak isteyen kimseye de engel olunmamalıdır.

Bugün ülkemizde bazı yerlerde bu namaz kılınırken, bazı yerlerde de kılınmamaktadır. Kılanlara, niçin kılıyorsunuz, kılmayanlara da neden kılmıyorsunuz demek doğru olmaz.

Sohbetimizi bir hadisi şerifle tamamlayalım. Ebu Hureyre (ra.) nin rivayetinde Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ كَانَ عَلٰى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ مَلاَئِكَةٌ يَكْتُبُونَ اَوَّلَ فَالْاَوَّلَ. فَإِذَا جَلَسَ الْاِمَامُ طَوَوُا الصُّحُفَ وَجَاؤُا يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ

"Cuma günü olunca mescid kapılarının her birinden bir takım melekler gelenleri sırasıyla yazarlar. İmam mimbere çıkıp oturunca defterleri dürüp hutbeyi dinlemeğe gelirler..."[652]

652 Müslim, "Cuma", 8.

ÇOCUKLARIMIZI SEVEREK VE EĞİTEREK BÜYÜTELİM

Değerli müminler!

Bugünkü sohbetimizde çocuklarımıza karşı ne gibi görev ve sorumluluklarımız olduğunu açıklamaya çalışacağız.

Çocuk, anne ve babaya Allah'ın bir hediyesi ve emanetidir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَۙ

"Allah size kendi cinsinizden eşler, o eşlerinizden de oğullar ve torunlar yarattı. Sizi helal ve güzel rızıklarla gıdalandırdı. Onlar hala batıla mı inanıyorlar ve Allah'ın nimetini inkar mı ediyorlar."[653]

Allah'ın bize hediyesi ve emaneti olan çocuklarımıza karşı bir takım görev ve sorumluluklarımız vardır. Bunları şöylece özetleyebiliriz:

Çocuğa İsim Vermek

Doğan çocuğa önce güzel bir isim verilir. Bunu Peygamberimiz öğütlüyor ve şöyle buyuruyor.

653 Nahl, 16/72.

اِنَّ مِنْ حَقِّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدِ اَنْ يُحْسِنَ اِسْمَهُ وَاَنْ يُحْسِنَ اَدَبَهُ

"Çocuğun ana babası üzerinde hakı, ona iyi bir eğitim ve iyi bir isim vermesidir."[654]

Peygamberimizin bazı isimlerden hoşlanmadığı ve bunları değiştirdiği hadis kitaplarında yazılıdır.

Abdullah b. Kured el-Ezdi Peygamberimizi ziyarete gelmişti. Peygamberimiz:

–Adın nedir? Diye sordu. O:

–Şeytan b. Kured, dedi. Peygamberimiz şeytan adıyla anılmasını hoş görmediği için:

–Sen Abdullah b. Kured'sin buyurdu ve adını böylece değiştirmiş oldu.[655]

Çocuğu Sevgi ile Büyütmek

Büyükler takdir edilmekten ne kadar hoşlanırlarsa küçükler de sevilmekten o kadar hoşlanırlar.

Peygamberimiz Kureyş kadınlarını çocuklarına olan düşkünlükleri sebebiyle övmüş ve şöyle buyurmuştur:

خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ الْاِبِلَ صَالِحُ نِسَاءِ قُرَيْشٍ اَحْنَاهُ عَلَى وَلَدٍ فِى صِغَرِهِ

"Deveye binen kadınların en hayırlısı, Kureyş kadınlarının iyi ahlaklı olanlarıdır, Onlar çocuklarına son derece şefkatli ve merhametlidirler."[656]

Hz. Aişe (ra.) diyor ki: "Bir gün bana yoksul bir kadın geldi. İki kız çocuğunu sırtına sarmıştı. Kadına üç tane hurma verdim. Kadın çocuklara birer hurma verdi, kalan bir hurmayı da yemek için ağzına götürmüştü ki, kız çocukları bu hurmayı da istediler. Kadıncağız yemek istediği bu hurmayı da ikiye bölerek kızlara verdi. Kadının bu işine şaştım. Duru-

654 *Mecmau'z-Zevaid*, 8/47 (Hadisi Bezzar rivayet etmiştir.)
655 *Mecmau'z-Zevaid*, 8/51 (Hadisi Bezzar rivayet etmiştir.)
656 Buhârî, "Nikâh", 12; Müslim, "Fedailu's-Sahabe", 49; *Mecmau'z-Zevaid*, 8/47 (Hadisi Bezzar rivayet etmiştir.)

mu Peygamberimize söyledim. Şöyle buyurdu: "Şüphesiz Allah, (kadının çocuklarına olan bu şefkati sayesinde) ona cenneti vacip kıldı."[657]

Her konuda olduğu gibi çocukları sevme, onlara şefkat ve merhamet gösterme konusunda da örnek alınacak insan, Peygamberimizdir. O, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i çok sever ve: "Onlar benim dünyadan (Öpüp kokladığım) iki reyhanımdır, buyururdu,"[658]

Peygamberimiz torunlarını sık sık kucağına alır, öper, sever ve bağrına basardı.

Hz. Ali anlatıyor: "Bir defa Peygamberimize bir Bedevi gelip:

–Ey Allah'ın Resulü! Siz çocuklarınızı öper misiniz, biz çocuklarımızı öpmeyiz, dedi. Peygamberimiz:

–Allah senin gönlünden şefkat ve merhameti çekip çıkarmıştır, ben ne yapabilirim buyurdu.[659]

Ebu Hureyre (ra.) diyor ki: Peygamberimiz torunu Hasan'ı öperken onu gören Ekra'İbn Habis (ra.) adındaki Sahabi:

–Benim on çocuğum var, hiç birini öpmedim, deyince, Peygamberimiz:

–Merhamet etmeyene merhamet edilmez, buyurdu.[660]

Enes İbn Malik (ra.) anlatıyor: Çocuklara Peygamberimizden daha fazla şefkat ve merhamet gösteren kimseyi görmedim. Oğlu İbrahim Medine'nin yaylasında bir süt anneye verilmişti. Peygamberimiz, biz beraberinde olduğumuz halde, o eve gider oğlunu ziyaret ederdi. Ev tüterdi. Çünkü İbrahim'in sütbabası demirci idi. Peygamberimiz çocuğu alır öper, sever, okşar sonra dönerdi.[661]

Peygamberimiz, sadece kendi çocuklarını değil bütün çocukları severdi.

Peygamberimizin azatlı kölesi Zeyd'in oğlu Üsame (ra.) diyor ki: "Peygamberimiz beni alır bir dizine, torunu Hz. Hasan'ı da alır öbür dizine oturturdu. Sonra bizi sinesine basarak: "Allah'ım! Bunlara merhamet et, çünkü ben bunlara merhamet ediyordum." Derdi.[662]

---

657 Müslim, "Birr", 46.
658 Buhârî, "Menakıb", 22.
659 Buhârî. "Edeb", 18.
660 Buhârî, "Edeb", 18; Tirmizî, "Birr", 12; Ebû Dâvud, "Edeb", 144.
661 Müslim, "Fedail", 15.
662 Buhârî, "Edeb", 27.

Halid b. Said (ra.) bir gün Peygamberimizi ziyarete gelmiş, kız çocuğunu da beraber getirmişti. Çocuk sarı bir gömlek giyiyordu. Peygamberimiz çocuğu sevmiş ve Habeş dilinde güzel demek olan "Seneh, seneh" demişti. Çünkü Halid'in kızı Habeşistan'da doğmuştu. Çocuk Peygamberimizin (iki omuzu arasındaki keklik yumurtası büyüklüğünde olan) peygamberlik mührü ile oynamaya başlayınca babası onu hareketinden menetmek istemiş, Peygamberimiz: "Bırak oynasın." Buyurarak çocuğun keyfine dokunulmamasını istemişti.[663]

Peygamberimizin çocuklara olan şefkati genel idi. Kendi çocuklarına ve Müslüman çocuklarına gösterdiği şefkati Müslüman olmayanların çocuklarına da gösterir, ayırım yapmazdı. Bir savaşta müşriklerin çocukları iki taraf arasında kalarak ölmüşlerdi. Peygamberimiz bundan haberdar olunca çok üzülmüştü. Peygamberimizin bundan üzüldüğünü gören askerler: "Ey Allah'ın Resulü! Niye bu kadar üzülüyorsunuz, bunlar müşrik çocukları değil mi? Dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz: "Bu çocuklar müşrik çocukları da olsa günahsızdırlar." Dikkat ediniz çocuk öldürmeyiniz. Her can fıtrat-i İlahiyyeye göre (yani Müslüman olarak) yaratılmıştır." Buyurdu.[664]

Çocuklar sevilip okşanırken kız ve erkek çocuğu ayırımı yapılmaz, yapılmamalıdır. Çünkü dinimiz erkek çocuklarının kız çocuklarına tercih edilmesini hoş görmez. Enes İbn Malik (ra.) anlatıyor: "Peygamberimizle beraber bulunan bir adamın yanına oğlu geldi. Adam oğlunu öptü ve dizine oturttu. Daha sonra kızı geldi, onu önüne oturttu. Bunun üzerine Peygamberimiz: "Onlara aynı şekilde davranman gerekmez mi idi?" Buyurarak adamı uyardı.[665]

Peygamberimiz çocuklarla şakalaşmaktan hoşlanırdı. Enes İbn Malik (ra.) in ana bir kardeşi olan Zeyd İbn Sehl'e, Peygamberimiz, Ebu Umeyr –umeyrcik babası– derdi. Serçe kuşu kadar gagası olan kırmızı bir kuşu vardı. Küçük Zeyd'in bu kuşu ölünce Zeyd çok üzülmüştü. Peygamberimiz çocuğu gördükçe: "Umeyr! Nuğayr –kuşcağız– ne oldu" der onunla şakalaşırdı.[666]

663 Buhârî, "Edeb", 22.
664 *Müsned-i Ahmed İbn Hanbel*, 3/435.
665 *Mecmau'z-Zevaid*, 8/156 (Hadisi Bezzar rivayet etmiştir.)
666 Buhârî "Edeb", 81; Ebû Dâvud, "Edeb", 77.

Peygamberimiz, hastalandıklarında büyükleri ziyaret ettiği gibi küçükleri de ziyaret eder, geçmiş olsun der ve dua ederdi. Enes İbn Malik (ra.) diyor ki: Peygamberimize hizmet eden bir Yahudi çocuğu vardı. Hastalanmıştı. Peygamberimiz ona geçmiş olsun ziyaretine gitmişti. Başucuna oturup:

–Yavrum! Müslüman ol, dedi. Çocuk babasına baktı. Babası:

–Ebu'l-Kasım'a itaat et, oğlum, deyince, çocuk Müslüman oldu.[667]

Peygamberimiz sokakta oynayan çocukların yanlarından geçerken onlara selam verir ve onlarla ilgilenirdi.

Bütün bu örnekler, Peygamberimizin çocukları ne kadar sevdiğini ve onlara ne kadar ilgi duyduğunu göstermektedir. Hatta Peygamberimiz ibadet esnasında bile çocuklarla ilgilenmekten geri durmazdı.

Ebu Katade (ra.) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

اِنِّى لَاَدْخُلُ الصَّلَاةَ اُرِيدُ اِطَالَتَهَا فَاَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ فَاُخَفِّفُ مِنْ شِدَّةِ وَجْدِ اُمِّهِ بِهِ

"Çok kere ben namaza uzun okumak niyetiyle dururum da geriden bir çocuğun ağladığını duyunca anasına zahmet vermeyeyim diye kısa keserim."[668]

Çocuklara Eşit Davranmak

Çocuklar arasında dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi de çocuklara eşit davranmaktır.

Numan b. Beşir (ra.) şöyle anlatıyor: "Babam malının bir kısmını bana verdi. Annem Amra binti Revaha babama: "Oğluna bu malı vermenle ilgili Peygamberimizi şahit göstermedikçe ben razı olmam." Dedi. Babam da bana verdiğine şahit yapmak için beni Peygamberimize götürdü ve durumu anlattı. Peygamberimiz ona:

667 Ebû Dâvud, "Cenaiz", 2.
668 Buhârî, "Mevakitu's-Salât", 65; Müslim, "Salat", 37.

–Bunu bütün çocuklarına yaptın mı? Yani Buna verdiğinin mislini öbür çocuklarına da verdin mi? Diye sordu. Babam:

–Hayır, diğer çocuklarıma vermedim, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz ona:

–Allah'tan korkun, çocuklarınız arasında adalet gösterin (diğer bir rivayette: O halde beni şahit tutma, çünkü ben haksızlığa şahit olmam.) dedi. Babam döndü ve bana verdiğini geri aldı.[669]

Haklı ve makul bir gerekçe olmadıkça çocukların bazısına farklı bağışta bulunmak, diğerlerinin anne ve babalarına olan sevgi ve saygılarını azaltır, kırgınlıklara ve olumsuzluklara yol açar. Bunun için anne ve baba bu gibi davranışlardan sakınmalıdır. Peygamberimiz buyuruyor:

"Çocuğunun kendisine iyi davranmasında ona yardımcı olan anne ve babaya Allah çok çok rahmet etsin."[670]

Anne ve babanın çocuklar arasındaki farklı davranışı, bir kısmına bağış yaparken bir kısmına yapmaması, kardeşler arasında bulunması gereken sevgi ve bağlılığı da zedeler. Kardeşler arasında çekememezliğin ve düşmanlığın gelişmesine sebep olur. Böylece ailede huzursuzluk başlar. Bunun için anne ve baba bu hususu daima göz önünde bulundurmalı ve çocuklarına eşit davranmaya özen göstermelidir.

Çocukların Eğitim ve Terbiyesine Özen Göstermek

Ebu Selman (ra.) diyor ki: Peygamberimize:

–Ey Allah'ın Resulü! Bizim çocuklar üzerindeki hakkımız gibi onların da bizim üzerimizde hakkı var mı? Dedim. Peygamberimiz:

نَعَمْ حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدِ اَنْ يُعَلِّمَهُ الْكِتَابَةَ وَالسِّبَاحَةَ وَالرِّمَايَةَ وَاَلَّا يَرْزُقَهُ اِلَّا طَيِّبًا

–Evet çocuğun anne babası üzerindeki hakkı, onlara yazmayı, yüzmeyi, ok atmayı (Yani silah kullanmayı) öğretmeleri, sağlıklı ve helal yiyecekler temin etmeleridir, buyurdu.[671]

---

669 Buhârî, "Hibe", 13; Müslim, "Hibat", 3.
670 *Feyzu'l-Kadir*, 4/84.
671 *Feyzu'l-Kadir*, 4/84.

Yukarıdaki hadisi şerifte de işaret edildiği gibi, çocuğun ana babası üzerindeki hakkı ona iyi bir eğitim vermesidir.

Hiç şüphe yok ki eğitimin bir parçası da din eğitimidir. Çünkü din duygusu ve Allah fikri insanlarda fıtri bir duygudur. Bu duygunun yönlendirilmesi birinci derecede anne ve babaya aittir. Nitekim Peygamberimiz:

كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَاَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ اَوْ يُمَصِّرَانِهِ اَوْ يُمَجِّسَانِهِ

"Her doğan çocuk, muhakkak İslam fıtratı üzerine doğar, sonra annesi ile babası onu Yahudi, Hıristiyan yahutta Mecusi yaparlar." Buyurmuştur.[672]

Peygamberimiz çocuğun inanç konusunda birinci derecede aileden etkilendiğine dikkatimizi çekiyor.

Müslüman olarak dünyaya gelen çocuğa İslamiyeti öğretmek, anne babanın görevidir. Çünkü Allah'ın her doğan çocuk için seçtiği din İslamiyettir. Nitekim Kur'an-ı Kerimde:

اِنَّ الدّ۪ينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ۠

"Allah katında din, İslam'dır."[673]

وَوَصّٰى بِهَٓا اِبْرٰه۪يمُ بَن۪يهِ وَيَعْقُوبُۜ يَا بَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدّ۪ينَ فَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَۜ

"Bunu (bu dini) İbrahim, kendi çocuklarına vasiyet etti. Yakup da öyle yaptı: "Ey oğullarım! Muhakkak ki bu dini size Allah seçti (başka dinlerden uzak durun) yalnızca Müslüman olarak can verin."[674]

Hz. Lokman'ın oğluna vasiyeti de şöyle:

672 Buhârî, "Cenaiz", 80.
673 Al-i İmran, 3/19.
674 Bakara, 2/132.

يَا بُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى مَٓا اَصَابَكَۜ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِۚ.

"Yavrum! Namaz kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçir ve başına gelene sabret. Çünkü bunlar (Allah'ın yapmanı emrettiği) kesin işlerdendir."[675]

Çocuk doğarken birlikte doğduğu bu duygu doğrultusunda eğitilmeyecek ve dini yükümlülükleri öğretilmeyecek olursa, çocuk büyüdükçe çevreden gelen bir takım sapık telkinlerin etkisinde kalabilir ve Allah korusun fıtratı ilahiyyenin dışına çıkmış olur. Bu konu ihmale gelmez. Anne baba bu görevlerini ihmal edecek olursa bir takım zararlı ve sapık akımlar harekete geçer ve anne babanın bu görevi ihmal etmesinden yararlanarak faaliyetlerini sürdürürler. Meşhur bir sözdür: "Vadi boş bırakılırsa çakal orada vali olur." Bizim bu ihmalimiz yüzünden zaman zaman medyaya ve basına yansıyan olaylar, sadece anne ve babayı değil, izleyen herkesi derinden üzmektedir. Bu ilgisizliğimiz yüzündendir ki, bazı genç yavrularımız satanistlerin –şeytana tapanların– kucağına düşmekte ve büyük tehlikelerle karşılaşmaktadırlar.

Yine çocuklarımıza karşı yükümlü olduğumuz görevleri yerine getirmediğimiz için pek çok yavrumuz insanlık için büyük bir felaket olan uyuşturucu alışkanlığı edinmekte ve hayatları kararmaktadır.

Çocuklarımıza Allah ve şeytan hakkında bilgi verilmiş olsaydı, insanın düşmanı olan ve insanı dünya ve ahiret mutluluğundan mahrum etmek için çalışan şeytana tapılmasına ilgi duyarlar mıydı?

Bunun için öncelikle anne ve babalar çocuklarının dini terbiye ve eğitimlerine özen göstermeli ve onların kötü alışkanlıklar ve sapık inançlardan korunmaları için hiçbir fedakarlığı esirgememelidirler.

Anne ve babalar, Peygamberimizin uyarısına kulak vererek çocukların sağlıklı büyümeleri için gayret göstermeli ve onları helal gıda ile büyütmelidirler.

Kur'an-ı Kerim, gıdanın helal ve temiz olmasına dikkat edilmesini öğütlüyor ve şöyle buyuruluyor:

---

675 Lokman, 31/17.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ.

“Ey inananlar! Size verdiğimiz rızıkların helal ve temiz olanlarından yiyin. Eğer siz yalnız Allah’a kulluk ediyorsanız O’na şükredin.”[676]

Biz hem kendimiz ve hem de çocuklarımız için gıdanın helal ve temiz olmasına dikkat etmeli, haram ve sağlık için zararlı olan gıdalardan uzak durmalıyız. Bu konuda da Peygamberimizi örnek almalıyız. Bir defa Peygamberimizin torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, yoksullara dağıtılmak üzere sadaka olarak toplanmış hurmaların yanında oturuyorlardı. Bir ara Hz. Hasan bir hurma alıp ağzına koydu. Peygamberimiz çocuğa dikkatlice bakınca zeki çocuk anladı ve hemen hurmayı ağzından çıkarıverdi. Peygamberimiz:

اَمَا عَلِمْتَ اَنَّ اٰلَ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا يَأْكُلُونَ الصَّدَقَةَ

“Yavrum! sen, Muhammed’in (s.a.s.) çoluk çocuğunun sadaka yemediklerini –sadakanın onlara helal olmadığını– bilmez misin?” Buyurdu ve çocuğun, kendisine helal olmayan bir hurma yemesine bile izin vermedi.[677]

Değerli müminler! çocuklar ilk terbiyeyi aile ocağından alırlar. Ailede öğrendikleri kendilerine ilerisi için ışık tutar. Peygamberimiz buyuruyor:

مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نُحْلٍ اَفْضَلَ مِنْ اَدَبٍ حَسَنٍ

“Hiç bir anne ve baba çocuğuna güzel terbiyeden daha üstün bir bağışta bulunmuş olamaz.”[678]

Anne ve babalar olarak Peygamberimizin şu müjdesine kulak vermeliyiz. Şöyle buyuruyor:

676 Bakara, 2/172.
677 Buhârî, “Zekât”, 58.
678 Tirmizî, “Birr”, 33.

مَنْ عَالَ ثَلَاثَ بَنَاتٍ فَاَدَّبَهُنَّ وَزَوَّجَهُنَّ وَاَحْسَنَ اِلَيْهِنَّ فَلَهُ الْجَنَّةُ

"Kim ki üç tane kız çocuğu yetiştirir, güzel terbiye eder, everir ve onlara iyilikte bulunursa onun için cennet vardır."[679]

Evet değerli müminler! Çocuklarımız bize Allah'ın hediye ve emanetidir. Onlara sevgi ve şefkat göstermeli, aralarında ayırım yapmamalı, dini terbiye ve eğitimlerine, temiz ve helal gıda ile büyütülmelerine özen göstermeli ve öldükten sonra bizi hayır dua ile anmalarına yardımcı olmalıyız.

Bir Ayet-i Kerime ile sohbetimizi tamamlayalım:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا قُوٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلٖيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

"Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun."[680]

679 Ebû Dâvud, "Edeb", 131.
680 Tahrim, 66/6.

GÜVENİLİR OLMAK MÜMİNİN ÖZELLİĞİDİR

Değerli müminler!

Bugünkü sohbetimizde Müslümanın en belirgin özelliğinden söz edeceğiz.

Allah'ın, insanlara doğru yolu göstermek üzere, insanlar arasından seçerek görevlendirdiği peygamberlerin hayatı incelendiği zaman iki özelliğin, dürüstlük ve güvenilir olmanın ne kadar önem taşıdığı anlaşılacaktır.

Peygamberlerde bulunması gerekli beş özellik vardır. Bunlar:

Sıdık, doğru ve dürüst olmak.

Emanet, güvenilir olmak.

İsmet, günahtan korunmuş olmak.

Fetanet, akıllı ve zeki olmak.

Tebliğ, Allah'ın mesajını insanlara duyurmaktır.

Görülüyor ki, peygamberlerde bulunması gerekli beş özellikten birisi doğruluk ve dürüstlük, diğeri de güvenilirliktir.

Peygamberler, gönderildikleri toplumlara kendilerini tanıtırken:

اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ.

“Haberiniz olsun ki ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim”[681]

Çünkü peygamber, yeni bir din getiriyor ve insanları o dine davet ediyor. Peygamberlerin getirmiş oldukları dini kabul etmek demek, kendi inançlarını ve o inançların bir gereği olan adet ve geleneklerini terk etmek demektir. Bu ise kolay değildir. Bunun için onları bu inançlarından vazgeçirmeye çalışan peygamberlerin dürüstlüğüne ve güvenilir olduklarına inanmaları gerekir. İşte bunun için peygamberler kendilerinin dürüst ve güvenilir kimseler olduklarını hatırlatıyorlardı. Bu sadece sözden ibaret değildi. Yaşayışlarıyla da bunu ispat ediyorlardı. Biz buna Peygamberimizi örnek göstereceğiz.

Peygamberimizin içinde doğup büyüdüğü toplum, her türlü değer ölçülerini yitirmiş bir toplumdu. Bu toplumda hayır ve erdemlik namına hiçbir şey yoktu. Böyle bir toplum içinde yetişen Peygamberimiz o toplum fertlerinden çok farklı idi. Henüz peygamber olarak görevlendirilmeden önce o toplum tarafından “El-Emin – Güvenilir” olarak tanınmıştı. Halk onu adından daha çok bu unvanı ile anıyordu. Herkes ona güveniyor ve saygı duyuyordu. Anlaşmazlıklarda onun hakemliğine baş vuruyor ve verdiği hükme razı oluyordu. Çünkü onun haksızlık yapmayacağına ve taraf tutmayacağına inanıyor ve güveniyordu. Bir insan için bundan daha büyük erdemlik olur mu?

İşte tarihi bir olay: Kâ’be Kureyş tarafından onarılıyor, yenileniyordu. Her kabile kendisine düşen görevi yapmış, sıra “Hacer-i Esved”in –siyah taş–yerine konmasına gelmişti. Her kabile “Hacer-i Esved” in yerine konma şerefini kazanmak için o hizmeti yapmak istiyordu. Bu yüzden kabileler arasında tartışma çıktı. Her kabile bu şerefin kendisine ait olduğunu iddia ediyor, bundan vazgeçmek istemiyordu. Hele bir kabile, Abdüddar oğulları, bu konuda çok ileri gitmiş, bir çanak dolusu kan getirip ellerini bu kana bulaştırarak:“Kanımız dökülmedikçe bu şerefi bizden kimse alamaz” Diyerek yemin etmişti. Bu tartışma dört beş gün sürdü. Nerede ise kabileler arasında bir savaş çıkacaktı ki, Kureyş kabilesinin en yaşlısı olan Ebu Umeyye bir çözüm yolu bulmak üzere Kureyş kabilesinin ileri gelenlerini Mescid-i Haram’da topladı. Konuyu tekrar tartıştılar. Sonuçta tayin ettikleri bir vakitte Mescidin safa tarafındaki kapısından içeriye önce

681 Şu’ara, 26/107, 125, 143, 162, 178.

giren kimsenin hakem olmasını kararlaştırdılar. Kararlaştırdıkları vakitte heyecanla kapıdan ilk girecek kimseyi gözetlemeye başladılar. Kapıdan ilk giren Peygamberimiz oldu. Bunu gören Kureyş ileri gelenleri hep bir ağızdan: "İşte bu giren zat emindir, güvenilirdir, bunun hakemliğine razıyız. Bu güvenilir zat, Muhammed' dir." dediler ve sevindiler. Peygamberimiz yanlarına gelince, kendisini hakem tayin ettiklerini ve bunu kabul etmesini rica ettiler. Peygamberimiz onları dinledikten sonra hakemliği kabul etti. Bir yaygı getirilmesini söyledi. Hemen getirdiler. Peygamberimiz "Hacer-i Esved'i kendi eliyle yaygının içine koydu. Sonra kabile başkanlarının yaygının bir ucundan tutup kaldırmalarını söyledi. Öyle yaptılar, yaygıyı kaldırdılar. Peygamberimiz de "Hacer-i Esved"i aldı yerine koydu. Böylece her kabile bu şereften payını almış ve tartışma da bitmiş oldu.[682]

Bu olaydan şunu öğreniyoruz: Peygamberimiz, o yaşa gelinceye kadar kendisini tanıyanlar, onu hak, adalet ve fazilete aykırı hiçbir hal ve hareketini görmedikleri için onu güvenilir olarak tanımışlar, hem hakemliğine hem de kararına razı olmuşlardı.

İslamiyetin kısa zamanda ve hızla yayılmış olması, şüphe yok ki onu tebliğ eden peygamberin yüksek ahlakı ile ilgilidir. İnsanlar onun dürüstlüğüne ve güvenilir olduğuna inanmasalardı, adet ve geleneklerinden vazgeçerek ona inanır ve etrafında toplanırlar mıydı?

Konu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِۚ فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ.

"Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, kuşkusuz etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet, bağışlanmaları için dua et, iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a dayanıp güven. Çükü Allah kendisine dayanıp güvenenleri sever."[683]

682 *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi VI*/30-31; İbn Hişam, 1/197.
683 Al-i İmran, 3/159.

Ayet-i Kerime, insanların, Peygamberimizin çevresinde toplanmasını, onun ahlakının güzelliğine, herkese olan şefkat ve merhametine bağlamakta ve bunun Allah'ın kendisine bir lütfu olduğunu bildirmektedir. Esasen insanın kendisinde var olan her üstünlüğün Allah'ın vergisi olduğunda kuşku yoktur.

Peygamberimiz bir gün bir dağın tepesine çıkarak:

–Ey Kureyş topluluğu! size bu dağın arkasından düşman atlılarının gelmekte olduğunu söylersem inanır mısınız: diye sormuş. Orada hazır bulunanlar hep bir ağızdan;

–Evet, inanırız, çünkü sen bir defa olsun bize yalan söylemedin, demişlerdir.[684]

Peygamberimizin peygamberliğini duyan komşu ülkelerin başkanları karşılaştıkları her Mekke'liden onun hakkında bilgi alıyorlardı. İşte Bizans İmparatoru Hırakl, ticaret için Şam'a gelmiş olan Mekke'li Ebu Sufyan'ı kabul ederek ona Peygamberimizle ilgili bazı sorular sormuştu. Bu sorulardan birisi şöyle idi:

–Peygamberlik iddiasında bulunan bu zatın (Hz. Muhammed'in) bundan önce hiç yalan söylediğini duydunuz mu? diye sormuş. Henüz Müslümanlığı kabul etmemiş olan Ebu Sufyan:

–Asla, yalan söylediğini hiç duymadık, diye cevap vermiştir.[685]

Bir gün Mekke'nin ileri gelenleri toplanmışlar Peygamberimizi davasından nasıl vazgeçiririz diye düşünmeye başlamışlardı. En tecrübelilerinden biri olan Nazr b. Haris şu dikkat çekici sözleri söylemişti: "Ey Kureyş topluluğu! Başınıza gelen felaketi hala ortadan kaldıramadınız. Muhammed (s.a.s.) gözlerinizin önünde büyüdü. Hepinizin en doğru sözlüsü, en güzel huylusu en güveniliridir. Yaşlandığında size yeni bir şey sunduğu için siz ona sihirbaz, şair, deli demeye başladınız. Halbuki Muhammed ne şairdir, ne sihirbazdır, ne delidir."[686]

Evet Peygamberimiz Nazr b. Haris'in itiraf ettiği gibi sihirbaz da değil, şair de değil, deli de değildir. Kur'an-ı Kerim, düşmanlarının Peygamberimiz hakkında söyledikleri bu sözleri reddederek şöyle diyor:

---

684 *İslam Tarihi, Asr-ı Saadet*, 2/937.
685 Buhârî, "Bed'ü'l-Vahy", 1.
686 İbn Hişam, 1/299.

اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَر۪يمٍۚ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍۜ قَل۪يلًا مَا تُؤْمِنُونَۙ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍۜ قَل۪يلًا مَا تَذَكَّرُونَۜ تَنْز۪يلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ.

"Hiç şüphesiz o (Kur'an) çok şerefli bir elçinin sözüdür. O bir şair sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz! O bir kahin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz! O, alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir."[687]

Burada Kur'an-ı Kerim'in Peygamberimizin sözü olduğu ifade ediliyor. Sözün asıl sahibi şüphesiz Allah Teala'dır. Elçi aracılığı ile tebliğ edildiğinden söz elçiye nisbet edilmiştir. Zaten son ayette onun, Allah tarafından indirilmiş olduğu ifade buyurulmuştur.

Bütün bunlar düşmanlarının Peygamberimiz hakkındaki sözleridir. Onlar, Peygamberimizin yalan söylediğini, taahhütlerine uymadığını ve verdiği sözleri yerine getirmediğini bilmiş olsalardı bunu bir fırsat bilerek aleyhinde kullanırlardı. Fakat onlar, onun yalan konuşmadığı, kimseyi aldatmadığı konusunda ittifak halinde idiler.

Peygamberimizi öldürmek için çareler arayan bu insanlar, ne gariptir ki, altın ve mücevherlerini ona emaneten bırakıyorlardı. Çünkü o, güvenilir birisi idi.

Peygamberimiz Mekke'den Medine'ye hicret ettiği gece yanında bulunan emanetlerin sahiplerine verilmesi için Hz. Ali'yi bu sebeple yatağında bırakmış, beraberinde götürmemişti. Hz. Ali de sabah olunca emanetleri sahiplerine dağıtmıştır.

İşte örnek alınacak insan, Peygamberimizdir. Zaten Kur'an-ı Kerim onun örnek alınmasını ve ona uyulmasını emrediyor. Şöyle buyuruluyor:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ ف۪ي رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَث۪يراًۜ.

"Andolsun, Allah'ın Resülünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.[688]

687 Hakka, 69/40-43.
688 Ahzab, 33/21.

İnsanı çevresi ve içinde bulunduğu toplum hangi özelliği sebebiyle güvenilir olarak tanır? Bunun cevabını da yine Peygamberimizin hayatında bulmamız mümkün. Çünkü o, bir defa olsun yalan konuşmadığı, verdiği sözü tuttuğu, kimseyi aldatmadığı, kimseye haksızlık yapmadığı ve kimseyi kırmadığı çevresince çok iyi bilindiği için "el-Emin – güvenilir" olarak tanınmıştı.

Toplumda güven duygusu büyük önem taşır. Bu duygunun toplum fertleri arasında bulunmaması, toplumun birlik ve beraberliğini etkiler. Bu özelliği kaybeden milletin varlığı çöker, huzuru bozulur. Kendilerine kamu görev ve sorumluluğu verilecek olan kimselerde aranacak özelliklerin başında onların dürüst ve güvenilir olmaları gelir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰٓى اَهْلِهَاۙ وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ
تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِۜ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَم۪يعًا بَص۪يرًا.

"Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir."[689]

Bu ayet-i kerime'nin şöyle bir olay üzerine nazil olduğu rivayet edilir;

Mekke-i Mükerreme fethedildiği gün Peygamberimiz Mekke'ye girdiğinde önce Kâbeyi ziyaret etmek istemişti. Ancak Kâbenin anahtarlarını taşıyan Osman b. Talha b. Abdüddar kapıyı kilitlemiş, anahtarını Peygamberimize teslim etmekten kaçınmış, "Allah'ın elçisi olduğunu bilseydim engel olmazdım." Demiş. Bunun üzerine Hz. Ali Osman'ı tutmuş, kolunu bükmüş, anahtarı alıp Kâbe'nin kapısını açmış ve Peygamberimiz Kâbe'ye girip iki rek'at namaz kılmıştı. Kâbe'den çıktığı zaman amcası Hz. Abbas anahtarın kendisine verilmesini ve eskiden sorumluluğunda bulunan hacılara su dağıtma görevi ile beraber Kâbe kapıcılığının birleştirilmesini istedi. Bunun üzerine bu ayet indi. Peygamberimiz Hz. Ali'ye, anahtarları Osman'a geri vermesini ve kendisinden özür dilemesini emretti. Hz. Ali

689 Nisa, 4/58.

de anahtarları götürüp özür dileyince, Osman: "Beni zorladın bana eziyet verdin, sonra geldin hatanı düzeltmeye çalışıyorsun." Dedi. Hz. Ali de: "Senin hakkında Allah Teala Kur'an indirdi." Dedi ve ayet okudu. Bunun üzerine Osman şehadet getirerek hemen Müslüman oldu.[690]

Kâbe anahtarının taşıma görevinin ebedi olarak Osman'da kalması hakkında bir de vahiy geldi ve Peygamberimiz: "Ey Ebu Talha evladı! Atanızdan kalma olan emaneti sizde kalmak üzere alınız. Bunu zalim olmadan hiçbir kimse sizden alamaz." Buyurdu.

Görülüyor ki, Peygamberimiz, amcası Abbas'ın isteğine rağmen, Kâbenin anahtarını ona değil, daha önce bu görevi liyakatle yapmış olan Osman'a vermeyi tercih etti ve bu görevin kendi ailesinde kalmasını emretti.

Elbette Allah'ın dini olan İslam, hangi görev olursa olsun ehline verilmesini emreder. Ehil demek, o görevi yapabilecek nitelikte olan ve kendisine güvenilen kimse demektir. Bir toplumda kamu görevleri ehil olan kimseler tarafında yapılırsa o toplumda görevler aksamaz, toplum fertleri rahatsız olmaz. Ebu Hureyre (ra.) nin rivayetinde Peygamberimiz:

اِذَا ضُيِّعَتِ الْاَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ قَالَ وَكَيْفَ اِضَاعَتُهَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟
قَالَ اِذَا وُسِّدَ الْاَمْرُ اِلَى غَيْرِ اَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ

"Emanet zayi olduğu zaman kıyameti bekle, buyurdu. Birisi; "Emanet nasıl zayi olur? Diye sorunca, Peygamberimiz: "Emanet ehline verilmediği zaman kıyameti bekle." Buyurdu[691]

Peygamberimiz Müslümanın güvenirliliğini ortadan kaldıran dört kötü huya dikkatimizi çekiyor ve şöyle buyuruyor:

اَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَلَّةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ
خَلَّةٌ مِنْ نِفَاقٍ حَتَّى يَدَعَهَا. اِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَاِذَا عَاهَدَ غَدَرَ وَاِذَا وَعَدَ اَخْلَفَ
وَاِذَا خَاصَمَ فَجَرَ

690 Alüsî, *Ruhu'l Maani*, 5/63.
691 Buhârî, "Rikak", 35.

"Dört huy vardır ki bunlar kimde bulunursa o kimse katıksız münafık olur. Kimde bunlardan bir şey bulunursa –onu bırakıncaya kadar– kendisinde nifaktan bir özellik var demektir. (Bunlar:) Konuştu mu yalan söyler, söz verirse sözünde durmaz, va'dederse va'dinden döner. Bir dava ve duruşma esnasında haktan ayrılır."[692]

İşte Peygamberimiz, kişinin güvenirliliğini ortadan kaldıran davranışları böyle özetliyor.

Özet olarak; güvenilir olmak peygamberlerin özelliklerinden olmakla, peygamberlere inanan ve son peygamber Hz. Muhammed Mustafa Sallallahu aleyhi ve sellem'in izinden giden biz müminlerin de benimsemesi gereken önemli bir haslet olmalıdır. Bu haslete sahip olanları Allah Teala sevdiği gibi insanlar da sever ve takdir eder. Güvenilmeyen insanın Allah katında bir değeri olmadığı gibi insanlar yanında da bir değeri olmaz.

692 Müslim, "İman", 25.

YERYÜZÜNDE ALLAH'A EN SEVİMLİ YERLER: CAMİLERİMİZ

Değerli müminler!

Bugünkü sohbetimizde cami ve mescitlerin öneminden söz edeceğiz.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًاۙ.

"Mescitler şüphesiz Allah'ındır. O halde Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın."[693]

Mescit, Allah'a secde ve ibadet edilen yer demektir. Mescitlerin büyüğüne cami denilir. Cami, toplayan ve bir araya getiren demektir. Gerek Cuma, gerekse bayram ve gerekse vakit namazları için cemaati bir araya getirip topladığı ve birlikte ibadet etmelerini sağladığı için bu adı almıştır.

İslam'da cami ve mescidin önemli bir yeri vardır. Allah'a ibadet edilen yerler olmaları hasebiyle Allah'ın evi kabul edilmişler ve islâmın alâmeti sayılmışlardır. Bir yerde bulunan cami, o yer halkının Müslüman olduğunu gösterir. Bunun için Peygamberimiz Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde ilk iş olarak Kuba köyünde Mescid-i Kuba'yı, Medine'de de Mescid-i Nebi'yi inşa etmişlerdir.

693 Cinn, 72/18.

Yeryüzünde İlk İnşa Edilen Mabet

Kur'an-ı Kerim'de, yeryüzünde ilk inşa edilen mabedin Kâbe olduğu bildirilmekte ve şöyle buyurulmaktadır:

اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذٖى بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمٖينَۚ.

"Şüphesiz insanlar için ilk kurulan ev (ibadet evi) Mekke'de olandır. Alemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulmuştur."[694]

Kâbe İbrahim aleyhi's-selam ile oğlu Hz. İsmail tarafından inşa edilmiştir. Kur'an-ı Kerim bu gerçeği şöyle bildirir:

وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعٖيلُۜ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّاۜ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ. رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَٓا اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَۖ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَاۚ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحٖيمُ.

"Hani İbrahim İsmail ile beraber Allah'ın evinin temellerini yükseltiyor (şöyle dua ediyorlardı): Ey Rabbimiz! Bizi sana boyun eğenlerden kıl, soyumuzdan da sana itaat eden bir ümmet yarat, bize ibadet usullerimizi göster, tövbelerimizi kabul et, zira tövbeleri çok kabul eden, çok merhametli olan ancak sensin"[695]

Ebû Zer (ra.) şöyle demiştir: Peygamberimize:

–Ey Allah'ın Resûlü! Yeryüzünde ilk inşa edilen mescit hangisidir? Diye sordum. Peygamberimiz:

–Mescid-i Haram, buyurdu. Ben:

Bundan sonra hangisi inşa olundu? Dedim. Peygamberimiz:

–Mescid-i Aksa, buyurdu. Ben:

–İkisinin yapılışı arasında ne kadar süre bulunduğunu sordum, Peygamberimiz:

---

694 Al-i İmran, 3/96.
695 Bakara, 2/127-128.

–Kırk sene, buyurdu. Bundan sonra Peygamberimiz:

–Ey Ebû Zer! Her nerede namaz vakti girerse orada namazını kıl. Namazın fazileti, vaktinde kılınmasındadır, buyurdu.[696]

Mescid-i Haram, Kâbeyi çevreleyen mescittir. Buna Mescid-i Haram dendiği gibi Harem-i Şerif de denir.

Haram, saygı değer ve kutsal demektir. Kâbe ile onu çevreleyen mescitten başka Mekke'i Mükerreme'ye de "Beldei Haram" denilmiştir.

Mescid-i Aksa, Kudüs'teki "Beytü'l-Makdis"tır. Aksa, çok ırak demektir. Mescid-i Haram'dan çok uzakta bulunduğu için bu adı almıştır. Bu mescit, Süleyman aleyhi'sselâm tarafından inşa edilmiştir.

İslâm'da İlk İnşa edilen Mescitler

Kuba Mescidi. İslam'da ilk inşa edilen mescitlerden birisi Kuba Mescididir. Peygamberimiz Mekke-i Mükerreme'den Medine-i Münevvere'ye hicret ettiği zaman Medine'ye gelmeden Medine yakınında bulunan bugün ise Medine ile bitişmiş durumda olan Kuba köyünde bu adla anılan mescidi inşa etmiştir. Peygamberimiz bu mescidin inşasında bizzat çalışmış ve taş taşımıştır. Bu mescit, İslâm Tarihinin yükselme devri arifesinde inşa edildiği için büyük hatıralar taşımaktadır. Kur'an diliyle Takva mescidi adı verilen bu mescit hakkında şöyle buyuruluyor:

"İlk günden takva üzerine kurulan mescit (Kuba mescidi) içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever."[697]

Peygamberimiz yaşadığı sürece her Cumartesi günü yaya veya binitli olarak bu mübarek mescidi ziyaret eder ve içinde namaz kılardı.[698]

Bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur:

صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِ قُبَا كَعُمْرَةٍ

"Kuba mescidinde namaz kılmak, bir umre yapmak gibidir."[699]

696 Buhârî, "Enbiya", 40; Müslim, "Mescid", 1-2.
697 Tevbe, 9/108.
698 Buhârî, "Fazlu's-salâti fi Mekke ve'l-Medine", 3-4.
699 Tirmizî, "Mevakit", 125; İbn Mâce, "İkamet", 197.

Bunun içindir ki Peygamberimizin mescidini ve kabrini ziyaret eden hacı adayları Peygamberimize uyarak kuba mescidini de ziyaret eder ve burada namaz kılarlar.

b) Mescid-i Nebi: Peygamberimiz Mekke'den Medine'ye hicret ettiklerinde inşa etmiş oldukları mescittir. Peygamberimizin kabri de bu mescidin içindedir.

Müslümanların sayısı arttıkça oturdukları yerlerde pek çok mescit inşa edilmiştir.

Hangi Mescitlerde Namaz Kılmak Daha Çok Sevaptır.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ اِلَّا اِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ. مَسْجِدِى هَذَا وَمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِ الْاَقْصَى

"Namaz kılmak ve ibadet etmek için hiçbir mescide yolculuk edilmez. Yalnız şu üç mescit hariç, bunlara yolculuk edilir: Mescid-i Haram, Mescid-i Nebi ve Mescid-i Aksa"[700]

Peygamberimiz ancak bu üç mescit için yolculuk yapılabileceğini, yapılmasının uygun olacağını, bunların dışındaki hiçbir mescit için yolculuk yapılmasının uygun olmayacağını bildiriyor. Çünkü bu üç mescitte namaz kılmak ve ibadet etmek diğer mescitlerde ibadet etmekten ve namaz kılmaktan daha çok sevaptır.

Bu mescitlerin diğer mescitlerden üstünlüğü, bunların peygamberler tarafından yapılmış olmalarındandır. Elbette peygamberlerin yapmış oldukları mescitler, peygamber olmayanların yaptıkları mescitlerden farklıdır. Ayrıca Mescid-i Haram, aynı zamanda Müslümanların kıblesidir. Mescid-i Aksa da geçmiş ümmetlerin kıblesi idi. Hatta İslam'ın ilk günlerinde de yine kıble idi. Daha sonra değiştirilerek kıble, Kâbe oldu.

Bu mescitlerin en faziletlisi Mescid-i Haram, sonra da Mescid-i Nebidir. Nitekim Peygamberimiz:

---

700 Buhâri, "Fazlu's-salâti fi mescid-i Mekke ve'l-Medine", 1; Müslim, "Hac" 94.

صَلَاةٌ فِى مَسْجِدِى هَذَا خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ اِلَّا الْمَسْجِدِ الْحَرَامَ

"Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram hariç, diğer mescitlerde kılınan bin namazdan daha sevaptır."[701]

صَلَاةٌ فِى مَسْجِدِى اَفْضَلُ مِنْ اَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ اِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
وَصَلَاةٌ فِى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَفْضَلُ مِنْ مِئَاةِ اَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ

"Mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram hariç, diğer mescitlerde kılınan bin namazdan hayırlıdır. Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz diğer mescitlerde kılınan yüz bin namazdan daha faziletlidir."[702]

Fazilet itibariyle Kuba mescidi, bu üç mescitten sonra gelir. Bundan sonra en eski, sonra da en büyük olan mescitlerdir.

Bir kimsenin oturduğu mahallenin mescidinde namaz kılması, diğer mescitlerde namaz kılınmasından daha çok sevaptır.

Cami ve Mescitleri Kim İnşa Eder ve Onarır

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى
الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُو۬لٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ.

"Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namaz kılan, zekat veren ve ancak Allah'tan korkan kimseler onarırlar. İşte hidayet üzre oldukları umulanlar bunlardır."[703]

Ayet-i Kerime, hangi nitelikleri taşıyan kimselerin mescitleri onaracaklarını bildirmektedir.

1. Allah'a inanmak. Allah'a inanmayanların mescit yapmaları veya

701 Buhâri, "Fazlu's-salâti fi mescid-i Mekke ve'l-Medine", 1; Müslim, "Hac" 94.
702 İbn Mâce, "Salat", 195; Ahmet b. Hanbel, 2/ 16-68.
703 Tevbe, 9/18.

yapılmış olan bir mescidi onarmaları düşünülemez. O halde mescitleri onaracak, bakımı ile ilgilenecek kimselerde bulunması gerekli niteliklerin başında Allah'a inanmak gelmektedir.

2. Ahiret gününe inanmak. Allah'a itaat ve ibadet etmenin asıl yararı ahirette görülecektir. Allah Teala kendisine inanan ve ibadet edenleri ahirette cennetiyle ödüllendirecektir. Öldükten sonra tekrar dirilip, dünyada yapılanların karşılığının görüleceği bir güne ahiret gününe inanmamış ve hayatı, sadece dünya hayatından ibaret sanmış olan kimselerin ibadet için mescit yapmaları da söz konusu olmaz.

3. Namaz kılmak. Cami yapmak veya onarmaktan maksat içinde ibadet etmek ve namaz kılmaktır. Namaz kılmayanlar da mescit yapma ihtiyacını duymazlar.

4. Zekat vermek. Farz olan zekat borcunu vermeyen, yoksulları ve kimsesizleri görüp gözetmeyen kimselerin mescit yapmaları veya mescitlerin bakımı ile ilgilenmeleri onlardan beklenmez.

5. Yalnız Allah'tan korkmak. Evet, insan, Allah'ın emrini yerine getirirken yalnız O'ndan korkar. Çünkü yaptıklarından insanı sorgulayacak; iyilik yapmış ise ödüllendirecek, kötülük yapmış ise cezalandıracak olan yalnız O dur.

İşte mescitlerin onarım ve bakımı ile ilgilenecek olanlar bu nitelikleri taşıyan kimselerdir. Hidayeti bulmuş, murada ermiş olanlar da bunlardır. Çünkü Allah Teala kendi rızası için yapılan hiçbir şeyi karşılıksız bırakmaz. Peygamberimiz buyuruyor:

مَنْ بَنَى مَسْجِدًا لِلّٰهِ بَنَى اللّٰهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ مِثْلَهُ

"Kim Allah'ın rızası için mescit yaparsa, Allah, benzerini onun için cennette yapar."[704]

Diğer bir hadisi şerifte de şöyle buyurulmuştur:

اِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ عِلْمًا عَلَّمَهُ وَنَشَرَهُ

704 Buhârî, "Salat", 65; Müslim, "Zühd", 3.

وَوَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ وَمُصْحَفًا وَرَّثَهُ اَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ اَوْ بَيْتًا لِابْنِ السَّبِيلَ بَنَاهُ اَوْ نَهْرًا اَجْرَاهُ اَوْ صَدَقَةً اَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِى صِحَّتِهِ وَحَيَاتِهِ يَلْحَقُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ

"Bir mümine öldükten sonra amelinden ve yaptığı iyiliklerden ulaşacak şeylerden biri de yaydığı ilim, geride bıraktığı (kendisini hayır ve dua ile anacak) iyi bir evlat, miras olarak bıraktığı mushaf-i şerif, yaptırdığı mescit, yolcuların barınması için inşa ettiği misafirhane, akıttığı su, sağlığı yerinde iken malından çıkarıp verdiği sadakadır. Bunlardan hangisini yapmış ise öldükten sonra onun sevabı kendisine ulaşır."[705]

Bunun için Müslümanlar, özellikle Müslüman Türkler, gittikleri her yerde cami yapmışlar, kendi kalacakları yerlerden daha çok camilere önem vermişlerdir. Çalışarak geçimlerini sağlamak için Avrupa ülkelerine giden işçi kardeşlerimizin bu ülkelerde yapmış oldukları camiler bunun en güzel örneğidir. Kazançlarının bir bölümünü camilere harcayan bu insanların bu davranışları her türlü takdirin üstündedir. Bunu Avrupalılar anlamakta güçlük çekiyorlar. Nasıl olur da asgari ücretle çalışan bu insanlar kişisel giderlerinden artırarak cami inşasına yardımda bulunuyorlar. Bunun ahiret için bir harcama olduğunu anlayamıyorlar.

Cami ve mescitlerin inşasından tutun da temizliğine ve aydınlatılmasına varıncaya kadar verilecek hizmet övgüye değer bir hizmettir. Rivayete göre bir zenci kadın Peygamberimizin mescidini devamlı silip süpürür ve temizliğini yapardı. Kadın bir ara görünmez olmuş. Peygamberimiz kadını sorunca öldüğünü söylemişler. Peygamberimiz üzülmüş ve: "Bana öldüğünü haber vermeli değil mi idiniz? Haydi kabrini bana gösterin." Buyurmuş ve kabrinin başına gidip namaz kılmış, dua etmiştir."[706]

Peygamberimizin, ölmüş olan bir kadının mezarını ziyaret edip ona dua etmesi, camie hizmetin, Peygamberimiz tarafından takdir gören bir hizmet olduğunu gösterir.

---

705 İbn Mâce, "Mukaddime", 20.
706 Buhârî, "Salat", 74.

Camilerde Dikkat Edilecek Hususlar

Camiler her hangi bir bina ve ev gibi değildir. Onlar, içinde yalnız Allah'a ibadet edilen kutsal mekânlardır. Bu yerlere, diğer bina ve evlere girilir gibi girilmez. Camilere girilirken ve camilerde dikkat edilmesi gerekli hususlar kısaca şunlardır:

1. Camie giderken en güzel ve temiz elbiseleri giyerek gitmeli, cemaati rahatsız edecek kirli ve yağlı elbiselerle gidilmemelidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

يَا بَنِيٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ ...

"Ey Ademoğulları! her mescide gidişinizde zinetli (güzel ve temiz) elbiselerinizi giyin."[707]

2. Mescide girerken ve çıkarken dua etmeli. Peygamberimiz buyuruyor: "Sizden biriniz mescide girdiği zaman: "Ey Rabbim! bana rahmet kapılarını aç" desin, çıktığı vakit de: "Ey Rabbim! Senden üstünlük dilerim" desin."[708]

3. Camie girildiğinde kerahet vakti değil ve henüz namaza başlanmamış ise iki rek'at "Tahiyyetü'l mescid" kılınır. Peygamberimiz buyuruyor:

اِذَا دَخَلَ اَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ اَنْ يَجْلِسَ

"Sizden biriniz mescide girdiği vakit oturmadan önce iki rek'at namaz kılsın."[709]

Ebu Katade (ra.) diyor ki:Mescide girdim. Peygamberimiz cemaatın arasında oturuyordu. Ben de oturdum. Peygamberimiz bana döndü ve:

–Oturmadan önce iki rek'at namaz kılmaktan seni alıkoyan ne? buyurdu. Ben:

–Ey Allah'ın Resulü! sizi oturuyor gördüm, cemaat de oturuyorlardı, onun için Oturdum, dedim. Peygamberimiz:

707 A'raf, 7/31.
708 Müslim, "Salatü'l-Müsafirine ve Kasrihim", 10; İbn Mâce, "Mesacid", 13.
709 Buhârî, "Salat", 60; Müslim, "Salatü'l Müsafirin", 11.

–Sizden biriniz mescide girdiği vakit iki rek'at namaz kılmadan oturmasın, buyurdu.[710]

4. Soğan ve sarımsak yemiş olan kimselerin camie gitmeleri uygun olmaz. Bunları yemek haram değil, helaldir. Ancak bunlar pişmeden yenildiğinde kokuları başkalarını rahatsız eder. Cemaatın sevabını alacağım diye başkalarını rahatsız etmek doğru olmaz. Peygamberimiz buyuruyor:

مَنْ اَكَلَ ثَوْمًا اَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا اَوْ يَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا وَلْيَقْعُدْ فِى بَيْتِهِ

"Her kim sarımsak veya soğan yemiş ise bizden, yahut mescidimizden uzak olsun, evinde otursun."[711]

Peygamberimiz, ağzı soğan veya sarımsak kokan kimsenin camie gelmemesini öğütlüyor ki, bunları yemekte dinen bir sakınca yoktur ve hemen herkes de bunları yer. Çorapları ve elbiseleri kokan kimselerin kirli çorapları ile camie gelmelerinin hiç uygun olmayacağı muhakkaktır.

5. Camilerde kayıp ilan etmek ve gürültü yapmak da doğru değildir. Bunun gibi alış-veriş yapmak ve dilenmek de uygun değildir.

اِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يَبِيعُ اَوْ يَبْتَاعُ فِى الْمَسْجِدِ فَقُولُوا لَا اَرْبَحَ اللّٰهُ تِجَارَتَكَ وَاِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يَنْشُدُ فِيهِ ضَالَّةً فَقُولُوا لَا رَدَّ اللّٰهُ عَلَيْكَ

Peygamberimiz buyuruyor:

"Her kim bir kimseyi mescitte alış-veriş yaparken görürse, "Allah ticaretinizde size kar vermesin" deyin. Her kimi de mescitte bir kayıp ilan ederken gördüğünüzde, "Allah onu sana geri vermesin" deyin."[712]

Camilerde Kılınan Namazın Sevabı

Camide cemaatle namaz, Hüda sünnetlerindendir. Abdullah b. Mes'ud (ra.) diyor ki: Peygamberimiz bize Hüda sünnetlerini öğretti. "Bunlardan birisi de ezan okunan mescitte namaz kılmaktır."[713]

---

710 Müslim, "Salatü'l-Müsafirine ve Kasriha", 11.
711 Buhârî, "Salat", 160; Müslim, "Mesacid" 17.
712 *Neylü'l-Evtar*, 2/176; Müslim, "Mesacid", 18.
713 Müslim, "Mesacid", 44.

Camilerde kılınan namaz, camiler dışında kılınan namazdan daha çok sevaptır. Ebu Hureyre (ra.) rivayetinde Peygamberimiz:

صَلَاةُ الْجَمِيعِ تَزِيدُ عَلَى صَلَاتِهِ فِى بَيْتِهِ وَصَلَاتِهِ فِى سُوقِهِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ دَرَجَةً فَاِنَّ اَحَدَكُمْ اِذَا تَوَضَّأَ فَاَحْسَنَ وَاَتَى الْمَسْجِدَ لَا يُرِيدُ اِلَّا الصَّلَاةَ لَمْ يَخْطُ خَطْوَةً اِلَّا رَفَعَهُ اللّٰهُ بِهَا دَرَجَةً وَحَطَّ عَنْهُ خَطِيئَةً حَتَّى يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ وَاِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ كَانَ فِى صَلَاةٍ مَا كَانَتْ تَحْبِسُهُ وَتُصَلِّى عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ مَادَامَ فِى مَجْلِسِهِ الَّذِى يُصَلِّى فِيهِ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَهُ اَللّٰهُمَّ ارْحَمْهُ مَا لَمْ يُؤْذِ يُحْدِثْ

"Kişinin cemaatle namazı, evinde ve pazarda (iş yerinde yalnızca kıldığı) namazdan yirmi beş derece daha sevaptır. Çünkü sizlerden biri abdestini tamam aldığı ve namazdan başka bir kasdı olmaksızın mescide gittiği zaman mescide girinceye kadar attığı her adımdan dolayı Allah Teala onu bir derece daha yükseltir ve bir günahını eksiltir. Mescide girince de mescitte kaldıkça hep namazda imiş gibi sevaba nail olur ve namaz kıldığı yerden ayrılmadığı, kimseye eziyet etmediği ve abdesti de bozulmadığı sürece yanındaki melekler: "Allah'ım! bunu bağışla, buna rahmet eyle" diye dua ederler."[714]

Bir başka hadisi şerifte de şöyle buyurulmuştur:

مَنْ غَدَا اِلَى الْمَسْجِدِ وَرَاحَ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُ نُزُلَهُ مِنَ الْجَنَّةِ كُلَّمَا غَدَا اَوْ رَاحَ

"Her kim namaz için mescide gidip gelirse her gidip geldikçe Allah Teala ona cennette bir misafir ikramı hazırlar."[715]

Ebu Katade (ra.)nin rivayetinde Peygamberimiz, "kıyamet günü Allah'ın gölgesinde gölgelenecek yedi sınıf insandan birinin de gönlü mescitlere bağlı (mescitleri seven ve cemaate devam eden) kimse olduğunu bildirmiştir."[716]

Ne mutlu namazını muntazam kılanlara ve cemaate devam edenlere.

---

714 Buhârî, "Ezan" 30. Bu konudaki diğer rivayetler için bakılabilir.
715 Buhârî, "Ezan", 37; Müslim "Mesacid", 51.
716 Buhârî, "Ezan", 36; Müslim, "Zekat", 30.

BİBLİYOGRAFYA

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Müsned*, Beyrut, 1978.

Alûsî Ebu's-Sena Şihabüddin Mahmûd b. Abdillah b. Mahmûd el-Âlûsî (H. 1217-1270; M. 1802-1854), *Ruhu'l-Maanî, fi Tefsiri Kur'ani'l-Azîm ve's-Seb'il-Mesâni*, Mısır, 1353.

Aynî, Bedrüddin Ebi Muhammed Mahmut b. Ahmet (ö. 855 H.), *Umdetü'l-Kâri Şerhi*, Sahihi'l-Buhârî, Beyrut (t.y.).

Buharî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cûfî el-Buhârî, (194-256 H.), Sahihu'l-Buhârî, *el-Mektebetü'l İslâmî*, İstanbul, 1979.

es-Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman Ebî Bekr es-Suyûtî (ö. 911 H.), *Camiu's-Sagir fi Ahadisi'l-Beşiri'n-Nezir*.

Hakim, Ebû Abdillah el-Hakim en-Neysabûrî el-*Müstedrek ale's Sahihayn*, Beyrut, 1990.

Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak es-Sicistânî el-Ezdî (202-275 H.), *Sünen Ebû Davud, Dar İhyau's-Sünneti'n-Nebeviyye*, Beyrut, (t.y.)

ed-Deylemî, Şehredar b. Şirûye ed-Deylemi (483-558 H.), *Müsnedü'l-Firdevsi'l-Ahbar*.

el-Heytemî, Nureddin Ali b. Ebî Bekir el-Heytemi (ö. 807, H.), *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, Beyrut, 1967.

el-İcî, Şerhu'l-Mevakıf, Ebu'l-Fazl Azduddin Abdurrahman el-İcî (680-756 H.), *Şerhu'l-Mevakıf, Dâru't-Tıbaati'l-Amire*, İstanbul, (757 H.)

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1878-1942 M.), *Hak Dini Kur'an Dili*.

el-Münzirî, Zekiyyüddin Abdülazim b. Abdülkavî el-Münzirî (ö. 656 H.) *et-Tergib vet-Terhib minel-Hadisi'ş-Şerif*, Beyrut, 1968 .

et-Tac, eş-Şeyh Mansûr Ali Nâsif (Ezher âlimlerinden) *et-Tâc, el-Cami li'l-Usûl fi Ahâdisi'r-Resûl*, Daru'l-Fikr, Mısır, 1975.

Fahru'ddin er-Razî, *et-Tefsiru'l-Kebîr*, Mısır, 1938.

Gazâlî *Hüccetü'l-İslâm*, Zeynüddin Ebû Hamit Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî (450-517 H.; 1058-1123 M.), *İhya'u Ulûmi'd-Din*, Dâiretü'l-Bahriyye, İstanbul, (1318 H.).

İbn Abidin, Muhammed Emin İbn Ömer (İbn Âbidin) (ö. 1836), *Reddü'l-Muhtar Ale'd-Dürri'l-Muhtar*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, (1307 H.).

İbn Kayyım, M. İbn Ebû Bekir İbn Kayyım el-Cevziyye (ö. 1350), *Zâdü'l-Mea'd fi Hedy Hayri'l-İbad*, Mısır, 1970.

İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail İbn Kesir el-Kureşî ed-Dımeşkî (ö. 774 H.), *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Dâr İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Mısır, (t.y.).

İbn Mâce, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd el-Gazvinî (207-275 H.), *Sünen İbn Mâce*, Dâr İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut, (1372 H.), (1952 M.).

Kâmil Miras, *Sahih-i Buhârî Muhtasarî Tecrîd-i Sarih Terceme ve Şerhi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını.

Kenzü'l-Ummal fi Süneni'l-Akval ve'l-Ef'al, Halep, 1971.

Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî en-Neysabûrî (206-261 H.), *Sahihi Müslim*, Dar İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut, (1375 H., 1955 M.).

Nesâî, Ebû Abdurrahman b. Ali b. Şuayb el-Horasânî (ö. 910), *Sünen. en-Nesâî*, el-Matbaatü'l-Ezheriyye, Mısır (t.y.).

Özyazıcı, Prof. Dr. Alparslan, *Alkollü İçkiler* ve Diğerleri, Ankara, 1993, Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Yayını.

Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman es-Suyûtî (ö. 911 H.), *Feyzu'l-Kadir*, Mısır, 1938.

Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyûtî (ö. 911 H.), *ed-Dürrü'l-Mensûr fi Tefsîr bil-Mesûr*, Mısır, 1938.

Şevkânî, Muhammed b. Ali bin Muhammed b. Abdillah eş-Şevkânî (1172-1250 H.), *Neylü'l-Evtar Şerh Munteka'l-Ahbar min Ahâdisi Seyyidi'l-Ahyar*, Mısır. (t.y.).

Şürünbilâlî, Hasan b. Ammar b. Ali eş-Şürünbilâlî *Merakıyiü'l-Felâh*, Mısır, (1303 H.).

Taftazânî, *Şerhu'l-Makasit* Saduddin Mes'ûd et-Taftazanî, Daru't-Tıbaâti'l-Amire, (1277 H.).

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa bi. Sevre (209-279 H.), *Sünen et-Tirmizî*, Kahire, (1356 H., 1937 M.).

el-Muvatta, el-İman Malik b. Enes, Beyrut, 1985.